

Maria BULGARU
Oleg BULGARU

ETICA

ÎN ASISTENȚA SOCIALĂ

Chișinău, 2014

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
Facultatea de Sociologie și Asistență Socială

Maria BULGARU
Oleg BULGARU

ETICA

ÎN ASISTENȚA SOCIALĂ

(Manual)

Aprobat
de Consiliul Calității al USM

CEP USM
Chișinău – 2014

CZU 174:364(075)

B 91

Autori: *Maria BULGARU*, doctor habilitat, profesor universitar
Oleg BULGARU, doctor, conferențiar universitar

Recenzenți: *George NEAMȚU*, doctor, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat „Ștefan cel Mare”, Suceava (România)
Nina BÎRNAZ, doctor în pedagogie, conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Materialul cuprins în manual familiarizează cititorul cu fundamentele etice și deontologice ale asistenței sociale, a căror cunoaștere este de maximă importanță pentru succesul activităților desfășurate în acest domeniu.

Destinatarii acestui manual sunt atât studenții specialității de asistență socială, cât și asistenții sociali care deja activează pe teren și sunt preocupați de perfecționarea continuă a cunoștințelor și competențelor profesionale. Îmbinarea aspectelor teoretice cu exerciții aplicative va facilita transpunerea valorilor, principiilor, normelor etice în practica asistenței sociale.

Focalizată pe tematica axiologică, lucrarea vine, de asemenea, în ajutor profesorilor implicați în predarea cursurilor de asistență socială, tuturor celor antrenați în prestarea și administrarea serviciilor de protecție socială.

Redactor: *Ariadna STRUNGARU*

Tehnoredactare computerizată: *Oleg BULGARU*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Bulgaru, Maria, Bulgaru, Oleg

Etica în asistența socială : (Manual) / Maria Bulgaru, Oleg Bulgaru ; Univ. de Stat din Moldova, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială. – Chișinău : CEP USM, 2014. – 406 p.

50 ex.

ISBN 978-9975-71-524-9

174:364(075)

B 91

© M.Bulgaru, O.Bulgaru, 2014

© USM, 2014

ISBN 978-9975-71-524-9

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	5
Capitolul I. ETICA CA ȘTIINȚĂ ȘI FENOMEN AL VIEȚII SPIRITUALE.....	13
1.1. Semnificația conceptelor de etică și morală.....	13
1.1.1. <i>Morala socială</i>	25
1.1.2. <i>Categoriile etice</i>	29
1.2. Norme morale: caracteristici esențiale.....	33
1.3. Norme morale și norme juridice: trăsături comune și distinctive.....	38
1.4. Funcțiile eticii.....	43
<i>Bibliografie recomandată</i>	48
<i>Activități</i>	48
Capitolul II. ETICA PROFESIONALĂ – PARTE A ȘTIINȚEI ETICE.....	51
2.1. Aspecte definitorii ale eticii profesionale.....	51
2.2. Principii generale ale eticii profesionale.....	60
2.3. Etica asistenței sociale.....	68
2.3.1. <i>Categoriile de bază ale eticii asistenței sociale</i>	71
2.3.2. <i>Funcțiile eticii asistenței sociale</i>	75
2.4. Coduri etice profesionale.....	81
<i>Bibliografie recomandată</i>	87
<i>Activități</i>	87
Capitolul III. DEONTOLOGIA PROFESIONALĂ.....	91
3.1. Semnificația deontologiei.....	91
3.2. Datoria – categoria de bază a deontologiei profesionale.....	98
3.3. Deontologia asistenței sociale.....	106
3.4. Codul deontologic al asistenței sociale.....	109

3.5. Responsabilități ale asistentului social în diverse genuri de relații.....	115
<i>Bibliografie recomandată</i>	131
<i>Activități</i>	131
 Capitolul IV. VALORI ETICE ÎN	
ASISTENȚA SOCIALĂ	135
4.1. Sensuri ale conceptului „valoare”.....	135
4.2. Valori de referință pentru morala profesională.....	142
4.3. Valori fundamentale ale asistenței sociale înscrise în Codul deontologic.....	183
4.4. Dileme etice.....	211
<i>Bibliografie recomandată</i>	221
<i>Activități</i>	222
 Capitolul V. RESURSE PROFESIONALE ȘI	
PERSONALE ALE ASISTENTULUI SOCIAL	227
5.1. Profesionalizarea asistenței sociale: aspecte definitorii.....	227
5.2. Funcții și roluri profesionale ale asistentului social....	245
5.3. Caracteristici ale personalității asistentului social.....	253
<i>Bibliografie recomandată</i>	292
<i>Activități</i>	293
 BIBLIOGRAFIE	297
 ANEXE	309
1. <i>Etica în asistența socială. Declarație de principii.</i> <i>IFSW și IASSW</i>	310
2. <i>Codul Etic NASW</i>	316
3. <i>Codul Etic BASW</i>	349
4. <i>Codul deontologic al profesiei de asistent social din</i> <i>România</i>	363
5. <i>Codul deontologic al asistentului social din Republica</i> <i>Moldova</i>	378
6. <i>Fișa de Post – Tip a Asistentului Social Comunitar</i>	388
7. <i>Fișa de Post – Tip a Asistentului Social Supervizor</i>	396

PREFAȚĂ

Criza suportată de societatea contemporană, inclusiv cea moldovenească, se caracterizează prin acutizarea multiplelor probleme sociale, care își au rădăcinile nu doar în sfera economică. În mare parte aceste probleme sunt generate de prăbușirea sistemului de valori, de decăderea moralității. Societatea contemporană este marcată de o schimbare semnificativă a valorilor și normelor sociale. Multe din cele ce erau considerate cu câteva decenii în urmă ca inacceptabile astăzi sunt văzute în ordinea lucrurilor. Se creează impresia că ne aflăm în pragul nașterii unui nou tip de cultură, bazată pe idei cu totul diferite despre bine și rău, frumos și urât. Din zi în zi mai insistent pe treapta superioară a ierarhiei valorice sunt situate valorile economice. Factorul spiritual își pierde din ce în ce mai mult rolul tradițional important în motivarea și reglarea activității, comportamentului uman. Totul se transferă în valoare monetară, totul se vinde și se cumpără. Strategiile consumatoriste inspiră omului ideea că cu bani pot fi procurate toate valorile, fără excepție. Se conturează evident tendința către abordările utilitarist-pragmatice ale evenimentelor. Sporește procesul de dezumanizare a relațiilor sociale, care tot mai mult sunt reglementate de logica lucrurilor și nu de cea a normelor morale.

Crește distanța dintre valorile individuale și cele sociale, fenomen reflectat în dualitatea, eterogenitatea, „mozaicitatea” lumii interne a individului, în divergența dintre cuvinte și fapte, dintre conduita oficială și cea cotidiană. Este alarmant dezmățul criminalității și violenței, fenomene, care, după cum atestă mai multe sondaje de opinie, preced ratingul îngrijorării de criza economică. Toate acestea generează sindromul nemulțumirii și agresivității. Oamenii au obosit de atâta samavolnicie, visează la timpurile când va triumfa dreptatea, adevărul, binele și alte valori democratice.

Or, pe lângă criza economică, lumea contemporană riscă o criză și mai gravă – cea a valorilor morale. Îngrijorător este însă faptul că acest „dezastru moral” rămâne într-un anumit fel invizibil ochilor noștri; nu mai realizăm natura crizei și nici nu ne mai dăm seama de gravitatea ei¹.

Numeroasele probleme, cu care ne confruntăm la etapa actuală, nu pot fi rezolvate fără a face recurs la etică, la morală. Există, desigur, multiple dezbateri morale, dar care exprimă în cea mai mare parte dezacorduri, un sentiment larg răspândit, potrivit căruia moralitatea este „relativă”, dacă chiar nu fără rost. Este pusă la îndoială existența oricăror standarde, principii și valori morale cu pretenții de universalitate, a oricăror „absoluturi morale” și chiar a moralei în sensul tradițional al termenului. Astăzi nu mai este posibil să apelăm la un set de criterii morale, la un mijloc rațional cu ajutorul cărora să putem ajunge la un acord moral. În cultura noastră, scrie MacIntyre, în argumentele noastre morale, afirmarea aparentă a principiilor funcționează ca o mască pentru exprimarea preferințelor personale. Concepte ca virtute, lege morală, datorie, dreptate au cunoscut o evoluție semnificativă în timp, astfel încât vocabularul nostru moral de astăzi este în realitate un amalgam de concepte desprinse de mediul lor natural. Diagnosticul este necruțător: „Suntem într-adevăr în posesia unui simulacru de moralitate, continuăm să dispunem de multe dintre conceptele-cheie. Dar am pierdut în mare parte, dacă nu în totalitate, înțelegerea atât teoretică, cât și practică, a moralității”².

Realitățile lumii în care trăim, marcată de criza economico-financiară și ecologică, de inechități sociale, de tensiuni sociale, conflicte civile, naționale și religioase, de intervenții militare și de genociduri, de răspândirea idealurilor apocaliptice, de comportamente deviante față de semeni în cele mai diverse circumstanțe

¹ MacINTYRE, A. *Tratat de morală. După virtute*. București: Humanitas, 1998, p.13.

² Ibidem.

(de afaceri, politice etc.), impun imperios necesitatea revenirii la problemele morale. După cum menționează John Rawls (*Political Liberalism; A Theory of Justice*), se cer a fi reînnoite, reafirmate și actualizate un set de virtuți civice: justiție, echitate, toleranță, civilitate, disponibilitate pentru compromis și dialog etc. Experiența multiseculară demonstrează că un stat lipsit de principii spirituale înalte și de norme morale de conduită a cetățenilor nu este în stare să realizeze reforme democratice, transformări sociale, economice și politice profunde. Renașterea morală a societății înseamnă, întâi de toate, îmbunătățirea condițiilor și modului de viață al oamenilor, formarea unei economii și politici morale, asigurarea drepturilor și libertăților cetățenești. Or, a venit timpul când se cere ca toate proiectele și hotărârile de stat și sociale să fie supuse unei expertize morale riguroase, să fie înrădăcinate criteriile umanist-morale de apreciere a tuturor acțiunilor sociale.

Încă din anii '90 ai secolului XX se observă o creștere fără precedent a interesului pentru etica, în special pentru etica aplicată, care ține de perfectarea relațiilor dintre specialiști în sfera activității profesionale. Din această perspectivă, devine actuală și problema privind corelarea activității profesionale a asistentului social cu normele etice, formalizarea normativelor etice ale activității desfășurate în sfera protecției sociale, care reprezintă astăzi un factor esențial de asigurare a stabilității și securității statului. După cum se menționează în *Codul Etic BASW*, conștiința morală este fundamentală pentru practica profesională a asistenților sociali. Abilitatea și angajamentul lor de a acționa respectând normele morale este un aspect esențial al calității serviciilor oferite de către asistenții sociali¹. Există un șir de motive ce generează actualmente nevoia reglementării etice a conduitei profesionale în asistența socială (desigur, nu doar în acest domeniu), printre care vom numi următoarele:

¹ *Codul Etic BASW*, 1.1 (A se vedea *Anexa 3* a lucrării)

- Pierderea orientărilor valorice și morale pozitive din societatea contemporană nu poate să nu afecteze și profilul moral al asistenților sociali concreți ca membri ai societății, în care ei activează și în care se întâmplă toate aceste lucruri.

- Asistența socială din Republica Moldova este o profesie cu un istoric foarte scurt, în comparație cu țările din Occident. Persoanele care îndeplinesc funcția de asistent social nu totdeauna dispun de o pregătire profesională realizată în instituțiile de profil. Mai mult, în sistemul protecției sociale vin, nu rareori, oameni întâmplători, care își caută doar un loc de lucru, un salariu, o sursă de existență, fără a cunoaște misiunea acestei activități, principiile, valorile și normele ei morale.

- Ca instituție socială, asistența socială nu este autonomă. Ea se află în dependență de diverse structuri statale și nestatale, care o influențează semnificativ, stabilind nu doar unde ar trebui să lucreze asistenții sociali, dar și cu ce ar trebui aceștia să se ocupe, care grupuri sociale ar trebui să devină obiectul acțiunii lor, în ce condiții, în ce termene și în ce măsură ar trebui să fie oferit ajutorul etc. Desigur, asistenții sociali nu întotdeauna pot face față în măsură deplină sistemului de cerințe, valori, impus de instituțiile exterioare. Asistența socială este chemată să ofere suport tuturor celor aflați în nevoie – săraciți, aruncați în rândul șomerilor, „neîncadrați” în economia de piață etc., din care cauză nu-și pot soluționa de sine stătător problemele.

- Fiind o profesie tânără, este firesc ca asistența socială să studieze experiența țărilor avansate în acest domeniu și să preia unele modele. Totodată, trebuie să conștientizăm că aceste modele, funcționând ireproșabil în țara de origine, pot să nu se adapteze la condițiile Republicii Moldova. De regulă, aceste modele își au părtașii lor în țara noastră, generând adesea divergențe în interpretarea de către reprezentanții diferitelor școli a însăși esenței, scopurilor și orientărilor valorice în interacțiunea cu beneficiarii.

- Probleme etice apar în toate sferele de activitate ale asistentului social: în cercetare, în activitatea practică nemijlocită de prestare a serviciilor, în relaționarea cu colegii și reprezentanții din afara sistemului de protecție socială, în elaborarea politicilor sociale, în activitatea profesorală etc. Specialistul în domeniul asistenței sociale se ciocnește permanent de problemele inechității sociale, economice și politice. Datoria asistentului social este ca în toate condițiile să dea dovadă de profesionalism și calități morale înalte, să depună eforturi susținute pentru a transpune în viață valorile fundamentale, principiile și standardele etice ale profesiei, ajutând beneficiarul să-și realizeze toate drepturile la o viață decentă.

Materialul cuprins în acest volum familiarizează cititorul cu fundamentele etice și deontologice ale asistenței sociale, cunoașterea căroră este de maximă importanță pentru succesul activităților desfășurate în acest domeniu. Destinatarii acestui manual sunt atât studenții specialității de asistență socială, cât și asistenții sociali care deja activează pe teren și sunt preocupați de perfecționarea continuă a cunoștințelor și competențelor profesionale. Îmbinarea aspectelor teoretice cu exerciții aplicative va facilita transpunerea valorilor, principiilor, normelor etice în practica asistenței sociale. Lucrarea vine, de asemenea, în ajutorul profesorilor, tuturor celor antrenați în prestarea și administrarea serviciilor de asistență socială, căci etica reprezintă esența întregii activități de asistență socială.

Autorii

Objective

- Familiarizarea cu aparatul conceptual și cu funcțiile Eticii și Deontologiei asistenței sociale.
- Analizarea valorilor fundamentale, principiilor și normelor eticii/deontologiei asistenței sociale și formarea atitudinii constructive față de acestea.
- Cunoașterea principalelor responsabilități ale asistentului social, expuse în Codurile etice (BASW, NASW etc.) și dezvoltarea unor abilități deontologice de relaționare interpersonală în diverse tipuri de relații.
- Inițierea în aplicarea și respectarea standardelor profesionale în domeniul asistenței sociale, experimentarea lor în condițiile societății moldovenești contemporane.
- Identificarea rolului orientărilor valorice și al calităților etice ale asistentului social în devenirea lui profesională și motivarea spre autoperfecționare continuă.
- Conștientizarea importanței comportamentului etico-deontologic pentru progresul individual și social.

Competențe

Lucrarea va contribui la formarea următoarelor competențe:

- să delimiteze sensul și funcțiile Eticii profesionale, Deontologiei asistenței sociale;
- să identifice valorile și principiile etico-deontologice referențiale în asistența socială.
- să stabilească semnificația dimensiunii etico-deontologice în desfășurarea cu succes a activității profesionale;
- să aplice conținutul teoretic al disciplinei, în special conținutul Codului deontologic, la diversitatea cazurilor concrete din practica asistenței sociale;
- să decidă, având conștiința angajării față de ceilalți;
- să valorifice potențialul valoric și moral al personalității în dezvoltarea competenței profesionale;
- să-și formeze conștiința apartenenței la profesia de asistent social și să interiorizeze responsabilitățile înaintate de această profesie;
- să determine importanța respectării valorilor și principiilor etice pentru asigurarea stabilității și progresului umanității în condițiile contemporane.

ETICA CA ȘTIINȚĂ ȘI FENOMEN AL VIEȚII SPIRITUALE

- Semnificația conceptelor de etică și morală
 - *Morala socială*
 - *Categoriile etice*
- Norme morale: caracteristici esențiale
- Norme morale și norme juridice: trăsături comune și distinctive
- Funcțiile eticii

Capitolul I

ETICA CA ȘTIINȚĂ ȘI FENOMEN AL VIEȚII SPIRITUALE

1.1. Semnificația conceptelor de etică și morală

Termenul „etică” provine de la cuvântul grecesc „*ethos*”, care însemna inițial – casă comună, reședință. Mai târziu au apărut alte semnificații ale acestui termen: „fel de a gândi”, „caracter”, „morav”, „cutumă”, „obicei”. Cu toate deosebirile de sens ale acestor noțiuni, ele reflectă faptul că se formează și se manifestă în cadrul traiului în comun. Filosoful grec Aristotel (384-322 î.e.n.), pornind de la „*ethos*” ca morav (caracter), a format adjectivul „*ethicos*”, prin care desemna totalitatea calităților spirituale precum: dreptatea, bărbăția, generozitatea, dărnicia, moderația, amabilitatea, prietenia, sinceritatea. Știința chemată să studieze aceste virtuți, precum și faptele virtuozității a fost numită de Aristotel *etică*. El a fost primul care a elaborat o concepție desfășurată a relațiilor morale din societate, a sistematizat și a pătruns în esența judecăților morale acumulate. Începutul eticii cercetătorii îl leagă de apariția cărților lui Aristotel *Etica Nicomahică* și *Etica mare*.

Asemănătoare cu cea a cuvântului „etică” este și istoria formării termenului latin „*morală*”. Analogul cuvântului grecesc „*ethos*” este „*mos*” – „*moris*”, care se traduce în românește tot prin cuvintele „morav”, „obicei”, „caracter”. Cicero, sprijinindu-se pe experiența lui Aristotel, a format adjectivul „*moralitas*”. De la acest adjectiv a fost format, mai târziu, substantivul „*moralis*” – „morală”, care coincidea prin conținut cu termenul „etică”.

În limbajul curent, termenii de *etică*, *morală*, *moralitate* se utilizează ca sinonime. În discuțiile strict științifice aceste noțiuni nu se identifică. Asemănările semantice dintre etică și morală se

intercalează cu o serie de deosebiri de ordin ontologic, epistemologic și metodologic, analizate de filosofia modernă și contemporană.

Filosofia modernă și cea contemporană au separat semnificațiile celor doi termeni, astfel că cei mai mulți eticieni consideră etica drept disciplina filosofică ce studiază morala, în timp ce aceasta din urmă are semnificația de obiect al eticii, fenomen real, colectiv și individual, cuprinzând valori, principii și norme, aprecieri și manifestări specifice relațiilor interumane și supuse exigenței opiniei publice și conștiinței individuale. În filosofia contemporană, interpretarea eticii ca știință despre morală a devenit predominantă. Acest sens este acceptat și de autorii prezentei lucrări.

Etica este știință filosofică despre morală (moralitate).

V.Macoviciuc definește etica drept „teoria filosofică și/sau științifică asupra moralei, adică ansamblul constructelor conceptuale prin care se explică structura, temeiurile și rigorile experiențelor practico-spirituale ce constituie planul moralității trăite, reale”. Și în continuare: „Riguros vorbind, morala este obiectul de studiu al eticii, chiar dacă în întrebuintarea lor cotidiană cei doi termeni pot avea aceleași semnificații”¹.

Dicționarul de filozofie (1978) propune următoarea definiție a eticii – „disciplină filosofică care studiază problemele practice și teoretice ale moralei”², iar Julia Didier definește etica/morala ca „știința binelui și a regulilor acțiunii umane” și ca „știință a scopurilor vieții, a principiilor de acțiune”³.

G.E.Moore, în *Principia Ethica*, susține că „problema cum trebuie definit „bun” e cea mai importantă problemă a eticii. Ceea ce

¹ MACOVICIUC, V. Probleme de etică. În: *Filosofie. Manual pentru licee și școli normale*. București: Editura Didactică și Pedagogică, RA, 1992, p.207.

² BECLEANU-IANCU, A., BANU, I., APOSTOL, P. *Dicționar de filozofie*. București: Editura Politică, 1978, p.246.

³ DIDIER, J. *Dicționar de filozofie*. București: Univers Enciclopedic, 1996, p.217, 218.

e semnificat de cuvântul „bun” e, de fapt (cu excepția opusului său, „rău”), singurul obiect simplu de cercetat specific eticii”¹. Autorul subsumează acestei categorii centrale a eticii termeni precum „virtute”, „viciu”, „datorie”, „corect”, „trebuie”, precizând că atunci când formulăm enunțuri ce cuprind acești termeni sau când discutăm adevărul lor, discutăm probleme de etică.

Ideea de bine este prezentă ca obiect al reflexiilor etice încă de la Platon și Aristotel, fiind completată de-a lungul istoriei cu o problematică devenită tradițională:

- cercetarea originii și esenței moralei;
- definirea și determinarea noțiunilor de datorie, virtute, sensul vieții și fericirea etc.;
- elaborarea și fundamentarea teoretică a unor sisteme de norme morale (coduri);
- cercetarea valorilor și normelor morale specifice unor profesii (deontologia);
- cercetarea comportamentelor și atitudinilor morale individuale și colective (sociologia moralei);
- cercetarea istoriei moralei și inventarierea doctrinelor etice;
- studiul raporturilor dintre etică și celelalte științe;
- fundamentarea gnoseologică și analiza logică a judecăților și normelor etice (metaetica)².

Din cele relatate desprindem că **obiectul de studiu al eticii** este întreaga sferă a moralei, cu determinațiile sale teoretice, axate pe înțelegerea categoriilor etice fundamentale, a binelui – reper fundamental al moralității și categorie etică fundamentală cu determinațiile sale practice, legate de problematica fundamentală a vieții morale.

¹ *Valorile și adevărul moral* / Selecție, traducere și note de Valentin Mureșan. București: Alternative, 1995, p.30.

² *Deontologia funcției publice*. [Accesat 7.04.2014] Disponibil: <http://www.scribd.com/doc/17541912/Etica>.

Etica studiază problemele teoretice și practice ale moralei. Etica mai este numită *filosofie morală*. În acest sens, ea elaborează *ipoteze, concepte, principii* pentru reconstrucția teoretică a moralei unei societăți, precum și *reguli de raționare morală*. Ca urmare, după cum susține Hegel, etica este o cunoaștere conceptuală a moralității istorice¹.

Morala, la rândul său, reflectă ansamblul concepțiilor, ideilor, valorilor, principiilor, normelor și idealurilor care călăuzesc și reglementează conduita oamenilor. Sfera moralei cuprinde conștiința morală (convingeri, concepții, valori, idealuri morale), normele, principiile și relațiile morale, toate acestea fiind convertite în fapte și acțiuni sociale. *Dicționarul de filosofie* (1878) definește morala ca „*ansamblu al deprinderilor, sentimentelor și convingerilor, atitudinilor și mentalităților, principiilor, normelor și perceptelor, valorilor și idealurilor care privesc raporturile dintre individ și colectivitate (familie, clasă, națiune, societate ș.a.) și care se manifestă în fapte și acțiuni, în modul de comportare*”².

Moralitatea desemnează sfera „moralei în acțiune”, respectiv „morală în curs de realizare”; este atitudinea de conștiință și practică față de morala socială și cea personală³. Morala ni se prezintă sub forma unui discurs normativ și imperativ, care rezultă din opoziția dintre *bine* și *rău* concepute fie ca valori absolute sau transcendente, fie ca valori imanente vieții oamenilor.

Etica este, spre deosebire de morală, un discurs normativ, dar neimperativ, sau doar cu imperative ipotetice, care rezultă din opunerea binelui față de rău, considerate a fi valori relative. Etica se construiește pe bază de cunoștințe, dar, mai ales, pe bază de alegeri

¹ SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*. Iași: Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005, p.40-41.

² BECLEANU-IANCU, A., BANU, I., APOSTOL, P. *Dicționar de filosofie*, p.473.

³ COZMA, C. Deontologia profesiei de asistent social. În: BEJAN, P. (coord.) *Asistența socială. Manual, Vol. 3*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2009, p.213.

între variate dorințe ce apar în legătură cu întrebarea, pe care și-o pune un individ sau un grup uman: „Cum să trăiesc?”. Răspunsurile date conduc la elaborarea mai multor etici, în funcție de gândirea ontologică adoptată. Se mai spune că în timp ce morala comandă, etica recomandă. Totuși, pe lângă deosebirile dintre etică și morală, după T.Sârbu, este necesar să fie luate în considerare și corelativitatea lor, care poate merge uneori până la identitate¹.

Această idee se conține în interpretările mai multor autori cu referire la conceptele eticii și moralei. Astfel, referindu-se la conținuturile eticii și moralei, autoarele M.Miroiu și G.Nicolae le definesc prin evidențierea a două sensuri. *Într-un prim sens*, etica este considerată știință a comportamentului, moravurilor, studiu teoretic al principiilor care guvernează problemele practice, iar morala este socotită totalitatea mijloacelor pe care le folosim pentru ca să trăim într-un mod omenesc, ansamblul prescripțiilor concrete adoptate de către agenți individuali sau colectivi. *Într-un al doilea sens*, etica este definită ca ansamblul regulilor de conduită împărtășite de către o comunitate anumită, reguli care sunt fundamentate pe distincția dintre bine și rău. Pe de altă parte, morala este ansamblul principiilor de dimensiune universal-normativă, bazate pe distincția dintre bine și rău².

După cum menționează C.Coza, etica s-a dezvoltat în timp ca o disciplină științifică axiologic-normativă, dispunând de metode și principii specifice de cercetare a problematicii morale, gravitând în jurul valorilor de „bine” și „rău” (sau, mai corect, de „virtute” și „vicii”). În conținutul eticii, alături de noțiuni de valoare, precum: dreptate, responsabilitate, sinceritate, libertate, înțelepciune, solidaritate, respect, onoare, demnitate, modestie, plăcere, fericire, omenie etc. cu opuzii lor, sunt integrate norme și principii care reflectă ceea ce trebuie să fie, reprezentând astfel un ghid pentru

¹ SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*, p.42-43

² MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*. București: Trei, 2001, p.11.

buna acțiune. Or, fenomenele morale stau sub semnul imperativului, al aprecierii responsabile, antrenând – în funcție de gradul de respect al valorilor, normelor și principiilor de viață civilizată – recompensa și/sau sancțiunea morală. Exprimând trecerea de la o stare de fapt la alta proiectată, de la ceea ce este la ceea ce trebuie să fie (la ceea ce se dorește să fie), etica implică *idealul moral* ce esențializează imaginea realizării personalității în „libertate” și în „respectul legii/ordinii”.

Conduita morală, conform opiniei lui Im.Kant, se fundamentează doar pe respectul față de legea morală. Omul, însă, prin natura sa nu este perfect. El nu urmează totdeauna legea moralității. De aceea, etica are menirea de a forma reprezentările despre cum trebuie să fie conduita omului. Moralitatea, în opinia lui T.Airaksinen, exprimă ceea ce ar trebui să facem și ceea ce nu ar trebui să facem dacă am fi raționali, binevoitori, imparțiali, bine intenționați¹.

În alți termeni, *etica este știința nu despre ceea ce este, dar despre cuvenit*, despre ceea ce trebuie să fie, ce se dorește a fi/deveni omul și omenirea în înțeles de valoare-ideal, adică deopotrivă imperativ și aspirație întru depășirea stării existente, apreciate ca nesatisfăcătoare. Accentuând caracterul normativ al moralei, Im.Kant dezvoltă teza, potrivit căreia morala este un mecanism de reglementare, fundat pe *libera voință* a indivizilor. Morala constă în subordonarea liber consimțită a individului față de datorie. Morala se referă la acele reguli de acțiune interiorizate de către individ, care și le impune nu ca pe o obligație, ci ca pe o necesitate, prin simplul fapt de a fi parte din „ceea ce este bun”. *Adevărata dispoziție morală ar fi îndeplinirea datoriei*. În concepția lui Kant, sunt considerate morale doar acțiunile provenite din supunerea la legea morală, din datorie. A te supune datoriei este moralitatea însăși.

¹ AIRAKSINEN, T. *Ethics of Coercition and Authority*. University of Pittsburg Press, 1988, p.202.

Im.Kant introduce noțiunea de imperativ categoric, care permite să înțelegem mai profund în ce constă datoria omului într-o situație sau alta. El distinge două imperative ale rațiunii practice: imperativul categoric și imperativul ipotetic. Imperativul categoric se deosebește de imperativul ipotetic, care se conduce de principiul: *dacă* doriți să obțineți aceea și aceea, atunci procedați așa și așa. Imperativul categoric nu admite nicio prescripție pentru cazurile „*dacă*”. El ordonă necondiționat să acționezi destul de precis, numai într-un anumit fel: „Acționează astfel încât maxima voinței tale să poată oricând valora în același timp ca principiu al unei legislații universale”¹. Această obligațiune generală a imperativului categoric și-a găsit întruchipare și în îndemnul de a-l privi pe om întotdeauna ca un scop și niciodată ca un simplu mijloc². Imperativul categoric este o lege obiectivă, un principiu universal obligatoriu, de care trebuie să se conducă toți oamenii.

Morala acoperă o realitate deosebit de complexă și dificil de explicat, dat fiind că pătrunde extrem de profund în viața și activitatea omului. Ca experiență morală, omul se recunoaște în interioritatea cea mai profundă a eu-lui, dar și în relaționarea cu ceilalți, în ansamblul raporturilor vieții de familie, ale grupului profesional, în raporturile de schimb, politice, cu mediul social și natural.

Într-un sens larg, scrie C.Coza, morala reprezintă tot ceea ce intră în sfera modelării și reglementării etice; este unitate dialectică a valorilor și antivalorilor; ea cuprinde ceea ce este pozitiv, dar și ceea ce este negativ din punct de vedere moral; este unitate a „binelui” și „răului”. Într-un asemenea sens este definită etica și în *Codul Etic BASW*, în care se menționează că „etica” ține de chestiuni de conduită greșită și corectă, de calități de caracter bune și rele, de

¹ KANT, Im. *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*. București: Editura Științifică, 1972, p.39.

² KANT, Im. *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, p.238.

responsabilități atașate relațiilor, în care este inclus întregul ecosistem¹. În *sens restrâns*, termenul „morală” se referă doar la ceea ce este pozitiv, acceptabil, la sfera „binelui”, „virtuților”, desemnând un ghid al alegerilor, deciziilor în direcția desăvârșirii umane. Morala orientează către latura afirmativă a vieții, către puterea de transformare creatoare a omului în acord cu aspirația realizării-de-sine, de ființă în libertate și demnitate.

Comportamentele unor oameni pot fi caracterizate, de asemenea, și prin termenii *amoral* și *imoral* și derivatele acestora: amoralitate, amoralism, amoralist; respectiv, imoralitate, imoralism, imoralist. Prefixul „a” trimite la ceea ce este „fără morală”, „lipsit de morală, de principii morale”. Termenul *amoral* are două înțelesuri: 1) ceea ce este neutru, indiferent sub aspect moral; 2) ceea ce este împotriva moralei, în afara moralei, dar fără intenție, și poate ține de nivelul insuficient de dezvoltare a conștiinței morale, în situație de normalitate la vârstele copilăriei, sau în cazurile patologice; o ființă amorală este aceea care ignoră valoarea imperativului etic, nu are conștiința judecăților morale. Noțiunea *imoral* exprimă ceea ce este contra moralei, ceea ce încalcă normele morale, ceea ce contravine regulilor de conduită dintr-un context spațio-temporal determinat. *Imoral* înseamnă „împotriva moralei” în cunoștință de cauză, în deplinătatea facultăților mintale; este „răul” moral săvârșit cu intenție, în mod voluntar².

Multitudinea de definiții, interpretări privind morala/moralitatea desemnează prin aceste concepte, de regulă, valorile și prescripțiile conduitei umane, admise într-un cadru social-istoric – moravurile, obiceiurile, normele, sancțiunile etc., iar prin etică – știința ce studiază aceste fenomene. După cum consideră, însă, mai mulți autori, *morala nu poate fi identificată cu moravurile (deprinderile) și obiceiurile*. Ultimele, conservate de tradiție, nu se sprijină pe argumente raționale și nu sunt asumate printr-o decizie

¹ *Codul Etic BASW*, Apendice.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.214 -215.

deliberată; ele sunt așa cum au fost dintotdeauna și numai pentru că *sunt* trebuie respectate. Din acest motiv, obiceiurile se impun nu prin forța convingerii, ci prin *conformism mimetic*, determinat de presiunea colectivității, ce-și apără identitatea spirituală, asupra individului. Acesta trebuie să se supună cutumei, întrucât dorește să fie acceptat de către ceilalți și nu să fie marginalizat sau exclus din rândurile lor. Între moravurile și obiceiurile tradiționale ale unei societăți, pe de o parte, și morală ca obiect de studiu al eticii, pe de altă parte, există câteva deosebiri importante. Astfel:

- *Morala și moralitatea se întemeiază pe libertatea individului de a decide* asupra modului său de viață, în vreme ce cutumele tradiționale sunt date și impuse individului ca niște modele aduse în actualitate din adâncurile istoriei. Libertatea constă în capacitatea individului de a alege dintr-un set de alternative practice, de a face ceea ce crede el de cuviință într-o situație în care i se deschid mai multe posibilități, inegale sub aspectul valorii și semnificației pe care le-o conferă.

- *Regulile morale se susțin cu argumente raționale*, spre deosebire de obiceiuri, care se susțin numai prin prestigiul și autoritatea tradiției, chiar dacă uneori sunt cu totul de neînțeles. Dacă la întrebarea: „De ce persoanele în doliu trebuie să se îmbrace în negru?” nu se poate răspunde altcumva decât „Pentru că așa se cuvine pe la noi”, la orice întrebare de genul „De ce e bine să spui adevărul?”, „De ce nu trebuie să furi?”, „De ce un om trebuie să-și respecte promisiunile?” etc. se poate răspunde cu diferite argumente inteligibile, chiar dacă sunt discutabile. (De exemplu: dacă toți oamenii ar spune adevărul numai atunci când le convine și ar minți ori de câte ori ar avea ceva de câștigat, atunci nimeni nu ar mai fi credibil, iar armonizarea relațiilor sociale ar fi imposibilă.)

- *Regulile morale se impun ca universal valabile* (de exemplu, interzicerea relațiilor sexuale incestuoase, a furtului, crimei sau minciunii sunt efectiv universal valabile), pe când obiceiurile și moravurile sunt întotdeauna particulare, specifice unui

anumit mediu cultural și unei anumite perioade istorice, marcând individualitatea unei comunități umane. Morala și moralitatea, ca obiect de studiu al eticii, se situează, deci, pe cu totul alt palier existențial decât moravurile și obiceiurile, ceea ce nu înseamnă însă că acestea din urmă nu joacă un rol extrem de important în definirea climatului moral specific unei societăți. Moralitatea depășește cutumele tradiționale, specifice unui loc și unui timp, ridicându-se până la nivelul unei conștiințe și judecăți universale, care încearcă să distingă rațional ceea ce *oricare* individ ar trebui să facă în calitate de om deplin realizat sau împlinit¹.

Putem concluziona, în cele din urmă, că etica este o disciplină filosofică și științifică, care are ca obiect de studiu „morala” cu aplicabilitate în toate domeniile de activitate a omului. Morala, la rândul său, reprezintă un îndrumător specific al conduitei umane și al relațiilor sociale, un ansamblu de reguli, cărora trebuie să ne supunem pentru a putea conviețui într-o societate; totalitatea normelor, convingerilor, deprinderilor, care reglementează comportamentul indivizilor, precum și raporturile dintre ei și mediul înconjurător: familie, grup, comunitate, societate. Deși până în prezent nu există un răspuns unanim la întrebarea *Ce este morala?* (întărită încă din antichitate), totuși, după cum observăm din majoritatea definițiilor, ideile de morală și moralitate sunt asociate cu norme de bună purtare a individului în societate. În stabilirea unui comportament dezirabil, morala se raportează la o serie de categorii, precum sunt cele de *bine*, *rău*, *datorie*, *libertate*, *responsabilitate*, *dreptate etc.*, de asemenea, și la un șir de principii, standarde, norme a căror respectare este axată pe conștiința indivizilor și pe opinia publică².

În societate există o multitudine de îndrumători morali – valori morale și modele de ceea ce se cuvine din punct de vedere moral.

¹ *Normele morale*. [Accesat 18.03.2014] Disponibil: <http://www.scribube.com/profesor-scoala/educatie-civica/NORMELE-MORALE-ETICA1932091615.php>

² SANDU, A. *etică și deontologie profesională*. Iași: Lumen, 2012, p.9.

Există sancțiuni morale – pozitive sau negative, în formă de opinie publică, care reprezintă o reacție la faptele, acțiunile concrete. Cu toate acestea, alegerea unor sau altor valori, a unor sau altor acțiuni din posibilele variante totdeauna rămâne pe seama individului. În societate nu există instituții de stat care ar putea împiedica această alegere liberă a individului, precum ar fi în cazul normelor juridice, care au în spate instituția dreptului. Morala nu este „întărită” nici după o instituție socială, dar ea este o componentă reală a vieții sociale, pe care o simțim fie prin muștrări de conștiință sau prin îngăduirea datoriei, fie prin onoarea atinsă sau prin demnitatea înjosită etc. În toate aceste cazuri noi suportăm trăiri emoționale profunde și meditații deloc nu ușoare.

Morala presupune o conduită constructivă pentru societate. De aici – *umanismul primar* al moralei ca reglator al activității societății. Cât privește, însă, intensitatea caracterului imperativ al prescripțiilor morale, aceasta depinde de un șir de factori subiectivi: condițiile de formare a personalității, capacitățile individului de a conștientiza fenomenele lumii reale etc. Aceste momente subiective condiționează diferite niveluri de moralitate, caracteristice pentru diferite persoane. Astfel, în literatura de specialitate unii autori (И.С.Кон, В.А.Блюмкин etc.) evidențiază *trei niveluri ale conștiinței morale*, precum:

- nivelul *premoral* (nivelul insuflării și imitării) – conduita omului este reglată exclusiv de frică și posibilele sancțiuni sau încurajări;
- nivelul *convențional* (nivelul orientării la reglatorii morali exteriori) – persoana se orientează la normele existente în mediul înconjurător, conduita fiindu-i regulată de încuviințarea sau condamnarea grupului în care se află;
- nivelul *autonom* (nivelul autoreglării morale) – conduita omului se bazează pe un sistem intern stabil de principii morale, pe simțul conștiinței și rușinii¹.

¹ СКВОРЦОВА, В.Н. *Профессиональная этика: Учебное пособие*. Томск: Изд-во ТПУ, 2006, с.14.

Nivelurile diferite de moralitate ale indivizilor pot fi determinate de diferite cauze, dar rezultatul lor va fi unul și același: cu cât mai inferior este nivelul moralității omului, cu atât mai des conduita lui cade sub jurisdicția dreptului. La rândul său, nivelul real al moralității societății este derivată a moralității cetățenilor ei. Între moralitatea societății și cea a individului există o legătură și condiționare reciprocă: cu cât mai redus este nivelul de moralitate al societății, cu atât sunt mai multe încălcări ale normelor juridice, cu atât este mai ridicată criminalitatea. Și invers, creșterea numărului de încălcări ale normelor juridice, ale criminalității este și o mărturie a decăderii moralității în țară.

Devenirea morală a persoanei presupune, desigur, nu doar asimilarea experienței morale acumulate de către societate, dar și stimularea desăvârșirii morale continue a persoanei prin crearea de către structurile sociale a condițiilor necesare. Situația actuală din țară demonstrează însă o dispersare colosală a valorilor în conștiința de masă, o adâncire a prăpăstiei dintre valorile materiale și spirituale, individuale și sociale – situație ce amenință, după cum se știe, orice societate cu distrugerea stabilității și cu frânarea dezvoltării ei. Normele și modelele de conduită promovate în societatea contemporană se încadrează tot mai mult în ceea ce poate fi numit „morală nihilistă”. Devine tot mai evidentă impunerea idealurilor consumatoare și neohedoniste (de maximalizare a plăcerii). Valoarea omului este măsurată, în esență, prin volumul serviciilor pe care le poate oferi, iar folosirea omului în calitate de mijloc pentru atingerea scopurilor personale devine o normă obișnuită. Este cert că tânărul, care intră într-o asemenea lume a valorilor, se pomeniște în centrul unei crize, din cele mai grele, a idealurilor și normelor morale. Drept mărturie pot servi un șir de fenomene, precum sunt și cele de creștere a cruzimii și indiferenței față de suferințele altora; de pierdere a calităților bunătății, compătimirii, înțelegerii; de răspândire în ascensiune a criminalității; de asemenea – simțul fricii, suspiciunii, singurătății, relațiilor nesigure cu alți oameni, căderea prestigiului muncii, stimei autorității părinților etc. Această stare a lucrurilor

actualizează și mai mult importanța cunoașterii rolului eticii, moralității, care, prin funcțiile îndeplinite, contribuie la asanarea vieții sociale.

1.1.1. Morala socială

Morala este un fenomen complicat, care a apărut odată cu societatea umană și care ghidează conduita omului prin el însuși. Ea constituie un fundament valoric, pe care sunt elaborate bazele culturii, diferite forme ale conștiinței sociale – economică, politică, juridică etc. – acestea păstrând, mai mult sau mai puțin, permanent legătura cu morala. *Morala există numai în și prin societate, în și prin grupurile uman distincte, fiind deci o realitate socială.* Relațiile morale se manifestă ca un aspect al oricărui tip re relații sociale: familiale, profesionale, politice, economice etc., angajând, în mod firesc, personalitatea ființei sociale, a individului.

Morala este în permanentă transformare, în dependență de mutațiile ce se produc în cultura și civilizația diferitelor comunități umane.

Principalele caracteristici ale moralei sociale sunt următoarele:

1. Unitatea structurală: este determinată de categorii, structură și instanță critică bine stabilite, fiind o componentă de maximă maturitate a vieții sociale.

2. Diversitatea modalităților culturale de manifestare: valorile, normele, obiceiurile, idealurile, sistemul de sancțiuni diferă de la o matrice culturală la alta.

3. Dinamismul: în cadrul aceleiași culturi, semnificația sau conținutul unor norme, valori, comportamente, atitudini se schimbă de la o etapă la alta a evoluției.

4. Aderența la spațiul social: este un domeniu prin excelență al relațiilor interumane, un domeniu al confruntării dintre bine și rău, ca produse ale aprecierii opiniei publice și a conștiinței individuale¹.

¹ *Deontologia funcției publice.*

Întru facilitarea înțelegerii complexității lumii morale, precum și a relațiilor ce se stabilesc între diferitele ei componente, prezentăm schema structurii moralei sociale, realizată de **Tudor Cățineanu**¹ (a se vedea *Figura 1.1*).

Norme - Principii

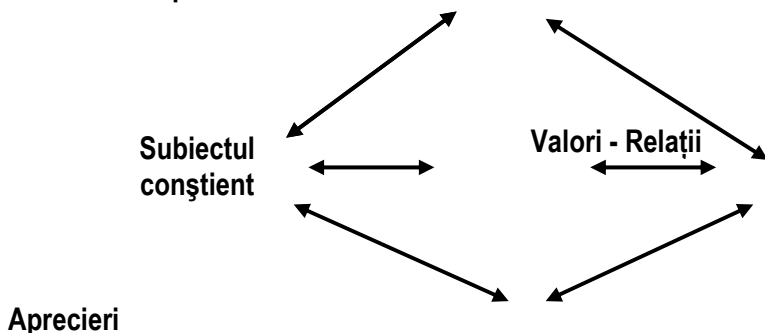

Fig.1.1. Structura faptului moral.

Axul central al structurii moralei sociale îl constituie triada norme-valori-aprecieri. Normele derivă din principiile morale, în timp ce valorile se identifică pe baza relațiilor dintre indivizi și colectivități. La această triadă se raportează subiectul conștient (individual sau colectiv) și în raport de ea se produc manifestările morale.

Subiectul conștient este individul sau colectivitatea, în plenitudinea vieții lor cotidiene, în măsura în care el este conștient de acest fapt. Cel ce nu este conștient de nimic, acționează fără să aibă control asupra faptelor sale; nu înțelege dacă faptele sale sunt bune sau rele; nu știe să prețuiască faptele bune ale altora; nu face distincția dintre bine și rău; acționează la nivelul instinctelor primare;

¹ CĂȚINEANU, T. *Elemente de etică. Vol. I. Faptul moral*. Cluj-Napoca: Dacia, 1982, p.77.

aprobă doar ceea ce-i produce plăcere și refuză ceea ce nu-i produce plăcere; nu este capabil de sacrificiu; nu prețuiește cultura; nu prețuiește omul ca ființă rațională; în orice colectivitate e singur; nu are imaginea prieteniei și folosește oamenii din jurul lui doar pentru sine, ca mijloace¹.

O caracteristică deosebită care trebuie să fie prezentă în subiectul conștient, pentru a fi considerat un subiect moral, este voința liberă, postulată pentru prima dată de Kant. Numai o voință liberă își poate asuma conștient moralitatea socială. Numai o voință liberă poate căpăta statutul permanenței în comportamentul moral. Numai o voință liberă poate pune moralitatea mai presus de orice interes străin acesteia.

Valoarea morală este produsul unui acord de apreciere, de acceptare sau respingere a unei realități umane sau a unor deziderate legate de conviețuirea umană și scopurile vieții. **Tudor Vianu** evidențiază următoarele trăsături caracteristice ale valorilor morale:

- Sunt valori personale; purtătorul lor este totdeauna o persoană (persoana, nu fapta reprezintă o valoare; fapta bună a unui imoral nu este morală).

- Suportul valorilor morale este întotdeauna de natură spirituală.

- Sunt valori aderente; ele țin de personalitate și nu pot fi concepute în afara acesteia.

- Sunt scopuri ale vieții și niciodată mijloace; fapta pretins morală, săvârșită în alte scopuri, devine imorală.

- Se consolidează, prin simplul fapt că aderă la o persoană și devin mod de a fi al acelei persoane².

Normele morale sunt centrul de greutate al moralei. Normele și valorile constituie o unitate. Norma morală este forma prescriptivă

¹ *Deontologia funcției publice.*

² VIANU, T. *Studii de filosofia culturii.* București: Ed. Eminescu, 1982, p.163.

a valorii morale. Prin normă, valoarea trece din momentul evaluativ în cel acțional, astfel încât putem considera că morala socială se instituie în cadrul unui mecanism funcțional ale cărui repere sunt valoarea, norma, acțiunea. „Norma are ca nucleu conceptual valoarea” – spune Tudor Cățineanu. Iar scopul ultim al valorilor morale nu poate fi altul decât acela de a direcționa activitatea oamenilor și a colectivităților în conformitate cu binele moral.

Aprecierea morală exprimă starea de moralitate a individului și a colectivității la un moment dat, în raport cu un sistem al moralei sociale determinat. „Prin aprecierea morală – spune Traian Gâmbu – trebuie să înțelegem raportarea față de conținutul unui fapt și prin intermediul acestuia față de autorul său. Cuprinzând aprobarea sau dezaprobarea, asentimentul sau respingerea de către un individ a manifestării morale a unui subiect, aprecierea nu presupune un simplu «da» ori «nu». A confunda aprecierea cu a da sentințe, cu arbitrajul denotă incapacitatea de a-i sesiza specificul. Caracterul moral al aprecierii constă în aceea că ea se efectuează sub rezerva unei recomandări, un fel de scrisoare de acreditare socială a subiectului, conferită de individul sau de indivizii, colectivitatea care își asumă funcția apreciativă”¹. Or, pentru a face aprecieri morale trebuie, mai întâi, să fii în cunoștință de cauză asupra sistemului axiologic-normativ în vigoare în momentul aprecierii, deci „să ai expertiză” în domeniu. De asemenea, pentru a avea legitimitate în a da „scrisori de acreditare” morală trebuie să fii tu însuși o ființă morală autentică.

Manifestarea morală. Nu tot ceea ce face omul este de natură morală. Pentru ca un fapt de viață să se situeze pe tărâmul moralei, el trebuie să reprezinte punerea în operă a unei valori morale, prin respectarea unei norme morale. Îndeplinirea corectă a sarcinilor profesionale nu este, în sine, un act moral. Dacă, însă, se poate dovedi că acest act este rezultatul unui simț al datoriei caracteristic

¹ GÂMBU, T. *Lumea morală. Vol. I.* București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p.28-29.

persoanei, atunci el capătă statutul de fapt moral. Dimpotrivă, dacă se dovedește că faptul s-a produs pentru evitarea unei pedepse sau pentru obținerea unei recompense, atunci faptul iese de sub incidența moralei. A te situa în câmpul moralei înseamnă a o face cu intenție morală. Fapta morală, în opinia lui T.Gânju, „reprezintă unitatea dintre intenție și comportament în sensul armoniei lor”.

Menționăm, în cele din urmă, că totul în lumea morală se învâрте în jurul subiectului moral. Dimensiunea morală a omului este o unitate a celor patru componente – normativă, axiologică, apreciativă, acțională – care îl definesc și îl diferențiază în univers¹.

1.1.2. Categoriile etice

Din perspectiva logicii, categoriile sunt noțiunile cu cea mai largă sferă de cuprindere; ele exprimă determinări de ordinul maxim de generalitate, fiind genuri limită, indefinisabile; definirea lor se face prin descriere, analogie, opoziție sau enumerare; ele fundamentează și explică noțiunile unei clase.

Din perspectiva filosofiei, categoriile sunt un sistem conceptual ce reprezintă arhitectura unei concepții filosofice; punctul de vedere filosofic este mai puțin riguros decât cel logic, acceptând noțiuni cu grade diferite de generalitate, unele chiar în raport de subordonare.

Sistemul categorial al eticii este un sistem unitar de noțiuni, prin intermediul cărora se rețin și se exprimă particularitățile imperative ale raporturilor interumane din perspectivă morală.

Sistemul categorial al eticii este rezultatul grupării sale în jurul unei categorii centrale: BINELE.

Binele moral exprimă moralitatea dezirabilă, ceea ce corespunde valorilor și normelor specifice unei morale sociale determinate. Binele moral este definit ca valoare centrală a eticii, ca

¹ *Deontologia funcției publice.*

un deziderat universal al vieții morale, însuși idealul moralității, ca o valoare-scop (T. Vianu), care merită a fi promovat pentru el însuși, în afara oricărei alte motivații utilitariste, ca principiu ordonator și diriguitor al moralității etc. *Principiul superior al binelui*, propus de I. Grigoraș, *este principiul celui mai bun lucru de făcut*¹.

Proiectarea gândirii umane asupra sensului existenței sub multiple aspecte a clarificat trei categorii fundamentale, care caracterizează umanitatea în încercarea ei de a-și asigura perenitatea/durabilitatea. Acestea sunt: *adevărul* – categorie supremă a cunoașterii; *frumosul* – categorie supremă estetică; *binele* – categorie supremă morală.

Cele trei categorii au constituit principalele teme în discursurile filosofice ale marilor gânditori antici Socrate, Platon și Aristotel, regăsindu-se în filosofie până în prezent.

Subordonate categoriei „Binele” sunt un șir de alte categorii, care pot fi grupate în:

- *Categorii ale sentimentului moral*: sensul vieții, libertatea, fericirea, dreptatea etc.;
- *Categorii ale aprecierii morale*: virtutea morală, demnitatea, onoarea, cinstea, sinceritatea, modestia etc.;
- *Categorii ale normativității morale*: datoria, responsabilitatea, deontologia etc.

Menționăm, totodată, că există și alte clasificări, sistemul categorial al eticii fiind unul deschis. Astfel, referindu-se la *categoriile etice*, unii specialiști în domeniu le divizează, în dependență de aspectele funcționale ale relațiilor morale reflectate în ele, în următoarele trei grupe principale:

- Categoriile – *datorie, responsabilitate, conștiință/rușine, demnitate, cinste* – reflectă totalitatea impulsurilor/îndemnurilor, ce intră în prescripția morală. Prescripția morală reprezintă sistemul de

¹ GRIGORAȘ, I. *Probleme de etică*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 1999, p.88-89.

impulsuri interne, stimulente, care condiționează predispunerea pentru îndeplinirea legii morale, pentru acțiunea în corespundere cu această lege. Aceste îndemnuri interne acționează de fiecare dată când omul este pus în situația de a primi decizii, când se pomenește în fața alegerii acțiunii, liniei de conduită. Ele orientează voința individului spre o variantă sau alta de conduită. Dacă, însă, impulsurile interne nu acționează, dacă noi nu le auzim „vocea”, atunci există motive serioase pentru îngrijorarea de posibilitatea unei conduite amurale, deviante, asociale.

- Categoriile – *bine, bun, rău, sensul vieții, fericire* – reflectă criteriile conduitei morale, orientările valorice elaborate de societate și care continuă să se îmbogățească pe parcursul întregii sale dezvoltări istorice. Conținutul acestor categorii este schimbător, depinde de diverse laturi ale vieții societății: națională, religioasă, culturală etc.

- Categoriile – *ideal, virtute, viciu* – reflectă reprezentările despre limitele dezvoltării persoanei, constituind totodată scala aprecierilor acestei dezvoltări pe baza manifestărilor în conduita omului al unor sau altor calități morale. Reprezentările de acest gen, fiind rezultatul experienței morale a omenirii, se păstrează în conștiința socială și se îmbogățesc concomitent cu experiența, devenind pentru fiecare generație obiect de asimilare/valorificare în procesul de devenire morală¹.

Categoriile etice se caracterizează printr-un șir de particularități, care ne ajută să înțelegem multiplele valențe ale acestora, ale eticii ca știință și ale moralei ca domeniu al umanului. Dintre aceste particularități fac parte:

1. *Caracterul tridimensional*: gnoseologic – axiologic – normativ. Categoriile etice sunt obiect al cunoașterii științifice, sunt obiect al aprecierii, dar și obiect al reglementării, între cele trei dimensiuni fiind o strânsă interdependență. Nu putem concepe lumea

¹ СКВОРЦОВА, В.Н. *Профессиональная этика: Учебное пособие*, с.13.

morală decât ca o lume a valorilor, în baza căreia se instituie principiile și normele morale, ca sistem diriguitor al comportamentului.

2. *Caracterul polar, antinomic.* Această caracteristică rezultă din polaritatea valorilor, în genere, valorii atașându-i-se, inevitabil, după T.Vianu, nonvaloarea sau, după H.Rikert, valorii pozitive atașându-i-se valoarea negativă.

3. *Caracterul ierarhic.* Binele și răul reprezintă cuplul categorial de referință în etică. Sub cupola acestuia reprezentăm toate celelalte categorii. Grupându-le după un anumit criteriu, vom descoperi că și în interiorul unor clase de categorii se poate institui o ierarhie. Astfel, sensul vieții cuprinde fericirea, datoria cuprinde responsabilitatea, virtutea cuprinde onoarea etc.

4. *Caracterul social și istoric.* Relația abstract-concret în instituirea categoriilor eticii este una particulară. Toate categoriile etice au ca referențial concret omul și societatea. Datoria, onoarea, cinstea etc. nu pot fi detașate de om și societate. Ele sunt impuse de colectivitate individului, în afara oricărei conceptualizări, iar aducerea lor în planul cunoașterii este un fapt secundar¹.

Principalele *funcții ale categoriilor etice* sunt următoarele:

- *Funcția cognitivă.* Categoriile etice sunt instrumente cu care se operează în procesul transmiterii valorilor și normelor morale, precum și în procesul educației morale formale, nonformale sau informale. Ele sunt nume pentru valori, norme, comportamente, aprecieri.

- *Funcția de generalizare.* Categoriile etice oferă modele optime pentru conduita și acțiunea umană, conținutul lor exprimând întotdeauna deziderativul pur, perceput ca ideal de viață.

- *Funcția apreciativă.* Cu ajutorul categoriilor etice se evaluează judecăți, fapte, atitudini, se acordă recompense și se stabilesc sancțiuni.

¹ *Deontologia funcției publice.*

- *Funcția proiectiv-constructivă.* Prin conținutul lor teoretic, categoriile etice indică sensul perfectibilității morale, gradul de moralitate de atins, idealul de urmat, mijloacele de punere în valoare a potențelor morale ale subiectului.

Deși au o expresie valorică, categoriile etice nu pot fi identificate cu valorile etice. Categoriile sunt nume pentru valori și nu valorile însele¹.

1.2. Norme morale: caracteristici esențiale

Etica oferă cunoștințe despre natura, structura și funcționarea moralei. Morală, la rândul său, se centrează pe componenta normativă. Termenul „*normă*” provine de la cuvântul grec „*nomos*”, semnificând ordinea. **Norma** (lat. *norma*, fr. *norme*, germ. *Normen*) exprimă regula, dispoziția etc. obligatorie, fixată prin lege sau prin uz; ordinea recunoscută ca obligatorie sau recomandabilă. *Norma morală* este regula privitoare la modul de comportament al omului în societate, la obligațiile sale față de ceilalți oameni și față de societate². Oamenii totdeauna au fost interesați să reglementeze relațiile dintre ei prin norme care să aibă ca scop protejarea fiecărui individ al comunității sau a anumitor segmente ale acesteia (trib, gintă, familie, popor, națiune, organizație etc.). În general, nicio societate nu poate exista fără reguli morale. Principala funcție socială a normelor este de a contribui la crearea și menținerea unui climat favorabil dezvoltării umane, de a stabili în cadrul societății o ordine, o formă ideală a comportamentului, un model prescriptiv pentru ceea ce trebuie să fie și nu pentru ceea ce este, de aceea normele morale poartă un pronunțat caracter deontologic. La baza constituirii normelor au stat valorile promovate în diferite etape istorice și în

¹ *Deontologia funcției publice.*

² *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'96). București: Univers Enciclopedic, 1996; *Dicționar enciclopedic ilustrat* (DEI). Chișinău: Cartier, 1999; *Noul dicționar universal al limbii române* (NODUN). București: Litera Internațional, 2006.

diferite domenii de conviețuire, fiind determinate de concepțiile dominante în societatea respectivă cu referire la sensul existenței umane.

Normele morale au menirea de a ordona relațiile interumane, de a îndrepta comportamentul subiectiv pe făgașul constructiv, în anumite limite. Prin intermediul normelor societatea devine un „cosmos” organizat într-o ordine imperativă, indicativă și sancționatoare pentru conduită¹. **Normele morale** sunt propoziții sau enunțuri prescriptive, care ne spun ce trebuie sau ar trebui să facă oamenii pentru a fi socotiți demni de respect, cum trebuie să fie sau să nu fie subiectul conștient pentru ca rezultatele comportamentului manifestat să fie apreciate ca bune sau rele².

Norma morală reprezintă un instrument de constrângere morală, de protejare; un model prescriptiv acceptat și recunoscut de membrii societății; un standard, etalon de comportament social. Normele se stabilesc fie neorganizat, spontan, difuz (cutume, obiceiuri, tradiții), fie organizat (instituționalizat): de către organizații, instituții, agenții specializate. Având ca scop reglementarea normativă și integrarea socială, normele creează un sistem de drepturi și obligații, interdicții în diferite contexte sociale; asigură cadrul normativ pentru ordinea socială; permit rezolvarea și evitarea conflictelor; indică ce ar trebui să fie într-o societate (nu ceea ce este); constituie o „zonă” în cadrul căreia sunt permise și limite de variație.

Normele morale pot fi clasificate în:

1) *norme generale sau universale*: sunt prezente în toate sau în majoritatea comunităților umane, au durabilitate în timp și influențează întreaga gamă de relații și activități umane (cinstea, demnitatea, sinceritatea, loialitatea, generozitatea);

¹ CRAIOVAN, I. *Introducere în filosofia dreptului*. București: ALL Beck, 1998, p.111.

² CĂTINEANU, T. *Elemente de etică*, p.87.

2) *norme particulare*: se adresează unor comunități umane determinate, vizând activități umane particulare (normele vieții de familie, cele specifice unor activități profesionale, precum: asistența socială, medicina, avocatura, pedagogia, psihologia etc.);

3) *norme speciale*: se manifestă în cadrul unor grupuri restrânse și, uneori, la ocazii speciale (norme de protocol, norme de politețe, de curtoazie, codul manierelor elegante etc.).

Normele pot să fie formulate ca imperativ categoric: arată ce trebuie să facem în mod obligatoriu, sau să ne abținem să facem. Ele pot să fie formulate, de asemenea, și ca imperativ ipotetic, exprimând ceea ce este dezirabil (ceea ce ar trebui) să facem sau să ne abținem să facem în anumite condiții. O normă poate să conțină interdicții (să nu ucizi decât în legitimă apărare), permisiuni (poți să nu te supui ordinelor, dacă ele încalcă drepturile omului), sau obligații (Ține-ți promisiunile!)¹.

Normele morale sunt norme sociale ce reglează comportamentul omului în societate, relațiile omului cu semenii săi și cu sine. Respectarea lor este asigurată de forța opiniei publice, de convingerile interioare ale individului cu privire la bine și rău, echitate și inechitate, virtute și viciu etc. Normele morale sunt condiționate de circumstanțe concrete. O normă este un *model de acțiune*, care trebuie aplicat în anumite împrejurări. Fiecare normă oferă un tipar comportamental abstract, ideal pentru un gen specific de acțiune, care lasă deoparte aspectele accidentale și nesemnificative ale contextului social, reliefând lucrurile importante care trebuie înfăptuite sau evitate. Nu orice model de comportament se înscrie, însă, în cadrul normativului. Printre trăsăturile distinctive importante ale normelor pot fi evidențiate următoarele:

- Un model normativ trebuie să fie asumat de către individ în mod *conștient*. Din acest motiv, reflexele automate, stereotipurile și

¹ MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*, p.14-15.

orice tip de obișnuință – bună sau rea – care au fost dobândite fără voie și pe nesimțite de către subiect nu aparțin domeniului normativ. Unii oameni au o strângere de mână puternică, dar nu toți urmează prin aceasta o regulă socială, ci pur și simplu își exprimă spontan caracterul.

- Norma este un model de comportament *individual* ce are însă o semnificație și o valabilitate *supraindividuală*. Spre exemplu, o persoană merge să facă cumpărături la piață doar duminică în a doua jumătate a zilei, considerând că în acest timp prețurile sunt mai mici; o altă persoană își vizitează părinții de trei ori pe săptămână etc. Fiecare individ are propriile sale reguli de comportament, dar niciuna dintre aceste reguli personale nu este o normă, deoarece ele nu contează ca *modele sociale de comportament*, adoptate și respectate de către un mare număr de oameni.

- Individul se poate conforma în mod conștient unei norme numai dacă aceasta este enunțată *explicit* ca model supraindividual de comportament. Simpla uniformitate statistică a stereotipurilor sociale, realizată spontan prin imitație sau „dresaj social”, nu are nimic comun cu acțiunea normativă. Fanii echipelor de fotbal urlă euforici când echipa lor joacă bine și huiduie arbitrii când cred că aceștia îi favorizează pe adversari. Acestea sunt comportamente uniforme, dar numai datorită unor procese mimetice sau de contagiune afectivă, de care se preocupă psihologia socială¹.

Cea mai importantă normă morală a vieții umane este *regula de aur*, care exprimă cerința de a-i trata pe ceilalți așa cum dorim să fim noi tratați. Acest principiu conține în sine esența întregii moralități. Regula de aur apare atât în formă pozitivă, „de a face bine celorlalți” („Fă celorlalți ceea ce voiești ca ei să-ți facă ție!”), cât și în formă negativă, de „a nu vătăma” („Ce ție nu-ți place, altuia nu face!).

¹ *Normele morale.*

Un alt principiu important din spațiul normativității morale este *principiul justeii măsurii*, formulat în străvechiul precept delphic – „Nimic prea mult” – și care îndeamnă la cumpătare, la evitarea extremelor. Ca valoare normativă, *măsura exprimă* tendința către echilibru, depășirea stărilor conflictuale, a situațiilor contradictorii, dilematice, obținerea în final a concilierii. În spațiul etic măsura desemnează „zona perfecțiunilor mijlocii”¹.

Esența acțiunilor morale este reprezentată de *principiul deontologist*, cel al îndeplinirii „datoriei” față de sine și față de ceilalți. Acest principiu, fundamentat în „imperativul categoric” al lui Im.Kant, apare, după cum s-a menționat deja, ca formulare a „legii morale universale”: acționează ca și cum maxima acțiunii tale ar trebui să devină, prin voința ta, lege universală a naturii și a respectului față de persoane; acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia, totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc.

Spațiul normativității morale cuprinde și „poruncile biblice” (cele „zece porunci”), după care se conduc credincioșii ce aparțin celor două mari religii - creștinismului și iudaismului. Aceste „porunci” promovează iubirea, credința, încrederea, dreptatea, cinstea, respectul, disciplina etc. or, în esență – făptuirea „binelui” prin exterminarea definitivă a „păcatului”.

Sfera normativității este caracterizată și de un șir de alte principii, precum: *principiul contractualist* – axat pe exigența acordului între indivizi de a-și reglementa comportamentul în cadrul interacțiunilor sociale; *principiul vieții în armonie cu natura*, formulat încă de către filosofii stoici și extrem de actual pentru zilele noastre, când, pe lângă criza economică, omenirea se confruntă și cu o profundă criză ecologică etc. Desigur, normele, regulile devenite clasice, se completează cu altele noi, „configurate în baza îmbogățirii continue a domeniilor experienței morale”².

¹ JANKÉLÉVITCH, V. *Paradoxul moralei*. Cluj-Napoca: Echinoc, 1997, p.36.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, pp.282-288.

Urmare celor menționate, putem concluziona că *o normă este o regulă de comportament, având o valabilitate supraindividuală, explicit enunțată la nivelul conștiinței colective ca standard de conduită, deliberat acceptat și respectat de către indivizi*. Principala funcție socială a normelor este *socializarea* indivizilor. Ca reguli de acțiune, normele urmăresc să instituie o anumită uniformitate și predictibilitate a comportamentelor individuale, determinându-i pe oameni să-și autoguverneze conștient și de bunăvoie propria viață în acord cu anumite standarde sociale, ce au probat de-a lungul unei îndelungate istorii că sunt capabile să garanteze coerență și stabilitatea relațiilor sociale¹.

1.3. Norme morale și norme juridice: trăsături comune și distinctive

Atât morala, cât și dreptul, includ norme ce orientează comportamentul persoanelor individuale. Normele morale și normele juridice revendică sau interzic același comportament. Și unele și altele sunt înțelese ca fiind obligatorii și independente de acordul celor pe care îi obligă, și unele și altele sunt susținute de o presiune socială serioasă. Majoritatea regulilor morale sunt, totodată, și norme legale sau religioase („Sa nu minți!”, „Sa nu furi!”, „Ajută-ți aproapele!”, „Respectă-ți părinții!”, „Creste-ți copiii așa cum se cuvine!”, „Respectă-ți întotdeauna promisiunile!” etc.). Este foarte greu să se facă o separare strictă între drept și morală, între juridic și etic, să se stabilească o listă de norme *exclusiv* morale, pe care sa nu le întâlnim decât în sfera eticului, tot așa precum există foarte puține situații în care, prin ceea ce face individul, să fie și să acționeze exclusiv moral, fără nicio implicație de ordin economic, social, juridic, politic sau religios. Cele două domenii sunt conectate între ele la nivel ontologic, unde valorile etice devin principii constitutive ale dreptului. Cu toate acestea, normativitatea juridică nu poate fi

¹ *Normele morale.*

identificată cu cea morală. Teoriile etice au rolul de a valida normele juridice și sistemul de valori acceptat de comunitate. Rolul eticului este acela de sistem de control al normalizării juridice prin raportare la un bine axiologic. După A.Sandu, funcția eticianului poate fi înțeleasă ca una de supervizare a practicianului, atât a celui politic care instituie legile în funcție de nevoile sociale, cât și a celui care aplică legile. Eticianul ar trebui să aibă funcția de control al concordanței normativului și pragmaticului cu axiologicul¹.

Printre deosebirile importante dintre interdicția legală și cea morală se enumără următoarele:

- *Autoritatea* care impune prescripția legală este *heteronomă*: prescripțiile legale sunt rezultatul unei creații conștiente și organizate, sunt instituite de organe special abilitate, de puterea legiuitoare (Parlament etc.), apărute și impuse, la nevoie, prin forță, de către poliție, procuratură, tribunale, curți de apel etc. Norma morală, dimpotrivă, este *autonomă*, se prefigurează spontan și neformal într-o comunitate, fiind respectată, întrucât individul este el însuși convins, de propria rațiune și voință, de valabilitatea ei universală. Cel care nu fură numai de teama să nu suporte rigorile legii poate fi oricând tentat să-si însușească bunul altuia ori de câte ori se simte la adăpost de consecințele legale ale faptei sale – fie ca are certitudinea că nu va fi niciodată descoperit, fie că se bazează pe anumite imunități, posibile într-un sistem judiciar corupt și ineficient. Pe când o persoană cu adevărat morală nu va fura niciodată, indiferent dacă este sau nu expusă pericolului de a suporta rigorile legii în urma faptei sale.

- *Subiectul* prescripțiilor juridice este întotdeauna circumscris în limitele grupurilor de „supuși” ai anumitor autorități instituționale. În calitate de cetățean al Republicii Moldova, de exemplu, am obligația legală de a plăti taxele și impozitele pe care le datorez statului moldovenesc; de asemenea, conform codului nostru

¹ SANDU, A. *Etică și deontologie profesională*, p.55.

rutier, sunt obligat să circule cu automobilul pe partea dreaptă; atunci când călătoresc în Anglia sunt însă obligat să respecte legile britanice, să plătească vama englezilor pentru anumite produse introduse în țara lor și, dacă vreau să ajung cu bine la destinație, trebuie să circule pe partea stângă. În schimb, subiectul normei morale este întotdeauna generic: nimeni nu are dreptul și nu e bine să fure, indiferent dacă este cetățean moldovean, britanic sau pakistanez și oricare ar fi prevederile legale privind furtul din fiecare țară.

- *Sancțiunile* juridice și cele morale implică deosebirea cea mai pronunțată. Normele de drept sunt asigurate prin forța coercitivă/punitivă a statului. De regulă, dreptul nu prevede sancțiuni premiale, ci *numai punitive*. Respectul legii nu este răsplătit, întrucât reprezintă o îndatorire sau obligație; cel mult se poate spune că respectarea legii atrage după sine o recompensă indirectă, întrucât conferă cetățeanului corect dreptul de a beneficia de protecția statului în exercitarea libertăților sale. Nimeni nu se așteaptă la o recompensă din partea autorităților pentru faptul că nu a furat, nu a mințit, nu a escrocat sau nu a omorât pe nimeni. În schimb, sfera dreptului abundă de pedepse pentru cei care încalcă legea. Aceste sancțiuni punitive sunt, cel mai adesea, de natură *fizică* sau *materială*: amenzi, despăgubiri, confiscări, privare de libertate, suspendarea anumitor drepturi etc. Căința sau remușcările condamnatului contează în mică măsură sau chiar deloc. Nimeni nu va fi eliberat de pedeapsa legală cuvenită pentru că, după ce a furat, îi pare sincer rău; pe de altă parte, după ce și-a executat pedeapsa, un hoț își reia viața în libertate ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, chiar dacă în sinea lui nu regretă câtuși de puțin faptul de a fi furat, ci numai neșansa de a fi fost prins și condamnat. În sfera moralității lucrurile stau altfel. Pe de o parte, comportamentul moral atrage după sine deopotrivă sancțiuni *premiale* – precum lauda, respectul, admirația sau recunoștința celorlalți – sau *punitive* – oprobiul public, blamul, marginalizarea, ocara, desconsiderarea celor din jur. Dincolo de toate aceste recompense sau pedepse venite din afară, cele mai puternice și cele mai specifice sancțiuni morale sunt cele ce vin dinăuntrul conștiinței

fiecărui individ. Ele sunt de natură *psihică* sau *spirituală*; cel ce a greșit față de propria conștiință se pedepsește singur prin regret, căință, remușcare sau rușine, din care, într-o voință morală puternică, se nasc dorința și hotărârea de a nu mai repeta aceleași greșeli și, dacă se mai poate, intenția de a îndrepta răul făcut sieși sau altora¹.

În acest context, un interes deosebit prezintă opiniile lui Hromas privind relația dintre drept și morală, dintre normativitatea juridică și normativitatea morală. Juridicul, arată Hromas, acționează prin intermediul represiunii și marginalizării pentru a asigura conformitatea și a descuraja comportamentele ale căror consecințe sunt nedorite. Eticul acționează separând binele de rău, construind astfel normalitatea și instituind fundamentele represiunii. Moralitatea instituie represiunea eului de către propriul sine, construind relația sine-lui cu sine-le însuși. Hromas arată că etica, înțeleasă ca și condiție ontologică a societății umane fundamentată pe principiul responsabilității, nu poate institui morala fără a produce violența la nivelul sine-lui².

- *O interdicție legală* este dublată de cele mai multe ori de *o interdicție morală*, dar nu și invers. „Sa nu furi!”, „Sa nu ucizi!”, „Sa nu minți!” etc. sunt deopotrivă interdicții legale și morale. „Nu fii lacom!”, „Nu linguși!” sau „Nu fii leneș!” sunt prohibiții/interziceri morale care nu au un echivalent în plan juridic. Or, după cum menționează mai mulți autori, „forța dreptului se află atât în justificarea sa logică, rațională, cât și în aprobarea și susținerea sa morală”³. Deosebirea principală constă în faptul că, acolo unde legea emite numai o interdicție, morala adaugă o datorie sau o obligație ce nu poate fi impusă prin autoritatea exterioară a legii, ci numai de

¹ *Normele morale.*

² HROMAS, C. On the Relationship of Ethics to Moral Law: The Possibility of Nonviolence in Levinas's Ethics. In: *The California Undergraduate Philosophy Review*, vol. 1, 2003, p.125-135;
SANDU, A. *Etică și deontologie profesională*, p.55.

³ CETERCHI, I., CRAIOVAN, I. *Introducețe în teoria generală a dreptului*. București: ALL, 1996, p.33.

conștiința lăuntrică a fiecărui individ. Morala îți cere, ca și legea, să nu furi, să nu minți, să nu ucizi etc. Dar numai morala îți cere să fii generos, altruist și chiar mărinimos. Nu e de ajuns să nu iei bunul altuia; un om cu o conștiință morală puternică acceptă că e de datoria lui să dăruie din prea plinul său celor care au nevoie și merită un sprijin material. Nimeni nu poate fi chemat în fața judecătorului pentru că nu a vrut să dea vecinului sau fratelui său o sumă de bani de care acesta avea nevoie ca să-și trateze soția bolnavă ori ca să-și trimită copilul la școală. Nimeni nu poate fi acuzat la tribunal pentru că nu a încercat să salveze un copil care se îneca sau o femeie aflată într-o clădire incendiată. Din punct de vedere moral, însă, aceste comportamente lipsite de altruism sunt mai mult sau mai puțin blamabile. Or, normele juridice, interzicând faptele antisociale (furtul, minciuna, omorul, evaziunea fiscală etc.) urmăresc să asigure un *minimum* de sociabilitate, fără de care societatea s-ar transforma într-o junglă, pe când normele morale, solicitând un comportament altruist, urmăresc să instaureze un *maximum* de sociabilitate, astfel încât societatea să faciliteze dezvoltarea personalității și ameliorarea condiției umane¹.

- Un șir de *deosebiri* țin de conținutul dreptului și moralei. Astfel: morala există în calitate de cod al regulilor nescrise, iar normele dreptului sunt formulate într-o formă scrisă – legi, decrete, decizii judecătorești etc.; morala își formulează cerințele într-o formă abstractă: „să nu ucizi”, „să nu furi” etc., pe când dreptul posedă o formulă concretă a comportamentului și interdicției; morala vizează, îndeosebi, lumea intrinsecă și conștiința omului, pe când dreptul reglementează numai faptele oamenilor, nu intervine în lumea lor spirituală; normele dreptului emană din egalitatea formală dintre oameni, iar abordarea morală este orientată spre criteriul individual; într-o țară pot exista norme și sisteme morale diverse, iar dreptul este unic și reglementează toate tipurile de raporturi din această țară etc.

¹ *Normele morale*; DJUVARA, M. Drept și morală. În: *Eseuri de filosofia dreptului*. București: Trei, 1997, p.59-66.

Cu toate deosebirile existente între morală și drept, relațiile între ele sunt extrem de strânse și necesare, încât ambele concepte au în esență același grad de adevăr, aceeași valoare, în ambele este vorba de norme ale acțiunii, care se presupun și se întregesc reciproc, având un fundament unic. L. Marcu (jurist român) susține că dreptul nu este decât trunchiul cu ramurile, iar rădăcina este morală, pentru că, în întregime, dreptul se întemeiază pe ideile morale¹.

1.4. Funcțiile eticii

Etica îndeplinește un șir de funcții, printre care se înscriu și cele de cunoaștere/cognitivă, normativă, axiologică, persuasivă.

Funcția cognitivă – este funcția principală, realizarea celorlalte funcții fiind în dependență de îndeplinirea acesteia. Întruchiparea valorilor morale în comportamentele umane presupune, cu necesitate, cunoașterea lor de către indivizi („știu ce înseamnă să fii cinstit, generos, mărinimos, să iubesc” etc.), trăirea sufletească a acestor valori și voința de a le face parte a acțiunilor în societate. „Iubește și fă ce vrei”, zicea Augustin Fericitul, căci dacă știi iubirea, o trăiesc autentic și în întreaga ei plenitudine, atunci vreau să fac numai acte izvorâte din iubire.

Funcția cognitivă se realizează prin mai multe trepte ale cunoașterii morale: treapta descriptivă, analitico-sintetică și explicativă.

Treapta descriptivă se caracterizează prin trecerea de la o cunoaștere etică confuză la una marcată de sistematizarea datelor vieții morale în funcție de anumite *tipologii* (cuprinde tipuri de atitudini, relații, virtuți/calități și vicii morale) și *caracterologii etice*. Aristotel, de exemplu, a formulat în *Etica Nicomahică* trei atitudini ale omului: hedonistă, politică și contemplativă. Atitudinea hedonistă constă în supraevaluarea plăcerilor (senzoriale sau intelectuale) de

¹ MARCU, L.P. *Introducere în studiul dreptului. Enciclopedie juridică*. București: Tipografia Universității Ecologice, 1993.

către oameni. Atitudinea politică este caracteristică celor care trăiesc pentru exercitarea puterii și autorității în raporturile sociale și interpersonale din familie ori din grupurile profesionale. Atitudinea contemplativă se asociază cu preocuparea pentru adevărul moral, opus minciunilor, cleветirilor și calomniilor de tot felul. Caracterologia descrie caractere morale cum sunt mincinosul, avarul, gelosul, ipocritul, lașul și altele.

Treapta analitico-sintetică – se realizează prin trecerea de la analiza fenomenului moral ca fenomen global la analiza/descoperirea tuturor componentelor morale specifice. Analiza etică are și unele riscuri, cum sunt eclectismul, tratarea echivalentă a diferitelor aspecte morale, fără precizarea esențialului, a elementelor determinante din procesul moral. În Etica sa, Aristotel a elaborat în faza analitică două forme deosebite de guvernământ – *tirania* și *democrația*. Spre deosebire de democrație, tirania nu este favorabilă prieteniei. În faza sintetică el a elaborat conceptul de *măsură* ca linie de mijloc exemplară între absența unei însușiri umane și forma ei excesivă. De aici s-a ridicat la planul filosofico-ontologic, integrând, astfel, etica în teoria mai largă a măsurii (nomos) în tot ceea ce face omul.

Treapta explicativă – constă în dezvoltarea factorilor cauzali/generatori ai moralei, în explicarea structurii, tipurilor de progres moral și a perspectivelor acestui progres. La această treaptă există însă riscul reducerii cauzei la condiție. De exemplu, morala poate fi redusă la economie sau la alte domenii ale realității: viață, psihic, societate. Drept urmare, se nasc tot felul de explicații unilaterale, de tipul biologismului (Hobbes, Shopenhauer), psihologismului (G.E.Moore, Shopenhauer, Nietzsche), sociologismului (E.Durkheim) etc.

Funcția normativă – constă în crearea de norme. Acestea își au izvorul, de fapt, în voința sau în convențiile oamenilor preocupați să realizeze diferite scopuri. Viața colectivităților umane creează

norme variate, printre care și normele morale. La etapa reflecției etice, aceste norme sunt analizate, dezvăluindu-li-se esențialul, sunt reformulate în conformitate cu diverse puncte de vedere. În mod similar se procedează și cu valorile, virtuțile, principiile și idealurile etice, care nu sunt izolate, ci interacționează mereu cu normele. Eticienii însă pot fi insuficient pregătiți pentru asemenea intervenții și atunci comunitatea respectivă suferă, evoluează spontan, nu-și poate coordona evoluția cu tendințele dominante ale timpului. Funcția normativă a moralei este permanentă, dar nu toate normele care apar devin și valori ori virtuți morale.

Funcția axiologică – constă în separarea valorilor de non-valori, de pseudovalori și antivalori, a viciilor de virtuți. În felul acesta, etica contribuie la promovarea valorilor și virtuților care coincid cu sensurile umaniste de evoluție a comunităților și societății în întregime.

Separarea funcției normative de funcția axiologică a eticii este relativă. Analizând și explicând normele, eticianul realizează totodată și ordonarea lor după criterii axiologice, cum sunt dezirabil-indezirabil, preferabil-inacceptabil, plăcut-neplăcut, atractiv-respingător pe baza diferenței fundamentale dintre bine și rău, care acționează permanent. În activitatea sa, însă, eticianul poate comite o serie de erori, precum:

Neutralitatea morală – este legată de credința că realizarea cunoașterii morale obiective s-ar produce dacă eticianul nu s-ar angaja în niciun fel; de pretenția că el descrie și explică faptele pure fără a le intercala cu posibile aprecieri.

Estetismul moral – o variantă mai subtilă a neutralismului moral, care se manifestă prin situarea pe același plan de valoare a tuturor faptelor umane, pe considerentul că toate sunt fapte expresive. Or, dacă se susține această omogenizare, atunci se poate ajunge la identificări de atitudini și fapte morale care în realitate nu sunt astfel: de exemplu, se poate identifica sadismul cu eroismul.

Purismul moral – este eroarea de a selecta doar valorile pozitive (care sunt, în ultimă instanță, corelate ale binelui), ignorându-se ori indicându-se foarte sumar valorile negative (adică formele răului). În estetică se vizează numai frumosul, omițându-se că el, așa cum au subliniat scriitorii moderni (Baudelaire, Arghezi, Bacovia etc.), poate fi prezent în rău, în mucegaiuri și noroi ori în stările mohorâte, fără luciu al existenței. La fel, epistemologia ocolește să vorbească despre eroare, incertitudine, pentru a nu-și slăbi prestigiul.

Dogmatismul etic – este o variantă a purismului moral și se manifestă prin exagerarea lui *trebuie* și prin refuzul lui *deocamdată nu se poate*. De asemenea, nu se argumentează și nu se justifică în suficientă măsură, atât teoretic, cât și empiric, de ce oamenii trebuie să facă ceea ce trebuie să facă la un moment dat.

Funcția persuasivă (de convingere) – este proprie nu doar eticii, ci tuturor științelor socioumanistice. În orice știință socio-umanistică este prezentă, alături de valoarea de cunoaștere (adevărul/neadevărul), și valoarea etică, iar prin etică – valoarea în genere, a cărei receptare implică procesele de persuadare-disuadare. Persuasiunea etică este mai mult o formă de acțiune și mai puțin o formă de cunoaștere, deoarece acum intră în funcție mai mult *voința, dorința* de a-l găsi alături sau de a-l înlătura pe ascultător/cititor în cutare sau cutare problemă, soluționată într-un anumit mod la un moment dat de către cineva.

Fiind acțiune, persuasiunea este realizată prin strategii specifice, precum:

- *strategia constrângătoare (represivă)*, realizată prin invocarea unor instanțe coercitive, cum sunt dezaprobarea publică, izolarea față de colectivitate, sancțiunea penală etc., prin folosirea diferitelor epitete morale de genul: *scandalos, intolerabil, dezgustător* etc.;

- *strategia stimulativă*, bazată pe diferite scheme de argumentare, în care sunt invocate drept forțe-autorități fie armonia colectivă, fie sentimentul uman de demnitate pe bază de modele sau de exemple, care să incite, să lămurească și să liniștească spiritual pe oameni;

- *strategia euristică*, menită să-l facă pe cititor/ascultător să creadă că este el însuși posesorul procedeele de dezvăluire a ideilor, valorilor și virtuților morale.

Persuasiunea are o putere mult mai mare în cazul când se micșorează decalajul dintre realitate (realitatea coruptă) și valorile, virtuțile sugerate. Totodată, pedagogia universitară contemporană, menționează T.Sârbu, recomandă profesorilor de etică și de alte științe socioumanistice să nu reducă metodele de persuasiune la povește și alte procedee moralizatoare, care produc dezavantaje atât disciplinei, cât și procesului educațional în ansamblu. Este, desigur, un adevăr că odată cu abandonarea vechii ideologii universaliste a fost schematizată foarte mult și educația morală în școală. Accentul se pune fie pe formarea unor deprinderi intelectuale de excelență, în perspectiva reușitei la competiții disciplinare și profesionale, fie pe valorile moralei justiției, ignorându-se vechi și importante valori ale moralei solicitudinii, cum sunt prietenia și cooperarea dintre oameni. De asemenea, noile mijloace de informare în masă (televiziunea, Internetul), cu mare priză la publicul doritor de divertisment, au și efecte deformante asupra sufletelor oamenilor. Jocurile și filmele, alte mijloace de persuasiune promovate pe aceste canale stimulează agresivitatea, sexualitatea, pornografia, sugerează sau incită o gândire perversă. Explozia informațională specifică societății contemporane se corelează cu creșterea artefactelor sofisticate, stimularea artificială a consumului, care duc la accentuarea robotizării omului și a pierderii sensurilor majore ale vieții sociale. Reflexia etică poate atenua unele din aceste derapaje¹.

¹ SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*, p.67-77.

Bibliografie recomandată:

1. CĂTINEANU, T. *Elemente de etică. Vol. I. Faptul moral*. Cluj-Napoca: Dacia, 1982.
2. COZMA, C. Deontologia profesiei de asistent social. În: BEJAN, P. (coord.) *Asistența socială. Manual, Vol. 3*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2009.
3. COZMA, C. *Elemente de etică și deontologie*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 1997.
4. DJUVARA, M. Drept și morală. În: *Eseuri de filosofie dreptului*. București: Trei, 1997.
5. LEONARDESCU, C. *Etica și conduita civică*. București: Lumina Lex, 1999.
6. MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*. București: Trei, 2001.
7. SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*. Iași: Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005.
8. SINGER, P. *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006.
9. СКВОРЦОВА, В.Н. *Профессиональная этика: Учебное пособие*. Томск: Изд-во ТПУ, 2006.

Activități:

1. **Identificați obiectul de studiu** al eticii.
2. **Dezvăluiți semnificația conceptelor:** morală, moralitate, norme, principii morale.
3. **Analizați conținutul** principalelor categorii ale eticii.
4. **Analizați funcțiile** eticii și stabiliți care din ele este principală. **Elaborați o schemă** care ar reprezenta această interdependență.
5. **Explicați sensul** îndemnului lui Augustin Fericitul „*Iubește și fă ce vrei*” din perspectiva funcțiilor etice.
6. **Stabiliți deosebiri** dintre normele morale și cele juridice. *O interdicție morală ar putea fi dublata de o interdicție legală?*
7. **Numiți normele morale** de care Vă conduceți în viață. Argumentați idealul Dvs. moral.

8. **Clasificați faptele** și completați tabelul de mai jos:

Fapte morale	Fapte imorale

9. **Exprimați-vă atitudinea** față de comportamentul etic al colegilor de universitate. În ce măsură corespunde el Codului etic al studentului? Credeți că este nevoie să fie ceva schimbat? Dacă da, atunci *ce* anume și *cum* ar putea fi schimbat?
10. **Autoapreciați-vă:** Fiecare student are în față o foaie de hârtie curată cu inscripția: „*Portretul meu negru-alb*”, împărțită cu o verticală în două părți. În partea stângă, sus, este desenat cu culoare neagră semnul minus (–), iar în partea dreaptă este desenat cu o culoare aprinsă semnul plus (+). Studenților li se propune să înscrie în partea stângă totul ce nu le place la ei, iar în partea dreaptă – totul ce le place la ei. Acest exercițiu este discutat în colectivul grupei numai la dorința participanților.
11. **Exprimați-vă părerea** cu referire la efectele noilor mijloace de informare în masă (TV, Internetul etc.) din perspectiva funcției etice persuasive. Stabiliți, care ar fi efectele deformante asupra sufletelor tinerilor? Ar putea reflexia etică atenua unele din aceste derapaje?
12. **Scriveți un eseu**, în care veți caracteriza prezentul și viitorul societății noastre, având ca moto enunțul lui G.Lipovetsky: „*Secolul XXI va fi etic sau nu va fi deloc*”¹.

¹ LIPOVETSKY, G. *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*. București: Babel, 1996.

ETICA PROFESIONALĂ – PARTE A ȘTIINȚEI ETICE

- Aspecte definitorii ale eticii profesionale
- Principii generale ale eticii profesionale
- Etica asistenței sociale
 - *Categoriile de bază ale eticii asistenței sociale*
 - *Funcțiile eticii asistenței sociale*
- Coduri etice profesionale

Capitolul II

ETICA PROFESIONALĂ – PARTE A ȘTIINȚEI ETICE

2.1. Aspecte definitorii ale eticii profesionale

Începutul secolului al XXI-lea este definit deja prin cele mai diverse și impresionante caracteristici: secolul unirii popoarelor, formării unui sistem economico-financiar, politico-social unitar, epoca tehnologiilor computerizate, dialogului cosmic etc. Toate aceste caracteristici, dar și multe altele, vor deveni însă realitate cu condiția că noul secol va fi un secol al profesioniștilor și al profesionalismului, ceea ce este de neconceput fără o etică profesională. Mai mult, după cum menționa G.Lipovetsky, „*secolul XXI va fi etic sau nu va fi deloc*”¹. Viața însăși presează, prin numeroasele și dificilele probleme pe care le pune, ca etica să fie recunoscută și luată în considerare. Experiența actuală ne arată destul de limpede că cele mai multe dintre problemele cu care se confruntă lumea noastră nu pot fi rezolvate fără a face recurs la etică. Soluționarea problemelor de ordin economic, politic, ecologic, de securitate globală etc., pe care le avem, depinde de modul în care este percepută și rezolvată problema morală care, în acest fel, devine problema preeminentă a lumii noastre. „De vreo zece ani, efectul etic este din ce în ce mai puternic, invadând mass-media, stimulând reflecția filosofică, juridică și deontologică, dând naștere la instituții, aspirații și practici colective inedite. Caritate mediatică, bioetică, acțiuni umanitare, salvarea mediului, impunerea moralei în afaceri, în politică și în mass-media, dezbateri referitoare la avort și la hărțuirea sexuală, la mesageriile erotice și la codurile de limbaj „corect”, cruciade împotriva drogului și lupta antitabagică,

¹ LIPOVETSKY, G. *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*, p.17.

pretutindeni revitalizarea valorilor și spiritul de responsabilitate sunt invocate ca imperativul numărul unu al epocii: sfera etică a devenit oglinda privilegiată în care se descifrează noul spirit al timpului”¹.

O societate viabilă necesită corelarea tuturor tipurilor de activitate și cu norme morale, în special, în contextul prezent al crizei morale, când se manifestă dispreț față de om și se „favorizează ascensiunea unui iraționalism social”. Recursul la o serie de norme și valori morale, ce țin de „respectul pentru demnitatea umană”, „datorie”, „responsabilitate”, „merit”, „corectitudine”, „dreptate și drepturi”, „cooperare”, „solidaritate”, este justificat cu atât mai mult, cu cât politica economică actuală poartă pecetea criteriilor de piață: concurență, profit maxim, adâncirea prăpăstiei dintre cei bogați, puternici, cu forță de decizie, pe de o parte, și cei săraci, slabi, în care crește nemulțumirea, invidia, dorința de a distruge și de a găsi alte căi de supraviețuire, pe de altă parte².

În țările dezvoltate, în condițiile globalizării economiei, se mizează tot mai evident pe punerea în joc a moralei ca factor de succes, pe dimensiunea morală în sectorul producției, al finanțelor, folosirea moralei ca instrument necesar strategiei economice. S-a constatat că integrarea standardelor morale în câmpul socio-profesional: în firme, întreprinderi, companii, organizații etc. aduce beneficii sporite la o aceeași sumă investită, crește profitul, optimizează relațiile publice. Or, în domeniul afacerilor publice etica se dovedește a fi „o investigație strategică și comunicațională în slujba imaginii de marcă și a creșterii pe termen lung”³. În societățile dezvoltate, actualmente funcționează o nouă paradigmă de organizare a muncii, în care performanța este corelată cu aspectul etico-deontologic, demonstrându-se tot mai clar ideea că reușita economică necesită într-adevăr primatul omului, eliminarea

¹ SINGER, P. *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006, p.14-15.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.220.

³ LIPOVETSKY, G. *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*, p.294, 302.

practicilor umilitoare și a formelor derespabilizante de muncă. Astfel, dezbaterile actuale pun în evidență *noi accepțiuni pentru etică*: „arta de a reuși pe termen lung” sau „etica = performanță + deontologie” sau „etica este sinonimă cu eficacitatea și competitivitatea”¹. În alți termeni, după spusele autoarei C.Coza, în cadrul dezvoltării contemporane se conturează însemnătatea unei *etici a praxis-ului pe domenii profesionale*, angajând în măsură sporită aspectele legate de *valoarea datoriei, de normativitate, de documente de reglementare*. Integrarea *referențialului etico-deontologic* în târâm socioprofesional ajută la: conștientizarea limitelor acțiunii omului, ca bariere în fața ireparabilului; evitarea căderii în excese și înțelegerea valorii echilibrului; evitarea exagerării rupturilor, discontinuităților; conștiința necesității ordinii, armoniei, păcii, a corelării datoriei cu drepturile, astfel garantându-se însăși evoluția pozitivă; cunoașterea și a potențialului distructiv sau (și) manipulator din om față de partenerii și concurenții cu care relaționează, având conștiința imperativului apelului la cooperare, solidaritate, ajutor mutual, pentru o cauză comună a *binelui*². În prezent, se impune tot mai mult procesul de *calificare etică* a activității profesionale, care să contribuie la asigurarea unui mediu favorabil vieții, la crearea unei „societăți etice”, în care să „putem trăi, împlinindu-ne ca persoane și într-un mod în care să se respecte alegerile celorlalți și diferențele lor față de noi”³.

*Etica profesională și deontologia reprezintă un important factor de susținere a competenței profesionale, de sporire a prestigiului și autorității diferitelor domenii de activitate centrate pe relații interumane, precum este și Asistența Socială*⁴.

¹ DERMANGE, F. L'éthique des affaires doit-elle être efficace? În: *Revue Éducation Permanente*, nr.121/1994-4, p.187.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.222.

³ GRAYLING, A.C. *Viitorul valorilor morale*. București: Editura Științifică, 2000, p.79.

⁴ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.223.

Multiplele publicații la această temă demonstrează că etica profesională este un fenomen multifactorial. Ea se prezintă ca o totalitate de norme ale activității profesionale în lucrul cu oamenii și pentru oameni; este înțeleasă ca măiestrie și stăpânire perfectă a profesiei; ca rezultat al aprecierii juste de către societate a activității specialistului; ca autodeterminare morală și cultură generală; ca orizont etic, cunoștințe, experiență și poziție de viață etc.

Etica profesională este o parte a științei etice, care studiază specificul manifestării moralei în activitatea profesională. Morala reglementează conduita omului în toate sferele vieții sociale, inclusiv în procesul de muncă. Alături de principiile morale general umane se formează și cerințe speciale față de muncă, înglobate în conceptul *morală de muncă*, prin care se înțelege totalitatea normelor elaborate în experiența de viață a oamenilor și care permit ca activitatea de muncă să devină socialmente importantă. Morala de muncă capătă întruchipare reală în activitatea profesională. Iată de ce, multă vreme, morală de muncă și morală profesională erau considerate ca identice nu doar în conștiința de masă, dar și în literatura etică de specialitate.

În cel mai general sens, orice morală profesională este și morală de muncă, dat fiind că cerințele morale fundamentale înaintate față de muncă – conștiinciozitatea, spiritul de disciplină, responsabilitatea, inițiativa creatoare etc. se referă la toate profesiile. Totuși, conceptul de morală profesională nu poate fi identificat cu cel de morală de muncă. Aceasta se explică prin faptul că în unele profesii există probleme specifice de natură morală, care, cu toate că pot fi atribuite și la problemele moralei de muncă, poartă „amprenta” pronunțată a respectivelor profesii (medicină, pedagogie, asistență socială etc.). O parte dintre aceste profesii și-au elaborat codurile morale profesionale din timpurile străvechi. Spre exemplu, în Grecia Antică, pe lângă temple, existau școlile asclepiade (Asclepios – zeul medicinei în mitologia greacă, preluat în mitologia romană ca Aesculapius), absolvenții cărora depuneau un jurământ asemenea jurământului lui Hipocrat. Tot în Grecia Antică au fost înaintate un

șir de cerințe morale față de profesori/învățători, precum: dragostea de copii, autocontrolul strict al propriei conduite în relațiile cu elevii, evitarea extremelor: să nu se aplice cu ușurință nici recompensele, nici pedepsele. Urmare a specificului problemelor, în unele profesii au fost create coduri profesionale cu cerințe morale ridicate, chemate să reglementeze responsabilitățile reprezentanților profesiei respective față de oamenii către care este orientată activitatea lor, precum și raporturile din interiorul grupului profesional.

Cerințe morale sporite se conțin, în primul rând, în profesiile care au ca obiect al activității lor omul. Dintre acestea pot fi evidențiate: 1) profesiile din sfera deservirii sociale (șofer, vânzător, croitor, frizer etc.), 2) profesiile, în care se realizează o influență nemijlocită asupra personalității omului (munca pedagogului, lucrătorului din organele de drept, jurnalistului etc.), 3) profesiile, în care specialistul (subiectul muncii) nu doar că influențează personalitatea omului, dar și participă nemijlocit la schimbările din viața lui pe plan social (munca medicului, juristului etc. și, în special, munca asistentului social).

Caracterul cel mai pronunțat al moralei profesionale se manifestă în profesiile din ultimele două grupe, fiind extrem de important acest început, în special în profesiile din cel de al treilea grup. Nu întâmplător aceste profesii sunt considerate profesii „de ajutorare” (helping professions)¹. Eficiența activității specialiștilor din ultimele două grupe de profesii este determinată nu doar de nivelul cunoștințelor și competențelor profesionale pe care le posedă, dar și de măsura în care ei dețin calitățile morale necesare pentru aceste profesii. Totodată, este necesar să menționăm că morala profesională exprimă, de rând cu calitățile morale ale reprezentanților unei sau altei profesii, și totalitatea de norme morale (datorii, cerințe, standarde) pe care societatea le înaintează în general

¹ МАХОВА, Н.П., ФИЛАТОВ, В.А. *Профессионально-этические основы социальной работы: Учебное пособие*. Омск: Изд-во ОмГТУ, 2003, с.11.

față de aceste profesii. Normele morale profesionale sunt chemate să reglementeze atât relațiile din interiorul profesiei, cât și relațiile dintre grupul profesional și partea societății spre care este orientată activitatea acestui grup profesional. Or, morala profesională asigură conduita socialmente importantă din cadrul unei anumite profesii.

Interesul sporit din ultimii ani al filosofilor, psihologilor, practicienilor pentru cercetarea rolului factorului moral în activitatea multilaterală a indivizilor, grupurilor sociale și profesionale a condiționat formarea unui domeniu aparte al cunoașterii etice, numit **etică aplicată**. Etica aplicată exprimă o sinteză specifică a eticii teoretice și practicii umane. O direcție de dezvoltare a eticii aplicate ține de accentuarea, în societatea contemporană, a „problemelor morale deschise”, care au generat o adevărată bătălie de opinii. Printre acestea pot fi numite cele de acceptare a eutanasiei, a avorturilor, de reflectare în mass-media a scenelor de violență, omucidere etc. Soluționarea problemelor vizate nu poate fi concepută doar ca o simplă implementare a cunoștințelor teoretice în practică. Caracterul lor complex impune în mod necesar adresarea la morală, la etica profesională.

Etica profesională este parte a așa-numitei „etici aplicate” și reprezintă reflecția asupra aspectelor morale ale problemelor ridicate de domenii particulare (medicină, educație, învățământ, afaceri publice, justiție, asistența socială, mass-media etc.). În literatura de specialitate sunt evidențiate două sensuri ale eticii profesionale. *Un prim sens* este acela de a exprima reflecția etică aplicată unui câmp particular al activității umane; or, etica profesională ne apare ca o determinare ce permite un examen mai aprofundat al problemelor concrete legate de exercițiul unei profesii. *Cel de al doilea sens* prezintă etica profesională ca un ansamblu de reguli etice produse de un grup de profesioniști și concepute special pentru a dirija practica lor profesională. În acest sens, etica profesională este deseori legată de termenul „cod”, cod de etică profesională (cod de etică medicală, codul etic al asistentului social etc.). *Într-un sens general, etica profesională se referă la reguli de conduită și la moduri de*

*comportament proprii realizării scopurilor și responsabilităților unei profesii*¹.

Astăzi s-a dezvoltat o diversitate de etici profesionale (etica medicală, juridică, mass-media, politică, etica funcționarului public, etica asistentului social etc.), care au o accentuată caracteristică deontologică, prin elaborarea unor coduri profesionale cu funcție de ghid în punerea în rol a drepturilor și îndatoririlor subiecților implicați, a normelor și valorilor centrale ale practicii profesionale. Problema centrală a introducerii eticii în profesii, deși există deja legi, se datorează faptului că legea acționează de regulă după ce s-a produs încălcarea ei. Practicile etice sunt de graniță și se presupune că ar trebui să acționeze preventiv². Etica profesională are menirea de a preciza practicile, drepturile și datoriile membrilor unui grup profesional, de a critica și sancționa malpracticile profesionale³.

Etica profesională este un gen de cunoaștere aplicată ce stabilește norme și cerințe ridicate față de conduită, reieșite din particularitățile unei sau altei profesii. Etica profesională adaptează principiile morale general umane la genurile particulare de activitate profesională. Etica profesională se preocupă de chestiuni de conduită greșită și corectă, calități bune și rele, precum și de responsabilitățile profesionale, specifice relațiilor la locul de muncă⁴. În același timp, etica profesională reflectă deosebirile dintre cerințele morale înaintate față de specialist și normele de conduită general umane sau acceptate de societate în întregime. În societățile profesionale se formează cerințe, deosebite de cele obișnuite, față de specialist. Drept urmare, profesionistul adesea acționează nu așa precum o cer normele relațiilor interpersonale, datoria/obligațiunea personală sau

¹ *Encyclopedie Philosophique Universelle. II. Les Notions Philosophiques.* Dictionnaire, tome 1. Paris: P.U.F., 1990, p.876.

² AIRAKSINEN, T. Professional Ethics. In: *Encyclopedia of Applied Ethics*, vol.3. Academic Press, 1998, p.671-672.

³ MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*, p.54.

⁴ *Codul Etic BASW*, Apendice.

familială. Cel mai mic, de exemplu, îl poate dezaproba, condamna pe cel mai mare (dacă el este judecător), femeia poate ruga un bărbat să se dezgolească (dacă ea este medic), tatăl poate refuza să-și apere feciorul (dacă el este avocat) etc. Profesionistul adresează întrebări „indecente” din punctul de vedere al filistinului. El acționează numai așa cum îi este permis, pentru a-și face bine datoria.

În activitatea medicului, pedagogului, psihologului, asistentului social, juristului, precum și a specialiștilor din alte domenii, există reguli, care, la prima vedere, par a fi contradictorii cu normele general acceptate. Particularitățile acestora sunt integrate în domeniul de studiu al eticii profesionale. Etica (morală) profesională ține, în primul rând, de profesiile în care activitatea specialistului presupune legătura, contactul nemijlocit cu oamenii. Totodată, menționăm că lipsa reprezentărilor despre datorie, umanism, responsabilitate pentru acțiunile întreprinse nu este compatibilă în societatea contemporană nici cu o profesie. *Profesionalismul se formează ca principiu ce se referă/raportează în măsură egală atât la nivelul cunoștințelor speciale (competențe, deprinderi), cât și la nivelul culturii, moralității specialistului.* Din această perspectivă, de exemplu, pericolul generat de clădirile care se prăbușesc la cel mai mic cutremur nu poate fi explicat prin alți factori, decât prin lipsa de profesionalism al celor care le-au construit. Etica profesională stabilește standardele conduitei specialiștilor, înglobate în calitatea înaltă a lucrului efectuat, în siguranța și eficiența serviciilor oferite.

Etica profesională concretizează cerințele societății față de aspectele morale ale activității specialiștilor, cărora le-au fost delegate (în baza diplomelor, licențelor) anumite genuri de muncă cu valoare socială ce le oferă venituri, salarii. Cele mai importante cerințe țin de asigurarea securității vieții și sănătății, drepturilor și libertăților cetățenești, egalității tuturor în fața legii.

Etica profesională este rezultatul dezvoltării conștiinței morale a comunităților profesionale – atelierelor, corporațiilor, asociațiilor etc. în tendința lor de a menține încrederea și stima față de activitatea

specialiștilor, precum și față de aceste comunități în general, atât în mediul propriu, cât și în întreaga societate. Etica profesională, ca sistem de valori, determinat de apartenența omului la un gen concret de activitate, își are începuturile, după cum s-a menționat deja, în Lumea Antică, în condițiile cristalizării diviziunii sociale a muncii.

În Evul Mediu, profesionalismul era asociat cu îndeplinirea glorioasă a îndatoririlor profesionale, cu munca stăruitoare și sânguincioasă a meșteșugarilor și a altor specialiști. De acum în Bizanț, corporațiile profesionale cereau ca fiecare specialist să exercite doar o singură profesie și să controleze calitatea articolelor produse. Pentru cel mai mic rebut, greșală, ei erau pedepsiți cu amenzi, confiscarea averii sau uneltelor de muncă, excluderea din atelier, bătaie cu varga, tunderea, tăierea mâinii etc.

În societatea modernă profesionalismul obține statutul de principiu moral, devenind principiu fundamental al eticii de afaceri, prin care a și început să se înțeleagă: calitatea superioară a articolelor produse, serviciilor oferite, realizărilor profesionale; stăpânirea impecabilă a profesiei; fidelitatea datoriei profesionale; „slujirea” cauzei, oamenilor, țării; conștiinciozitatea, minuțiozitatea, responsabilitatea; stima și încrederea față de alți profesioniști; creativitatea, tendința către nou, perfecționarea profesională permanentă; concurența onestă cu alți profesioniști; colaborarea și ajutorul reciproc în cadrul atelierului profesional etc.¹

În societatea industrială și postindustrială, dezvoltarea tehnicii, tehnologiilor informaționale, aprofundarea procesului de diviziune a muncii și consolidarea profesionalismului ca cerință față de oricare lucrător, au condus la complicațiunea multor profesii tradiționale și la apariția altor profesii noi. Profesionalismul, după cum menționează mai mulți autori, a devenit în zilele noastre aproape că principalul lucru în prognozarea succesului în viață².

¹ ПРОТАНСКАЯ, Е.С. *Профессиональная этика*. СПб.: Алетейя, 2003.

² БОЛОТИНА, Г.К. *Этика профессионального успеха*. Тюмень: Тюм. гос. ун-т., 1998, с.6.

Teza despre profesionalism ca principiu moral nu înseamnă, desigur, identificarea competenței profesionale cu etica. Astfel, nu eticianul determină dacă bolnavul trebuie supus intervenției chirurgicale. Dar fără etician, fără judecată, care stabilesc compensațiile pentru dauna morală, se poate întâmpla ca medicii nici să nu întrebe bolnavul, nici să nu anunțe rudele etc. despre nevoia de operație. Problema responsabilității, echilibrării intereselor, respectării drepturilor omului generează necesitatea creării în instituții, la întreprinderi etc. a comisiilor pentru etică, care vor apela la consultațiile specialiștilor independenți pentru a analiza toate argumentele apărute în discuțiile cu referire la consecințele morale ale activității organizațiilor și persoanelor aparte. De onestitatea lor va depinde, în ultimă instanță, adoptarea deciziilor obiective și imparțiale.

2.2. Principii generale ale eticii profesionale

Multe dintre principiile, regulile eticii profesionale au pătruns în alte profesii din medicină, aceasta datorându-se faptului că anume în medicină au fost formulate pentru prima dată cerințele conduitei profesionale față de bolnav. Înțelegerea valorii sănătății omului este de ne separat de recunoașterea a însăși valorii vieții. Atitudinea grijulie față de sănătatea beneficiarului, de situația în care el trăiește a devenit o condiție a moralității activității profesionale în general.

Principiile etico-profesionale reprezintă niște îndrumători universali ai activității, care indică strategia generală de conduită profesională, fără a reglementa ordinea acțiunilor concrete. Aceste principii pot fi formulate diferit în diferite coduri, dar prin esența lor ele sunt identice, servind în calitate de bază metodologică a conduitei etico-profesionale. Printre cele mai importante principii etice generale/comune pentru toate profesiile se înscriu:

- **Profesionalismul** – un principiu etic fundamental al oricărei profesii, care unește specialiștii din diferite domenii din întreaga lume. Profesionalismul presupune, în primul rând,

conștientizarea și îndeplinirea responsabilă a datoriei, înțelegerea sensului slujirii oamenilor, societății. Profesionalismul înseamnă centrare maximă pe activitatea pe care o îndeplinești și evitarea situațiilor ce ar putea aduce daune, prejudicii beneficiarilor. Profesionistul nu are dreptul la greșeli. Pentru acțiunile greșite ale specialiștilor în legislațiile tuturor statelor civilizate sunt prevăzute sancțiuni.

O cerință comună pentru toate profesiile este *asigurarea permanentă a unei calități maxime a lucrului efectuat, desigur, în cadrul posibilităților prevăzute*. Capacitatea profesionistului de a rezolva problemele astăzi mai bine decât ieri îl dezvoltă pe el însuși, îi consolidează propria autoritate, precum și autoritatea instituției în care lucrează. Toate acestea, la rândul lor, se reflectă pozitiv asupra dezvoltării întregii societăți.

Profesionalismul *nu admite opunerea intereselor corporative celor ale beneficiarilor*, nu acceptă cazuri de tipul celor când unii, apărându-și „onoarea mondirului”, uită de cerințele datoriei. *Respectarea demnității și drepturilor beneficiarilor sunt în corespundere cu litera legii și cu spiritul eticii profesionale*. În toate profesiile beneficiarul trebuie să se bucure de atenție prioritară.

- **Autonomia personală** – semnifică posibilitatea de a alege cursul pe care dorim să-l ia acțiunile noastre, în baza faptului că avem discernământ, ne cunoaștem interesele și știm care ne este binele propriu. Termenul „autonomie” este folosit și ca autodeterminare, autoguvernare, însemnând capacitatea de a-ți fi propriu legiuitor.

Acceptarea autonomiei trebuie să aibă caracter universal. Or, autonomia presupune recunoașterea faptului că orice persoană are libertatea de a alege, că orice persoană este moral valoroasă. Există însă și situații care îndreptățesc restrângerea autonomiei/ autodeterminării: când persoana încearcă să-și facă ceva rău (să se sinucidă, să consume droguri etc.) sau când acțiunea întreprinsă este în beneficiul respectivei persoane (urmarea studiilor obligatorii,

purtarea centurii de siguranță etc.); când persoana ar putea să facă rău altor persoane, să le lezeze, să le aducă ofensă publică (îi face pe alții să se simtă prost, îi jignește etc.); o anumită limitare a autonomiei în numele binefacerii, bunăstării generale (fiecare posesor de venituri trebuie să dea o parte din ele pentru binele public) și altele.

• **Consimțământul informat** – este parte integrantă a autonomiei, înțeleasă ca cerință generală de raportare la beneficiar ca la subiectul (dar nu obiectul) activității profesionale, *neadmiterea manipulării* cu oamenii. *Consimțământul informat reprezintă cerința de a respecta dreptul beneficiarului la informația ce se referă la el personal – drept garantat de Declarația Universală a Drepturilor Omului. El înseamnă, de asemenea, neadmiterea dezinformării și trecerii sub tăcere, mușamalizării informației.* Respectarea principiului consimțământului informat este foarte importantă în medicină, psihiatrie, asistența socială, sociologie. Desigur, și în toate celelalte cazuri omul dorește să cunoască care vor fi consecințele adresării lui la specialiștii de care are nevoie. Or, medicul, asistentul social etc. au posibilitatea de a alege diferite metode de tratament, de soluționare a problemelor, iar beneficiarul are dreptul să știe ce reprezintă aceste metode. Informația respectivă constituie condiția acceptării benevole, alegerii în cunoștință de cauză de către beneficiar a formelor și metodelor de tratament, a timpului, prețului și calității deservirii, precum și a presupusului rezultat. Totodată, ceea ce se dorește trebuie să fie rezonabil. Astfel, dacă am ales profesia de asistent social, să nu ne așteptăm la salariul unui jurist din țară sau al unui asistent social din Marea Britanie. Această condiție a autonomiei poate fi subminată de lipsa de informații, de manipulare, de nivelul redus de educare, de boală, incapacități proprii etc.¹

Dreptul la informație poate fi în unele cazuri (de exemplu, referitoare la sănătatea, demnitatea, interesele materiale etc. ale

¹ MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*, p.64, 66.

individului) în contradicție cu cerința de a respecta confidențialitatea, situație întâlnită și în asistența socială, la care ne vom referi într-un capitol aparte.

- **Confidențialitatea** – păstrarea tainei/secretului profesional este un principiu comun/general pentru toate profesiile. Se consideră că taina profesională a venit în etica specialităților din jurământul lui Hipocrat. Dacă în relațiile personale de la individ se cere totdeauna sinceritate și deschidere, apoi morala profesională spune că specialistul nu trebuie să uite niciodată de păstrarea confidențialității informației ce ține de activitatea sa.

Taina profesională reprezintă o informație specială, devenită cunoscută specialistului în procesul activității sale și care nu poate fi supusă divulgării. În bănci, de exemplu, este considerată confidențială informația referitoare la plasarea semnalizării, la depozitele bancare ale clienților etc. Secretul profesional poate avea statut de stat, militar, medical etc. și prevede diferite grade de responsabilitate, sancționare – de la pedeapsa de serviciu până la pedeapsa penală. În SUA, de exemplu, în 1996 a fost primită legea, conform căreia spionajul economic este calificat ca o crimă penală. Astfel, furtul rețetelor cunoscutului brand Coca-Cola se pedepsește pentru divulgarea secretelor comerciale cu un termen de închisoare de 10 ani și cu amendă de 250 mii de dolari.

În unele cazuri particulare (spre exemplu, când se cercetează o crimă), legea obligă să fie comunicate datele confidențiale reprezentanților organelor de drept, care le vor utiliza, exclusiv, în interesele cercetării, evitând orice divulgare și prejudicii morale aduse persoanelor la care se referă aceste date.

Stăpânirea informației în calitate de condiție a activității profesionistului și posibilitatea de a folosi această informație în scopul îmbogățirii/căpătuirii personale pot deveni motive ale *conflictului de interese*. În toate profesiile se cere ca atribuțiile de serviciu să nu se folosească în scopuri personale. În codurile multor organizații, asociații, societăți profesionale, inclusiv cea a asistenților

sociali, sunt prevăzute secțiuni aparte referitoare la conflictul de interese. Profesionistul nu are dreptul la alte venituri pentru muncă, decât salariul stabilit dinainte sau plățile, onorariile prevăzute în contractul de muncă. Orice altă recompensă poate fi privită ca un fapt de corupție.

În toate profesiile, legate de posibilitatea apariției dependenței, situației de supunere, sunt inevitabile recunoașterea condițiilor egale pentru toți beneficiarii, utilizatorii de servicii, excluderea atitudinii privilegiate față de oricine persoană, precum și a discriminării după principiile de rasă, național, credință, sex, vârstă, statut social sau de avere etc. O formulă eficientă de evitare a conflictului de interese o reprezintă recunoașterea priorității datoriei profesionale față de cea personală. Astfel, dacă în condiții obișnuite femeia-mamă trebuie în primul rând să se îngrijească de copilul său, apoi la serviciu femeia-medic este obligată să ajute în primul rând copiii care în momentul dat au nevoie de acest ajutor.

Conflictul de interese poate fi evitat prin îndeplinirea datoriei profesionale, prin respectul dreptului la proprietate în toate formele ei.

- ***Respectarea dreptului la proprietate*** – orice activitate profesională presupune raportare la proprietate (afacere/tranzacție cu imobil, servicii etc.), incluzând participanții în relații marfă-bani, sensul cărora se exprimă prin principiul etic al folosului reciproc. Operațiile, afacerile care conțin priorități ascunse cu bună-știință de la un părtaş în favoarea celuilalt pot fi recunoscute ca nelegale (șarlatanie etc.), influențând în cel mai distrugător mod reputația unor asemenea pescuitori de foloase. În lupta concurențială devine lider, de regulă, persoana care reușește să stabilească cea mai bună corespondență dintre prețul și calitatea bunurilor, serviciilor prestate.

Ținând cont de faptul că în toate profesiile există problema proprietății intelectuale, o cerință comună pentru ele toate este *neadmiterea plagiatului* (de la termenul latinesc *plagio* – a fura) – folosirea ideilor, tehnologiilor, textelor etc. fără a obține accețiunea

autorului. Etica cere de la profesionist să respecte dreptul autorului, să verifice coordonarea părții din proprietate în proiectele comune etc.

Stăpânirea propriilor idei, invenții nu exclude colegialitatea în orice profesie.

- **Colegialitatea** – este un alt principiu important al eticii profesionale. Concomitent cu creșterea responsabilității individuale a fiecărui lucrător, crește și complexitatea adoptării deciziilor. Acestea nu mai pot fi opera unei singure persoane. Ele devin rezultatul eforturilor comune ale specialiștilor. De aceea, se consideră că ar fi cu totul etic chiar să sustragi colegul de la lucru sau să-l trezești la mijlocul nopții, pentru a-i cere un sfat sau ajutor când este vorba de viața sau sănătatea pacientului, reținerea unui criminal periculos, prevenirea unui accident etc. Nu este, însă, etic să respingi sau să invoci un oarecare motiv atunci când colegul te roagă să-l asculți, pentru a se convinge dacă a ales corect strategia de ajutorare a unui beneficiar, de demonstrare a nevinovăției inculpatului etc. Adevărații profesioniști cunosc măsura comunicării profesionale, care le permite să deosebească colegialitatea de eschivarea de la responsabilitate. Căutările colective de soluționare a problemelor profesionale în cadrul ședințelor de catedră, „volantelor”, consultărilor permanente etc. au devenit astăzi o adevărată regulă pentru multe profesii. Și este obligațiunea profesioniștilor să participe la aceste întruniri.

Capacitatea de a îmbina responsabilitatea individuală cu lucrul în colectiv, activitatea de conducere cu cea de subordonare nu anulează dreptul fiecărui membru al colectivului, al fiecărui profesionist să analizeze și să supună criticii situația existentă.

- **Dreptul la critică** – este un principiu important al activității profesionale în condițiile democrației. Profesionistul trebuie să fie capabil să critice lucrul necalitativ al colegilor, fără a trece însă la persoană, fără a atinge demnitatea tovarășilor de muncă. Critica poate fi adresată, de asemenea, și conducerii, organelor puterii, activiștilor politici, inclusiv capului statului, dar păstrând limitele

moralității și formele admise legal. Climatul moral și atmosfera de lucru pot doar să se îmbunătățească, dacă se va ține cont de multiplele opinii privind o problemă sau alta, dacă colaboratorii instituției se vor simți nu ca niște executori orbi ai voinței conducerii, dar vor fi în stare să influențeze situația creată. Totodată, este necesar ca permanent să ne îngrijim de etica discuțiilor, care să nu admită critica persoanei, reglări de conturi, confruntări psihologice, conflicte¹. Evitarea conflictelor este înțelepciunea longevivilor și a profesioniștilor.

- **Principiul ecologic** – se înrădăcează în etica profesională începând cu cea de-a doua jumătate a secolului XX. Conform acestui principiu, activitatea profesională nu trebuie să producă daune naturii, nu trebuie să polueze mediul ambiant al omului și animalelor sau să folosească risipitor resursele naturii. Principiul ecologic înseamnă grija de utilizarea corectă a rezultatelor activității profesionale, grija de curățenia și starea igienică a încăperilor de serviciu, de mobilă, instrumente, păstrarea corectă a substanțelor periculoase etc. Principiul ecologic obligă specialiștii (nu doar medicii) să se îngrijească de curățenia aerului, apei, de măsurile de profilaxie în timpul epidemiilor, de economisirea căldurii, apei, energiei electrice etc. – condiții importante de ocrotire a naturii și omului.

- **Cultura vorbirii** – este considerată tot mai insistent în literatura de specialitate drept principiu și criteriu al reușitei eticii profesionale. Limba profesională reduce timpul pentru înțelegere în situațiile critice de primire a deciziilor, de păstrare a liniștii sau confidențialității. Cultura vorbirii orale și scrise, stăpânirea liberă a limbii materne, precum și cunoașterea limbilor străine, reprezintă condiția profesionalismului în multe specialități, constituind adesea pivotul/miezul eticii profesionale. Un indicator important al culturii

¹ БОТАВИНА, Р.Н. Этические принципы и нормы менеджмента. În: *Этика менеджмента: Учебное пособие*. Москва, 1996, с.14-23.

vorbirii este stilul comunicării. Dacă omul citește puțin, el are un bagaj redus de cuvinte, ceea ce nu-i permite să înțeleagă deplin anturajul, iar reacțiile la evenimente sunt rectilinii.

În condițiile contemporane de intensificare a proceselor de globalizare, comunicarea profesională presupune o multitudine de contacte nu doar cu compatrioții, dar și cu partenerii străini. De aceea, este bine ca specialistul, inclusiv în domeniul asistenței sociale, să cunoască limba partenerilor și a beneficiarilor săi, precum și să înțeleagă într-o anumită măsură mijloacele non-verbale de comunicare: mimica, gesturile. Este de dorit, de asemenea, să-și imagineze, cum poate fi percepută de către alții propria comunicare non-verbală. În țările europene, de exemplu, este primit ca în timpul conversației să te uiți binevoitor în ochii interlocutorului, pe când în cele asiatice, din contra – să nu-l faci pe interlocutor să se sfiască cu o asemenea privire. Aproape în fiecare profesie cultura vorbirii reprezintă instrumentul și condiția succesului. Conversația profesională a psihologului poate salva, de exemplu, viața omului care l-a telefonat la telefonul de încredere. De asemenea, convorbirea profesională sinceră a asistentului social poate deveni un început de întoarcere a omului decăzut la o viață normală, și invers – convorbirea nepricepută îl poate duce la o disperare și mai mare. În lucrările de specialitate se acordă atenție deosebită culturii vorbirii specialistului, capacității lui de a explica, preciza gândurile interlocutorului, menționându-se în același timp și faptul că abilitatea de a-l asculta pe acesta aduce mult mai multe foloase decât surplusul de vorbire (vorbirea cu prisosință), limbuția¹.

Principiile enumerate își găsesc manifestare concretă în toate eticile profesionale, constituind repere pentru elaborarea codurilor etice ale fiecărei profesii.

¹ АЛТУХОВА, Г.А. *Речевая культура библиотекаря*. Москва: ИПО Профиздат, 2001, с.46.

2.3. Etica asistenței sociale

Chiar dacă apariția unor coduri profesionale poate fi descoperită în cele mai vechi timpuri, formarea eticii profesionale ca știință particulară ține de mijlocul secolului XX. Interesul față de diverse domenii ale eticii aplicate (pedagogic, medical, juridic, ecologic etc.) a crescut, în special, în ultimele două decenii ale acestui secol. În acest context, un loc aparte aparține eticii asistenței sociale. Etica profesională reprezintă esența asistenței sociale¹.

Geneza eticii asistenței sociale își coboară rădăcinile, pe de o parte, în comportamentul altruist al omului, iar, pe de altă parte – în condițiile socioculturale, în care profesia dată a început să fie instituționalizată.

Relațiile dintre oameni, de la cele mai timpurii etape de dezvoltare, conțineau astfel de elemente precum grija de cei din preajmă, de copii, persoanele în vârstă, bolnave etc. Spre exemplu, de acumă în triburi, la societățile primitive existau premergătorii medicilor, doctorilor, educatorilor contemporani – sacerdoții (preoți păgâni), vrăjitorii, șamanii – care se îngrijeau de sănătatea fizică și psihică a membrilor grupului dat. Tocmai aceste activități de întrajutorare au făcut posibilă delimitarea și constituirea societății umane, reglementată chiar de la începuturi de multiple norme morale. Preocupat de „structura ființei colective”, fondatorul științei sociologice **Auguste Comte** menționa că, în măsura în care indivizii umani au fost capabili să renunțe la preocupările lor strict egoiste și au manifestat comportamente în beneficiul alterității, în aceeași măsură specia lor a dobândit caracteristica naturală a agregării (socius), delimitându-se radical de restul speciilor animale².

¹ *Codul Etic NASW*. (A se vedea *Anexa 2* a lucrării), Preambul; BANKS, S. *Ethics and values in social work*. Third edition. New York: Palgrave Macmillan, 2006, p.74-100.

² НАРТОВ, Н.А., БЕЛЬСКИЙ, В.Ю. *Социология*. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2005, с.61-74.

Formele obștești de raporturi între oameni, apărute în stadiul preistoric de dezvoltare a societății, au constituit baza socială de apariție a celor mai simple forme de moralitate. Folosirea pământului în comun, rezolvarea tuturor întrebărilor discutabile la adunări, existența zeului-ocrotitor comun etc. au condiționat apariția normelor comune de conduită. Din timpurile străvechi, acțiunile fiecărui om erau apreciate de către cei din jur în dependență de faptul cum erau îmbinate în ele interesul personal cu cel colectiv, condamnând aspru conduita celor ce ignorau interesele obștești. În felul acesta, treptat, se formau cele mai simple norme de moralitate, care abordau raporturile față de cei mai în vârstă, față de femeile-mame, copiii etc. Acordarea ajutorului celor mai slabi (bătrâni, copii, orfani etc.) era apreciat din cele mai vechi timpuri ca manifestare a mărinimiei, carității, bunătății. Toate aceste manifestări de grijă demonstrează că principiile eticii asistenței sociale s-au format, au existat un timp îndelungat în activitatea vitală nemijlocită. Ele nu erau separate într-o ramură deosebită de cunoștințe, deoarece grija și ajutorul se considerau norme absolute ale conviețuirii/traiului în comun al oamenilor.

Pentru prima dată cerințele morale față de omul care trăiește printre alți oameni au fost formulate în Vechiul Testament, multe din regulile căruia au fost preluate de Noul Testament. Expresia supremă a existenței morale a omului se conține în creștinism, care stabilește adevărata menire a omului în dragostea de Dumnezeu și de oameni. Măsura moralei creștine se află în compasiunea, mila, mărinimia față de cei care nu-și pot rezolva problemele personale, iar izvorul bunătății se află în dragostea de oameni. În toate timpurile au existat aprecieri sceptice ale activităților de binefacere, având, desigur, argumente reale. Care și ar fi, însă, aceste argumente, e știut că, în plan general, binefacerea totdeauna conține posibilitatea salvării pentru toți cei care și-au pierdut orice speranță. În ultimele decenii, în activitățile de binefacere din mai multe țări au fost introduse un șir de schimbări, prin care ajutorul acordat oamenilor este centrat pe creșterea responsabilității acestora pentru propria lor viață.

Activitatea de binefacere reprezintă o sursă de formare a valorilor morale pentru realizarea asistenței sociale.

Înțeleasă ca etică aplicată, asistența socială reprezintă întruchiparea normelor morale în activitatea asistenților sociali. În acest sens, etica asistenței sociale ne apare ca o concretizare a principiilor general umane la condițiile activității asistenților sociali. În calitate de domeniu al cunoașterii etice, etica asistenței sociale studiază manifestarea specifică a *binelui, dreptății, conștiinței (rușinii), onestității, datoriei, responsabilității* și altor principii morale în asistența socială. Este vorba de valorile și principiile morale supreme, care condiționează nivelul înalt al activității profesionale a asistenților sociali. Etica asistenței sociale nu se limitează doar la aplicarea principiilor morale cunoscute. Ea formulează și cerințe suplimentare față de îndeplinirea datoriei de serviciu, reieșind din particularitățile direcțiilor de activitate ale asistenților sociali (lucrul cu problema beneficiarului, cu diferite servicii, instituții și organizații). ***Etica asistenței sociale reprezintă prin sine știința despre idealurile și valorile profesionale, principiile etice și normele de conduită ce reglementează relațiile dintre asistenții sociali și beneficiari, dintre asistenții sociali în interiorul profesiei, dintre asistenții sociali și societate¹.***

Etica asistentului social este fondată pe valori și norme reieșite din principiul „a face ce este mai bine pentru cât mai mulți”. Asistența socială are sorți de izbândă dacă în raportarea profesionistului la indivizi, grupuri, societate funcționează *valori* și precepte ale respectului și egalității, ale colaborării și recunoașterii demnității intrinseci a persoanei, ale solidarității și utilității, ale libertății și securității, participării și reciprocității, onestității și confidențialității. Dimensiunea morală a asistenței sociale se impune prin însăși menirea ei ca activitate profesională ce promovează schimbarea socială, soluționarea problemelor din cadrul relațiilor

¹ МАХОВА, Н.П., ФИЛАТОВ, В.А. *Профессионально-этические основы социальной работы: Учебное пособие*, с.18.

umane, sprijină activizarea capacităților oamenilor către funcționarea de sine stătătoare în societate în scopul sporirii nivelului lor de bunăstare, având ca fundamentale principiile drepturilor omului și justiției sociale¹. Întreaga diversitate de activități desfășurate de asistentul social, fie la nivelul necesităților individuale sau celor ale comunității, societății, fie cu beneficiarii tradiționali (săraci, persoane în vârstă, cu dizabilități, copii orfani, în conflict cu legea etc.) sau relativ cu cei mai noi (persoane dependente de drog, infectate HIV/SIDA, traficate, „copiii străzii”, abuzați sexual etc.), stă sub semnul asumării răspunderii nu doar a profesionalismului tehnic, dar și morale pentru operațiile de evaluare, diagnosticare, luare a deciziilor, soluționare a problemelor. Asistentul social trebuie nu doar să învețe „teoriile specifice” muncii sale, implicând referențialul etic chiar în nucleul lor – teorii ale îngrijirii, atașamentului, pierderii, anxietății, identității, participării și cooperării, dar și să dea cuvenita punere în act, în „câmpul de acțiune”, pentru asigurarea *echilibrului uman*, socio-psiho-moral, a respectului persoanei umane ca o identitate socială, liberă, relaționând cu ceilalți pe baza principiului egalității sociale².

2.3.1. Categoriile de bază ale eticii asistenței sociale

Categoriile de bază ale eticii asistenței sociale sunt: 1) relațiile etice profesionale, 2) conștiința morală/etică, 3) acțiunile etice, 4) datoria profesională (a se vedea *Figura 2.1*).

Categoria *relație/raport* exprimă un moment obiectiv al interconexiunii tuturor lucrurilor/fenomenelor realității, condiționarea lor reciprocă în procesul de dezvoltare. Lucrurile/ fenomenele nu există în afara raporturilor, iar ultimele sunt întotdeauna niște raporturi ale lucrurilor/fenomenelor. Particularitățile și însușirile specifice ale oricărui lucru, precum și dezvoltarea lui, depind de

¹ Codul Etic NASW, 1.2.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.225.

întreaga totalitate de raporturi față de alte lucruri ale lumii înconjurătoare.

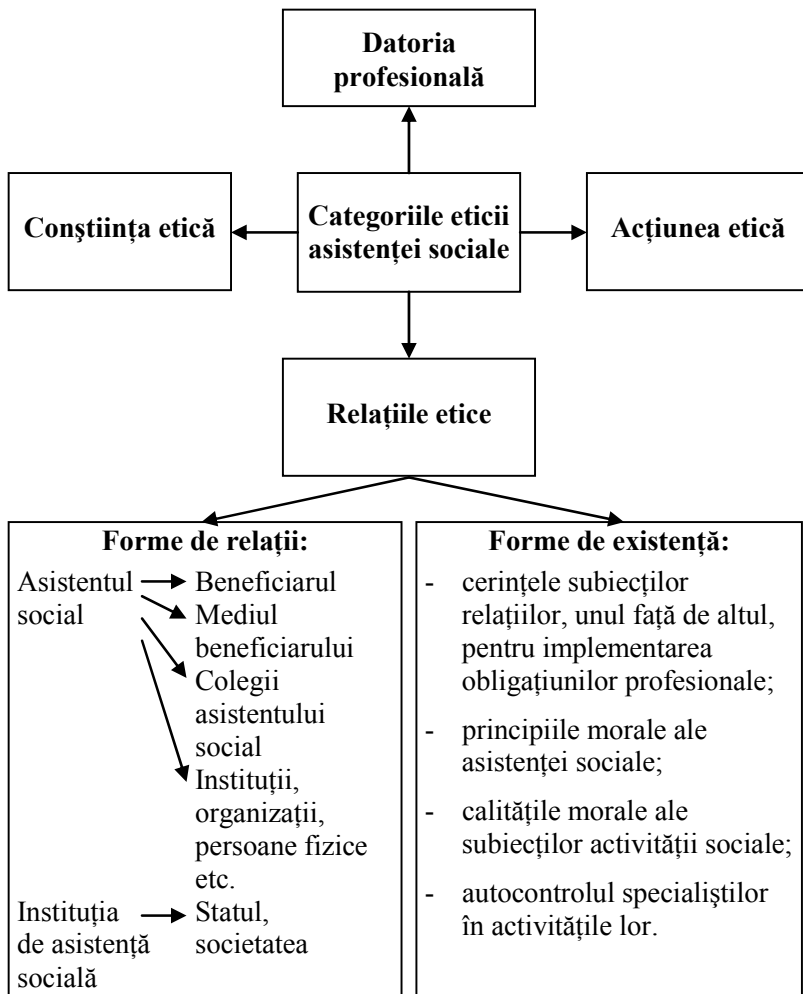

Fig.2.1. Categoriile eticii asistenței sociale.

Adaptare după ИЩУК, С.В. *Этика социальной работы*. Тернополь, 2008.

Relațiile principale ale eticii asistenței sociale includ: relațiile dintre asistenții sociali ca membri ai colectivului; relațiile dintre asistenții sociali și beneficiarii lor; relațiile dintre asistenții sociali și enturajul beneficiarilor; relațiile dintre asistenții sociali și diferite instituții, organizații, persoane particulare cu care încearcă să ajute beneficiarii; relațiile dintre instituția asistenței sociale și alte instituții guvernamentale sau ne guvernamentale, precum și societatea în întregime. Relațiile etice în asistența socială există în formă de: *cerințe* înaintate de subiecții raporturilor unul față de altul privind îndeplinirea obligațiilor profesionale și a datoriei; *principii morale*, ce stau la baza asistenței sociale și care își subordonează întreaga ei activitate; *calități morale*, de care trebuie să dispună subiecții activității sociale; *autocontrol* permanent al specialiștilor în activitatea desfășurată de ei.

Conștiința etică reprezintă o reflectare subiectivă a moralei în conștiința asistentului social în formă de idei despre conduita și acțiunea cuvenită. Această formă de înțelegere a necesității capătă o fundamentare etică specifică: conduita și acțiunile asistentului social sunt interpretate din punctul de vedere al valorilor morale. Elementele principale ale conștiinței morale/etice sunt sistemul de valori și orientările valorice, sentimentele etice, raționamentele morale, precum și idealurile morale. Cele mai universale valori ale conștiinței morale sunt categoriile de *bine* și *rău*, de asemenea și categoriile legate de acestea: sensul vieții, fericirea, dreptatea, conștiința/rușinea. Criteriul suprem al valorii faptei/acțiunii asistentului social devine binele adus beneficiarilor asistenței sociale și societății, ceea ce, din punctul de vedere al moralității, înseamnă totodată și binele adus însuși asistentului social. În alți termeni, activitatea profesională a asistentului social este un bine din punct de vedere moral nu doar din motivul că ea este necesară societății sau beneficiarilor, dar și din motivul că ea este necesară însuși asistentului social, oferindu-i posibilitatea să desfășoare activități utile, prin care își realizează propriile obiective/dispoziții morale.

Acțiunile etice. Asistența socială, ca și orice altă activitate, se caracterizează prin mai multe elemente structurale (scop, motivare, legitimare, mijloace), care pot fi apreciate de pe pozițiile moralității. Asistentul social acționează într-o lume orientată valoric, în care fiecare acțiune, scop, motiv, mijloc de atingere a scopului, intenție de a face ceva vor fi apreciate în corespundere cu normele morale, cu reprezentările societății sau microsocietății despre bine și rău. Decizia asistentului social de a întreprinde o acțiune trebuie să se bazeze pe cunoașterea folosului, pe care îl va aduce această acțiune beneficiarului și comunității, societății. Acțiunile asistentului social trebuie să fie axate pe stima față de beneficiar și persoanele care îl înconjoară, pe grija de demnitatea și bunăstarea lor. Toată responsabilitatea pentru acțiunile acceptate, pentru realizarea scopului o poartă asistentul social, chiar dacă beneficiarul participă cu drept deplin la elaborarea programului de soluționare a problemei. Asistentul social, ca specialist, deține cunoștințele necesare și împuternicirea de a determina ordinea acțiunilor, de aceea el și va fi responsabil de aceste acțiuni. Rezultatul final al acțiunii trebuie să se încadreze în hotarele normelor etice. Pentru aceasta asistentul social, chiar de la etapa determinării scopului, își va reprezenta ce dorește concret să obțină prin acțiunile întreprinse, totodată fiind conștient de faptul că rezultatul final se poate deosebi de cel planificat. Starea dată a lucrurilor este determinată de o multitudine de factori obiectivi și subiectivi, pe care asistentul social ar trebui să-i cunoască, străduindu-se să minimalizeze la maximum consecințele negative.

Datoria profesională. Conștiința morală se manifestă în formă de diferite interdicții sociale/profesionale, chemate să prevină acțiunile inadmisibile din punctul de vedere al intereselor societății/profesiei. Moralitatea este exprimată într-o măsură substanțială de *categoria datoriei*, care reflectă nu doar ceea ce specialistul/asistentul social trebuie să nu facă, să evite, dar și ceea ce el trebuie să realizeze, ceea ce este cuvenit să facă.

Pe parcursul istoriei, s-au stabilit două tipuri de discursuri conceptuale despre datorie: unul prekantian, iar altul postkantian, acesta fiind prokantian sau antikantian.

Im.Kant rămâne, în orice formulă de analiză, filosoful datoriei prin excelență, la care raportăm tot ceea ce s-a scris înainte și după el. Teoria datoriei este, prin excelență, o teorie kantiană. Este teoria obligativității Legii morale, ca totalitate și corolar al normelor morale. O obligativitate care cere supunere fără nicio sursă și fără nicio finalitate exterioară, o obligativitate „în sine”. Im.Kant este cel care a închinat datoriei un adevărat imn: *„Datorie! Tu, nume mare și sublim, care n-ai nimic plăcut în tine ce ar ispiti prin măgulire, ci care ceri supunere, dar nici, spre a mișca voința, nu ameninți cu nimic ce ar trezi în suflet teamă firească și ce ar înfricoșa, ci statornicești numai o lege, care-și găsește de la sine intrarea în minte, dobândindu-și, totuși, chiar împotriva voinței, venerație (deși nu totdeauna urmare), înaintea căreia amuțesc toate înclinațiile, deși în taină uneltesc împotriva-i: care îți este obârșia vrednică de tine, și unde se găsește rădăcina nobilei tale origini, care respinge cu mândrie toată înrudirea cu înclinațiile, rădăcină al cărei vlăstar este neapărat condiție a acelei valori, pe care numai oamenii și-o pot da?”*¹ (O prezentare mai amplă a acestei categorii se va face în Capitolul 3, „Deontologia profesională”).

2.3.2. Funcțiile eticii asistenței sociale

Dintre funcțiile principale ale eticii asistenței sociale evidențiem următoarele:

- **Funcția reglementativă.** Etica asistenței sociale definește vează normele cuvenitului moral în cadrul profesiei de asistență socială. În cel mai general sens, norma etico-profesională apare ca o cerință care trebuie îndeplinită. Aceste norme reprezintă niște regulatori ai relațiilor profesionale în formă de prescripții morale:

¹ GÂNJU, T. *Discurs despre morală*. Iași: Junimea, 1981, p.413-414.

„nu proceda așa, fiindcă aceasta este rău” (necorect, mârșav etc.), sau „procedează așa, fiindcă aceasta este bine” (drept, corect etc.). Astfel, normele etico-profesionale pot fi exprimate în formă de *interdicție* sau de *indicație*, în toate cazurile purtând un caracter imperativ (poruncitor).

Normele (regulile, cerințele) morale cer de la asistentul social o anumită conduită, reglementând anumite aspecte ale activității sale profesionale: „îngrijește-te de beneficiari”, „fii mărinimos”, „îndeplinește-ți onest datoria” etc. Norma etico-profesională, pornind de la ceea ce există, exprimă ceea ce trebuie să fie, modelul ideal al raporturilor profesionale. Ea ne apare ca un îndrumător, un ghid moral al asistentului social, care îi cere să procedeze într-un anumit fel pentru a face posibilă relaționarea, comunicarea cu beneficiarii, colegii etc.

• **Funcția apreciativă.** Toate acțiunile profesionale ale asistentului social sunt supuse aprecierilor morale. În calitate de criteriu de apreciere servește corespunderea acțiunilor profesionale normelor etico-profesionale. Aprecierea morală permite să caracterizăm competențele profesionale de relaționare ale asistentului social cu beneficiarii, colegii, diverse servicii, instituții, organizații etc. Aprecierea morală a activității profesionale se realizează în diferite forme: aprobare, încuviințare, acord, admonestare, neacceptare etc. Aprecierea calităților morale ale asistentului social este pusă în evidență prin mai multe caracteristici, precum sunt cele de: nepărtinitor, drept, onest, sincer, modest, muncitor, necorect, arogant, superficial etc. Aceste aprecieri pot servi, desigur, drept motive pentru acțiuni administrative întreprinse față de asistentul social.

Etica asistenței sociale include în sine următoarele *niveluri de apreciere*:

1) aplicarea standardelor etice interne la toate tipurile de interacțiuni din cadrul sistemului: asistent social – beneficiar; asistent social – asistent social; asistent social – colectiv al instituției

sociale; asistent social – coleg etc. La acest nivel relațiile și acțiunile din sistemul de asistență socială sunt apreciate de pe pozițiile reprezentanților grupului profesional.

2) Aprecierea conduitei și acțiunilor asistenților sociali concreți și a serviciilor sociale de pe pozițiile standardelor etice cu caracter universal, acceptate de societate în calitate de norme morale. La acest nivel asistenții sociali și acțiunile lor sunt apreciate din afara sistemului, din partea beneficiarilor și a mediului lor social.

3) Aprecierea asistenței sociale în întregime ca instituție socială, în cadrul căreia asistenții sociali intră într-un spectru larg de raporturi, relații externe cu orice altă structură, rațională și morală din punctul de vedere al instituției asistenței sociale. Acest nivel include aprecierea utilității sociale, necesității asistenței sociale pentru societate și recunoașterea ei obiectivă de către societate.

Aprecierea activității asistentului social generează în mod firesc întrebarea privind *criteriile moralității*, în corespundere cu care se face această apreciere. Prin ***criteriul moralității*** se înțelege totalitatea reprezentărilor, ideilor despre bine și rău, despre dreptate ca cerințe morale față de conduita și acțiunile profesionale. Criteriile moralității în asistența socială au un caracter dublu: pe de o parte, ele conțin cerințe generale față de acțiunile asistentului social ce au o importanță socială generală, iar, pe de altă parte – conțin cerințe față de eficiența și calitatea a însăși asistenței sociale. O asemenea abordare a criteriilor moralității nu permite ca ele să fie reduse la interesele profesionale înguste, precum și să fie ignorate valorile general umane ale profesiei. Din această perspectivă pot fi evidențiate *mai multe criterii ale moralității* activităților de asistență socială:

- *Contribuirea la progresul social.* Acest criteriu este caracteristic pentru toate tipurile de activitate profesională, dat fiind că fiecare profesie își aduce aportul său la progresul social. Asistentul social ca profesionist este obligat să contribuie la autorealizarea beneficiarului său, la ridicarea potențialului

personalității acestuia, ceea ce va conduce la ridicarea potențialului întregii societăți, iar prin aceasta se va contribui la progresul social.

- *Formarea personalității cu morală înaltă.* În cadrul activității de asistență socială se formează personalitatea nu doar a asistentului social, dar, prin acțiunea/influența acestuia, și cea a beneficiarului. În acest context, sunt considerate morale numai acele acțiuni ale asistentului social care contribuie la formarea atât a propriei personalități înalt morale ca specialist, cât și a beneficiarului său.

- *Raționalitatea socială.* Asistența socială în întregime, precum și asistentul social, în particular, se conduc de criteriul raționalității sociale, axat pe cerințele și posibilitățile societății. Anume acestea determină categoriile de cetățeni și condițiile în care ei devin beneficiari ai asistenței sociale, de asemenea și serviciile care le pot fi oferite.

- *Colaborarea participanților implicați în activitate.* Doar acea activitate a asistentului social poate fi considerată morală, care generează colaborarea activă a colegilor, beneficiarilor etc. în soluționarea problemei, ceea ce influențează pozitiv obținerea rezultatelor, ridică prestigiul, autoritatea asistentului social și a profesiei în întregime.

Criteriile moralității asistenței sociale permit să fie deosebite normele profesionale, care reflectă interesele reprezentanților profesiei date, de normele morale care reprezintă valoare și interes pentru întreaga societate. Asistentul social activează, de regulă, în condiții formale și neformale complicate, totdeauna fiind obligat să se conducă de principiile eticii profesionale. El poartă responsabilitate față de beneficiar, mediul lui social și față de societate din momentul deciziei de a întreprinde acțiunea și până la obținerea rezultatului final.

• ***Funcția educativă.*** Etica nu se limitează doar cu descrierea normelor morale, pin care se face aprecierea faptelor oamenilor. Generalizând practica asistenței sociale, etica profesională se

realizează prin educarea morală a viitorilor specialiști. După cum se știe, calitățile personale ale elevilor de ieri, veniți în instituțiile de învățământ superior pentru a se forma ca asistenți sociali, nu totdeauna corespund întocmai acestei profesii. În acest context, o sarcină din cele mai importante ale eticii asistenței sociale constă în educarea personalității asistentului social. Educația morală este realizată de mai multe discipline (pedagogie, psihologie, estetică etc.), un loc aparte fiind oferit eticii, care este preocupată de elaborarea strategiilor de educare morală. Etica asistenței sociale încearcă să răspundă la un șir de întrebări importante pentru zilele noastre: „Ce calități trebuie să posede asistentul social pentru a-și îndeplini datoria profesională?”, „Este posibilă întruchiparea ideală a datoriei morale în profesie?” și altele. Educarea morală prin intermediul eticii profesionale nu înseamnă doar răspândirea cunoștințelor morale, dar și formarea competențelor practice de realizare a idealurilor morale în activitatea de toate zilele a asistenților sociali¹. Prin funcția educativă etica profesională devine un factor important al dezvoltării și perfecționării personale.

Printre alte funcții importante ale normelor morale, ce stau la baza conduitei profesionale și a relațiilor formate în cadrul activității profesionale, se înscriu, de asemenea, funcțiile:

- *organizatorică* – ține de îmbunătățirea organizării asistenței sociale, înaintând cerința ca cei implicați în activitate să-și îndeplinească cu strictețe responsabilitățile și datoria profesională;
- *administrativă* – servește în calitate de mijloc de dirijare socială a conduitei și acțiunilor asistentului social în interesul cauzei;
- *motivațională* – este mijloc de formare a motivelor activității îndreptățite social și profesional;
- *coordonatoare* – asigură colaborarea tuturor părților (participanților) implicate în procesul de ajutorare a beneficiarilor, axată pe încredere și suport reciproc;

¹ МАХОВА, Н.П., ФИЛАТОВ, В.А. *Профессионально-этические основы социальной работы: Учебное пособие*, с.20-22.

- *comunicativă* – este un mijloc de comunicare între specialiști și beneficiarii lor;
- *de optimizare* – contribuie la sporirea eficienței și calității asistenței sociale, la ridicarea statutului profesiei în societate, nivelului ei de moralitate;
- *de stabilizare* – contribuie la stabilirea relațiilor dintre asistenții sociali, dintre asistenții sociali și beneficiari, precum și anturajul acestora, dintre asistenții sociali și reprezentanții diferitelor instituții;
- *de raționalizare* – ajută asistentul social în alegerea celor mai eficiente, și acceptate moral, scopuri, metode și mijloace de acțiune;
- *preventivă* – protejează asistentul social de la acțiunile și faptele dăunătoare pentru beneficiar și societate;
- *de prognoză* – permite să fie prevăzute acțiunile și conduita asistenților sociali aparte, precum și a colectivelor lor, dezvoltarea lor morală/etică; să fie proiectate măsuri de prevenire sau de soluționare a problemelor de comportament apărute;
- *de soluționare a contradicțiilor* – contribuie la evitarea, soluționarea și diminuarea contradicțiilor apărute dintre subiecții și obiecții activității de asistență socială;
- *informativă* – familiarizează asistenții sociali cu sistemul de valori și morala profesională a asistenței sociale, precum și cu cele dominante în societate;
- *socială* – contribuie la crearea condițiilor favorabile pentru realizarea activității de asistență socială în societate etc.

Diversitatea funcțiilor eticii profesionale a asistenței sociale este condiționată de înalta ei importanță socială. Asistența socială, orientată etic, unește pe baza moralității ceea ce există cu ceea ce se cuvine să fie. Ea studiază conduita specialiștilor în raport cu orientarea lor valorică, apreciază motivele și rezultatele activității desfășurate din perspectiva corespunderii acestora binelui și răului.

Etica asistenței sociale deține un rol important în educarea și desăvârșirea personalității asistentului social, formându-i motive de acțiune încuviințate moral. Etica asistenței sociale contribuie la dezvoltarea calităților, ce-i vor permite specialistului în domeniu să aprecieze scopurile profesionale și mijloacele utilizate în atingerea lor, de asemenea, însuși acțiunile și rezultatele acestora din punctul de vedere al corespunderii principiilor morale.

2.4. Coduri etice profesionale

Idealurile, valorile, principiile și normele unei profesii, instituții, organizații, asociații sunt formalizate, formulate explicit, în scris, în *Coduri speciale*. Termenul *cod* este derivat din latinescul *codex* și înseamnă culegere de precepte, reguli, prescripții. *Dicționarul explicativ al limbii române* (1975) definește termenul *cod* ca „ansamblu de reguli privind comportarea cuiva”; *Dicționarul enciclopedic ilustrat* (1999) – ca „ansamblul unor reguli de conduită, de precepte, de prescripții; documentul ce le cuprinde”; *Noul dicționar universal al limbii române* (2006) – ca 1) „culegere de reguli juridice; 2) culegere de precepte, de reguli de comportare (fr. *code*).

Codurile au apărut din nevoia, interesul omului pentru *ordine* în viață, pentru reguli de conduită, norme călăuzitoare în orice acțiune. Din timpurile străvechi au existat documente care orientau spre respectarea legii, disciplinei, dreptății, evitării răului și „făptuirii binelui”. Printre acestea pot fi numite: *Codul lui Hammurabi* – culegere de legi din Regatul vechi babilonian (sec.XVIII-XVII î.e.n.), *Codul lui Manu*, ce include legile civile și religioase ale Indiei antice (sec.XIII-VI), *Decalogul* sau cele „zece porunci” din *Vechiul Testament* (revelate lui Moise cu circa 11 secole înainte de Hristos), *Jurământul lui Hipocrat* (sec. V-IV) etc., unele din ele (spre exemplu, ultimele două) păstrându-și importanța deosebită și în zilele noastre, pentru datoriile pe care omul, specialistul (medicul) trebuie să le onoreze.

Pentru desemnarea acestor documente în limbajul curent sunt utilizate mai multe sintagme, precum: „cod etic” sau „cod deontologic”, „cod de conduită”, „cod de practică etică”, „cartă a unei profesii”, „declarație de principii” sau „reguli de conduită”. Specialiștii apelează la noțiunea de „cod” pentru a desemna instrumentul cu ajutorul căruia se organizează principalele prevederi, referitoare la practicarea diferitelor profesii.

Prin *cod etic*, numit și *cod deontologic*, se înțelege „ansamblul preceptelor care conduc conduita persoanelor aparținând unor profesii organizate”¹. Există, desigur, un șir de mijloace de reglementare a conduitei și acțiunilor specialiștilor dintr-un domeniu sau altul, cum ar fi reglementările juridice: Constituția țării, legi, decrete, hotărâri, ordine, instrucțiuni etc. Aceste mijloace nu pot însă cuprinde întreaga diversitate de relații și situații care pot apărea în practica unei profesii, ceea ce generează necesitatea elaborării și introducerii unor sisteme de control mai muabile și mai funcționale, care ar reflecta esența profundă a profesiei date. Drept un asemenea sistem de control se prezintă și *codul etic*, care formulează principiile de bază ale moralei profesionale, evidențiază specificul trăsăturilor de personalitate ale profesionistului (de exemplu, ale asistentului social), reflectă funcțiile sociale încredințate profesiei respective de către societate.

Printre alți factori importanți, care generează necesitatea elaborării codurilor etice, profesionale, se înscriu cerințele deosebite înaintate, în special, față de activitatea profesională din domeniile centrate pe soluționarea problemelor sociale ale indivizilor, grupurilor, comunităților, expuse cel mai mult influenței negative a economiei de piață. Printre aceste domenii se află și asistența socială. Noile condiții economice dictează necesitatea dezvoltării unui sistem diversificat de protecție socială a populației, capabil să asigure suport indivizilor care s-au pomenit în dificultate. Cu toate că este

¹ BUFFELAN, J.P. Etude de déontologie comparée dans les professions organisées. În: *Revue La semaine juridique*, nr.20, 1994.

recunoscută importanța și utilitatea asistenței sociale pentru societate, ea nu se înscrie în profesiile cele mai prestigioase și înalt plătite. Această situație generează, desigur, o multitudine de probleme, una dintre care ține de lipsa de cadre cu nivel corespunzător de calificare profesională. Starea dată a lucrurilor, caracteristică și pentru Republica Moldova, aduce adesea în sistemul protecției sociale persoane care, fiind în căutarea unui loc de lucru, acceptă să se angajeze la orice munci, chiar dacă nu au o pregătire specială în domeniul dat. Mai mult, se poate întâmpla ca acești oameni să nu corespundă, sub aspect moral, cerințelor profesiei de asistent social – motiv important, pentru care se cer a fi introduse forme speciale, suplimentare de control al activității specialiștilor, precum sunt *codurile etice profesionale*.

Fiecare profesie are încorporat un cod etic normativ, care impune un anumit model de comportament membrilor săi. Codul etic include standarde morale generale, principii și norme, valori ce modelează luarea deciziilor privind cea mai adecvată acțiune. Este un cadru de referință pentru edificarea asupra drepturilor și datoriilor recunoscute pe grupe de profesii sau ocupații, care se elaborează în acord cu legislația și cu reglementările aplicate acestora și care trebuie să prezinte caracter sintetic și, mai ales, elasticitate pentru a permite modificări și completări determinate de evoluția ulterioară, fără ca prin aceasta să-și altereze conținutul de fond¹. Codul etic reprezintă un contract moral între beneficiari și organizații, între membrii unei organizații, un mijloc de orientare a deciziilor și acțiunilor profesioniștilor vizați în relația lor cu beneficiarii. *Obiectivele centrale* ale unui astfel de cod sunt următoarele:

- ocupă locul lăsat liber între valorile cadru ale unei comunități și lege;
- contribuie la reputația, încrederea, respectul pe care beneficiarii unei activități îl au față de instituția care prestează serviciul respectiv;

¹ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.290.

- reprezintă un contract moral între beneficiari și organizații, între cei ce fac parte din organizație și, în acest ultim sens, menține coeziunea unei organizații, instituții;
- protejează organizația de comportamente necinstite sau oportuniste și furnizează un model de comportament;
- promovează o imagine pozitivă a organizației;
- este un mijloc de reglementare a adeziunii și devotamentului colaboratorilor;
- influențează crearea sentimentului de unicitate și apartenență pentru membrii grupului;
- este un cadru de referință în orientarea deciziilor și orientarea acțiunii;
- arată angajamentul de principiu al conducătorilor;
- corelează relațiile pur contractuale cu încrederea și responsabilitatea;
- creează climatul etic, respectiv climatul în care acțiunile sunt percepute ca drepte;
- ghidează comportamentul în caz de dileme etice¹.

Codul etic oferă un etalon, un ideal, enunțând valori și principii unanim recunoscute. Prin aceasta „codul dă fiecăruia un sentiment de securitate, de forță colectivă”, menținerea unor astfel de reglementări fiind „în scopul de a proteja interesul public”.

Codul deontologic informează publicul asupra profesiei, semnalând faptul că aceasta are reguli de conduită. Sporind credibilitatea profesiei, codul etic garantează fidelitatea beneficiarilor, îi protejează pe aceștia. Totodată, codul etic creează o solidaritate în interiorul grupului de profesioniști. Grupurile profesionale, impunând prin codul etic anumite responsabilități și obligații membrilor lor, urmăresc să asigure o competență morală și

¹ MERCIER, S. *L'ethique dans les entreprises*. Paris: Editions La Decouverte et syros, 1999, p.10-19.

profesională, precum și încrederea în aceștia din partea societății. Prin asemenea instrumente, deontologia „susține moralitatea unei profesii și protejează societatea de manifestări nepotrivite și nedorite ale membrilor săi în situații concrete”¹, contribuie la realizarea dezideratelor umanității, precum sunt cele de securitate, echitate, respect, libertate, demnitate. Astfel, codurile deontologice se prezintă ca un angajament al profesiei față de comunitate, asigurând încrederea acesteia în profesia respectivă, încredere fără de care nu și-ar putea câștiga autoritatea.

Codul etic exprimă reglementările definitorii pentru ceea ce este permis sau nu. Impunând un cadru normativ (anumite reguli, principii de conduită), *codurile* comportă și o funcție de sancționare în caz de nerespectare a responsabilităților și obligațiilor prevăzute. Prioritară este însă funcția de a satisface „dorința estimării de sine și a recunoașterii sociale în baza adeziunii la un ideal fondat din punct de vedere moral”². Codul etic (deontologic, profesional), fiind un set de îndatoriri, stabilite pe criterii valorice cu funcția de a reglementa activitatea socio-profesională, reprezintă un instrument de analiză, evaluare, control în raport cu moralitatea ce trebuie activată în diferitele tipuri de relaționare socială, angajând concurență dar și cooperare; individualism dar și întrajutorare; conflict și consens; coerciție și liber arbitru.

Elaborarea codurilor etice, deontologice, profesionale se face de obicei în echipă. Specialiștii în domeniul eticii prezintă un șir de propuneri pentru a elabora un bun cod de etică. Neil Offen³, de exemplu, adresează celor implicați în asemenea activități următoarele sugestii:

¹ GOSSELIN, G. *Une éthique des sciences sociales. La limite et l'urgence*. Paris: Edition l'Harmattan, 1992, p.29-30.

² *Encyclopedie Philosophique Universelle. II. Les Notions Philosophiques*, p.877.

³ OFFEN, N. Commentary on Code of Ethics of Direct Selling Association. In: *The Ethical Basis of Economic Freedom*. Chapel Hill, NC: American Viewpoint, Inc, 1976, p.274-275.

1. Formulează *obiective clare* de care ești sigur că vor fi susținute și de către ceilalți. Trebuie să te asiguri în mod particular de acceptul conducerii.

2. Stabilește un *termen realist* pentru dezvoltarea și introducerea codului.

3. Fii conștient de faptul că aplicarea codului *va costa*, estimează de câți bani este nevoie pe termen scurt și lung.

4. Fii *deschis spre schimbări* în prevederile codului dacă apar situații noi. Nu lua codul drept dogmă.

5. *Orientează codul* către problemele cu care se confruntă *profesia ta*.

6. Ia în seamă în mod corect *legislația* și reglementările aplicate profesiei tale.

7. *Consultă-te cu un jurist* pentru partea de acoperire legală a codului.

8. Cere *sfatul experților* referitor la felul în care trebuie promovat codul și influențați angajații și clienții.

9. Nu crea celorlalți *așteptări nerealiste*.

10. Exprimările utilizate în cod trebuie să fie *simple și clare*, fără jargon de specialitate.

11. Asumă-ți personal *obiectivitatea și responsabilitatea*.

12. Alege pe cineva care să *administreze competent și integru* un astfel de cod.

13. Ai *răbdare*, fii perseverent și nu-ți pierde *simțul umorului*.

Codul etic/deontologic poate fi considerat o codificare a obligațiilor speciale care rezultă din aderarea deliberată la o anumită profesie. El reprezintă un cadru teoretic de referință cu menirea de a clarifica aspectele morale ale activității profesionale, drepturile și datoriile profesiunii, elaborate în acord cu legislația. Normele, regulile, principiile morale alcătuiesc fundamentul codului etic, de care trebuie să se conducă specialistul din orice domeniu.

Bibliografie recomandată:

1. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. Third edition. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
2. COZMA, C. Deontologia profesiei de asistent social. În: BEJAN, P. (coord.) *Asistența socială. Manual. Vol. 3*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2009.
3. GRAYLING, A.C. *Viitorul valorilor morale*. București: Editura Științifică, 2000.
4. LIPOVETSKY, G. *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*. București: Babel, 1996.
5. LUNGU, V. *Etica profesională: Suport de curs*. Chișinău, 2011.
6. MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*. București: Trei. 2001.
7. МАХОВА, Н.П., ФИЛАТОВ, В.А. *Профессионально-этические основы социальной работы: Учебное пособие*. Омск: Изд-во ОмГТУ, 2003.
8. SINGER, P. *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006.
9. ПРОТАНСКАЯ, Е.С. *Профессиональная этика*. СПб.: Алетейя, 2003.

Activități:

1. **Dezvăluieți conținutul** eticii profesionale ca fenomen multifactorial.
2. **Stabiliți și reprezentați printr-o schemă interdependența** dintre etică, etica aplicată și etica profesională.
3. **Comparați sensul** noilor accepțiuni pentru etică: a) „etica înseamnă arta de a reuși pe termen lung”; b) „etica = performanță + deontologie”; c) „etica este sinonimă cu eficacitatea și competitivitatea”.
4. **Determinați profesiile** care sunt cu cerințe morale sporite.
5. **Stabiliți cele mai importante principii etice** generale/comune pentru toate profesiile și analizați în ce măsură influențează ele societatea noastră.

6. **Prezentați situații** în care au fost încălcate careva principii etice și analizați din ce cauză s-a întâmplat aceasta.
7. **Identificați conținutul** eticii asistenței sociale.
8. **Analizați categoriile de bază** ale eticii asistenței sociale, determinând care categorie etică exprimă esențialmente moralitatea profesională.
9. **Caracterizați principalele funcții** ale eticii asistenței sociale.
10. **Stabiliți nivelurile de realizare** a funcției apreciative a activităților de asistență socială.
11. **Vizitați o instituție** care oferă servicii de asistență socială și **apreciați activitățile** desfășurate în cadrul acestei instituții din perspectiva criteriilor moralității incluse în următorul tabel:

Criterii ale moralității

Raționalitatea socială	Formarea personalității cu morală înaltă	Colaborarea participanților implicați în activitate	Contribuirea la progresul social

12. **Determinați factorii** care au generat necesitatea elaborării Codului etic sau deontologic. Care sunt obiectivele centrale ale unui astfel de cod?
13. **Studiu de caz.** Pentru a-și forma o închipuire reală despre modul de primire a beneficiarilor de către asistentul social, studenților li se propune să plece într-o instituție ofertantă de servicii de asistență socială și să ocupe rând la primire, dându-se drept beneficiari. În acest rol ei vor observa cum lucrează registratura, care sunt reacțiile beneficiarilor și cum aceștia sunt invitați la asistentul social. Studenții sunt preîntâmpinați să păstreze confidențialitatea. Așteptările pot fi, desigur, din cele mai surprinzătoare: „Beneficiarii, adesea sunt ignorați de personalul instituției. Aceștia stau și beau ceai. Lipsește camera de așteptare. Beneficiarii stau în rând afară, pe ploaie și ger etc. Uneori

persoanele în vârstă își pierd cunoștința etc.” Ulterior, toate aceste situații se discută în grup, prin prisma respectării principiilor și valorilor eticii profesionale.

14. **Scrieți un eseu** cu genericul: „*Noul secol va fi un secol al profesioniștilor și al profesionalismului*”.

DEONTOLOGIA PROFESIONALĂ

- Semnificația deontologiei
- Datoria – categoria de bază a deontologiei profesionale
- Deontologia asistenței sociale
- Codul deontologic al asistenței sociale
- Responsabilități ale asistentului social în diverse genuri de relații

Capitolul III

DEONTOLOGIA PROFESIONALĂ

3.1. Semnificația deontologiei

Problemele privind „datoria”, ceea ce este bine, obligatoriu, sau privind modul în care trebuie trăită viața au devenit obiect al disputelor interminabile ale gânditorilor din timpurile străvechi (Democrit, Socrate, Platon, Aristotel, Cicerone, Seneca etc.), dar abia în sec. XIX au început să fie reunite într-un tot, într-o învățătură numită *deontologie*¹.

Deontologie (fr. *déontologie*, cf. gr. *deon* – cuvenit, cum se cuvine, cum trebuie și *logos* – învățătură, cuvânt) – înseamnă „știință sau teoria datoriei”, „disciplină etică care se ocupă cu datoriile ce trebuie îndeplinite”² (din fr. *deontologie*, engl. *deontology*).

Paternitatea termenului „*deontologie*” aparține cunoscutului fondator al utilitarismului **Jeremy Bentham** (1748-1832). Inițial, acestei noțiuni i s-a atribuit un conținut restrâns, religios-moral, referindu-se la datoria și obligațiile credinciosului față de Dumnezeu, față de religie și comunitatea religioasă, iar mai apoi termenul a fost întrebuințat de J.Bentham pentru desemnarea teoriei morale în întregime. În scurt timp termenul „*deontologie*” obține însă un alt sens, prin care se înțelegea învățătura despre conduita cuvenită a oricărei persoane sau grup, atât de credincioși cât și de atești, care pe timpurile lui Bentham și Kant deveneau tot mai numeroși, despre

¹ A se vedea la acest capitol: BULGARU, M. Deontologia asistenței sociale. În: *Studia Universitatis, seria Științe Sociale*, nr. 8 (68). Chișinău: CEP USM, 2013, p.3-15.

² MARCU, F., MANECA, C. *Dicționar de neologisme*. București: Editura Academiei, 1986; *Noul dicționar universal al limbii române*.

faptele și acțiunile unei persoane aparte, ale unui specialist. Mecanica newtoniană l-a determinat pe J.Bentham să introducă ideea măsurării diferențiale în contextul deontologiei utilitariste, aceasta fiind interpretată ca studiu empiric al datorii morale concrete (raportate la diferite situații sociale), urmărindu-se astfel ca „noțiunile imprecise de moralitate, bunătate, justiție, legitimitate etc. să fie măsurate, operaționalizate”¹. Prin deontologia lui Bentham se propunea ca judecarea oricărei acțiuni sau instituții să fie efectuată în funcție de capacitatea acestora de a spori fericirea și de a micșora suferința, în funcție de principiul de bază al acestei doctrine – „*maximum de fericire pentru cel mai mare număr*”².

Pe măsura evoluției sale istorice, „deontologia” s-a constituit într-un compartiment aparte al eticii, în care se studiază problemele datoriei și a ceea ce este cuvenit. Asemenea compartimente s-au format nu doar în etica teoretică, dar și în orice etică profesională. Or, deontologia a evoluat de la o deontologie generală, în care problemele erau abordate dintr-o perspectivă predominant teoretică (în afara contextului concret al profesiei), fiind înțeleasă ca „teorie despre datorie, despre originea, caracterul și normele obligației morale în general”³, spre deontologia de ramură, în care abordarea problemelor este concretă și axată pe practica propriu-zisă a profesiei. Odată cu apariția unei largi palete de ocupații profesionale, deontologia s-a dezvoltat în mod deosebit în calitate de studiu al datorii și obligațiilor morale particulare, în special al celor profesionale, al comportamentului cuvenit al specialistului (asistentului social) în procesul exercitării profesiei sale, lucru sesizat

¹ SÂRBU, T. *Introducere în deontologia comunicării*. Iași: Cantes, 1999, p.12.

² BENTHAM, J. *Deontology; Or, the Science of Morality*. În: STERE, E. *Din istoria doctrinelor morale*. Vol. 3. București: Editura Enciclopedică, 1979, p.159-162.

³ MARCU, F., MANECA, C. *Dicționar de neologisme*; MARCU, F. *Marele dicționar de neologisme*. București: Saeculum, 2000; *Dicționar enciclopedic ilustrat*.

și de mai multe dicționare. Astfel, *Dicționarul explicativ al limbii române* (1998), *Dicționarul enciclopedic ilustrat* (1999) definesc deontologia ca „doctrină privitoare la normele de conduită și la obligațiile etice ale unei profesii”, iar *Marele dicționar de neologisme*¹, *Noul dicționar explicativ al limbii române*², *Noul dicționar universal al limbii române* (2006) consideră deontologia „parte a eticii care se ocupă cu studiul normelor și obligațiilor specifice unei activități profesionale”, „etică a unei profesii”. Aceeași idee se promovează și în dicționarul *Le Petit Larousse*³, care prezintă deontologia ca „ansamblu de reguli ce reglementează o profesiune, conduita celor care o exercită, raporturile dintre aceștia și clienții lor, dintre ei și public”.

Deontologia implică o interrelaționare consecventă între etica profesională și valorile ce delimitează sistemul axiologic al unei profesii. Mai mult, după cum consideră unii autori, maturizarea rapidă a acestui domeniu a fost posibilă prin procesul de preluare și resemantizare a unora dintre cele mai importante contribuții ale eticii. Or, „obligația deontică implică valoarea morală. La toate nivelurile vieții morale, intuiția valorii precedă conștiința datoriei”⁴.

Conform *Encyclopedie philosophique universelle*⁵, sintagma „deontologie profesională” vizează: 1) reflecția etică aplicată unui câmp particular al activității umane, fiind vorba despre o determinare care permite examenul mai aprofundat al problemelor legate de exercițiul unei profesii, exprimabilă în termeni de reguli, fără a elimina însă analiza fundamentelor și justificărilor unor astfel de reguli; 2) un ansamblu de reguli etice produse de un grup de

¹ MARCU, F. *Marele dicționar de neologisme*.

² *Noul dicționar explicativ al limbii române*. București: Litera Universal, 2002.

³ *Le Petit Larousse*. [Accesat 21.04.2013] Disponibil: <http://www.larousse.com/en/dictionnaires/francais/d%C3%A9ontologie/23671>

⁴ SÂRBU, T. *Introducere în deontologia comunicării*, p.13.

⁵ *Encyclopedie philosophique universelle. II. Les Notions philosophiques*, p.876.

profesioniști și concepute special pentru a dirija practica lor profesională.

Deontologia profesională se referă la imperativele morale ale unei profesii, reflectate cu precădere prin prisma îndatoririlor sau obligațiilor morale impuse de exercitarea profesiei în societate. Deontologia profesională este orientată spre elaborarea unor norme stricte, similare cu cele de drept. Ea se află între morală și drept, între opinia publică și legea juridică scrisă. Or, datorită, ca obiect al deontologiei, prin conținutul său normativ-prescriptiv, după cum menționează C.Coza, rezonă concomitent etic și juridic, iar deontologia ne apare ca „știință a ceea ce este just și rezonabil”, antrenând deci sfera dreptului, dar cu interferența dezbaterii de conștiință morală. Spectrul deontologiei este unul „în limitele legii”, activând o „libertate” specifică – posibilitatea de a alege, de a afla soluții adecvate situațiilor particulare, având repere morale care pot ajuta hotărâtor¹.

Elaborând o definiție generală, care să cuprindă toate aceste elemente, T.Sârbu definește deontologia *„ca o disciplină al cărei obiect de studiu se constituie la confluența dreptului cu morală. Sarcina ei principală este de a stabili principii, reguli și norme de conduită profesională, în cadrul diferitelor relații implicate de exercitarea unei profesii: relațiile interne, specifice fiecărui gen de activitate profesionalizată, precum și relațiile externe cu beneficiarii direcți/indirecți ai serviciilor/ bunurilor realizate”*².

Specialistul se poate pomeni adesea în situații extrem de complicate, în care îi este greu să prevadă absolut totul, în special unele consecințe ale conduitei sau acțiunilor sale, și să facă totdeauna o alegere corectă. În asemenea cazuri, el are nevoie de prescripții clare care să-i indice ce ar trebui să facă pentru a obține binele

¹ COZA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.251, 291;
COZA, C. *Introducere în deontologie. Mic tratat de etică*. Iași: Editura
Universității „Al.I.Cuza”, 2004, p.157-178.

² SÂRBU, T. *Introducere în deontologia comunicării*, p.21-22.

comun și individual și pentru a nu aduce prejudicii, daune cuiva. Astfel de prescripții oferă deontologia, care reprezintă în felul său o „culegere de rețete” pentru soluționarea problemelor etologice complicate.

Deontologia își manifestă/îndeplinește rolul, în special, în situațiile asemănătoare celor extremale, când, practic, nu este timp pentru discuțiile despre bine sau rău, pentru analizarea esenței acestor situații. Ea dă indicații nemijlocite, asigurând în mod imperativ acțiunile necesare. De asemenea, în situațiile în care omul este condus de interese egoiste, deontologia impune individul să acționeze, în pofida intențiilor sale, spre binele societății. Așadar, în condițiile unei existențe complicate și contradictorii, când alegerea conduitei de către persoană/specialist devine extrem de dificilă, acesta nu poate fi lăsat de unul singur, fără anumite reglementări, prescripții normative, îndrumători morali etc. Mai mult, ținând cont de faptul că omul nu totdeauna este capabil să deosebească binele de rău și să aleagă binele, este nevoie de utilizat toate mecanismele de formare a conduitei sale, inclusiv cele etice. Este nevoie de a înzestra persoana cu cunoștințe din domeniul eticii și de a contribui la formarea competențelor de a alege de sine stătător între bine și rău, dar în același timp, pentru a forma conduita normativă, este nevoie de a pune în funcțiune și imperativele, care determină individul să acționeze în modul cuvenit, în special dacă interesele lui, în situația dată, contravin intereselor societății, aducând prejudicii.

Deontologia, în felul acesta, nu poate fi separată de etică, dar nici nu poate fi identificată cu aceasta. Corespunderea conduitei unei persoane reprezentărilor despre ceea ce este pozitiv și acceptat social, se determină în baza analizei și comparării acestei conduite cu criteriile bunăstării sociale. Cu cât conduita și activitatea omului sunt de o importanță socială mai mare, cu atât mai temeinică ar trebui să fie asigurarea lor normativă. Cu cât este mai mare probabilitatea contradicției dintre interesele situaționale ale personalității și cele esențiale ale ei însăși, precum și cele ale societății, cu atât mai rigidă,

mai imperativă ar trebui să fie reglementarea conduitei ei, totodată, mai important ar trebui să fie locul deontologiei în etică.

Deontologia ocupă un loc central în fiecare sistem etico-profesional, dar în dependență de genul, conținutul activității profesionale, partea „trebuie”-ului formal poate fi diferită. Se pare că cu cât rezultatele activității profesionale influențează într-o măsură mai mare soarta și bunăstarea societății, oamenilor concreți, cu atât o mai mare parte din conduita și activitatea specialistului poate și trebuie să fie reglementată nu de principii etice generale, dar de principii deontologice.

Printre cele mai importante principii deontologice universale vom numi în primul rând:

- **Principiul umanismului**, exprimat în formula atât de sugestivă a lui Kant: „*Să nu privim omul niciodată numai ca mijloc, ci întotdeauna în același timp ca scop*”.

- **Principiul celei mai mari fericiri a celui alt** sau **principiul altruismului**, exprimat prin recunoașterea dreptului la fericire a celui alt, prin a contribui la fericirea celui alt.

- **Principiul reciprocității**, care înseamnă a accepta să te judeci pe tine însuși ca și cum te-ar judeca ceilalți, a gândi consecințele actelor tale asupra celorlalți ca și cum tu însuși ai fi în locul lor, precum și a porunci astfel încât să fii convins că tu însuși ai accepta poruncile dacă ți s-ar da ție.

- **Principiul autorității suficiente**, considerat a fi de natură să împiedice, într-un anumit domeniu, excesul de reglementare, ceea ce determină greutate în aplicare, în mișcarea agentului executor, în manifestările inițiativelor acestuia. Acest principiu pretinde purtătorului autorității ca, în limitele unei eficiențe prescrise, să dea cât mai mare libertate de mișcare subiecților, astfel încât aceștia să se simtă într-o cât mai mare măsură părtași la succesul acțiunii.

- **Principiul autorității adecvate** ține de măsura în care purtătorul autorității își asumă criteriile generale de moralitate, care

să-l împiedice „să-și însușească ilegal o autoritate epistemică” sau una „deontică”. A te afișa ca expert în domenii în care nu ești competent, ca și a emite directive în domenii pentru care nu ești împuternicit, a sancționa disproporționat în raport cu natura actelor ilicite, pentru acte inventate, sau diferențiat în funcție de criterii subiective, reprezintă încălcări ale principiului autorității adecvate¹.

• **Principiul delegării autorității** ține de dreptul purtătorului autorității de a delega o parte din domeniul acesteia către un terț, în condiții logic determinate, înaintând un șir de exigențe morale ale actului delegării, precum:

- nu este justificată moral orice delegare de autoritate;
- nu este justificată moral delegarea de autoritate în orice împrejurare;
- nu este justificată moral delegarea de autoritatea către orice persoană.

Principiul delegării autorității ar putea fi subsumat unui principiu de mai mare rezonanță și popularitate în rândul eticienilor, acela al asumării responsabilității. Principiul deontologic al delegării autorității generează cel puțin trei propoziții normative cu grad de generalitate, aplicabile oricărui domeniu în care se instituie o relație socială de autoritate:

- Delegarea autorității pe domenii care țin de responsabilitatea expres asumată de purtător este repudiată moral.
- Delegarea autorității cu scopul sustragerii de la asumarea unor posibile eșecuri sau cu alte scopuri care țin de protejarea propriei persoane este repudiată moral.
- Delegarea autorității deontice către o persoană care nu posedă autoritatea epistemică corespunzătoare este repudiată moral. La fel este repudiată și acceptarea delegării de către persoana delegată, atunci când aceasta ar putea refuza delegarea.

¹ MIROIU, A. (editor) *Teorii ale dreptății*. București: Alternative, 1996, p.55.

Principiile enumerate se comportă ca norme deontologice universale, în sensul că ele pot servi ca fundament pentru oricare construcție deontologică particulară¹.

Activitatea reglementată deontologic nu înseamnă că totdeauna este în contradicție cu interesele, intențiile individului/specialistului; ele pot să și coincidă, iar conduita cuvenită poate aduce satisfacție persoanei nu doar prin rezultatele finale, dar și prin însuși procesul de înfăptuire, realizare a acestora.

3.2. Datoria – categoria de bază a deontologiei profesionale

Categoria de bază a deontologiei profesionale este „*datoria*”, prin care se exprimă cerința de a face ceea ce este cuvenit, de a respecta norma, de a recunoaște importanța principiului, a legii. ***Datoria*** este o valoare morală imperativă, care exprimă necesitatea conturată de valorile fundamentale ale binelui și răului sub forma lui *trebuie* sau *nu trebuie*. Aristotel interpreta datoria ca necesitatea de a urma în conduită obiceiurile aprobate pozitiv și încuviințate de societate (*Etica Nicomahică*). În opinia sa, conduita cuvenită îl va face pe om să fie înțeles și acceptat de societate, îi va ajuta să evite consecințele negative ale faptelor „neobișnuite” pentru cei din jur, garantându-i astfel succesul și servind, de asemenea, bunăstării, prosperării societății. Pentru Cicero, îndeplinirea datoriei, obligațiunilor este expresia năzuinței maxime spre bine („*Despre îndatoriri*”, „*Despre limitele binelui și răului*”).

Menirea datoriei poate fi dezvăluită din plin numai subordonând-o „binelui moral”, numai corelând-o cu alte categorii etice: „dreptate”, „respect”, „onoare”, „cinste”, „modestie”, „devotament”, „curaj”, „solidaritate” etc., care conferă demnitate omului în lume. Ea se prezintă ca o trăire interioară a constrângerii de a proceda în corespundere cu cerințele, reieșite din valorile morale, și de a-ți construi existența proprie în corespundere cu aceste

¹ *Deontologia funcției publice.*

cerințe. Datoria conține în sine elementul constrângerii, deoarece rezultă din legile morale și astfel nu totdeauna poate să coincidă cu intențiile subiective ale personalității. Conduita cuvenită, în conformitate cu conținutul datoriei, se produce în condițiile în care, persoana, confruntând trebuințele sale subiective cu necesitățile obiective, face alegerea în favoarea ultimelor și își axează activitatea pe realizarea acestora. Astfel, etica datoriei cere de la persoană să-și învingă intențiile sale emoționale, subiective prin eforturi volitive și presupune că motivul de bază al acțiunii/faptei sale trebuie să fie necesitatea obiectivă înțeleasă de înfăptuire a datoriei.

Datoria reprezintă prin sine un mecanism, prin care conștiința morală este inclusă nemijlocit în procesul de alegere a faptelor, orientând omul spre obținerea rezultatelor importante din punctul de vedere social și individual. Etica datoriei, pe de o parte, înaintează cerințe egale față de toate persoanele, indiferent de caracteristicile lor individuale; pe de altă parte, însă, calitățile persoanei concrete influențează substanțial predispunerea către conduita cuvenită și înfăptuirea ei în practică. Or, pentru atingerea rezultatelor de importanță socială și individuală, persoana trebuie să depună anumite eforturi (fizice, intelectuale, emoționale), orientate spre învingerea intereselor sale situaționale, spre dominarea, supunerea sa proprie, ceea ce necesită nu doar o conștiință morală dezvoltată, dar și eforturi volitive, adică prezența puterii de voință. În alți termeni, datoria conține în sine unitatea dialectică a necesității obiective și a activismului subiectiv al omului, puse în acțiune prin voința și conștiința morală a personalității. Astfel, pentru asigurarea conduitei cuvenite este nevoie de un anumit nivel de dezvoltare a personalității. Reglementarea deontică a conduitei reprezintă un strat mai adânc al conștiinței morale decât necesitatea morală obișnuită, a cărei satisfacere nu cere totdeauna o putere de voință dezvoltată.

Autoconstrângerea ca mecanism de realizare a conduitei cuvenite nu înseamnă însă că această conduită este însoțită exclusiv de emoții negative, pierderi și prejudicii pentru bunăstarea

individuală. După J.Bentham, îndeplinirea datoriei poate deveni o sursă de satisfacție („simțul datoriei îndeplinite”) din perspectiva folosului rezultatului obținut în urma conduitei cuvenite, care apare ca folosul de fapt al procesului de sacrificiu pentru binele comun. Caracterul imperativ al datoriei nu înseamnă reprimarea totală a individului. Aceasta înseamnă doar constrângerea dorinței sale situaționale actuale care nu coincide cu interesele obștești. Deontologia cere reprimarea/supunerea nu a personalității, dar a slăbiciunilor ei, învingerea imperfecțiunii, gândirii sociale mărginite/limitate, a egoismului etc. În îndeplinirea datoriei este reflectată prioritatea intereselor obștești față de cele personale, maturitatea socială a omului, nivelul înalt de dezvoltare a personalității lui.

În plan general, datoria poate fi înțeleasă ca cerința de a urma idealurile binelui, dreptății, bunăstării sociale. Funcția socială cea mai importantă a datoriei constă în asigurarea realizării/satisfacerii celor mai generale interese ale comunității (societății, grupului). Înțelegerea și trăirea acestor interese, evidențierea din ele a celor comune cu interesele personale conduce la formarea *sentimentului/simțului datoriei*. Prezența simțului datoriei demonstrează conștientizarea de către persoană a dependenței sale de comunitate, societate, grup, precum și a responsabilității față de toți aceștia.

Ca acțiune morală, datoria implică, îndeosebi, *sentimentul răspunderii*. Ea este legată în mod firesc cu responsabilitatea. *Datoria înseamnă conștiința responsabilității pentru îndatoriri*. Legătura „datorie-responsabilitate” evidențiază însemnătatea îndatoririlor individului față de sine în ansamblul relațiilor interpersonale, sociale (în familie, grup socioprofesional, societate, stat, omenire), față de mediul natural-cosmic¹. Responsabilitatea se referă la voința liberă, dar se definește prin acțiunea societății. Este responsabil oricine a încălcat o prescripție socială, indiferent dacă a cunoscut-o sau nu, dacă este considerat liber sau determinat.

¹ COZMA, C. *Introducere în aretologie. Mic tratat de etică*, p.157-179.

Responsabilitatea este relația dintre acțiunea voluntară a individului și prescripțiile sau legile unei comunități de viață¹.

Responsabilitatea exprimă corespunderea activității morale a specialistului datoriei sale, din punctul de vedere al posibilităților de care ea dispune. Cerințele datoriei, după cum s-a menționat anterior, sunt universale, adresate fiecărei persoane, indiferent de caracteristicile sale personale. Posibilitățile oamenilor (intelectuale, fizice, sociale etc.) nu sunt însă egale. Astfel, acțiunile ce nu prezintă nicio greutate pentru a fi îndeplinite de unii, pot fi de nerealizat pentru alții; ceea ce poate fi realizat ușor în unele condiții, devine imposibil în altele. Înțelegând acest lucru, persoana introduce, în dependență de situație, corecție în atitudinea sa față de datorie. Simțul datoriei poate să nu se formeze, dacă într-o situație concretă persoana, din motive obiective, este lipsită de posibilitatea de a-și îndeplini datoria. Or, simțul responsabilității este generat de simțul datoriei, ținând cont de proprietățile realității prezente și a posibilităților ei, care contribuie sau împiedică îndeplinirea datoriei. Datoria este necondiționată, pe când îndeplinirea responsabilității poartă un caracter condiționat. Responsabilitatea pentru îndeplinirea datoriei nu apare totdeauna, dar numai atunci când personalitatea a avut posibilitățile obiective pentru îndeplinirea ei.

Un merit deosebit în dezvoltarea teoriei morale a datoriei aparține filosofului german **Im.Kant** (1724-1804). Întrebarea principală în jurul căreia își plasează Kant discuția este: „Ce trebuie să fac?”. Încercând să găsească maximele sau principiile fundamentale de acțiune, pe care ar trebui să le adoptăm, Kant ajunge la concluzia că nicio maximă nu poate fi principiu moral, dacă nu este principiu moral pentru toți. Morala începe odată cu respingerea principiilor care nu pot fi universalizate. Imperativul moralității este „Imperativul Categoriec”, sau Legea Morală, porunca pură (a priori), exprimată prin celebra frază: „*Acționează în așa fel*

¹ FLORIAN, M. *Filosofie generală*. București: Caramond Internațional, 1995, p.169.

încât maxima voinței tale să poată servi în același timp și drept principiu al unei legislații universale”¹. Morala, potrivit opiniei lui Kant, posedă un caracter normativ și constă în subordonarea liber consimțită a individului față de datorie; *adevărata dispoziție morală ar fi îndeplinirea datoriei*. Întrebarea – „Ce trebuie să fac?” – primește, astfel, un dublu răspuns. Trebuie, în cel mai bun caz, să-mi bazez viața și acțiunile pe respingerea principiilor care nu pot fi universalizate și să duc astfel o viață merituoasă, iar acțiunile mele să fie din datorie. Un act nu este moral decât în măsura în care provine exclusiv din decizia de supunere la legea morală și nu din considerarea unor scopuri exterioare. Numai faptele săvârșite din datorie sunt morale.

Imperativul categoric a fost formulat în mai multe variante deosebite. O versiune a acestei legi este cunoscută ca principiul „Scopului în Sine”, care îndeamnă: „Acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia întotdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc”². Acest principiu exprimă cerința respectului pentru individ. A-i trata pe ceilalți indivizi (vulnerabili și cu diverse nevoi) drept scopuri în sine presupune sprijinirea reciprocă a capacităților de acțiune, de adoptare a maximelor și de urmărire a obiectivelor lor particulare. Kant susține că acest lucru presupune cel puțin un grad minim de generozitate și consideră drept obligație respingerea politicii de refuz a ajutorului necesar. Întru-un asemenea sens ar trebui înțeleasă și îndeplinită „datoria” de adevărații profesioniști, inclusiv de asistenții sociali, mai ales în societatea contemporană, caracteristicile de consum ale căreia îndepărtează aproape până la alienare indivizii de latura umanității, inducând punctul de vedere reduționist al „omului-mijloc”³. În „Regatul Scopurilor în Sine”, imaginat de Kant, fiecare individ este în același timp sursă de legi și supus legilor,

¹ KANT, Im. *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, p.39.

² Ibidem, p.238.

³ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.254.

fiecare este ființă autonomă (își dă propria lege) cu condiția că legile sale să respecte autonomia celorlalți. Astfel, pentru Kant autonomia nu înseamnă numai voința liberă, dar și a ține cont de statutul moral similar al celorlalți. Libertatea omului presupune că el este capabil de autodeterminare în acord cu principiile datoriei¹.

Ulterior această temă a fost reluată de către **G.W.Fr.Hegel** (1770-1831), care face distincție clară între aspectul juridic și cel moral al datoriei, prin stabilirea deosebirii dintre „obligație” și „datorie”. Deși ambele noțiuni se exprimă prin „trebuie”, Hegel menționează că „obligația” constituie doar un moment al datoriei, un imperativ exterior, având o influență coercitivă în procesul determinării conduitei. Or, datoria implică depășirea sferei obligativității, este o interiorizare a constrângerii. Datoria este expresie a convingerii, a autodeterminării raționale, prin efortul individului cu sine, respectarea datoriei bazându-se pe solidarizarea conștiință a individului. Obligația în ordine morală, ca datorie, se naște din însăși natura omului în măsura în care el este capabil de alegere, este ființă a libertății, în raport cu existența „binelui” și „răului”. Datoria este în strânsă legătură cu libertatea: „În datorie, individul se liberează, ridicându-se la libertate substanțială. /.../ numai omul liber are datorii”².

Problema „datoriei” este abordată și de un șir de autori contemporani: J.Habermas, Em.Levinas, V.Jankélévitch, A.Donagan, C.Fried, T.Nagel, H.A.Prichard etc.³ În context, pentru asistenții sociali merită a fi evidențiată etica îndatoririlor *prima facie* a lui **W.D.Ross** (reprezentant de vază al deontologismului britanic), care ar putea să le servească în calitate de ghid în anumite situații. Deși nu afirmă că ar fi o listă completă, Ross evidențiază șapte datorii, pe care le clasifică în trei grupe/tipuri: 1. Datorii către alții bazate pe

¹ O'NEIL, O. Etica lui Kant. În: SINGER, P. (editor). *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006, p.205-214.

² HEGEL, G.W.Fr. *Principiile filosofiei Dreptului. Sau Elemente de Drept natural și de Știință a Statului*. București, 1969, p.133, 192.

³ SINGER, P. *Tratat de etică*.

actele noastre anterioare – a) datoria fidelității, b) datoria reparației morale, c) datoria gratitudinii; 2. Datorii către alții care nu se bazează pe actele noastre anterioare – a) datoria binefacerii, b) datoria de a nu pricinui răul, c) datoria conformării la cerințele dreptății. 3. Datorii către noi înșine – a) datoria autoperfecționării, acesteia atribuindu-i-se o importanță majoră, dat fiind că îndeplinirea ei poate determina realizarea și eficacitatea celorlalte¹.

Noțiunea de datorie este în strânsă legătură cu cea de obligație, sensurile căroră, însă, după cum am observat și din relatările făcute de Hegel, nu pot fi identificate. Spre deosebire de datorie, conceptul obligației are, pe de o parte, un caracter mai larg, deoarece se adresează la o oarecare mulțime de oameni, iar, pe de altă parte – un caracter mai concret, deoarece dezvăluie conținutul faptelor și acțiunilor prescrise omului în această mulțime, determinând ce ar trebui el să facă. Îndeplinirea diferitelor obligații devine o datorie a omului și o condiție importantă a interacțiunii oamenilor, deoarece creează posibilitatea coordonării acțiunilor lor, cooperării eforturilor, distribuirii mai raționale a resurselor, specializării activității în baza disciplinei și responsabilității. În calitate de obligațiuni pot servi îndatoririle de serviciu, formulate de regulă în instrucțiunile de serviciu. Instrucția de serviciu are un caracter foarte larg și general și nu ia în considerare caracteristicile de personalitate ale omului care ocupă o anumită funcție. Mai degrabă, ea reflectă conținutul și particularitățile funcției, serviciului. În cazul înlocuirii unui om cu altul, instrucția de serviciu rămâne de regulă neschimbată (cea precedentă), servind în continuare la realizarea scopului comun al diviziunii sau întregii întreprinderi. Totodată, instrucția de serviciu conține o enumerare clară a activităților pe care specialistul cu o funcție concretă trebuie să le îndeplinească².

¹ ROSS, W.D. *The Right and the Good*. Indianapolis, IN: Hackett, 1988, p.21-22.

² МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Деонтологические аспекты социальной работы*. Москва: Изд-во МосГУ, 2010, с.20-23.

Este necesar să menționăm, de asemenea, că noțiunile de datorie și obligație corelează strâns și cu noțiunea de drepturi. Persoanele sau grupurile umane au datorii și obligații pentru că ele au anumite drepturi unele față de altele. Dreptul arată ceea ce se poate pretinde de la altcineva, pe când datoria indică ceea ce ne poate pretinde altcineva nouă. Orice om are, simultan, drepturi și obligații, deoarece el se află destul de frecvent în dublă postură: de a cere ceva de la altcineva și de a da ceva altcuiva.

Conceptul de datorie poate fi exprimat prin două tipuri de imperative: imperative categorice, care exprimă ceva ce nu mai suportă alte condiționări, adică ceva de genul „este interzis să furi!”; imperative ipotetice, care exprimă o dependență între condiție și consecință, guvernată de principiul rațiunii suficiente, ca în exemplul „dacă ești bolnav, atunci trebuie să mergi la medic, apoi să faci tratament!”. Datoriile mai pot fi: stricte, pentru dreptatea simplă, și largi, când implică și manifestarea carității, a generozității și filantropiei.

Datoriile morale conțin un șir de conflicte (considerate de unii eticieni ca factori de progres), manifestate în diverse forme, precum ar fi:

- conflictele între semnificațiile sociomorale ale datoriilor, în funcție de profesie, religie, orientare politică etc.;
- conflictele între datorii mai vechi și datorii mai noi cu privire la același tip de drept sau de sistem de morală;
- conflictele între datoriile aceluiași agent moral, care face parte din grupuri umane diferite: familie, rude, prieteni, grup de muncă, de distracție, de cercetare etc.;
- conflictele între generații se prezintă și ele sub anumite aspecte ca fiind conflicte între datorii. De regulă, generația tânără rămâne nemulțumită de felul în care și-a îndeplinit datoriile față de ea generația vârstnică (în special, părinții, unchii etc.). La rândul său,

și generația vârstnică este adesea nemulțumită de felul în care generația tânără își face actualmente datoriile față de ea¹.

Conflictele pot apărea, de asemenea, între datorii, pe de o parte, și alte valori și virtuți morale, cum sunt onoarea, demnitatea, bunătatea, corectitudinea, modestia, îndrăzneala, pe de altă parte. Toate acestea sunt prezente și în societatea moldovenească în tranziție, în care multiplele stări conflictuale includ diverse aspecte ale datoriilor și obligațiilor morale.

3.3. Deontologia asistenței sociale

Astăzi fiecare profesie își are o deontologie proprie, își are elaborate un sistem de reguli și norme care se cer a fi respectate. Aceste reguli, stabilite în baza valorilor promovate în diferite momente istorice și în diferite arii de conviețuire umană, descriu permisiunile și interdicțiile subiecților implicați într-un gen de activitate și se înfățișează acestora fie ca obligație, fie ca datorie.

Deontologia asistenței sociale reprezintă un complex de norme, reguli, prescripții și dispoziții despre datoria și obligațiunile profesionale, despre toate tipurile de responsabilități ale asistentului social (față de beneficiari, colegi, profesie, agenția angajatoare, societate). Îndeplinirea datoriei reprezintă o condiție inevitabilă pentru succesul profesional al asistentului social, iar aceasta va deveni posibil doar atunci când respectarea cerințelor înaintate de profesie se va transforma într-o necesitate morală lăuntrică a acestuia, într-o necesitate de a urma o anumită linie de conduită în activitatea sa „prin trezirea liberei voințe motivate”, or, când datoria profesională va fi înțeleasă și percepută de specialist nu ca o obligațiune impusă din exterior prin constrângere, dar ca o convingere internă profundă în necesitatea de a realiza anumite acțiuni.

¹ SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*, p.160-164.

Datoria asistentului social se prezintă ca o trăire internă a autoconstrângerii specialistului de a proceda în corespundere cu valorile principale ale asistenței sociale și de a-și construi întreaga activitate profesională, toate raporturile, faptele în corespundere cu aceste cerințe. În cerințele datoriei profesionale din asistența socială sunt reflectate interesele diferiților subiecți: cele ale societății și statului, beneficiarilor, grupului profesional și ale profesiei în întregime, precum și ale însuși specialistului – toți fiind cointeresați în faptul ca asistența socială să-și îndeplinească funcțiile ce-i aparțin și să obțină un rezultat final înalt, atât din perspectivă socială, cât și individuală (pentru fiecare caz concret). Datoria apare în asistența socială ca o formă de reglementare a activității specialistului din partea societății și grupului profesional, o formă de apreciere morală a conduitei și activității sale de către societate, stat, colegi și beneficiari. Îndeplinirea datoriei devine, de asemenea, și o condiție de apreciere de către specialistul însuși a activității sale, un stimulent pentru autodesăvârșirea ulterioară a personalității.

Spre deosebire de obligațiunile profesionale, reflectate în documentele normativ-juridice (Regulamente ale serviciilor sociale, ordine și dispoziții etc.), datoria profesională este percepută de către asistentul social nu ca ceva impus din afară, dar ca o trebuință morală internă, ca o convingere personală profundă în necesitatea anumitor acțiuni. În datoria asistentului social este reflectată mai pronunțat esența lui umană, legătura strânsă cu oamenii, dependența de societate. Indiferent de sentimentele, emoțiile pe care i le produc unele sau alte acțiuni, unii sau alți beneficiari, simțul datoriei asistentului social cere o atitudine egală față de toți oamenii.

Reglementarea deontologică în asistența socială garantează:

- nivelul profesional-calificativ înalt al calității lucrului;
- cunoașterea clară a îndatoririlor profesionale, îndeplinirea lor conștiincioasă;
- activitatea profesională realizată strict în cadrul bazei normativ-juridice;

- convingerea profundă în necesitatea îndeplinirii obligațiilor profesionale, deoarece aceasta o cer interesele societății, colectivului instituției de protecție socială și ale beneficiarului;

- cointerесarea în sporirea eficienței lucrului colectivului propriu și a activității individuale;

- înalta organizare și disciplină conștientă, obișnuința pentru conduita cuvenită;

- transformarea simțului datoriei în motivator principal al activității;

- formarea calităților volitive necesare pentru îndeplinirea datoriei sale profesionale;

- tendința de a-și perfectă permanent cunoștințele profesionale, de a obține competențe de activitate practică etc.

Conducându-se în activitatea sa de datoria profesională și morală, asistentul social ia în considerare cerințele profesionale formale și neformale, stabilite pentru el de către societate și grupul profesional. Totodată, el procedează:

- *liber*, deoarece sistemul de normative morale primit de societate nu este dogmatic; din diversitatea de norme, care sunt în societate, specialistul le poate alege pe acelea care într-o măsură mai mare corespund aspirațiilor lui interne și reprezentărilor profesionale despre bine, bunăstare;

- *conștient*, dat fiind că decizia de a săvârși o faptă sau alta este primită de specialist de sine stătător sau în urma consultărilor cu colegii, pe calea alegerii dintr-o cantitate semnificativă de variante a posibilelor soluționări, a celor ce duc spre un rezultat pozitiv;

- *benevol*, deoarece simțul datoriei a devenit convingerea specialistului și motivatorul principal al activității lui profesionale.

Deontologia asistenței sociale conține un șir de principii, de care specialistul trebuie să se conducă în activitatea profesională de zi u zi, precum sunt cele ale:

- competenței profesionale;
- responsabilității personale pentru lucrul încredințat;
- abordării raționale, dar nu emoționale, a sarcinilor puse;
- corespunderii dintre împuterniciri și responsabilități;
- reglementării juridice a activității;
- inițiativei și abordării creative;
- organizării și disciplinei;
- controlului și verificării îndeplinirii;
- abordării critice a aprecierii activității, posibilităților proprii și a celor ale beneficiarilor;
- încrederii și libertății de acțiune atât în raport cu beneficiarii, cât și în raport cu colegii;
- sancțiunii și încurajării, stimulării etc.

Principiile deontologice enumerate sunt orientate spre asigurarea conduitei, raporturilor și acțiunilor cuvenite ale asistenților sociali.

3.4. Codul deontologic al asistenței sociale

Deontologia profesională este formalizată în *Coduri speciale*, numite, după cum s-a menționat deja, Cod etic sau Cod deontologic.

Codul deontologic al asistenței sociale reprezintă o codificare a obligațiilor speciale care rezultă din aderarea deliberată la profesia de asistență socială. El constituie un cadru teoretic de referință cu menirea de a clarifica drepturile și datoriile profesiei, elaborate în acord cu legislația, aspectele morale ale activității profesionale. Codul deontologic al asistenței sociale stipulează standarde/imperative morale generale, principii și norme, valori ce modelează luarea deciziilor privind cea mai adecvată acțiune. Imperativele morale generale se referă, de regulă, la apărarea drepturilor fundamentale ale omului, la justiția socială, protecția sănătății, bunăstării, satisfacerea nevoilor sociale, la integritate,

onestitate, încredere, corectitudine, non-discriminare, confidențialitate, autodisciplină etc. În baza Codului deontologic, asistenții sociali pot identifica modul corect de acțiune din punct de vedere moral. Astfel, Codul deontologic al profesiei de asistent social din România¹ „stabilește normele obligatorii de conduită profesională a asistenților sociali, respectiv a membrilor Colegiului Național al Asistenților Sociali din România”, având ca scop „reglementarea principiilor și regulilor de conduită a asistenților sociali pentru a preveni apariția unor situații care ar putea afecta reputația și buna practică a acestora, dezvoltarea și consolidarea Colegiului, precum și imaginea corpului profesoral al asistenților sociali în general”.

Primul Cod deontologic al asistenților sociali a fost elaborat de **Mary Richmond** în 1920 cu denumirea „*Cod etic experimental pentru cei care lucrează cu cazuri sociale*” (*Experimental draft code of ethics for social case Workers*). În 1951, Adunarea Generală a Asociației Americane a Asistenților Sociali a adoptat primul Cod deontologic valabil pentru toți membrii acestei asociații. În 1979, Asociația Națională Americană a Asistenților Sociali (National Association of Social Workers – NASW) a adoptat un nou Cod deontologic, care a fost revizuit în 1996, iar mai apoi în 2008². Or, Codul etic posedă un caracter muabil, pentru a putea fi efectuate modificări și completări determinate de evoluția ulterioară, dar fără ca să fie denaturat conținutul de bază. Drept confirmare poate servi și Codul etic al Asistenței Sociale adoptat de Asociația Britanică a Asistenților Sociali (British Association of Social Workers – BASW) în 1975, fiind actualizat în 2002 și 2010³.

În 1994, la întâlnirea specialiștilor la nivel internațional din Colombo (Sri Lanka), Federația Internațională a Asistenților Sociali (International Federation of Social Workers – IFSW) a adoptat

¹ *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*, codul nr.1/2008. (A se vedea *Anexa 4* a lucrării)

² *Codul Etic NASW*.

³ *Ibidem*.

documentul „*Etica Asistenței Sociale. Principii și standarde*”, care includea două secțiuni: „Declarația Internațională a Principiilor Etice ale Asistenței Sociale” și „Standardele Etice Internaționale ale Asistenților Sociali”. Acest document a fost actualizat și aprobat într-o formă nouă – „*Etica în Asistența Socială. Declarație de principii*” – în cadrul Adunărilor Generale ale Federației Internaționale a Asistenților Sociali (IFSW) și Asociației Internaționale a Școlilor de Asistență Socială (International Association of Schools of Social Work – IASSW), care au avut loc la Adelaide, Australia, în octombrie 2004¹. Documentul pornește de la definiția asistenței sociale (secțiunea 2), aprobată de IASSW și IFSW în timpul întâlnirii comune de la Copenhaga în mai 2001, prezentând în continuare declarațiile și convențiile internaționale privind drepturile omului care sunt relevante pentru asistența socială (secțiunea 3), principiile etice generale, de bază ale asistenței sociale (secțiunea 4), liniile directoare generale privind comportamentul profesional al asistenților sociali cu beneficiarii, colegii, angajatorii și cu celelalte persoane care lucrează în acest domeniu (secțiunea 5). Declarația comună a IASSW și IFSW încurajează asistenții sociali din toată lumea să reflecteze la provocările și dilemele cărora trebuie să le facă față și să ia decizii bazate pe principii etice despre cum trebuie să se comporte în cazuri particulare. IFSW și IASSW recomandă „*Etica în asistența socială. Declarație de principii*” (la fel ca și în cazul Declarației din 1994) în calitate de ghid general pe baza căruia organizațiile naționale membre ale IFSW și IASSW au responsabilitatea de a dezvolta și actualiza periodic coduri etice sau documente programatice etice proprii, de a informa asistenții sociali și instituțiile de învățământ în asistența socială asupra acestor coduri. Asistenții sociali trebuie să se comporte în conformitate cu codul etic sau documentele programatice aflate în uz în țara lor, care, în funcție de contextele naționale, vor include mai multe elemente orientative

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii*. IFSW și IASSW, 2004. (A se vedea *Anexa 1* a lucrării)

detaliate, specifice, privind practica etică. Realitățile concrete în schimbare din fiecare țară înaintează în fața asistenților sociali cerința să creeze condițiile necesare pentru ca principiile acestei Declarații și cele ale propriului Cod etic național să fie discutate, evaluate și actualizate.

Plecând de la principiile expuse în „*Etica Asistenței Sociale. Principii și standarde*” (1994), de asemenea, și în Codul deontologic al unor țări cu experiență avansată în domeniu (Olanda, Spania, SUA), Asociația Română pentru Promovarea Asistenței Sociale, membră a Federației Internaționale a Asistenților Sociali, a elaborat primul Cod deontologic al asistentului social din România, care a fost aprobat în 1997. În 2008, acest Cod deontologic al asistentului social a fost revăzut și actualizat în conformitate cu ulterioarele documente ale IFSW și IASSW de către Consiliul național al Colegiului Național al Asistenților Sociali din România, care adoptă în același an *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*. Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova¹, având la bază „*Etica în Asistența Socială. Declarație de principii*”, Codul etic al asistenților sociali din SUA și din alte țări, a fost elaborat de Asociația de Promovare a Asistenței Sociale din Republica Moldova și aprobat prin Hotărârea Colegiului Ministerului Sănătății și Protecției Sociale din 29 noiembrie 2005. Acest Cod rămâne până în prezent neschimbat.

Orice Cod deontologic, indiferent de profesia căreia i se adresează, include/conține un set de valori și principii, drepturi și îndatoriri, libertăți și responsabilități, pe care specialiștii trebuie să le respecte atunci când își exersează activitatea. Scopul fundamental al acestora este de a ghida practicienii din fiecare profesie din punct de vedere moral, dar și din punctul de vedere al valorilor admise în contextul mai larg al societății. În alți termeni, un Cod deontologic încearcă să transpună valorile profesionale în cadre

¹ *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova, 2005.*
(A se vedea *Anexa 5* a lucrării)

comportamentale¹. Obiectivele principale, de exemplu, ale *Codului Etic NASW* sunt următoarele:

- identifică valorile fundamentale pe care se întemeiază misiunea asistenței sociale;
- rezumă principiile generale care reflectă valorile etice de bază ale profesiei și stabilește un set de standarde etice specifice, care ar trebui să fie utilizate pentru a ghida practica asistenței sociale;
- ajută asistenții sociali să identifice considerente/puncte de vedere relevante, atunci când apar conflicte ce țin de obligațiile profesionale sau de incertitudini etice;
- asigură cu standarde etice prin care publicul larg poate menține sub control profesia asistenței sociale;
- informează practicienii cu ceea ce apare nou în domeniul misiunii, valorilor, principiilor etice și standardelor etice ale asistenței sociale;
- formulează standarde pe care asistența socială le poate utiliza pentru a evalua dacă lucrătorii sociali s-au angajat într-un comportament lipsit de etică².

Codurile etice ale asistenților sociali au, desigur, scopuri și sarcini comune, ceea ce condiționează asemănarea lor. Cu toate acestea, ele nu pot să nu conțină și unele deosebiri, generate de specificul mentalității popoarelor, de tradițiile și obiceiurile lor naționale, gradul de dezvoltare socioeconomică, statutul asistenței sociale din țara respectivă. În conținutul unor coduri etice ale asistenților sociali, precum sunt, de exemplu, cele elaborate de asociațiile profesionale ale statelor multinaționale, pot fi reflectate într-o anumită măsură tradițiile, stabilite în acordarea primelor forme de ajutor reciproc și binefacere, iar mai apoi – în asistența socială ca gen specific de activitate profesională. Luarea în considerare a

¹ LOEWENBERG, F., DOLGOFF, R. *Ethical Decisions for Social Work Practice* (2nd ed.). Itasca, IL: F.E. Peacock Publishers Inc., 1985, p.21.

² *Codul Etic NASW*.

particularităților naționale reprezintă un factor cu influență semnificativă asupra eficienței asistenței sociale, statutului și prestigiului ei în societate. Or, la baza normelor și principiilor morale, înscrise în Codul etic al asistentului social, stau mai multe surse:

- valorile general umane (axate pe drepturile omului înscrise în Declarația generală a ONU și în alte documente internaționale);
- tradițiile istorice ale activităților de binefacere;
- valorile și idealurile naționale;
- valorile societății contemporane;
- normativele etice ale țărilor civilizate;
- valorile specifice asistenței sociale contemporane;
- valorile și idealurile personale.

Codurile deontologice pot prevedea nu doar reguli, pe care trebuie să le urmeze profesioniștii, dar și sancțiuni disciplinare, dacă aceștia nu vor respecta normele specifice profesiei date. Astfel, în *Codul Etic NASW* (2.09, 2.10, 2.11) se menționează că această instituție dispune de proceduri formale pentru a adjuca plângerile/nemulțumirile etice reclamate/ înaintate împotriva membrilor săi, iar lucrătorii sociali au obligația de a coopera în punerea în aplicare a acestor proceduri, de a participa în procedurile de adjuca ale NASW și de a respecta orice hotărâri disciplinare sau sancțiuni ale NASW bazate pe acestea. De asemenea, și *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România* (capitolul VIII), *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova* (capitolul 3, art.81) prevăd sancțiuni disciplinare.

Codurile etice ale asistenței sociale, elaborate în diferite țări, sunt axate pe valorile fundamentale ale profesiei de asistent social și stipulează valoarea umană, demnitatea și unicitatea tuturor persoanelor, precum și drepturile și responsabilitățile lor, afirmând voința profesioniștilor de a acționa întotdeauna conform principiilor morale. Codul deontologic nu are însă menirea să furnizeze un set

detaliat de reguli despre modalitatea de acționare a asistenților sociali în anumite situații specifice, în complexitatea vieții sociale și profesionale. Mai degrabă, după cum s-a menționat și anterior, prin stabilirea principiilor generale de conduită, scopul Codului este de a încuraja asistenții sociali să reflecteze la provocările și dilemele cărora trebuie să le facă față și să ia decizii bazate pe valorile profesiei despre cum să se comporte în cazuri particulare¹. Codul deontologic oferă baza pentru a face judecăți de valoare despre acțiunile etice înainte și după ce acestea au fost întreprinse, dar nu poate fi folosit ca instrument pentru a priva asistentul social de oportunitatea sau libertatea de a lucra cu totală integritate profesională. *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România* (Art.8), de exemplu, stipulează că asistentul social își desfășoară activitatea pe baza principiului independenței profesionale, care îi conferă dreptul de inițiativă și decizie în exercitarea actului profesional, cu asumarea deplină a răspunderii pentru calitatea acestuia, iar independența asistentului social nu poate prejudicia în niciun fel interesele beneficiarului serviciului profesional.

3.5. Responsabilități ale asistentului social în diverse genuri de relații

Codul deontologic al asistenței sociale conține un șir de norme și reguli morale, principii și valori, cerințe, de care asistenții sociali trebuie să se conducă în întreaga lor activitate, în relațiile cu toți subiecții asistenței sociale. În continuare, vom expune succint responsabilitățile asistentului social în diverse genuri de relații („asistent social-beneficiar”, „asistent social-coleg”, „asistent social-instituție angajatoare” etc.), având ca suport principal: „*Etica în asistența socială. Declarație de principii*” (IFSW și IASSW), *Codul Etic NASW*, *Codul Etic BASW*, *Codul deontologic al profesiei de*

¹ *Codul Etic BASW*, 1.1.

asistent social din România și Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova.

1. Responsabilitatea asistentului social față de beneficiari.

Responsabilitatea principală a asistenților sociali este de a promova bunăstarea beneficiarilor, în general, de a promova *primatul intereselor acestora* în raport cu interesele profesioniștilor, în a-i servi cu devotament, onestitate, loialitate, perseverență, punându-și în valoare în cât mai mare măsură competențele profesionale. Toate acțiunile asistentul social trebuie să se înscrie în limitele de competență ale profesiei.

Asistentul social este obligat să respecte toate drepturile beneficiarului: dreptul de a fi tratat ca o persoană demnă, rațională, capabilă să-și controleze propria viață și să ia propriile decizii sau dreptul la autodeterminare, dreptul la bunul său renume, la intimitate etc. Respectarea *dreptului la autodeterminare* obligă asistentul social să nu decidă în numele beneficiarului. El sprijină beneficiarii pentru identificarea și dezvoltarea resurselor în vederea alegerii celei mai bune opțiuni, pentru a proteja și încuraja maxima lor autodeterminare. Asistenții sociali trebuie să promoveze implicarea și participarea totală a beneficiarilor într-o manieră care să le permită să fie împuterniciți în toate aspectele privind deciziile și activitățile care le afectează viața. Drepturile beneficiarului la autodeterminare pot fi limitate doar atunci, când acesta nu are capacitatea de a decide care sunt nevoile sale sau când interesele altor persoane ori ale comunității sunt în pericol.

Asistentul social va furniza servicii persoanelor asistate numai în contextul unei relații profesionale, bazate, atunci când este cazul, pe un contract scris și/sau pe consimțământul persoanei asistate. În cazul în care persoana asistată nu are capacitatea de a semna un contract, asistentul social trebuie să protejeze interesele persoanei asistate urmărind să obțină permisiunea reprezentantului legal al acestuia (tutore, curator etc.).

Asistentul social are datoria să informeze, într-un limbaj adecvat, clar și complet beneficiarii despre scopul, conținutul și durata serviciilor pe care le va pune la dispoziție, despre modificările intervenite în legătură cu prestația sa, care ar putea influența calitatea, costurile sau termenele de prestare a serviciilor, de asemenea, despre riscurile și limitele serviciilor, alternativele existente, oportunitățile și obligațiile legate de oferirea unui serviciu social, dreptul persoanei asistate de a rezilia contractul, de a refuza serviciul oferit (indiferent dacă serviciul a fost solicitat sau nu de către persoana asistată). În cazul dificultăților de înțelegere a limbajului utilizat, asistentul social trebuie să se asigure că beneficiarul a înțeles condițiile prezentate, oferindu-i o explicație verbală detaliată, direct sau prin intermediul unui translator/interpret, după caz.

Asistenții sociali trebuie să manifeste integritate, să nu abuzeze de relația de încredere stabilită cu utilizatorii de servicii, recunoscând limitele dintre viața personală și profesională și să nu abuzeze de poziția lor pentru un câștig sau un beneficiu personal. Asistentul social evită conflictul de interese în exercitarea profesiei și promovează o abordare imparțială a situațiilor profesionale. Asistentul social informează persoana asistată despre posibilele conflicte de interese și intervine, după caz, în prevenirea sau rezolvarea acestora.

În anumite cazuri, protejarea persoanei asistate poate conduce la încheierea relației profesionale și la orientarea persoanei asistate către un alt coleg sau un alt serviciu. Asistentul social care asigură servicii pentru două sau mai multe persoane între care există o relație (de exemplu, membrii unei familii, cuplul) trebuie să clarifice care dintre indivizi sunt considerați persoane asistate, natura obligațiilor profesionale ale asistentului social și ale părților implicate, încercând să atenueze sau să prevină conflictele de interese posibile sau reale.

Asistentului social i se cere să promoveze justiția socială în relație cu beneficiarii, să nu încurajeze nicio formă de discriminare

(pe bază de capacitate, vârstă, sex, rasă, culoare, orientare sexuală, religie, statut marital, statut socioeconomic, convingere politică, handicap fizic sau mintal, sau pe baza oricăror alte criterii), să nu se implice în acțiuni sau relații care vin în contradicție cu interesele beneficiarilor.

Asistentul social oferă servicii în concordanță cu specificul cultural din care provine persoana asistată. El trebuie să recunoască și să respecte diversitatea etnică și culturală a societăților în care activează, să dețină cunoștințe de bază despre mediul cultural și caracteristicile grupului sau comunității din care fac parte beneficiarii serviciilor de asistență socială, să stabilească limite adecvate diferențelor culturale ale beneficiarilor, în condițiile legii, luând în considerare și diferențele individuale, familiale, de grup. Asistentul social folosește un limbaj adecvat și respectuos față de beneficiar și evită folosirea termenilor care pot aduce prejudicii persoanelor, grupurilor sau comunităților.

Important este ca fiecare beneficiar să fie tratat ca un întreg. Or, asistenții sociali trebuie să fie preocupați de întreaga persoană a beneficiarului: de familia, comunitatea, de mediile sociale și naturale căreia îi aparține acesta, adică să caute să identifice toate aspectele vieții unei persoane, să se concentreze asupra capacităților tuturor indivizilor, grupurilor și comunităților și astfel să promoveze dezvoltarea acestora.

O cerință semnificativă, înaintată față de asistentul social în relația cu beneficiarii, ține de *respectarea confidențialității*. Asistentul social, serviciile sociale nu pot prezenta datele despre beneficiar decât cu consimțământul acestuia, respectându-se dreptul la bunul său renume, la intimitate și confidențialitate față de „problema” sa. Asistentul social nu poate solicita informații despre viața privată a beneficiarului decât în cazul în care acestea sunt relevante pentru intervenție, dar, în același timp, el trebuie să-i informeze pe cei asistați despre posibilele limite ale confidențialității. În anumite cazuri prevăzute de lege (de exemplu, când este pusă în

pericol viața sau sănătatea beneficiarului sau a altei persoane), accesul la dosarele persoanelor asistate este permis profesioniștilor care lucrează în echipa pluridisciplinară, supervisorilor activității profesionale de asistență socială și altor persoane autorizate și se realizează astfel încât să se asigure protecția informațiilor confidențiale.

Asistentul social va trebui să obțină acordul beneficiarilor atunci când activitățile lor se înregistrează în scris sau audio, sau când la acestea participă o a treia persoană ca observator. Asistenții sociali care oferă servicii prin intermediul mijloacelor electronice (cum ar fi calculatorul, telefonul, radioul, televiziunea) trebuie să informeze destinatarii despre limitele și riscurile asociate cu astfel de servicii.

La cerere, persoanele asistate au acces la informații din propriile dosare, în măsura în care acestea servesc intereselor persoanelor asistate și nu prejudiciază alte persoane. La încheierea serviciilor, asistentul social are responsabilitatea de a arhiva dosarele persoanelor asistate pentru a asigura protecția informațiilor confidențiale.

Asistentul social trebuie să evite contactele fizice cu beneficiarii, dacă acest lucru îi prejudiciază în vreun fel pe aceștia. Asistentul social care se angajează în contacte fizice cu persoanele asistate are responsabilitatea de a stabili limite adecvate diferențelor culturale. Asistentul social nu se angajează în relații sexuale cu persoanele asistate sau rudele acestuia, pe toată durata relației profesionale. Asistentul social nu manifestă față de persoanele asistate comportamente verbale sau fizice de natură sexuală, cum ar fi avansurile sexuale sau solicitările de favoruri sexuale.

Asistentul social nu are voie să promită acordarea altor beneficii, decât cele oferite prin serviciul de asistență socială, să perceapă taxe suplimentare pentru servicii care nu sunt incluse în programul social în care lucrează. Atunci când se stabilesc taxe

pentru furnizarea anumitor servicii, asistentul social se asigură ca acestea sunt rezonabile și în concordanță cu serviciile furnizate.

Asistentul social asigură continuitatea serviciilor în cazul în care acestea sunt întrerupte de factori cum ar fi: transfer, boală, indisponibilitate etc. Asistentul social încheie relația profesională cu persoana asistată și serviciile oferite acesteia atunci când acestea nu mai răspund nevoilor și intereselor persoanei asistate. Asistentul social se asigură că încheierea relației profesionale cu persoana asistată și a serviciului oferit este un proces planificat asupra căruia persoana asistată are toate informațiile necesare.

2. Responsabilitatea asistentului social față de colegii săi.

Relațiile dintre asistenții sociali se bazează întotdeauna, indiferent de interesele personale sau ale persoanelor pe care le asistă, pe respect profesional reciproc. O datorie importantă a fiecărui asistent social este să dezvolte un comportament politic, imparțial și de încredere față de colegi, să colaboreze cu colegii, să-și coordoneze acțiunile sale cu cele ale colegilor în vederea promovării scopurilor și intereselor profesiei.

Asistentul social trebuie să mențină stabilitatea și coeziunea colectivului în care lucrează, să creeze o atmosferă de prietenie și susținere reciprocă care să faciliteze realizările profesionale ale colectivului. În scopul perfecționării reciproce, orice realizare în teorie și practică a unui profesionist trebuie să fie diseminată către colegi. Sunt inacceptabile comportamentele concurențiale prin acțiuni de promovare ilicită a propriei imagini, de denigrare sau discreditare a colegilor în scopul atragerii beneficiarilor de servicii de asistență socială, prin practicarea profesiei sub standardele de calitate stabilite prin ghidurile de bună practică în domeniu, prin utilizarea unor mijloace de presiune sau a funcției deținute, prin utilizarea oricăror informații de specialitate nepublicate sau neoficiale, la care asistentul social a avut acces pe diferite căi. Asistentul social își construiește reputația profesională numai pe baza

competenței profesionale, fără a folosi mijloace de reclamă sau alte mijloace comerciale, altele decât cele prevăzute de lege.

Concurența profesională între asistenții sociali se bazează numai pe competența și calitatea serviciilor oferite beneficiarilor. Asistenții sociali trebuie să recunoască și să respecte meritele și competențele colegilor, să accepte diferențele de opinie, exprimându-și eventualele critici prin modalități adecvate. Invențiile și descoperirile din profesii trebuie transmise în interiorul comunității, făcând obiectul unor dezbateri de specialitate, în cadrul cărora asistenții sociali își pot exprima propria opinie și care, astfel, stimulează creșterea gradului de competență. Asistenților sociali li se cere să respecte confidențialitatea informațiilor împărtășite de colegi în timpul relațiilor lor profesionale și a tranzacțiilor.

Colegii profesioniști trebuie să se sprijine unul pe celălalt față de beneficiari și comunitate, să se abțină de la acte ce lezează autoritatea colegilor și să-i susțină pe cei al căror prestigiu este amenințat, să nu admită exploatarea unei dispute între colegi și angajați pentru a obține un avantaj de orice fel. Disputele dintre colegi se rezolvă în interiorul echipei de către cei implicați și prin respectarea dreptului părților la opinie. În cazul prelungirii acestora se apelează la un mediator sau la supervisor. Disputa dintre angajator și un alt coleg nu este folosită de asistentul social pentru a obține o poziție sau un avantaj personal. Disputele sau conflictele dintre colegi sunt rezolvate fără implicarea persoanei asistate.

Asistentul social acordă sprijin și asistență colegilor care trec prin perioade dificile. Datoria profesională presupune în același timp și o atitudine critică față de acțiunile necompetente și devierile colegilor de la normele etice. Dacă cel în cauză nu-și corectează comportamentul profesional, asistentul social ar trebui să intervină să se ia măsuri prin intermediul unor canale formale adecvate (cum ar fi contactarea unui consiliu de licențiere de stat sau alte comisii de etică profesională, Colegiul Asistenților Sociali etc.). Asistentul social acționează pentru a descuraja, preveni și corecta comportamentele în

discordanță cu normele etice. Asistentul social trebuie să apere și să asiste colegii acuzați pe nedrept de comportament contra normelor deontologice ale profesiei.

Lucrând în echipă cu alți profesioniști, asistentul social trebuie să-și extindă relațiile de colaborare și de respect și față de colegii ce aparțin altor profesii. Asistenții sociali care sunt membri în echipe multidisciplinare participă la luarea deciziilor care vizează bunăstarea persoanei asistate, utilizând valorile profesiei și experiența profesională. Obligațiile etice și profesionale ale echipei multidisciplinare ca întreg și ale membrilor echipei trebuie clar definite. Asistenții sociali solicită și oferă consultanță și consiliere colegilor ori de câte ori este nevoie. În activitatea lor cu beneficiarii, asistenții sociali nu trebuie să depășească cadrul de competență profesională, dar în același timp ei trebuie să militeze împotriva substituirii asistentului social, ca specialist, cu specialiști din alte domenii.

Asistentul social orientează persoanele asistate către alte servicii atunci când problematica persoanei asistate depășește competențele sale profesionale, când nu a înregistrat progrese semnificative și atunci când persoana asistată are nevoie de servicii suplimentare sau specializate pe care el nu le poate oferi. Asistentul social care orientează persoana asistată către alte servicii transmite către noua agenție toate informațiile necesare soluționării cazului. Asistentul social care înlocuiește sau este înlocuit de către un coleg în practica profesională trebuie să acționeze cu respect față de interesele, caracterul și reputația colegului său.

Codul deontologic al asistentului social conține și reglementări față de relațiile între colegi în situațiile în care unul din ei este în rolul de expert, angajator, supervisor sau mentor. În aceste cazuri este nevoie, de asemenea, de atitudine respectuoasă, tacticoasă, amabilă, de respectarea opiniilor profesionale, a capacității, experienței și meritelor colegilor prin crearea unei atmosfere de dezbateră liberă și responsabilă. Datoria asistentului social, în

situațiile în care are responsabilitatea de a angaja și evalua performanțele celorlalți colegi, este să dea dovadă de echitate, corectitudine și profesionalism, utilizând criterii clar formulate și enunțate. Asistenții sociali, care activează în calitate de manageri, supervizori sau educatori, nu trebuie să se angajeze în activități sau contacte sexuale cu supervizarii, studenții, stagiarii sau colegii asupra cărora ei își exercită autoritatea profesională, în general, nu trebuie să-i hărțuiască sexual pe aceștia.

Asistenții sociali care îndeplinesc funcții de supervizare trebuie să asigure un program de pregătire și dezvoltare profesională continuă a asistenților sociali din subordine. Ei trebuie să acorde sprijin, îndeosebi tinerilor specialiști, în vederea integrării profesionale a acestora. Asistentul social se implică activ în dezvoltarea continuă a profesiei prin sprijin profesional acordat colegilor la începutul carierei și prin participarea la schimb de experiență și cunoștințe profesionale intra- și interdisciplinare.

Asistenții sociali trebuie să fie disponibili de colaborare cu instituțiile de învățământ specializate în asistență socială pentru a-i sprijini pe studenți să beneficieze de o pregătire practică de bună calitate și de cunoștințe practice de ultimă oră.

3. Responsabilitatea asistentului social față de organizația angajatoare. Asistentul social totdeauna este reprezentantul unei oarecare agenții, fiind obligat să realizeze scopurile și obiectivele elaborate de această agenție, politica, principiile și regulamentele interne ale instituției angajatoare. În datoria lui intră însă nu doar respectarea angajamentului față de organizația în care lucrează, dar și responsabilitatea de a contribui la îmbunătățirea politicilor, practicilor și procedurilor din această organizație, la eficientizarea calității serviciilor oferite de ea.

Asistenții sociali trebuie să respecte standardele profesionale și etice ale instituției în care lucrează, asigurându-se, în același timp, că instituția angajatoare cunoaște obligațiile etice ale profesiei de asistent social prevăzute de Codul etic și implicațiile practice ale

acestor obligații, că practicile, politicile și procedurile instituției în cadrul căreia își desfășoară activitatea sunt compatibile cu prevederile Codului etic. Asistentul social acționează astfel încât să prevină și să elimine orice formă de discriminare în activitățile, politicile și practicile de angajare din cadrul organizațiilor. Asistentul social nu trebuie să accepte angajarea sau colaborarea cu o organizație în care sunt violate drepturile beneficiarilor.

Angajați în diferite funcții, inclusiv în calitate de educatori, instructori de teren pentru studenți, formatori etc., asistenții sociali trebuie să ofere instruire, să presteze servicii numai în cadrul domeniilor lor de competențe, acestea fiind bazate pe cele mai recente informații și cunoștințe disponibile în profesie. Activând ca educatori sau instructori de teren ai studenților, asistenții sociali nu trebuie să se angajeze cu ei în relații, în care există un risc de exploatare sau de potențiale efecte negative asupra lor. Asistenții sociali care activează ca educatori și instructori de teren sunt responsabili pentru stabilirea unor limite clare, adecvate și cultural sensibile.

Conflictele de muncă ale asistenților sociali sunt rezolvate conform legislației în vigoare. Acțiunile asistenților sociali care sunt implicați în conflicte de muncă trebuie să se ghideze după valorile, principiile și normele etice ale profesiei. În cazul unui conflict la locul de muncă, trebuie acceptate diferențele de opinie, iar acestea trebuie puse în discuție ținându-se cont și de interesele persoanelor asistate.

Asistentul social trebuie să utilizeze eficient resursele agenției sale și numai în scopurile pentru care ele au fost prevăzute. El nu va accepta avantaje materiale sau de orice natură oferite pentru a influența decizia sa.

Asistentul social își asumă responsabilitatea și meritele numai pentru propria activitate și va recunoaște cu onestitate meritele și contribuția altor profesioniști. În situația în care reprezintă o

instituție, asistentul social trebuie să prezinte clar și cu acuratețe punctul oficial de vedere al instituției respective.

4. Responsabilitatea asistentului social în calitatea sa de profesionist. Această responsabilitate prevede menținerea unor standarde înalte ale profesiei, care presupun competență și creativitate în realizarea funcțiilor sale. Asistenții sociali pot să obțină autoritate în opinia societății numai în baza meritelor de natură profesională. Ei trebuie să depună eforturi pentru a deveni și rămâne experți în practica profesională, iar pentru aceasta este nevoie să-și examineze critic cunoștințele, să fie permanent la curent cu cunoștințele actualizate, relevante pentru profesie, revizuiind literatura de specialitate și participând în continuarea studiilor relevante pentru practica de asistență socială.

Asistentul social trebuie să se străduiască să-și mențină integritatea profesională. El trebuie să accepte responsabilizarea sau angajarea sa doar în acele funcții pentru care are formate deja competențe sau pe care intenționează să le dobândească. El nu trebuie să se prezinte într-o lumină falsă, să-și denatureze calificarea profesională, educația, experiența sau originea. Asistentul social trebuie să acționeze în concordanță cu cele mai înalte standarde ale integrității profesionale, să se opună influențelor și presiunilor care interferează cu exercitarea profesiei, păstrând imparțialitatea în judecarea situațiilor de asistență socială. El nu trebuie să folosească relațiile profesionale în scop personal.

Asistenților sociali li se cere să nu participe la acțiuni de recredință, fraudă, înșelăciune, inducere în eroare sau denaturare. Ei trebuie să fie conștienți că sunt răspunzători pentru acțiunile desfășurate în fața utilizatorilor serviciilor lor, față de oamenii cu care lucrează, față de colegi, angajatori, față de asociația profesională din care fac parte, precum și în fața legii, iar aceste răspunderi pot intra în conflict.

Înalta responsabilitate pentru calitatea serviciului prestat înaintea cerința ca asistentul social să acționeze pentru a preveni

practicile inumane sau discriminatorii față de orice persoană sau grup de persoane.

Comportamentul privat al asistentului social este considerat o problemă personală, cu excepția situațiilor în care acesta compromite îndeplinirea responsabilităților profesionale. El trebuie să distingă clar între declarațiile și acțiunile pe care le face ca persoană independentă și cele pe care le face ca reprezentant al profesiei, respectiv ca membru al unei organizații sau al unui grup profesional. Asistenții sociali care vorbesc în numele unor organizații profesionale de asistență socială trebuie să reprezinte cu acuratețe pozițiile oficiale și autorizate ale organizațiilor.

Comportamentul și conduita asistentului social ca profesionist prevăd un șir de reglementări/responsabilități și pentru cazurile când ei participă la cercetarea științifică. În asemenea situații asistentul social trebuie să ia în considerare cu atenție posibilele consecințe ale intervențiilor sale asupra persoanelor, să se asigure că acordul participanților la cercetarea sa este voluntar și că aceștia sunt bine informați, nu vor fi expuși la niciun fel de riscuri în urma participării lor la cercetare și nu va exista nicio privare sau pedeapsă în cazul refuzului participării. Normele etice privind participarea voluntară și prevenirea prejudiciilor participanților sunt tot mai mult incluse în conceptul de *consimțământ informat*. Conform acestei reguli, subiecții trebuie să fie motivați în participarea lor voluntară la proiectele de cercetare de o înțelegere deplină a posibilelor riscuri pe care acestea le presupun¹.

Informațiile obținute despre participanții la cercetare au caracter confidențial. Asistentul social angajat în activitatea de cercetare va respecta rigorile metodologiei științifice de investigare, normele deontologice generale ale domeniului cercetării științifice, întreprinzând în același timp toate măsurile necesare pentru protecția anonimatului și intimității persoanelor investigate, în scopul

¹ BABBIE, E. *Practica cercetării sociale*. Iași: Polirom, 2010, p.107.

înlăturării oricăror prejudicii morale sau materiale la care acestea ar putea fi supuse.

5. Responsabilitatea asistentului social față de profesia sa presupune asigurarea standardelor de integritate profesională prin promovarea și menținerea standardelor de calitate în practica profesională, prin promovarea valorilor și eticii profesionale, cunoștințelor și misiunii profesiei de asistent social. Asistentul social trebuie să contribuie la consolidarea demnității profesiei, să fie responsabil și hotărât în discuțiile critice despre profesia sa, să se pronunțe împotriva oricăror conduite imorale și lipsite de competență profesională manifestată de un membru al profesiei, aducându-le în atenția colegilor și a organizațiilor profesionale, să acționeze pentru a preveni practicarea neautorizată și neinstruită a asistenței sociale.

Bunul renume al profesiei include în datoria asistentului social realizarea potențialului ei umanist în societate, facilitarea accesibilității serviciului social pentru un public mai larg, afirmarea asistenței sociale ca instituție socială utilă, prestigioasă și necesară pentru societate, dezvoltarea și implementarea unor politici publice favorabile profesiei, îmbogățirea în continuare a arsenalului de cunoștințe teoretice și practice ale asistenței sociale.

Prestigiul profesiei depinde în măsură semnificativă de atitudinea fiecărui reprezentant al ei, care prin activitatea desfășurată contribuie nemijlocit la creșterea autorității acestei profesii în societate. Pentru aceasta se cere ca activitatea asistenților sociali să fie axată pe o bună stăpânire a cunoștințelor profesionale teoretice și practice, pe completarea, înnoirea permanentă a acestora, pe responsabilitate morală nu doar față de propriul sector de lucru, dar și față de activitatea întregii organizații în care lucrează, pe neacceptarea practicilor necalificate și interzise.

Asistenții sociali sunt obligați să promoveze imaginea pozitivă a profesiei, să protejeze integritatea profesională prin conferințe, studii, cercetare, activități de predare, consultanță, expuneri în cadrul

comunităților, prin participarea activă în cadrul organizației profesionale, a companiilor de informare, realizate prin diferite mijloace (presă, radio, televiziune etc.), precum și prin alte acțiuni de eficientizare a activității profesionale. Recunoașterea de către societate a statutului înalt al asistenței sociale va contribui, la rândul său, la creșterea afluxului tinerilor interesați în această profesie.

6. Responsabilitatea asistentului social față de societate are la bază ideea că el trebuie să promoveze bunăstarea generală a societății, la nivel local și global, precum și dezvoltarea oamenilor, comunităților și mediului lor. Asistenții sociali trebuie să pledeze pentru condiții de viață care să ducă la satisfacerea necesităților de bază ale omului, să promoveze valorile sociale, economice, politice, culturale și instituțiile care sunt compatibile cu realizarea justiției sociale. Spre realizarea acestui scop trebuie orientată activitatea asistenților sociali în orice perioadă istorică a unei societăți, atât în cele de criză, de război sau de calamitate naturală, cât și în cele caracterizate de un relativ echilibru economic și social.

Bunăstarea generală, crearea unei „societăți pentru toți”, impune cerința ca asistenții sociali să elimine în acțiunile lor orice fel de marginalizare, de discriminare a oricărei persoane sau a oricărui grup în funcție de rasă, culoare, sex, orientare sexuală, vârstă, religie, origine națională, statut marital, convingere politică, handicap fizic sau mintal sau orice altă preferință ori caracteristică personală, condiție ori status social, făcând resursele societății într-o cât mai mare măsură accesibile tuturor cetățenilor. Asistenții sociali trebuie să promoveze politici și practici care să demonstreze respectul pentru diferență, să încurajeze respectul pentru diversitatea culturală și socială la nivel local și global.

Misiunea asistenței sociale îndeamnă pe toți reprezentanții acestei profesii să susțină acele inițiative legislative, acțiuni politice și sociale care promovează justiția socială și conduc la îmbunătățirea protecției, vieții oamenilor, care urmăresc să extindă aria opțiunilor

și oportunităților pentru toate persoanele, acordând o atenție deosebită categoriilor de populație, grupurilor și persoanelor vulnerabile, defavorizate, asuprite și exploatare.

Asistenții sociali trebuie să se asigure că resursele pe care le au la dispoziție sunt distribuite în mod echitabil, în funcție de nevoi. Ei au datoria de a aduce la cunoștința angajatorilor lor, a celor care elaborează politici, a politicienilor și publicului larg situațiile în care resursele sunt neadecvate sau în care politicile, practicile și distribuția de resurse sunt asupritoare, nedrepte sau dăunătoare.

Asistentul social este responsabil să sprijine comunitatea în conștientizarea problemelor cu care se confruntă anumite categorii ale populației, cu posibilele inechități, nedreptăți și să opteze pentru o atitudine solidară. El trebuie să sprijine persoanele asistate în integrarea socială și culturală, în restabilirea relațiilor cu comunitatea. Totodată, de datoria asistentului social este să asigure participarea maximă a beneficiarilor în soluționarea problemelor proprii, care în plan final sunt parte a activităților orientate spre obținerea bunăstării generale a societății.

Asistenții sociali au obligația de a înfrunța condițiile sociale care contribuie la excluziunea socială, stigmatizare sau subjugare și să lucreze în vederea dezvoltării unei societăți incluzive¹.

Menționăm, în cele din urmă, că un interes deosebit trezesc astăzi discuțiile cu referire la trecerea, în perioada contemporană, de la *deontologia monoprofesională* la *deontologia interprofesională*, fenomen generat de creșterea mobilității profesionale: oamenii trec de la o profesie la alta sau practică simultan mai multe profesii. De exemplu, un asistent social, un psiholog pot să activeze ca practicieni, dar ei pot să lucreze și în sfera educațională ca formatori, respectiv, ai viitorilor asistenți sociali, psihologi. Or, aceștia sunt atât asistenți sociali, psihologi, datorită formației lor profesionale, cât și

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii.*

educatori, dat fiind că practică profesia de pedagog. De aceea, după cum menționează T.Sârbu, unele coduri deontologice, precum este, de exemplu, *Codul deontologic al psihologilor din Franța* (Cod semnat de AEPu, ANOP, SFP la 22 martie 1966), încearcă să stipuleze drepturi și obligații aplicabile în ambele profesii, realizându-se astfel, sub acest aspect, o intercomunicare profesională. Mai mult, dacă ne adresăm la principiile generale ale acestui Cod (respectarea drepturilor persoanei, competența, responsabilitatea, probitatea, calitatea științifică etc.), observăm că ele se regăsesc și în alte profesii (inclusiv în asistența socială), integrând totodată elemente etice și axiologice. Același lucru se poate spune și cu referire la Codul deontologic al asistenței sociale. De exemplu, *Codul Etic NASW* prin mai multe compartimente (3.02, 5.02 etc.) stipulează obligații pentru asistenții sociali care activează în calitate de educatori, instructori de teren, formatori, cercetători, administratori. În opinia mai multor autori, acestea demonstrează că în perioada contemporană se produce un fenomen de trecere de la *deontologia monoprofesională*, la *deontologia interprofesională*, mai ales în situațiile care reclamă ca la rezolvarea unei probleme să participe practicieni din diferite profesii¹. Din această perspectivă, tema deontologiei interprofesionale este actuală și pentru asistența socială. E știut că soluționarea problemelor prin participarea specialiștilor din diverse domenii (psihologie, sociologie, drept, pedagogie, medicină etc.), întruniți în „echipele pluridisciplinare/interdisciplinare”, este una din metodele cel mai frecvent utilizate în asistența socială. De asemenea, asistentul social îndeplinește o varietate/multitudine de roluri, inclusiv cele de profesor/cadru didactic și de cercetător/om de știință.

¹ TOMPEA, D. *Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale*, p.404; SÂRBU, T. *Introducere în deontologia comunicării*, p.17.

Bibliografie recomandată:

1. BULGARU, M. Deontologia asistenței sociale. În: *Studia Universitatis, seria Științe Sociale*, nr. 8 (68). Chișinău: CEP USM, 2013, pp.3-15.
2. *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova*, 2005. (A se vedea Anexa 5 a lucrării)
3. *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*, codul nr.1/2008. (A se vedea Anexa 4 a lucrării)
4. *Codul Etic BASW*. (A se vedea Anexa 3 a lucrării)
5. *Codul Etic NASW*. (A se vedea Anexa 2 a lucrării)
6. COZMA, C. Deontologia profesiei de asistent social. În: BEJAN, P. (coord.) *Asistența socială. Manual, Vol. 3*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2009.
7. *Etica în asistența socială. Declarație de principii*. IFSW și IASSW, 2004.. (A se vedea Anexa 1 a lucrării)
8. SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*. Iași: Ed. Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005.
9. SÂRBU, T. *Introducere în deontologia comunicării*. Iași: Cantes, 1999.
10. SINGER, P. *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006.
11. МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Деонтологические аспекты социальной работы*. Москва: Изд-во МосГУ, 2010.

Activități:

1. **Definiți conținutul** deontologiei asistenței sociale și etapele ei de constituire.
2. **Stabiliți interdependența** dintre etică, etica profesională și deontologie și reprezentați ordinea apariției lor.

1. _____ 2. _____ 3. _____

3. **Dezvăluiți conținutul** categoriei „datorie”.

4. **Completați tabelul** cu cele 7 datorii, pe care W.D.Ross le clasifică (în lucrarea „*The Right and the Goods*”) în trei grupe:

Datorii către alții bazate pe actele noastre anterioare	Datorii către alții care nu se bazează pe actele noastre anterioare	Datorii către noi înșine

5. **Elaborați o schemă** care ar reprezenta interdependența dintre *datorie*, *responsabilitate* și *obligațiune* în activitatea de asistență socială.
6. **Exprimați-vă atitudinea** cu referire la situațiile, în care un asistent social ar putea să nu poarte responsabilitate pentru îndeplinirea datoriei.
7. **Stabiliți în ce măsură** datoria corelează cu drepturile și libertatea asistentului social.
8. **Care sunt obiectivele** Codului deontologic al asistenței sociale?
9. **Completați tabelul** cu cele mai importante responsabilități ale asistentului social, expuse în Codul deontologic, în următoarele genuri de relații:

„asistent social – beneficiar”	„asistent social – coleg”	„asistent social – instituție angajatoare”

10. **Discutați cu colegii** greutățile întâlnite cu referire la îndeplinirea acestor responsabilități în perioada stagiilor de practică și cum ar putea fi ele depășite.
11. **Analizați în ce măsură** este respectat Codul deontologic al asistenței sociale de către colegii Dvs.

12. **Comparați și identificați deosebirile** în conținuturile *Codului Etic NASW, Codului Etic BASW, Codului deontologic al profesiei de asistent social din România și Codului deontologic al asistentului social din Republica Moldova*.
13. **Elaborați propuneri** referitoare la necesitatea completării cu unele componente a conținutului *Codului deontologic al asistentului social din Republica Moldova*.
14. **Prezentați două situații** în care au fost încălcate drepturile unor persoane aflate în dificultate. Analizați una din ele și determinați ce atitudine (*proactivă sau reactivă*) ar trebui să adopte un asistent social în această situație.
15. **Scrieți un eseu**, având ca generic enunțul lui Im.Kant: „*Adevărata dispoziție morală ar fi îndeplinirea datoriei*”.

VALORI ETICE ÎN ASISTENȚA SOCIALĂ

- Sensuri ale conceptului „valoare”
- Valori de referință pentru morala profesională
- Valori fundamentale ale asistenței sociale înscrise în Codul deontologic
- Dileme etice

Capitolul IV

VALORI ETICE ÎN ASISTENȚA SOCIALĂ

4.1. Sensuri ale conceptului „valoare”

Termenul „valoare” are o varietate de interpretări și sensuri. După cum menționează mai mulți autori¹, în literatura publicată au fost sesizate peste 180 de definiții diferite ale valorii. Astfel, dicționarele explicative definesc *valoarea* ca: ceea ce face o persoană să fie demnă de prețuire, de stimă etc., din punct de vedere moral, intelectual, profesional; ceea ce face un lucru să fie demn de interes, de prețuire; importanță acordată în mod subiectiv unui lucru; ceea ce este considerat adevărat, bun, frumos etc. după criterii personale sau general admise și servește ca element de referință sau ca principiu moral²; însușirea unor lucruri, fapte, idei, fenomene de a corespunde necesităților sociale și idealurilor generate de acestea³; ceea ce merită apreciere, stimă; ceea ce este valoros, important (din punct de vedere material, moral, social etc.); persoană cu calități remarcabile, deosebite; ființă (sau lucru) care are importanță deosebită (din fr. *valeur*, lat. *valor*, it. *valore*, lat. *valor*)⁴.

Chiar dacă conținutul acestui termen mai rămâne în unele privințe vag, totuși el exprimă în primul rând semnificația pozitivă a unui obiect, fenomen, comportament oarecare. În viața cotidiană valorile sunt întrebuințate adesea cu sensul de credințe/convingeri religioase, morale, culturale, politice sau ideologice, de asemenea și

¹ TIMMS, N. *Social Work Values: An Enquiry*. London: Routledge and Kegan Paul, 1983, p.107.

² *Noul dicționar universal al limbii române*.

³ *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'98). București: Univers Enciclopedic, 1998.

⁴ *Dicționar enciclopedic ilustrat*.

de principii, atitudini, opinii sau preferințe. În sociologie, valorilor li se atribuie sensul de „lucruri considerate ca estimabile și dezirabile, ideale, mai mult sau mai puțin formalizate, care orientează acțiunile și comportamentele unui grup social. Referindu-se în aceeași măsură la obiecte (bani), conduite (efort) sau reprezentări (onoare, egalitate) ele se materializează în norme sociale, organizându-se și ordonându-se într-un mod mai mult sau mai puțin coerent în sisteme de valori”¹. Valorile sunt definite și ca păreri, credințe despre oameni și despre cele mai reușite modalități de a-i trata, despre ceea ce trebuie să facă omul. Aceste credințe, aprecieri sunt reflectate în activitatea zilnică și se referă la stări sau moduri de acțiune considerate a fi dezirabile.

F.Kluckhohn consideră valoarea „concepție explicită sau implicită, distinctivă pentru un individ sau caracteristică pentru un grup, cu privire la ceea ce este dezirabil, care influențează selecția modurilor, mijloacelor și scopurilor disponibile ale acțiunii”². *În accepțiunea cea mai frecventă în științele socioumanistice, valorile înseamnă principii generale și abstracte despre ceea ce este important și prețuit în viață, despre cum trebuie oamenii să se comporte și să aprecieze (în termeni de bun/rău, drept/nedrept, urât/frumos etc.) situațiile, evenimentele, persoanele, precum și obiectele sociale și naturale. Astfel de principii sunt: bunătatea, adevărul, dreptatea, libertatea, cooperarea, competiția, realizarea de sine. Trăsăturile fundamentale ale conceptului de valoare sunt: generalitate și centralitate în universul spiritual-simbolic al societății și în structura personalității umane, standarde (criterii evaluative) ale acțiunilor umane, vectori motivaționali care determină și orientează acțiunea, accentuatul lor caracter conștient, deliberat, în sensul de adeziune „la*

¹ ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente sociale. Teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom, 2004, p.27.

² ILIN, C. *Sistemul de valori și sistemul dinamic-motivațional al studenților. În: Tineretul și dimensiunea sa valorică*. Timișoara: Helicon, 1996, p.164.

ceea ce este de dorit”¹. Valorile constituie elemente definitorii pentru viața socială, realități lăuntrice, imposibil de observat în mod direct, ci doar prin manifestările lor, identificate atât prin comportamente, cât mai ales prin atitudini, acestea din urmă fiind expresia directă a valorilor. P.Smith și S.Schwartz evidențiază cinci aspecte importante care definesc valorile: 1) Valorile sunt idei (credințe), dar nu unele reci, ci infuzate de simțuri; 2) Valorile se referă la scopurile dezirabile (de exemplu, egalitatea) și la moduri de conduite prin care se promovează respectivele scopuri (corectitudine, ajutor etc.); 3) Valorile transcend acțiuni și situații specifice (supunerea, de exemplu, se practică la școală, la locul de muncă, în familie, cu prietenii sau cu străinii); 4) Valorile servesc drept standarde de selecție și evaluare a comportamentelor și evenimentelor; 5) Valorile se ordonează atât la nivel societal, cât și individual, după importanța uneia față de alta, formând sisteme de valori².

Devenind o preocupare esențială a filosofiei, studiul valorilor s-a dezvoltat într-o disciplină aparte, cunoscută sub denumirea de „axiologie” (din limba greacă: *axios* – care merită, care este demn de ceva). O contribuție deosebită la fundamentarea axiologiei a adus la începutul secolului XX Școala de la Baden prin **Heinrich Rickert** și **Wilhelm Windelband**. Din perspectiva axiologiei, valorile umane (adevărul, binele, dreptatea, frumosul etc.) constituie repere absolute, de care fiecare popor se apropie prin intermediul culturii proprii, în decursul istoriei. O poziție deosebită găsim la sociologul român **Petre Andrei** (*Filosofia valorilor*), care consideră că cultura este cea care integrează și orientează valorile (nicidecum invers), cultura, la rândul ei, exprimând idealul națiunii. Abordările filosofice ale valorilor evidențiază calitatea omului de ființă creatoare. Din această

¹ ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente sociale. Teme actuale de psihosociologie*, p.11-12.

² SMITH, P.B., SCHWARTZ, S. Values. In: BERRY, W., SEGALL, M.N., KAGITCIBASI, C. (editors) *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, vol.3. Boston: Allyn&Bacon, 1997, p.80.

perspectivă, valorile umane sunt clasificate în funcție de activități: valori economice, politice, artistice, morale etc. Ulterior axiologia a transferat accentul pe latura social-relațională a valorilor. Acest aspect exprimă că „valoarea este o relație socială pentru că nu orice opțiune, dorință sau apreciere individuală se recomandă prin consistență, ci numai acelea care merg în consens cu opțiunile, dorințele sau aprecierile de grup. Un sistem valoric angajează o comunitate umană și o tradiție”¹. Valorile nu sunt, deci, preferințe subiective individuale, ci preferințe socializate, supraindividuale, care sunt transmise și promovate prin mecanisme sociale. *Valorile sunt construite colectiv*. A cunoaște, a aprecia ce este bine sau rău, frumos sau urât este posibil doar în cadrul societății prin comunicare și interacțiune.

Valorile sunt expresia unor principii generale, orientări fundamentale și, în primul rând, a unor preferințe și credințe colective. Ele au un rol esențial în orientarea acțiunilor umane, în stabilirea obiectivelor și scopurilor de atins, a strategiilor, metodelor, căilor de acțiune.

Valorile profesionale nu există separat de cele ale societății. Orice profesie recunoaște, susține și apără anumite valori societale, iar societatea, la rândul ei, sancționează și garantează recunoașterea acestora. Valorile profesionale constituie adevărate puncte de reper în interacțiunea cu societatea și beneficiarii profesiei.

Valorile se intersectează cu un șir de concepte importante (atitudinea, idealul, interesul), inclusiv cu normele și principiile, dar nu trebuie confundate cu acestea. Nivelul de generalitate al valorii este net superior normei. Valoarea servește ca bază orientativă pentru mai multe norme sociale. Normele au un caracter mult mai strict decât valorile. Valorile, principiile și idealurile etice interacționează mereu cu normele. Separarea funcției normative de funcția axiologică a eticii și filosofiei morale, menționează T.Sârbu, este

¹ ZAMFIR, C., VLĂSCLEANU, L. (coord.). *Dicționar de sociologie*. București, 1998, p.650.

relativă. „Analizând și explicând normele, eticianul realizează totodată și ordonarea lor după criterii axiologice, cum sunt dezirabil-indezirabil, preferabil-inacceptabil, plăcut-neplăcut, atractiv-respingător, pe baza diferenței fundamentale dintre bine și rău, care acționează permanent”¹. Normele, principiile morale, virtuțile sunt noțiuni atât de legate, încât nu se poate vorbi despre valorile morale fără să nu se folosească și aceste noțiuni. Sistemul normativ asigură reglarea vieții sociale a oamenilor. Deontologia avansează soluții atât din perspectiva eticii profesionale, cât și a normelor juridice care reglementează activitatea din sectorul respectiv². Sistemul normativ este întruchipat prin diverse regulamente de ordine interioară, statute, coduri și alte reglementări, care expun interdicțiile și permisiunile subiecților implicați într-un gen de activitate, înfățișându-se acestora fie ca obligație, fie ca datorie. *Normele se prezintă ca reguli specifice de comportament ce pot fi folosite ca imbold imediat de rezolvare a problemelor sau a situațiilor*. Față de normele sociale, care sunt, de asemenea, standarde ale conduitei, valorile sunt prescrieri mai generale ale modului de comportament, fiind, în același timp, și scopuri, stări ultime de atins ale existenței noastre. Normele servesc ca *model prescriptiv* (indică ceea ce este drept sau nedrept, corect sau incorect, legal sau ilegal și stabilește zona de permisivitate a acțiunii și comportamentului indivizilor), ca *regulă standard* acceptată și recunoscută de majoritatea membrilor societății, în funcție de care individul, grupurile sociale își orientează acțiunile³. Normele sociale ne spun cum să ne comportăm în împrejurări date, fără a constitui însă imbolduri ale organizării vieții pe termen lung. Valorile sunt standarde ale dezirabilității, aproape independente de situațiile specifice. Aceeași valoare poate fi punct de referință pentru mai multe norme particulare. Aceeași valoare se poate manifesta prin mai multe atitudini, pe care de fapt le determină sau le generează. La

¹ SÂRBU, T. *etică: valori și virtuți morale*, p.74.

² Ibidem, p.115.

³ ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente sociale. Teme actuale de psihosociologie*, p.12.

rândul lor, atitudinile pot fi determinate de mai multe valori diferite. De exemplu, atitudinea favorabilă față de orice minoritate etnică poate reprezenta manifestarea unei orientări favorabile către egalitate, toleranță, caritate. Orice valoare determină și este determinată de alte valori¹. Odată interiorizate, valorile sunt resimțite de individ ca ceva personal, pe când normele sunt resimțite ca exterioare și impersonale.

Principiu: înseamnă element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.; totalitatea legilor și a noțiunilor de bază ale unei discipline; cauză inițială, izvor primordial (și principal), punct de plecare a lumii fizice și spirituale; bază, fundament; lege fundamentală a unei științe, a unei arte; regulă sau normă de acțiune, de comportare, de apreciere etc., căreia i se conformează (sau ar trebui să i se conformeze) un individ sau un grup social (din lat. *principium*, fr. *principe*, germ. *Prinzip*, it. *principio*)².

În *Codul Etic BASW* (Apendice) principiile sunt definite ca norme esențiale în sistemul de gândire sau convingeri care formează baza raționamentului în acest sistem, menționându-se că în codurile etice principiile deseori sunt divizate în două categorii: a) Principii etice – afirmații generale ale principiilor etice care stau la baza activității și se referă la atitudini, drepturi și obligații ce țin de bunăstarea umană, spre exemplu: „respectul pentru autonomia beneficiarilor de servicii”, „promovarea bunăstării umane”; 2) Principiile activității profesionale – afirmații generale despre cum să obții ceea ce este bine pentru beneficiarii de servicii, spre exemplu: „colaborarea cu colegii”.

¹ VOICU, B. Valorile și sociologia valorilor. În: VLĂSCLEANU, L. (coord.). *Sociologie*. Iași: Polirom, 2011, p.255.

² *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'75). București: Editura Academiei, 1975; *Dicționar enciclopedic ilustrat; Noul dicționar explicativ al limbii române*.

Principiile etice sunt deduse din valori și, ca atare, sunt în concordanță cu acestea. Deosebirea dintre cele două concepte constă în faptul că valorile tratează despre ceea ce este *bine* și *dezirabil*, iar principiile etice despre ceea ce este *drept* și *corect*. Principiile eticii profesionale sunt într-o strânsă legătură cu cele ale eticii societale, dar nu se identifică. Este vorba despre diferențe în ceea ce privește prioritățile, intensitatea acțiunii sau aplicațiile. O asemenea diferență importantă poate fi observată, de exemplu, în cazul principiilor etice care guvernează relațiile dintre două persoane. Astfel, pe de o parte, atât etica societală, cât și cea profesională subliniază importanța principiului egalității. Etica asistenței sociale acordă însă prioritate intereselor beneficiarilor în raport cu ceilalți indivizi. Or, dacă principiul eticii societale afirmă că „toate persoanele trebuie respectate ca fiind egale”, apoi principiul profesional al asistenței sociale susține că „toate persoanele trebuie respectate ca fiind egale, dar interesele beneficiarilor au prioritate”. Pe de altă parte, însă, nu se pot impune principii etice profesionale care să fie în dezacord total cu standardele etice generale ale comunității în numele niciunei profesii. Dacă o etică profesională nu ia în considerare principiile eticii societale, ea riscă sancțiuni severe, chiar până la revocarea autorității profesionale. În același timp, societatea trebuie să fie conștientă de faptul că cerințele practicii dintr-o anumită profesie fac uneori imposibilă respectarea unor reguli etice identice cu cele la care oamenii se așteaptă să fie urmate, la mod general¹. Cu toate acestea, este necesar să menționăm că valorile profesionale, principiile, normele nu există separat de cele ale societății. Orice profesie recunoaște, susține și apără anumite valori societale, iar societatea, la rândul ei, sancționează și garantează recunoașterea acesteia. Valorile profesionale constituie adevărate puncte de reper în interacțiunea cu societatea și beneficiarii profesiei.

¹ TOMPEA, D. Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale. În: NEAMȚU, G. (coord.). *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003, p.449-450.

4.2. Valori de referință pentru morală profesională

Alături de valoarea morală imperativă a „datoriei”, a cărei esență a fost dezvăluită în Capitolul 3 al acestei lucrări, de importanță majoră pentru morală profesională, inclusiv cea a asistenței sociale, sunt valorile: responsabilitate, libertate, dreptate, solidaritate, cooperare, încredere, respect reciproc și altele. Vom analiza, în continuare, conținutul câtorva din aceste valori.

1. Responsabilitatea – exprimă obligația de a efectua un lucru, de a da seama de ceva, de a suporta consecințele¹; solidaritatea persoanei cu actele sale, îndeplinirea unui angajament/promisiune, garanție pentru ceva sau pentru cineva. Conform „Dicționarului de Filozofie și Logică”, responsabilitatea este ideea potrivit căreia „o persoană răspunde de acțiunile sale, putând pe acest temei să fie lăudată sau blamată”. Se afirmă totodată că „responsabilitatea presupune în mod normal două condiții principale: 1) că agentul știe ce face și 2) că el dorește sau intenționează să joace un rol în act (sau în o misiune)”². Responsabilitatea este o condiție prealabilă a oricărei „datorii”, a înțelegerii și îndeplinirii datoriei. Datoria implică simțul răspunderii, înseamnă conștiința responsabilității pentru îndatoriri. Responsabilitatea necesită cugetarea anterioară asupra consecințelor acțiunilor noastre, fiind strâns legată de categoriile de „bine” și „legalitate”, „datorie” și „drept”. Responsabilitatea se referă atât la individ, persoană aparte, cât și la grup, comunitate, societate în întregime. Responsabilitatea desemnează caracteristica individului sau a colectivului de a acționa în cunoștință de cauză, dispunând de competență, de maturitate și pregătire, de condiții de libertate, astfel încât aceștia să se recunoască în actele săvârșite și să-și asume urmările lor³. Responsabilitatea este măsură a libertății, dat fiind că ceea ce „trebuie” este asumat și îndeplinit în temeiul convingerii. În

¹ *Noul dicționar al limbii române.*

² FLEW, A. *Dicționar de Filozofie și Logică*. București: Humanitas, 1999, p.295.

³ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.265.

context, prezintă interes delimitarea făcută de către M. Weber între „etica responsabilității” și „etica convingerii”. Dacă „etica convingerii” este centrată pe acțiune, ținând seama de principii, fără teama de consecințele ce le poate avea, apoi „etica responsabilității” privește tocmai rezultatul acțiunii și presupune ca subiectul ei să fie răspunzător de cele făcute, indiferent dacă a vrut sau nu să realizeze acțiunea respectivă¹.

Responsabilitatea poate fi „parțială” și „totală”, „atenuată” și „deplină”, în dependență de condițiile în care se desfășoară acțiunea și de desăvârșirea/plenitudinea capacităților cognitive și morale ale individului, grupului. De asemenea, în tipologia responsabilității, mai sunt deosebite „*responsabilitatea prospectivă*” – care anticipează conduita, subiectul actului fiind și subiectul responsabilității – și „*responsabilitatea retrospectivă/ retroactivă*”, în care subiectul actului nu este și subiect liber al responsabilității, fiind supus judecății unei instanțe exterioare (în forma tragerii la răspundere). Acestor tipuri de responsabilitate le corespund, în esență, două sensuri: 1) *pozitiv* (responsabilitate pozitivă) – exprimă situația când individul conștientizează necesitatea îndeplinirii datoriei și tuturor obligațiunilor sale, anticipează și își asumă moral angajamente de acțiune; 2) *negativ* (responsabilitate negativă) – înseamnă primirea sau impunerea unor măsuri de influențare, a unor limitări sau obligațiuni ca urmare a nerespectării/neîndeplinirii îndatoririlor sociale. Responsabilitatea negativă înseamnă răspundere pentru acțiunile săvârșite deja (în trecut). Aceasta este o formă din cele mai răspândite de înțelegere a responsabilității și care are un caracter juridic. Responsabilitatea negativă presupune suportarea de către individ a consecințelor nefavorabile ale acțiunilor sale. Atunci când persoana nu conștientizează greșeala proprie, ea este trasă la răspundere de către alții. Există însă și situație intermediară, de „trecere de la sensul negativ la cel pozitiv al responsabilității”, marcată de conștientizarea greșelii, de regretul pentru fapta comisă și

¹ WEBER, M. *Le Savant et le Politique*. Paris: Presses-Pocket, 1974.

efortul de remediere a acesteia; este cazul când individul nu a manifestat responsabilitate înainte și în timpul realizării unei acțiuni, dar, văzând consecințele ei negative, ajunge la starea de responsabilitate după săvârșirea acestei acțiuni, manifestată în formă de părere de rău, autojudecare, autosanționare¹.

Responsabilitatea morală exprimă capacitatea conștiinței de a ajuta omul să înțeleagă sensul, importanța și urmările socio-morale ale faptelor sale, în a-l determina să-și asume în cunoștință de cauză deciziile, statusurile profesionale și cetățenești, în a răspunde de calitatea acestora.

Responsabilitatea morală se cere imperios a fi cultivată în lumea contemporană, a „high-tech”-ului și dezmembrării „statului bunăstării”, când, după spusele lui Zygmunt Bauman, responsabilitatea este considerată a fi ceva pentru care „trebuie plătit”, iar cei care pot să plătească o fac pentru a scăpa de „responsabilitatea colectivă”. Responsabilitatea morală are, însă, caracter necondiționat și infinit, constituind „una dintre cele mai personale și inalienabile bogății umane și cel mai valoros drept al omului. Nu poate fi luată, împărțită, cedată, amanetată sau depusă în vederea păstrării în siguranță”².

În ultimele decenii responsabilitatea este invocată ca unul dintre imperativele epocii. Ea se cere a fi cultivată atât ca responsabilitate colectivă, cât și ca responsabilitate individuală, a fiecăruia dintre noi. În comunitate ea trebuie să funcționeze ca „apropiere și deschidere”, „deschidere către Celălalt”. După spusele lui Em.Levinas: „a fi pentru Celălalt”, în sensul de „a acționa pentru Celălalt”, dă conținut lui „a fi responsabil”, ca „demnitate supremă a unicului”, ca „un fel de a afirma tocmai identitatea Eu-lui moral pornind de la răspundere”³. Acțiunea pentru celălalt presupune

¹ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.265-266.

² BAUMAN, Z. *Etica postmodernă*. Timișoara: Amarcord, 2000, p.271.

³ LEVINAS, E. *Între noi: gândindu-ne la ceilalți*. New York: Columbia University Press, 1998.

responsabilitatea bazată pe relația de dependență (specifică pentru asistența socială), precum este aceea dintre părinte și copil, dintre subiectul acțiunii (asistentul social) și o ființă neajutorată, în nevoie sau în suferință, ca „datorie a grijii” pentru aceasta. Responsabilitatea asistentului social este de a ajuta individul să găsească în societate binele care îi este destinat, atunci când nu-l poate găsi singur, și de a ajuta societatea să-și îndeplinească mai bine rolul său cu privire la individ¹.

2. Libertatea

Libertatea este o valoare și o dimensiune esențială a personalității în toate manifestările ei, inclusiv în cea profesională. În literatura de specialitate există un șir de definiții ale libertății, care o prezintă sub cele mai diverse aspecte, ca: 1) stare a unei persoane care se bucură de drepturi cetățenești, politice etc. depline; 2) stare, condiție a unei persoane nesupuse unui stăpân; 3) independență, suveranitate, autonomie (fără de o putere străină); 4) posibilitatea, capacitatea, dreptul omului de a face ce vrea, ce dorește; lipsa oricărei constrângeri; liber arbitru; 5) drept consfințit prin legislație, printr-o convenție (toate drepturile înscrise în Constituția țării): libertate civilă – dreptul de a face tot ce nu este interzis prin lege; libertate individuală – drept care garantează inviolabilitatea persoanei; libertate de conștiință – dreptul de a alege o religie sau refuzul de a avea o religie; libertatea cuvântului (sau presei) – dreptul de a exprima (oral sau în scris) propriile opinii etc.²

Libertatea exprimă starea ființei care nu este supusă constrângerii, care acționează conform voinței sale, dar așa *cum se cuvine*; ea presupune un grad de independență considerat *firesc și de dorit*, la care omul poate ajunge prin cucerire de sine, prin activarea rațiunii și controlul voinței asupra impulsurilor, emoțiilor,

¹ FÈVRE, L. *Le travail social – Théories et pratiques*. Lyon: Les Éditions de la Chronique sociale, coll. Synthèse, 1993, p.174.

² *Noul dicționar explicativ al limbii române*.

pasiunilor¹. Problema libertății a fost abordată în literatura filosofică încă din antichitate, gânditorii căutând răspunsul la un șir de întrebări importante (ce înseamnă libertatea, în ce măsură este liber omul, dacă libertatea are limite etc.), care continuă să fie obiect al reflecțiilor controversate și în zilele noastre. Libertatea este o valoare, „o posesiune de o valoare inestimabilă”, după spusele filosofului Cicero. Prin libertate se înțelegea, de cele mai multe ori, absența oricărei constrângeri.

Preluată în dogmatica creștină, tema libertății este discutată de către Toma D'Aquino, Ioan Damaschin, Anselm de Canterbury, Augustin etc. în cadrul teoriei „liberului arbitru”, potrivit căreia, concomitent cu crearea ființei umane, Dumnezeu i-a „insuflat” acesteia nu doar rațiunea, ci și „liberul arbitru” – capacitatea de a se conduce singur, după bunul său plac, de a face ce dorește. Dumnezeu nu este, însă, răspunzător de păcatele oamenilor. Omul este înzestrat cu liber-arbitru, astfel încât el alege între bine și rău. Omul este responsabil de faptele sale, și nu Dumnezeu. „Măreția Lui”, spune Augustin în tratatul *„Despre liberul arbitru”*, ține tocmai de faptul că lasă oamenii să păcătuiască în mod liber. Și este drept ca păcătosul să fie pedepsit pentru răul făcut, căci, după cum remarcă Maxime Glauzsdorff în *„Determinarea teoriei generale a valorii”*, libertatea concepută, sub aspectul liberului arbitru, înseamnă puterea absolută de a alege între ceea ce este considerat bine sau rău. Liberul arbitru ar fi deci facultatea umană de a decide între mai multe posibilități de acțiune, neechivalente, grație capacității de a nu se supune unor determinări necesare. Prin ideea liberului-arbitru libertatea este corelată cu responsabilitatea. În context, Im.Kant susține ca ideea liberului-arbitru este absolut necesară pentru a putea întemeia moralitatea. Pentru ca viața morală să aibă sens, trebuie să postulăm existența liberului-arbitru. Dacă totul ar fi determinat, nu ar mai exista obligații morale. Moralitatea nu este o constrângere opusă libertății, ci este teritoriul de realizare a libertății.

¹ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.268-267.

Multiplele abordări ale conceptului libertății permit să fie evidențiate două sensuri, tipuri ale ei, pe care **Isaiah Berlin** le numește „*libertate pozitivă*” și „*libertate negativă*”¹:

1. *Libertatea negativă* este o formă de exprimare a libertății în care orice interferență cu libertățile semenilor este de natură să restrângă libertatea unui individ. Din această perspectivă, J.St.Mill vedea în *raportarea libertății individuale la societate* o condiție a stării-de-bine atât a individului, cât și a societății. El formulează principiul „afirmării spontaneității individuale atât cât să nu afecteze, în interacțiunea socială, interesele celorlalți”. J.St.Mill delimitează clar sfera de înțelegere a noțiunii de libertate, în sensul de libertate negativă, încercând să demonstreze că „singura libertate demnă de acest nume este aceea de a-ți urmări binele propriu, în felul tău propriu, atâta timp cât nu încerci să lipsești pe alții de binele lor sau să-i împiedici să și-l dobândească”². Este, deci, o limitare a libertății individuale doar în scopul nobil de a nu provoca „răul”, de a nu încălca drepturile celorlalți, de a nu aduce prejudicii celorlalți, fiecare fiind răspunzător socialmente, adică având datorii față de alții.

Așadar, libertatea negativă este concepută ca absența constrângerii; exprimă eliberarea de factori perturbatori care împiedică realizarea finalităților proprii. Funcționarea autonomă a unui sistem/individ poate fi stânjenită fie de dominația unui alt sistem (constrângere), care îi limitează posibilitățile de acțiune, impunându-i o orientare care nu-i este proprie, fie de procesele perturbatoare induse din afară, limitări ale propriei funcționări (boală, accidente, criminalitate, insecuritate, criză economică, războaie etc.). În acest sens, eliberarea apare ca o aspirație pe care o găsim frecvent cristalizată fie la nivel individual, fie colectiv.

¹ BERLIN, I. *Four essays on liberty*. [Accesat 10.01.2014] Disponibil: spot.colorado.edu/~pasnau/seminar/berlin.pdf

² MILL, J.St. *Despre libertate*. București: Humanitas, 1994, p.21.

2. *Libertatea pozitivă* este un concept mai abstract, care exprimă posibilitatea instrumentală de a realiza finalitățile proprii. Într-un sens strict ea derivă din dorința fiecărui individ de a fi propriul stăpân. Libertatea pozitivă este înțeleasă ca o condiție a ieșirii de sub autoritatea forțelor sociale și culturale, percepute ca obstacole în calea deplinei realizări a personalității. Este rezultatul egoismului spiritului uman care vrea să-și satisfacă propriul interes, fără a fi împiedicat de ceva sau cineva în acest sens. Plăcerea de a te simți perfect stăpân în ceea ce privește propria-ți persoană, de a nu fi sclavul dorințelor nimănui, de a lua decizii numai în funcție de propriile dorințe și nevoi, sunt câteva din caracteristicile specifice idealului împărtășit de adepții unei asemenea libertăți totale.

Idea libertății absolute se conține explicit în filosofia existențialistă, pentru care comportamentul nu este determinat de niciun factor exterior, nici din trecut nici din situația prezentă. Mai mult, nu există, nicio lege morală, dată de o instanță exterioară (Dumnezeu) sau de una interioară (rațiunea): individul este în situația sa singur și lipsit de scuze. Pentru existențialism libertatea devine un „dat antologic”, o structură constitutivă a omului. A fi om, spune J.P.Sartre, înseamnă a fi liber: **„Omul e condamnat să fie liber. Condamnat pentru că nu s-a creat el însuși și totuși e liber pentru că, odată zvârlit în lume, el este responsabil de ceea ce face... Omul, fără niciun sprijin și fără niciun ajutor, e condamnat, în fiecare clipă, să inventeze omul”**. Astfel, existențialismul lui J.P.Sartre se opune oricărui determinism, fiind o afirmare a libertății absolute a omului.

O libertate deplină, după cum se afirmă în *teoria libertății ca înțelegere a necesității*, nu există. Aceasta nu este altceva decât o utopie. Libertatea este o noțiune relativă: sensul ei autentic poate fi înțeles doar într-un anumit cadru istorico-geografic și într-o anumită împrejurare, căci în alte condiții aceeași libertate ar putea apărea drept formă de manifestare a unei constrângeri. Spre exemplu, un nevorbitor de limbă engleză, ce emigrează în Marea Britanie (același

lucru se poate spune și despre nevorbitorii de limbă română din Republica Moldova), deși are garantate prin lege dreptul la opinie, libertatea cuvântului, practic el nu se poate folosi de acestea. Pentru a se putea exprima, persoana în cauză va fi nevoită, constrânsă, să învețe limba engleză (respectiv, română); în caz contrar ea se va limita doar la relaționarea cu cei care îi înțeleg propria limbă. Or, orice individ care trăiește într-o societate dată este nevoit să accepte și să-și însușească anumite norme fără de care conviețuirea în interiorul societății respective nu ar fi posibilă, iar libertățile lui nu ar putea fi exprimate și nici respectate.

Relația dintre libertate și determinare (necesitate, lege) reprezintă o temă crucială a determinismului social. Ea a fost formulată adesea ca o dilemă: ori comportamentul este liber și atunci nu poate fi vorba în niciun sens despre un determinism, ori comportamentul uman este determinat de cauze, este regizat de legi obiective și atunci libertatea, împreună cu consecința ei morală, responsabilitatea, este o simplă iluzie. În reflecția etică a fost dezvoltată în mod frecvent prima ipoteză: libertatea absolută care exclude determinismul. Im.Kant consideră, de exemplu, că omul este liber în mod absolut atât negativ, cât și pozitiv. Negativ, în sensul că el se poate sustrage oricărei determinări empirice sau constrângerii exterioare; el poate să nu facă ceea ce nu dorește. Pozitiv, el poate să acționeze în conformitate cu legea morală, cu imperativul categoric; nimic nu-l împiedică pe om să acționeze în sensul cerințelor morale¹. Im.Kant abordează problema libertății în corelație cu cea a voinței. Voința, după Im.Kant („*Întemeierea metafizicii moravurilor*”), este putința de „a se determina pe sine însuși în funcție de anumite legi”. Dacă această voință este constituită/determinată de condițiile lumii sensibile, Kant vorbește de *eteronomie* (determinare din afară), care implică o lipsă de libertate. O voință poate fi liberă doar atunci când se determină pe sine însăși prin rațiune (*autonomie*). Determinarea voinței prin rațiune, în opinia filosofului german, necesită acțiune,

¹ ZAMFIR, C., VLĂSCEANU, L. (coord.). *Dicționar de sociologie*, p.327.

care urmează, din spirit de datorie, legea morală. Astfel, libertatea nu eliberează omul de responsabilitate, de aprecierea morală a acțiunilor lui. A fi liber nu înseamnă a face ce vrei. Acesta nu este adevăratul sens al libertății: libertatea înseamnă a te supune unor legi morale (și juridice).

Preocupați de conceptul libertății, gânditorii moderni stabilesc existența unei interconexiuni organice între libertate și *necesitate* (condițiile, legile naturale și sociale). B.Spinoza este primul care definește libertatea ca o necesitate înțeleasă. Condiționarea libertății de către necesitate nu trebuie însă absolutizată. În caz contrar, omul ar fi lipsit de responsabilitate pentru acțiunile sale, precum și de manifestarea creativității în alegerea unui sau altui comportament. De asemenea, libertatea nu poate fi înțeleasă nici ca autodeterminare exclusivă a spiritului, ca libertate absolută a voinței, care nu este influențată de condițiile exterioare, stare ce ar putea duce la voluntarism, anarhie. Reflectată prin prisma necesităților, intereselor, dorințelor, cunoașterii subiectului (condiționărilor interne ale acestuia), lumea exterioară creează pentru el posibilități de a-și propune diferite scopuri, de a adopta decizii, de a proceda într-un fel sau altul, de a alege cele mai raționale mijloace pentru realizarea acțiunii.

Comportamentul individual și colectiv este supus unui determinism multiplu, atât exterior, nespecific, cât și interior, specific. Libertatea reprezintă o structură comportamentală care face posibilă sustragerea de sub presiunea determinărilor exterioare și promovarea determinismului interior. Din acest motiv, libertatea este legată de capacitatea de a mobiliza energiile interioare (voința, capacitatea de mobilizare socială) pentru a promova finalitățile proprii. Libertatea este vital legată de cunoașterea necesității interioare, proprii (pentru a o promova) și a necesității exterioare (pentru a o putea contracara, controla). În alți termeni, libertatea voinței nu înseamnă altceva decât a lua hotărâri în cunoștință de cauză.

Libertatea individului este condiționată de împrejurări concrete (sociale și naturale), care îi oferă posibilități de realizare, dar care îi stabilesc și anumite limite de acțiune, îi cer consens și ordine, echilibrare între interesele personale și interesul general, conștientizarea faptului că „libertatea lui se termină acolo unde începe libertatea celui alt”. De altfel, cum ar arăta o societate în care nu ar exista un minimum de reguli prestabilite, în interiorul cărora individul să poată activa? Acesta ar intra foarte repede în conflict cu o serie de alți indivizi al căror scop poate să interfereze, fie și întâmplător, cu cel al individului în cauză. Și atunci, cine rezolvă conflictul dacă nu există niciun fel de reguli?

După cum menționează J.Buchanan, „oamenii vor eliberarea de constrângeri, dar, în același timp, recunosc necesitatea ordinii”¹, aceasta și însemnând acceptarea unor limite ce influențează atât comportamentul propriu, cât și atitudinea față de comportamentul celorlalți. Este vorba de o libertate în conformitate cu un set de reguli, prin care individul își exprimă propria libertate până la limita la care această libertate nu lezează libertatea altui individ (de tipul „trăiește și lasă și pe celălalt să trăiască”). Or, este un drept al fiecărui om de a acționa conform dorințelor proprii, dar fără a subjugă libertatea celui alt. Platon arăta în dialogul *Republica* că, atunci când indivizii iau cunoștință de faptul că libertatea lor încetează acolo unde începe a fi stânjenită libertatea semenului, se ajunge la o situație de responsabilitate care caracterizează „democrația”. Ulterior, acest principiu va inspira articolul IV din *Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului* (august 1789), în care se stipula: „Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează semenului”.

O asemenea limitare a libertății este acceptabilă și pentru etica asistenței sociale. Or, pentru asistentul social libertatea presupune a acționa „cum se cuvine”, în corespundere cu datoria lui profesională,

¹ BUCHANAN, J.M. *Limitele libertății. Între anarhie și Leviathan*. Iași: Institutul European, 1997, p.18.

cu discernământ și responsabilitate pentru tot ceea ce face în scopul ajutorării beneficiarilor de a-și schimba situația spre bine.

Libertatea este un concept destul de larg și poate fi aplicat la diverse domenii: politic, social, economic, religios, juridic etc. Caracterul complex al libertății, determinat de complexitatea vieții sociale și multiplele interrelaționări ale oamenilor, își găsește expresie în diferite tipuri de libertate:

- libertăți ale individului (egalitatea în drepturi, libertatea de circulație, protecția vieții particulare, dreptul la proprietate);
- libertăți ale grupurilor (de asociere, întrunire și manifestare);
- libertăți de gândire și de exprimare (libertatea de opinie, religioasă, a mass-media);
- libertăți „reale” (dreptul la muncă, la asigurări sociale și de sănătate, protecția familiei, libertatea învățământului);
- „libertăți legate de progresul tehnic” (accesul la informații de interes public, transparența administrației, libertăți legate de etica profesională)¹.

Pe plan social, libertatea este legată de bunăstarea omului. O națiune (un individ) nu poate fi liberă când în țară domnește mizeria: din afară ea depinde de națiunile mai bogate, iar în interior, mai ales populația care îndură mizeria, nu poate avea sentimentul că este liberă. Libertatea cere, pe plan social, ca toți membrii unei societăți să dispună de șanse egale, de posibilitatea de a fi asigurați cu un loc de lucru care le-ar permite să-și creeze un trai decent și totodată presupune – voința cetățenilor de a munci eficient². Din perspectivă socioprofesională, libertatea funcționează și prin necesitatea selectării raționale a regulilor pentru „lucrul bine făcut” într-o organizație/instituție, într-o societate „bună”, indivizii raportându-se la un set minim de norme de comportament acceptate

¹ MONCHABLON, A. *Cartea cetățeanului*. București: Humanitas, 1991.

² DIDIER, J. *Dicționar de filozofie*, p.188.

sub semnul „respectului” și „sprijinului reciproc”, în scopul consensului la care pot ajunge ca actori care se întâlnesc în condiții de egalitate și reciprocitate într-un „maximizarea utilității muncii în beneficiul celor mai mulți” cu care interacționează¹.

Cu referire la asistența socială, libertatea își găsește o expresie specifică în **autonomia/autodeterminarea personală**, care semnifică posibilitatea de a alege direcția acțiunilor noastre, în baza faptului că avem discernământ, ne cunoaștem interesele și știm care credem că ne este binele propriu. Autodeterminarea este un principiu cu caracter universal, adică trebuie să fie recunoscută tuturor persoanelor. După cum menționează M.Miroiu, autodeterminarea presupune:

1. *Eliberarea de constrângeri*, lipsa intervenției nelegitime, a amestecului forțat în propria viață;

2. *Libertatea de a alege*, care presupune existența unui minimum de condiții pentru alegere, și mai ales, pentru a-i da curs. Sărăcia absolută nu ne pune în posibilitatea de a alege, handicapurile, la rândul lor, ne îngustează semnificativ alegerile;

3. *Informația și rezonabilitatea alegerii* (alegerea în cunoștință de cauză). Dacă primii doi factori sunt de ordin extern, apoi acesta este de ordin intern. Pentru a alege în cunoștință de cauză, avem nevoie de un minimum de informații; de asemenea, ceea ce dorim trebuie să fie rezonabil. Astfel, dacă am ales profesia de asistent social, să nu ne așteptăm la salariul unui jurist din țară sau al unui asistent social din Marea Britanie. Această condiție a autonomiei/autodeterminării poate fi subminată de lipsa de informații, de manipulare, de nivel redus de educare, de boală, incapacități proprii etc.

4. *Recunoașterea faptului că orice persoană este moral valoroasă*. Această condiție reprezintă dimensiunea etică a autonomiei/autodeterminării. Prin ea recunoaștem celorlalți oameni

¹ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.271.

aceleași drepturi, necesitatea de a le promova, pe cât este posibil, propria autonomie, de a-i respecta și trata ca scop în sine.

Există însă și situații, care îndreptățesc restrângerea autonomiei/autodeterminării. Astfel, în mai multe coduri etice ale asistentului social se menționează că:

- Libertatea unei persoane poate fi limitată în condițiile în care aceasta încearcă să-și facă rău (să se sinucidă, să consume droguri etc.), sau când acțiunea întreprinsă este în beneficiul respectivei persoane (urmarea studiilor obligatorii, purtarea centurii de siguranță etc.).

- Autonomia unei persoane poate fi restrânsă și în cazurile în care ea ar putea să facă rău altor persoane, să le lezeze, să le aducă ofensă publică (îi face pe alții să se simtă prost, îi jignește etc.).

- O anumită limitare a autonomiei este admisă în numele bunăstării generale (binefacerii). Conform acestui principiu, fiecare posesor de venituri trebuie să dea o parte din ele pentru „binele public”. În acest fel, persoana nu pierde în niciun caz mai mult decât câștigă cei cărora li se redistribuie venituri în cadrul politicilor de asistare a celor aflați în nevoie¹.

3. Dreptatea și Echitatea

Din timpurile străvechi și până în zilele noastre dreptatea este una din temele-cheie ale filosofiei moral-politice. Această valoare morală a fost cercetată de filosoffii clasici ai antichității grecești atât separat, cât și în corelație cu echitatea, cu binele și răul, ca virtuți perfecte. **John Rawls** reafirma acest lucru în renumita sa lucrare „*A Theory of Justice*,” în care scrie: „*Dreptatea este cea dintâi virtute a unei societăți*”. Ea înseamnă pentru instituțiile sociale cam ceea ce înseamnă adevărul pentru un sistem de gândire, pentru o teorie. Oricât de elegantă sau economică ar fi, o teorie trebuie respinsă sau revizuită dacă nu este adevărată; la fel, indiferent de cât de eficiente

¹ MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*, p.63-66.

sau bine organizate ar fi, instituțiile trebuie reformate sau abolite dacă sunt nedrepte. Singurul lucru care ne permite să acceptăm o teorie eronată este lipsa uneia mai bune; în mod analog, o nedreptate este tolerabilă numai atunci când este necesară pentru a evita o nedreptate și mai mare. Fiind primele virtuți ale activităților umane, adevărul și dreptatea sunt de necompromis¹.

Termenul *dreptate* provine din latinescul *directus*, în linie dreaptă, adică în corespundere cu normele morale sau cu normele juridice. În acest sens – în legătură cu norma și legea – a fost concepută dreptatea, ca una din „virtuțile cardinale”, în filosofia socrato-platoniană. Termenul „dreptate” se referă, deci, atât la dreptatea morală, cât și la dreptatea legală.

Termenul *echitate* are la bază *aequitas*, egalitate, echilibru caracteristic omului echitabil. Echitatea accentuează sensul de egalitate a dreptății. Dreptatea înseamnă deci legalitate, adică respect al legii, și echitate, egalitate sau cerința realizării unui tratament egal al indivizilor, șanselor egale pentru toate persoanele de a urma o formă de învățământ, de a munci și de a fi remunerate, de a locui acolo unde doresc și de a deține o funcție publică. Dreptatea exprimă „sentimentul sigur și spontan al ceea ce este just și injust”².

O contribuție deosebită a adus în interpretarea conceptului dreptății Aristotel. În *Etica Nicomahică* el spune că „dreptatea este singura dintre virtuți ce pare a fi un bine pentru altul”, adică trimite la altruism și nu la egoism. Aristotel este unul dintre primii care deosebește: *dreptatea socială sau distributivă* – ceea ce i se cuvine cuiva sub formă de beneficii, o împărțire egală a părților și *dreptatea*

¹ RAWLS, J. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1999; HUZUM, E. *Dreptatea socială*. [Accesat 22.03.2014]
Disponibil: http://www.academia.edu/1081606/Dreptatea_sociala

² LARSON, Ch.U. *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*. Iași: Polirom, 2003, p.265; LALANDE, A. *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*. Vol.1. Paris: Quadrige/ P.U.F., 1993, p.295.

corectivă – ceea ce i se cuvine unei persoane ca pedeapsă, adică dreptatea ca „măsură de corectare și depășire a nedreptății”.

Dreptatea, ca virtute individuală sau a unei societăți, înseamnă a da fiecăruia după merite; fiecăruia ceea ce i se cuvine sau ceea ce este îndreptățit să primească. Prin asemenea enunțuri se manifestă dreptatea ca principiu și în gândirea morală obișnuită.

Socrate a formulat principiul dreptății, criticând abuzuri ale nedreptății, de genul: dreptatea celui puternic; dreptatea bogatului; dreptatea faptului împlinit, și mai ales vechea lege a talionului (de la lat. *talis*, același fel), potrivit căreia oamenii au datoria ca față de un rău suferit să răspundă cu un rău egal ori de același tip. Expresia cea mai cunoscută a acestei legi este: ochi pentru ochi și dinte pentru dinte. Pe măsură ce societatea a evoluat spre o organizare mai complexă, bazată pe legi scrise privind ordinea din cetate, principiul talionului a fost înlocuit, treptat, cu principiul răsplătirii răului cu bine. Noul principiu al dreptății nu înseamnă, însă, să se tolereze nedreptatea, ci cere ca ea să fie judecată și sancționată în așa fel, încât să conducă atât la reparații spirituale și materiale, cât și la perfecționarea conștiinței oamenilor pentru a înainta pe drumul unei vieți spirituale tot mai depline.

Ideile gânditorilor antici referitoare la problema dreptății și-au găsit reflectare în mai multe teorii dezvoltate în epoca modernă și contemporană. Astăzi există o diversitate de concepții despre dreptate și echitate. Astfel, în unele lucrări sunt evidențiate *patru mari concepții* despre dreptate: convenționalistă, teleologică, avantajul reciproc și dreptatea ca nepărtinire¹.

Concepția convenționalistă (împărtășită și de Platon) susține că fiecare bine social (de exemplu, asistența medicală, prosperitatea, venitul și drepturile politice) se distribuie oamenilor unei societăți în

¹ BARY, B., MATRAVERS, M. Dreptatea. În: MONTEFIORE, A., MUREȘAN, V. (ed.) *Filosofia morală britanică*. București: Alternative, 1998, p.341-358.

funcție de convențiile, legile sau modurile de a vedea lucrurile de către oamenii fiecărei țări.

Concepția teleologică invocă/cheamă în ajutor autoritatea exterioară, de obicei autoritatea divină. Stoicii au considerat că legea adevărată este dreptul natural, dat de rațiunea dreaptă în perfect acord cu natura. Or, este posibil să nu credem că rațiunea poate face acest lucru, și atunci vom invoca bunăstarea umană, fericirea, utilitatea. Altfel spus, vom deveni *utilitariști*, ceea ce înseamnă că fiecare persoană are o părere despre binele său, iar dreptatea este tocmai urmărirea acelui bine care o avantajează.

Deoarece atunci când cineva are un avantaj, tinde să încalce regulile dreptății, s-a trecut la o altă concepție: *dreptatea ca nepărtinire*, prin care se susține că ar exista un cadru nepărtinitor al dreptății pentru toți oamenii. Această concepție și-a găsit întruchipare în *teoria dreptății distributive ca imparțialitate*, elaborată de John Rawls și utilizată în literatura de specialitate și cu denumirea „*teoria dreptății ca echitate*”. Ideea fundamentală implicată în conceptul de dreptate, după spusele lui John Rawls, este *echitatea*. La prima vedere s-ar părea că noțiunile de dreptate și echitate sunt identice, dar nu este așa. *Echitatea* este o valoare corelativă a dreptății, și anume ea este o formă mai concretă a dreptății morale, manifestată la nivelul caracterelor umane și nu la acțiunile de întărire a legalității juridice. Din această perspectivă, echitatea este mai degrabă informală decât formală, bazată pe enunțul-lege¹. Filosofia juridică contemporană de factură informală insistă ca înțelegerea și interpretarea legilor juridice să se facă atât în litera, cât și în spiritul lor (care este și de natură morală). Or, dorința de a judeca echitabil este una dintre formele principale de a fi în spiritul legii.

După cum menționează mai mulți autori, diversitatea opiniilor contemporane referitoare la conceptul dreptății (nedreptății) sociale pot fi divizate în două grupe principale:

¹ SÂRBU, T. *etică: valori și virtuți morale*, p.155.

1) *distributiviste* – includ opiniile care consideră că dreptatea sau nedreptatea socială poate fi definită în mod adecvat ca dreptate (corectitudine, echitate) sau nedreptate (incorectitudine, inechitate) în distribuția beneficiilor și a costurilor, riscurilor sau a sarcinilor sociale între membrii unei societăți. John Rawls, Robert Nozick, Brian Barry, Michael Walzer, David Miller, Ronald Dworkin, G.A.Cohen, John E.Roemer, Will Kymlicka sau Amartya Sen sunt doar câțiva dintre filosofi care pot fi încadrați în „paradigma distributivistă” a definirii dreptății sociale;

2) *non-distributiviste* – includ opiniile care consideră că prima definiție a dreptății sociale (distributivistă) este inadecvată, precum și încercările de a oferi definiții alternative ale dreptății sociale, axate pe alte concepte decât cel de „distribuție”. Printre adepții acestor teorii se enumera: Iris Marion Young, Nancy Fraser, Axel Honneth și alții.

Distributivismul tratează conceptul de dreptate socială ca sinonim al „dreptății distributive”. Non-distributiviștii acordă celor două concepte semnificații distincte. Ei utilizează conceptul de dreptate distributivă pentru a numi doar o dimensiune a dreptății sociale, nu dreptatea socială ca atare. Este vorba despre dimensiunea economică a dreptății sociale: dreptatea în sfera bunurilor economice și a pozițiilor sociale din cadrul unei societăți. Atunci când numesc trăsătura fundamentală a dreptății sociale în întregul ei, non-distributiviștii nu apelează la conceptul de distribuție, ci la concepte diferite, precum, spre exemplu: „recunoaștere”, „opresiune”, „dominație” sau „paritate participativă”¹.

În realitate, însă, așa cum menționează de altfel și cei mai mulți dintre distributiviști, problema dreptății sau a nedreptății se pune și în legătură cu alte tipuri de bunuri sociale decât cele economice. De menționat, de asemenea, că exista deosebiri în definirea dreptății sociale nu doar între distributivism și

¹ HUZUM, E. *Dreptatea socială*.

nondistributivism, ci și în interiorul abordărilor nondistributiviste susținute de Iris Marion Young, Nancy Fraser, Axel Honneth etc.

Aceste idei au constituit mesajul mai multor teorii/concepții recente ale dreptății sociale, printre care se înscriu și următoarele:

- teoria dreptății ca echitate (apărată de John Rawls);
- teoria dreptății ca îndreptățire (Robert Nozick);
- teoria egalitarianismului complex (Michael Walzer);
- teoria egalitarianismului șanse (Ronald Dworkin, Richard Arneson, G.A.Cohen, Eric Rakowski, John E.Roemer);
- teoria capabilismului (Amartya Sen, Martha Nussbaum, Elizabeth Anderson).

Teoria dreptății ca echitate (sau imparțialitate), promovată de John Rawls, este considerată ca cea mai completă și mai influentă concepție a dreptății sociale din filosofia politică recentă. Conform opiniei lui John Rawls, o societate (pe deplin) dreaptă este o societate în care sunt îndeplinite următoarele condiții sau principii de distribuție al bunurilor sau resurselor sale „primare”/fundamentale:

1) fiecare persoană are un drept egal la cel mai extins sistem total de libertăți de bază egale, compatibil cu un sistem de libertăți similar pentru toți (principiul libertăților egale);

2) inegalitățile sociale și economice sunt structurate astfel încât sunt atât a) atașate funcțiilor și pozițiilor deschise tuturor în condițiile unei egalități de oportunități echitabile (principiul egalității echitabile a oportunităților), cât și b) în cel mai mare beneficiu al celor mai puțin avantajați membri ai societății (principiul diferenței)¹.

Prin „libertăți de bază” Rawls are în vedere, în esență, drepturile civile și politice de care beneficiază de obicei cetățenii statelor democratice, drepturi precum: dreptul la vot, dreptul de a deține o funcție publică, dreptul la liberă gândire și exprimare, libertatea conștiinței, dreptul la asociere, dreptul la integritate

¹ RAWLS, J. *A Theory of Justice*, p.266; RAWLS, J. *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001, p.42-43.

personală (fizică și psihică), dreptul la proprietate privată, dreptul de a nu fi arestat sau reținut în mod arbitrar etc. Menționăm, de asemenea, că egalitatea echitabilă a oportunităților la care se referă Rawls nu constă doar în faptul că societatea distribuie funcțiile și pozițiile (numai) în dependență de talent, ci și în faptul că ea a creat condițiile necesare pentru ca, indiferent de clasa socială în care se nasc și din care fac parte până la vârsta maturității, toți cetățenii care au același nivel de talent și aceeași voință de a și-l utiliza să beneficieze de aceleași perspective de a obține aceste funcții și poziții. Or, în opinia lui Rawls, o societate dreaptă este o societate în care: 1) principiul libertăților egale este pe deplin satisfăcut; 2) principiul egalității oportunităților este satisfăcut numai atât cât permit exigențele principiului libertăților egale; 3) principiul diferenței este satisfăcut numai în măsura permisă de principiul libertăților egale și de principiul egalității oportunităților.

John Rawls a adus mai multe argumente în favoarea acestei concepții despre dreptatea socială, considerând că principiile specificate de ea sunt singurele principii care i-ar asigura pe cei care o vor duce cel mai rău în cadrul viitoarei societăți, că situația lor ar fi totuși una mai bună decât situația pe care ar avea-o în orice alt tip de organizare socială (în orice societate care ar fi organizată după alte principii decât cele trei). El afirmă, de asemenea, că această concepție (a dreptății ca echitate) este o concepție aptă să asigure stabilitatea unei astfel de societăți, deoarece dreptatea ca echitate are o trăsătură specială, una care o face capabilă să atragă un consens foarte larg printre membrii unei comunități democratice, în ciuda concepțiilor diferite despre bine pe care le împărtășesc aceștia¹. În opinia autorilor M.Miroiu, G.B.Nicolae, C.Coзма, viziunea lui J.Rawls este „inspiratoare pentru orice cod profesional”, lămuritoare pentru principiile care guvernează distribuirea drepturilor și datoriilor, pentru maniera de a stabili regulile proprii activității².

¹ HUZUM, E. *Dreptatea socială*, p.68.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.273.

Prin *teoria dreptății ca îndreptățire* Robert Nozick oferă o altă paradigmă. Dreptatea presupune în esență două cerințe/datorii fundamentale: de a recunoaște și de a face dreptate cuiva (a îndreptăți pe cineva). Robert Nozick expune un punct de vedere libertarian cu privire la dreptatea socială (înțeleasă în special ca dreptate în distribuția proprietăților din cadrul societății). Conform acestei teorii, dreptatea socială presupune două lucruri: 1) protejarea drepturilor „negative” ale indivizilor la viață și integritate corporală, la libertate (non-coerciție) și la proprietate; 2) distribuția dreaptă a proprietăților din cadrul societății. În opinia lui Nozick, distribuția proprietăților din cadrul unei societăți este o distribuție dreaptă dacă toți indivizii care dețin proprietăți în acea societate sunt îndreptățiți să dețină acele proprietăți. Un individ este îndreptățit să dețină o proprietate dacă și numai dacă a dobândit acea proprietate conform principiului dreptății în achiziție sau/și conform principiului dreptății în transfer, de la altcineva, îndreptățit la acea proprietate. Din perspectiva teoriei lui R.Nozick, redistribuția economică în favoarea celor nevoiași este de fapt nedreaptă, cel puțin atâta vreme cât presupune impozitarea fără consimțământ a câștigurilor unor persoane îndreptățite la acele câștiguri.

Teoria *egalitarianismului complex*, susținută de Walzer, este și ea rezultatul unei distanțări față de ideea existenței unui set de criterii generale care să poată guverna în mod just distribuția tuturor tipurilor de bunuri sociale „primare” din cadrul unei societăți. Este o teorie care exprimă un punct de vedere comunitarian asupra dreptății sociale, o teorie care neagă existența unor criterii ale dreptății valabile pentru orice societate umană, una care distinge între mai multe „sfere ale dreptății”, fiecare cu propriile ei principii sau proceduri de distribuție a bunurilor sociale.

Ideea fundamentală a concepției egalitarismului complex este că dreptatea socială este satisfăcută numai în măsura în care diversele bunuri sociale importante sunt distribuite pe baza unor criterii stabilite doar prin interpretarea „semnificațiilor sociale” ale fiecăruia

dintre bunuri. Deoarece semnificațiile sociale ale diferitelor bunuri au fost și sunt de multe ori diferite de la o societate la alta, nu există criterii sau standarde universal valabile ale dreptății distributive.

Pentru societatea americană, și pentru cele mai multe dintre societățile occidentale actuale, aceasta implică, în opinia lui Walzer, că dreptatea cere ca bunurile sociale să fie distribuite de agenți diferiți și după criterii sau proceduri diferite și (relativ) autonome. Pentru că semnificațiile sociale ale diferitelor bunuri fundamentale, în special cetățenia, securitatea și bunăstarea, banii și mărfurile, locurile de muncă, condițiile de muncă, timpul liber, educația, serviciile medicale, dragostea, recunoașterea și puterea politică – sunt, în cadrul acestor societăți, (parțial) distincte. Prin urmare, dreptatea cere, în cazul lor, ca distribuțiile acestor bunuri să fie (relativ) autonome.

Un alt argument, adus de Walzer în favoarea concepției sale, ține de convingerea că acest mecanism distributiv stabilește un set de relații sociale care face imposibilă dominația, pentru că nu permite ca avantajele în posesia anumitor bunuri sociale să poată fi convertite în avantaje în posesia altor bunuri sociale. Spre exemplu, el nu permite ca cetățenii cu mai mulți bani sau cu putere politică să fie avantajați și în accesul la alte bunuri sociale (precum serviciile medicale, educația, slujbele etc.) numai pentru că au mai mulți bani sau mai multă putere politică. Datorită acestui lucru, crede Walzer, mecanismul distributiv în discuție reprezintă elementul-cheie al unei societăți caracterizate de un tip special de egalitate între cetățeni: egalitatea complexă, egalitatea ca libertate față de tiranie, ca regim social în care niciun individ nu posedă sau controlează mijloacele de dominare sau de subordonare a celorlalți. Or, în opinia lui Walzer, cerința fundamentală a dreptății sociale este tocmai crearea unei astfel de societăți.

Egalitarianismul șansei a fost dezvoltat în primul rând ca urmare a două mari nemulțumiri față de principiul diferenței: faptul că acesta justifică în numele dreptății sociale inclusiv compensarea

acelor indivizi care fac parte, „din vina lor”, din categoria celor mai dezavantajați membri ai societății (a acelor indivizi personal responsabili pentru dezavantajele de care suferă în cadrul acesteia) și faptul că el poate legitima chiar și inegalități economice și sociale foarte mari între membrii societății. La baza proiectului egalitarienilor șanseii se află în special două idei fundamentale despre dreptate și nedreptate: 1) ideea că dezavantajele sociale de care indivizii suferă ca urmare a „neșanseii prin opțiune” (a neșanseii rezultate în urma unor alegeri sau acțiuni pentru care sunt personal responsabili, precum neșansa de a se îmbolnăvi ca urmare a adopției voluntare a unui stil de viață riscant pentru sănătate) nu sunt nedrepte (dreptatea nu cere compensarea lor); și 2) ideea că dezavantajele datorate „neșanseii oarbe” (neșansa care nu depinde în niciun fel de alegerile sau controlul indivizilor, precum, spre exemplu, neșansa de a se fi născut cu o boală genetică sau într-o familie foarte săracă) sunt nedrepte, iar dreptatea cere compensarea lor de către ceilalți membri ai societății. Principala concluzie extrasă din aceste idei este că cerința fundamentală, sau măcar una dintre cerințele fundamentale ale dreptății sociale, este eliminarea, neutralizarea sau măcar atenuarea influenței „șanseii oarbe” asupra distribuției bunurilor sociale.

Dreptatea socială cere egalizarea circumstanțelor inițiale în care indivizii decid asupra propriilor planuri de viață. Prin „circumstanțe” sunt avute în vedere tocmai acele condiții care sunt produsul „șanseii oarbe”, acele condiții care nu se află sub controlul indivizilor și pentru care aceștia nu pot fi considerați în mod legitim – cel puțin în opinia egalitarienilor șanseii – drept responsabili¹.

Adepții teoriei *capabilismului* sunt nemulțumiți în special de faptul că principiul diferenței este incapabil să justifice în numele dreptății compensații financiare suplimentare pentru persoanele cu

¹ MASON, A. *Levelling the Playing Field: The Idea of Equal Opportunity and Its Place in Egalitarian Thought*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

dizabilități și, în general, pentru acele persoane care au capacități sau abilități (mai) reduse de a converti în bunăstare resursele materiale de care dispun. Conform concepției capabilismului, măsura dreptății unei societăți este dată de gradul în care ea asigură cetățenilor ei anumite capacități (eng. *capabilities*) fundamentale. Capacitățile sunt înțelese ca libertăți, oportunități sau posibilități reale, efective ale unui individ de a „funcționa”, de a efectua anumite activități (precum, spre exemplu, alergatul, participarea la viața comunității etc.) sau de a dobândi anumite stări fizice sau mentale dezirabile (de pildă, a fi bine hrănit, a fi într-o stare bună de sănătate, a fi fericit, a poseda respect de sine etc.).

La baza convingerii că dreptatea cere asigurarea anumitor capacități fundamentale se află în primul rând observația că furnizarea unui anumit nivel de resurse materiale nu este suficientă pentru a le garanta tuturor oportunități echitabile pentru bunăstare, fie și numai datorită faptului că unele persoane – precum, spre exemplu, persoanele cu dizabilități – au capacități (mai) reduse de a converti resursele în bunăstare. Pentru a ne asigura că membrii societății duc o viață demnă și liberă, trebuie să ne asigurăm, de fapt, că ei beneficiază de anumite capacități fundamentale.

În opinia lui M.Nussbaum, dreptatea socială cere ca statul să garanteze tuturor cetățenilor săi accesul efectiv adecvat la zece capacități: 1) capacitatea de a nu muri prematur și de a nu duce o viață care nu merită trăită, 2) capacitatea de a dispune de o stare bună de sănătate, 3) capacitatea de a beneficia de integritate corporală, 4) capacitatea de a utiliza simțurile, imaginația și gândirea umană într-un mod cât mai liber, informat, cultivat și plăcut, 5) capacitatea de a exercita și dezvolta emoțiile specifice umane, 6) capacitatea de formare a unei concepții despre bine și de reflecție critică asupra unui plan de viață, 7) capacitatea de asociere, de a trăi împreună și alături de ceilalți și de a fi respectat în cadrul societății, 8) capacitatea de a trăi cu preocuparea pentru și în relație cu celelalte specii, 9) capacitatea de recreere și 10) capacitatea de control asupra

mediului politic și material în care indivizii își duc viața (capacitatea de a participa efectiv la deciziile publice, capacitatea de a deține proprietate, de a dobândi un loc de muncă în baza unor condiții egale sau capacitatea de a lucra în condiții demne)¹. Aceste capacități, consideră M.Nussbaum, reprezintă condiții fundamentale, *sine qua non*, ale unei vieți umane demne. Nicio persoană nu poate duce o viață pe măsura demnității sale umane în lipsa uneia sau alteia dintre aceste capacități. Prin urmare, susține Nussbaum, o societate care nu le garantează, la un nivel minim adecvat, tuturor cetățenilor săi, nu este o societate pe deplin dreaptă, indiferent de nivelul său de bogăție.

Cu toate deosebirile existente între teoriile prezentate, important și meritoriu este preocuparea vădită pentru valoarea dreptății sociale de a regla raporturile unor persoane libere și egale, reliefând înțelegerea dreptății sociale prin îndeplinirea cerințelor ei nu doar de teama unor sancțiuni, ci în mod voluntar². Dreptatea, fiind o importantă funcție a „binelui” (moral) cu caracter social-normativ, condiționează ansamblul relațiilor dezvoltării și afirmării materiale și spirituale al oamenilor, posibilitățile lor de manifestare normală și utilă, atât în plan individual, cât și comunitar. Propriu-zis, dreptatea este „binele pentru altul”; ea presupune altruismul, solicitând capacitatea omului de a se detașa de sine și de a se deschide spre înțelegerea și acțiunea comună. Dreptatea este o „datorie” pentru a satisface „drepturile” nu doar personale, ci, mai ales, ale semenilor, pentru a le respecta și, în cazul încălcării acestora, pentru cuvenita corectare. Împlinirea „datoriei de a fi drept” reprezintă sensul legitim superior al vieții omului. Prin valoarea dreptății se dezvoltă sentimentul „solidarității” și „cooperării”³.

¹ NUSSBAUM, M. *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*. Cambridge: Harvard University Press, 2006, p.77-79.

² BARRY, B. Dreptatea în societate. În: MIROIU, A. (ed.) *Teorii ale dreptății*. București: Alternative, 1996, p.249.

³ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.274

Discuțiile la tema dreptății continuă, sub cele mai diverse aspecte, și în zilele noastre. Un interes deosebit prezintă pentru asistența socială opiniile cu privire la *dreptatea internațională*, concept etico-practic, care se impune tot mai mult și ca urmare a desfășurării proceselor de globalizare. Globalizarea este un proces obiectiv, ireversibil ce nu poate fi stopat, un stadiu calitativ nou de internaționalizare a vieții sociale, de intensificare a interdependențelor statelor și popoarelor în toate domeniile. Indiscutabil, nu pot fi trecute cu vederea avantajele diviziunii muncii între țări, creșterii de inovații tehnologice, mobilității sporite a capitalului și forței de muncă calificată, extinderii piețelor de mărfuri etc., realizările colosale din domeniul economic al țărilor dezvoltate. De asemenea, investițiile substanțiale în țări mai puțin dezvoltate sunt profitabile și pentru acestea, căci ele creează locuri de muncă, posibilități de câștig și de calificare a forței de muncă. Procesul de globalizare (tehnologizarea, retehnologizarea etc.) oferă țărilor rămase în urmă șansa dezvoltării lor rapide, a „arderii etapelor”¹.

Globalizarea nu este însă un proces uniform. Ea include în sine nu doar tendințe de unificare, dar și de fragmentare, diferențiere a societății: deosebiri mari în bogății, mijloacele de informare, nivelul științei, tehnicii, culturii etc. Realizările globalizării sunt distribuite extrem de inechitabil, de acestea profitând de cele mai multe ori țările bogate, marile companii private, corporațiile transnaționale. Or, pentru unii (foarte puțini) globalizarea înseamnă lux și prosperitate, iar pentru alții (marea majoritate) – marginalizare și condamnare la sărăcie².

Mai mulți autori menționează că astăzi nu sunt încă elaborate pe deplin regulile jocului în procesul globalizării, reguli care să apere partenerii mai slabi în fața abuzurilor celor mai puternici, orientând

¹ ROTH, A. *Modernitate și modernizare socială*. Iași: Polirom, 2002, p.69-72.

² BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*. Chișinău: CE USM, 2012, p.13-54.

procesul de așa manieră încât globalizarea să aducă realmente la reducerea, iar nu la creșterea distanțelor dintre centru și periferii, la adâncirea inegalității dintre țările nord-vestului care avansează în dezvoltare și bunăstare și țările sud-estului care se afundă în sărăcie, subdezvoltare. Americanul **Joseph Stiglitz**, un nume de referință în dezbaterile economice actuale (laureat al Premiului Nobel pentru economie în 2001), subliniază că lumea este gestionată de un regim comercial injust, care împiedică dezvoltarea, de un sistem financiar instabil în cadrul căruia țările sărace „se rup” sub greutatea unei datorii ingerabile, că „o mondializare nestăpânită” conține un potențial semnificativ de a sărăci destul de multă lume și în țările industrializate, chiar dacă creșterea economică aici se accelerează¹. Toate acestea impun necesitatea reanalizării teoriilor economice ce au guvernat politica mondială, introducerii corecțiilor în structurile instituționale ce reglementează fluxurile financiare și comerciale, creării unui asemenea sistem mondial, care ar respecta în măsură maximă principiile dreptății sociale, ar permite să fie create șanse egale pentru cât mai mulți locuitori ai planetei de a avea o viață decentă, reducând la minimum costurile sociale, pierderile umane. În condițiile actualei crize economice globale, se multiplică discuțiile cu referire la necesitatea acțiunilor colective în vederea obținerii bunăstării sociale, unii cercetători considerând că doar astfel politicile sociale pot rămâne o parte a mișcării globale de restaurare a credinței în justiția socială².

În cadrul unor asemenea acțiuni se înscrie și asistența socială, pentru care globalizarea a creat noi arii de responsabilitate și oportunități internaționale. Este vorba mai întâi de problemele sociale, intensificate sau generate de procesele de globalizare, printre care se înscriu:

¹ BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*, p.24-39.

² JORDAN, B. *What's Wrong with Social Policy and How to Fix it*. Cambridge: Polity Press, 2010; BUZDUCEA, D. (coord.) *Asistența socială a grupurilor de risc*. Iași: Polirom, 2010, p.39.

- *Sărăcia, inegalitatea socială și economică*, diferențierile extrem de mari între cei bogați și cei săraci, atât în interiorul țărilor, cât și între ele;

- *Procesele migratorii*, mobilitatea populației în general, care în condițiile globalizării s-au intensificat;

- *Discriminările de sex, rasă, etnie, clasă și religie*, marginalizarea, excluderea reprezintă de asemenea teme comune pentru toate societățile;

- *Sporirea conflictelor civile, interetnice*, soldate cu creșterea numărului de refugiați;

- *Creșterea numărului de ființe umane traficate*, proporțiile în creștere ale pornografiei infantile și ale exploatării muncii copilului, cea mai rea formă de muncă fiind, după spusele lui **M.Castells** (1998), exploatarea sexual-comercială a copilului; creșterea traficului de droguri și a numărului de persoane dependente; riscul crescut de tensiuni în familiile compuse din persoane provenite nu doar din diferite culturi, dar și din țări diferite; extinderea bolilor cu dimensiuni globale (HIV/SIDA), a pandemiilor cu efecte semnificative asupra sănătății omului etc.¹;

- *„Îmbătrânirea populației”*, creșterea numărului de persoane în vârstă, fenomen cu care se confruntă majoritatea statelor lumii, în special cele din Europa;

- *Dezastrele naturale*, precum tsunami-urile din Asia (din Oceanul Indian, 2004, din Japonia, 2011 etc.), uraganele din Caraibe (Katrina, Sandy etc.), tornadele din SUA, cutremurele devastatoare din Turcia, Iran, China, Haiti (2010), incendiile și inundațiile prezente mai ales în Europa, care au adus pagube materiale și pierderi masive de vieți omenești, au distrus orașe și chiar regiuni întregi;

¹ LYONS, K., MANION, K., CARLSEN, M. *International Perspectives of Social Work. Global Condition and Local Practice*. New York: Palgrave Macmillan, 2006, p.17-18.

- *Dezastrele „cauzate de om”*, cele de tipul exploziilor de la Cernobîl (1986) și de la uzina chimică din Bhopal (India, 1984), atacurilor teroriste din New York (SUA, 2001) și Londra (Marea Britanie, 2005) etc., de pe urma cărora au avut de suferit sute de mii de oameni și care au generat noi probleme sociale.

Șirul acestor probleme, care poate fi completat și cu altele, a adus în arealul asistenței sociale noi victime, noi categorii de beneficiari, toate intensificând necesitatea colaborării, integrării subiecților asistenței sociale sub cele mai diverse aspecte, dezvoltării unei viziuni globale/internaționale în asistență socială. Concomitent cu mutațiile colosale produse de procesele de globalizare, în ultimii ani s-a renăscut interesul pentru *asistența socială internațională*, care „poate și ar trebui să joace un rol important în consolidarea democrației, justiției/echității sociale și implementării convențiilor internaționale referitoare la drepturile omului, eliminarea discriminării femeilor, la drepturile copiilor și altele, la fel ca și prevenirea conflictelor și menținerea păcii prin promovarea integrării culturale globale”¹.

Creșterea polarizării sociale și a inechităților de pe urma globalizării, disfuncțiile interne generate de mecanismele economiei de piață impun necesitatea ca statele să intervină în configurația proceselor sociale prin promovarea politicilor sociale redistributive, realizate în mai multe forme, una dintre acestea fiind asistența socială. Asistența socială având ca principii fundamentale drepturile omului și justiția/echitatea socială, susține crearea de oportunități pentru populațiile dezavantajate, promovează bunăstarea generală a societății la nivel global și local². Or, considerarea politicilor sociale ca factor al dezvoltării sociale capătă tot mai mult contur din

¹ AHMADI, N. Globalization of consciousness and new challenges for international social work. In: *International Journal of Social Welfare*, vol.12, Issue 1, January 2003, p.16.

² *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.2.3, 4.2.4, 4.2.5; *Codul Etic NASW*, 6.01.

perspectiva globalizării. Din această perspectivă, redistribuirea ar trebui să se realizeze de la țările bogate către cele sărace, reglementările supranaționale ale economiei mondiale ar trebui să aibă scopuri sociale clare, iar respectarea drepturilor sociale ale tuturor cetățenilor – să fie principala preocupare la nivel mondial¹.

4. Solidaritatea

Termenul „*solidaritate*” (din fr., *solidarite*) exprima comunitatea de interese, idei, credințe, sentimente, opinii, generatoare ale unui mod unitar de acțiune². *Noul dicționar universal al limbii române* definește solidaritatea ca unitate între oameni, bazată pe comunitate de concepții, interese, de acțiuni etc.; ca spirit de unire, de înțelegere; coeziune, legătură, înfrățire³.

Năzuința spre solidaritate, simțul solidarității, a existat înainte ca termenul să apară și să fie discutat pe scară largă, îmbrăcând semnificațiile actuale. Solidaritatea își are rădăcinile în zorii umantății, în lupta omului pentru supraviețuire, care a generat instinctul de solidarizare a grupului. Lipsit de mijloace de apărare în fața pericolelor naturii, individul uman nu era în stare să opună rezistență greutăților vieții de unul singur. Pentru ca să poată să se hrănească, să poată supraviețui oamenii aveau nevoie de forța de muncă colectivă. Conștientizarea forței grupului uman a făcut ca homo sapiens să prolifereze, a permis dezvoltarea speciei umane de la ceata supraviețuirii până la sistemele sociale contemporane, printr-un simț al interacțiunii intense între indivizi pentru a realiza scopuri sau acțiuni care, altfel, nu ar fi fost atinse vreodată. Numai o evoluție a înlănțuirii umane sub înțelesul de corelare a intereselor individuale cu cele de grup, menționează I.Miu, a permis miracolul existenței omenirii de astăzi⁴.

¹ LAZĂR, F. *Introducere în politicile sociale comparate. Analiza sistemelor de asistență socială*. Iași: Polirom, 2010, p.30.

² ZAMFIR, C., VLĂSCLEANU, L. (coord.). *Dicționar de sociologie*.

³ *Noul dicționar universal al limbii române*.

⁴ MIU, I. *Solidaritatea socială*. [Accesat 23.03.2014] Disponibil: <http://profionmiu.blogspot.com/2010/11/solidaritatea-sociala.html> .

Solidaritatea se conține în proprietățile sociobiologice ale omului, una din ele fiind și comportamentul altruist al acestuia. Pe parcursul dezvoltării istorice, solidaritatea s-a manifestat în cele mai diverse forme, precum: caritatea sociocomunitară, empatia socială, mila creștină, compasiunea civică, solidaritatea națională, asistența socială, solidaritatea socială etc.

În antichitate, de exemplu, solidaritatea însemna prioritar: a) actele potrivite unei ființe civilizate și culte (politețe, bunătate, generozitate etc.); b) respectul unui cetățean față de egalii săi, grija societății față de orfani, bătrâni, bolnavi și străini; c) mila față de om, ajutorul pentru cei aflați în orice formă de dificultate.

În creștinism, solidaritatea, în diversitatea formelor de manifestare menționate, obține și o altă semnificație – cea de slujire lui Dumnezeu, căci „*Fiul omului nu a venit să I se slujească, ci ca El să slujească*” (Marcu 10, 45). Iar esența slujirii constă în iubire, tot așa precum iubirea este expresia solidarității și unității, iubirea și slujirea aproapelui, semenilor, îndemnul la milostenie și caritate. Or, din perspectivă teologică, a fi solidar înseamnă a fi părtaș la durerile și bucuriile celorlalți, a fi alături de ceilalți semeni. În această perioadă, solidaritatea a fost dezvoltată în special în forma carității și a asistării (fr. *assister* – a sta lângă cineva pentru a-l ajuta, pentru a-l apăra). Primele așezăminte de ocrotire socială au apărut în primele secole ale creștinismului pe lângă biserici și mănăstiri. Un loc important printre acestea aparține instituției de solidaritate a Sfântului Vasile. Sfântul Vasile cel Mare a înființat primele adăposturi pentru copii, îndemnând oamenii să practice asistări, să-i ajute pe cei săraci, neputincioși, pe toți cei ce au nevoie de ajutoare din orice altă cauză în afară de lenevie¹.

În epoca modernă este dezvoltată cea mai înaltă formă conceptuală de solidaritate – solidaritatea socială. Atribuind conceptului de solidaritate un sens larg, de „dependență reciprocă”,

¹ *Sfântul Vasile cel Mare. Scrieri*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1989, p.10-14.

„participare la un organism comun”, **Auguste Comte** îl utilizează pentru a descrie interdependența socială și economică. El se raportează la solidaritate prin prisma conștientizării interdependenței rezultate din diviziunea muncii sociale. Solidaritatea, ca și interdependență, începe încă din familie și crește din momentul în care individul părăsește familia și intră în „*întregul speciei umane*” prin dezvoltarea economică și socială. Acest proces de dezvoltare pe plan social poate genera sentimente de generozitate, altruism, asociere și unitate umană. Toate acestea vor avea drept consecință crearea, dezvoltarea și orientarea indivizilor către solidaritate. A.Comte a fost primul care „a dezbătut mecanismele și conceptele integratoare” legate de ideea de solidaritate, acestea fiind întruhipate în: *diferitele roluri avute de femei* (fiică, soție, mamă); *interdependența noastră față de trecut*, care dezvoltă obligații ce ne fac și mai interdependenți în organizarea socială; *timpul*, care reprezintă elementul de legătură între generații, făcând posibilă transmiterea experiențelor colective și a resurselor spre noile generații; *continuitatea speciei umane*, exprimată prin comunicarea intergenerațională¹.

Sociologul francez **Em.Durkheim** dezvoltă teoria solidarității în cartea sa *De la division du travail social* (*Diviziunea muncii sociale*, 1893) – una din cele mai citate lucrări din sociologia clasică. El distinge aici două tipuri de solidaritate în dependență de prezența sau lipsa individualizării subiecților: una – *mecanică* și alta – *organică*. Prima este prezentă în societatea tradițională, iar a doua este prezentă în societatea modernă. În societățile arhaice, solidaritatea socială se bazează pe dizolvarea totală a conștiințelor individuale în „conștiința colectivă”. La baza ei stă asemănarea, similitudinea elementelor solidarizate, calitatea lor de a fi de același fel. *Solidaritatea mecanică* este strâns legată de „ansamblul credințelor și sentimentelor comune majorității membrilor din

¹ STJERNØ, S. *Solidarity in Europe – The History of an Idea*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, p.30.

aceeași societate, care formează un sistem determinat, care are viața sa proprie și care poate fi numit conștiință colectivă sau comună”¹. În baza acestei conștiințe comune se poate accepta practica și moștenirile diferitelor tradiții și crezuri comune într-o comunitate. Solidaritatea mecanică se întâlnește în clanuri, triburi, în general în orice societate simplă. Ea caracterizează societățile arhaice, pre-moderne.

Solidaritatea organică este produsul diviziunii muncii și caracterizează societatea modernă, societățile „evolute”. Trecerea de la solidaritatea mecanică la cea organică, de la societatea tradițională la cea modernă este caracterizată de către Durkheim ca fiind o „lege a istoriei”. Unitatea coerentă a colectivității se exprima în societățile dezvoltate prin diferențiere socială. Solidaritatea se bazează pe autonomia și independența indivizilor, pe divizarea funcțiilor lor, de asemenea, pe interdependența funcțională și schimbul reciproc. Indivizii nu mai sunt deci asemănători, ci diferiți, iar consensul social este asigurat prin diviziunea socială a muncii. De menționat, totodată, că în societatea dezvoltată conștiința colectivă nu dispare, dar rolul ei în viața individului se diminuează. Durkheim explică geneza solidarității organice ca o reacție la riscurile și incertitudinile asociate unei economii complexe.

În științele socioumanistice – filosofie, sociologie, psihologie socială, antropologie, etică, asistență socială, demografie, economie etc. – conceptul solidarității este abordat sub cele mai diverse aspecte. În sociologie, de exemplu, pornind de la Tönnies și Durkheim, *solidaritatea* este definită drept *mecanism integrator* bazat pe: a) tendința/înclinația individuală spre sociabilitate generată de apropiere, empatie, similaritate, în cazul comunității (solidaritate mecanică) sau b) satisfacerea interesului individual prin interdependența generată de diviziunea muncii sau piață în cazul societății (solidaritate organică). În științele sociale, inclusiv în

¹ DURKHEIM, Em. *Diviziunea muncii sociale*. București: Albatros, 2001, p.97.

sociologie, ideea solidarității are o soartă încă destul de complicată. Perioadele de creștere și cădere a interesului față de acest concept se schimbă mereu unele cu altele. Sunt confuze, de asemenea, și interpretările aduse. Astfel, uneori solidaritatea este prezentată ca expresie sau sinonim al vieții sociale, societății ca atare, alteori – ca noțiune limitrofă, aflată la hotarul științei, moralei, dreptului sau politicii. Există și cazuri când termenul „solidaritate” nu este prezentat deloc în dicționarele explicative ale științelor sociale.

Multitudinea de interpretări contemporane ale acestui concept este determinată atât de caracterul, conținutul său polisemantic, cât și de confluența viziunilor individualiste și comunitariste, acestea prezentând solidaritatea ca: o relație de conectare cu indivizi din grupuri diferite de cele de apartenență primară sau liant între oameni ce dețin statusuri sociale diferite (A.M.Abela, P.De Beer și F.Koster); preocupare reciprocă dezinteresată între membrii unei comunități, bazată pe raționamentul că interesele celorlalți sunt lipsite de un scop instrumental (A.Mason); sentiment de simpatie pentru și angajament față de alți oameni (J.G.Janmaat și R.Brown); răspuns empatic la o condiție care afectează starea de bine a altora indiferent de caracteristicile lor personale sau sociale (Ch.Arnsperger și Y.Varoufakis)¹.

Drept urmare, în literatura de specialitate pot fi deosebite un șir de semnificații/sensuri atribuite conceptului de solidaritate socială, care exprimă:

- interdependența funcțională obiectivă și comunitatea de interese ale indivizilor, grupurilor, comunităților;
- simpatia subiectivă reciprocă, compătimirea, empatia, consensul actorilor sociali;
- apartenența, împărtășirea acelorași norme și valori;

¹ VOICU, B., RUSU, H., COMȘA, M. Atitudini față de solidaritate în România. În: MARINA, L. (coord.) *Ocupare și incluziune socială*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2013. p.20-22.

- identitatea socială (de grup) comună;
- legătura, relația socială în cel mai larg sens;
- integrarea socială;
- comunitatea de păreri și de responsabilitate a actorilor;
- activitatea comună în atingerea unui anumit scop;
- ajutorul altruist, ajutorul reciproc sau suportul/susținerea actorilor sociali;
- obligația morală, axată pe valorile dreptății și care prevede ajutorul oferit altor indivizi (apropiați, semeni, colegi de lucru, persoane aflate în dificultate etc.);
- diferite forme de suport social, economic și politic, inclusiv din partea statului, orientate spre îmbunătățirea situației anumitor grupuri și păături sociale, incluzând activitatea instituțiilor de protecție socială;
- responsabilitatea comună pentru ceva (de aici, de exemplu, caracterizarea solidarității ca „răspundere colectivă” („unul pentru toți și toți pentru unul”).

Generalizând toate aceste aspecte, *solidaritatea socială* poate fi definită ca o comunitate de interese, unitate de idei, păreri, unanimitate, armonie, interdependență, interrelaționare, răspundere colectivă, responsabilitate comună, ca principiu al existenței sociale ce presupune unirea resurselor și posibilităților subiecților relațiilor, raporturilor întru atingerea scopurilor comune, totodată interesele fiecărui dintre subiecți aflându-se în echilibru/concordanță cu interesele comunității.

Solidaritatea socială reprezintă *o formă de interdependență specială*: acea formă de interdependență care nu se reduce la reciprocitate bazată pe interese individuale.

Solidaritatea socială diferă atât de caritate, cât și de altruism prin faptul că presupune o relație de interdependență, și nu de simplă dependență. Solidaritatea socială este rezultatul unei inter-relaționări reciproce susținute. Altruismul și caritatea, spre deosebire de

solidaritatea socială, prezintă caracteristica unilateralității: altruismul este mai degrada o formă de acțiune ce ține seama de interesele altor persoane, fără necesitatea unor motivații ulterioare pentru aceasta¹.

Geneza solidarității sociale este legată de percepția și împărțirea comună de către indivizi a unor riscuri, indiferent de natura acestora. (Durkheim, după cum s-a menționat, explica solidaritatea organică ca o consecință a riscurilor și incertitudinilor asociate unei economii dezvoltate.) Dacă numărul celor care împărțesc același risc este foarte mare, acoperind o proporție semnificativă a unei colectivități, atunci crește probabilitatea de apariție a unei forme de solidaritate socială. Solidaritatea socială se manifestă deci prin difuzarea asumării riscurilor la nivelul întregii societăți, astfel încât oricine care este în situația de a nu putea face față efectelor nedorite ale apariției unui eveniment/acțiuni sociale să poată fi ajutat.

Solidaritatea socială este asociată unui model de justiție socială definită în termeni de nevoi, caracteristică ideologiilor de tip social-democrat. (Unul dintre cele trei deziderate ale socialiștilor: egalitate, libertate, fraternitate – fraternitatea se referă tocmai la solidaritatea socială.)²

Premisele solidarității sociale sunt în sine de natură universalistă. Din această perspectivă, solidaritatea socială reprezintă întruchiparea principiului egalității indivizilor în fața nevoii: toți indivizii, la un moment dat, în decursul existenței lor, se pot afla în „nevoie”. Or, dependența nu mai poate fi considerată apanajul doar a unei minorități sau a unor grupuri sociale. Solidaritatea socială stipulează dreptul la ajutor ce se dobândește prin renunțarea – la nivelul întregii societăți – la ideea de autosuficiență în fața nevoii³.

¹ NAGEL, T. *The Possibility of Altruism*. Oxford: Oxford Clarendon Press, 1970, p.79.

² POP, L.M. (coord.) *Dicționar de politici sociale*. București: Expert, 2002, p.739-740.

³ Ibidem.

Asumarea colectivă a costurilor asociate unor riscuri este necesară din considerente de eficiență, moralitate sau echitate socială: dacă lași un om fără venituri, acesta se poate îmbolnăvi și impune costuri asupra sistemelor de sănătate publică, sau poate deveni infractor și duce la crearea unui climat de insecuritate socială, sau „nu este bine să lași pe cineva să moară de foame”, sau „toți putem ajunge în această situație și, în consecință, societatea trebuie să preia această responsabilitate”.

Modalitatea concretă de manifestare a solidarității sociale este cetățenia socială, respectiv dreptul social. Solidaritatea socială începe acolo unde „conceptul de cetățenie se extinde și asupra aspectelor cel mai personale ale riscurilor și nenorocirilor (...). Ca ființe umane supuse riscurilor, indivizii devin egali”¹. Instrumentul de garantare a acestei forme superioare de cetățenie este considerat statul bunăstării, care și-a găsit întruchipare în Occident în trei modele principale, fiecare din ele având specificul său în managementul social al riscurilor, în înțelegerea solidarității și a modului de realizare a justiției sociale:

- *modelul statului minimal al bunăstării*, regăsit în țări în care liberalismul este tradițional și se caracterizează prin sprijinirea celor mai săraci dintre săraci, pornind de la ideea că economia de piață și familia sunt furnizorii bunăstării pentru individ. Intervenția statului prin mecanismele de protecție socială este temporară și redusă ca amploare. Acest tip de stat al bunăstării poate fi regăsit în special în țările în care liberalismul este tradițional (SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă, Marea Britanie);

- *modelul statului ca realizare – performanță industrială*, regăsit în special în Germania, fondat pe rolul important pe care instituțiile bunăstării sociale îl au în sprijinirea economiei. Aici se încearcă satisfacerea nevoilor în funcție de merit, performanță a

¹ BALDWIN, P. *The Politics of Social Solidarity. Class Bases of the European Welfare State 1875-1975*. Cambridge, US: Cambridge University Press, 1990, p.2.

muncii și productivitate, iar bunăstarea socială este subordonată structurii economice;

- *modelul statului instituțional redistributiv al bunăstării (universalist)*, regăsit în țările scandinave (Suedia, Norvegia, Danemarca), în Olanda, Austria și caracterizat prin asigurarea unor servicii universale în afara pieței, în funcție de nevoi. Statul se ocupă de reducerea inegalităților sociale, universalizarea serviciilor sociale, combaterea sărăciei, de reducerea fiscalității ridicate, în scopul asigurării pentru toate categoriile de populație a unui trai minimal, decent și la standarde ridicate.

Actualele state ale bunăstării demonstrează existența unor combinații din elemente ale celor trei modele, neputându-se vorbi de cazuri „pure”¹.

Începând cu sec. al XIX-lea, ideea solidarității s-a înrădăcinat adânc în conștiința europenilor, creând treptat posibilitatea apariției **solidarismului** ca doctrină specifică. *Solidarismul* este o concepție de tip contractualist, formulată, mai întâi de L.Bourgeois (Solidarité, 1896) și dezvoltată de unii juriști, economiști, sociologi (C.Bouglé, G.L.Duprat etc.), după care, omul încă de la naștere este „debitor” al societății din care face parte, deoarece fără ajutorul acesteia ar pieri îndată după naștere. Individul primește totul de la societate: ocrotire, îngrijire, întreținere, educație etc. Nu există un contract propriu-zis între individ și colectivitate, dar fiecare individ își asumă o serie de obligații sociale de care, ajuns în deplinătatea facultăților sale, trebuie să se achite. Prin urmare, este firesc să i se ceară individului să-și plătească „datoriile” față de colectivitate. Fără îndeplinirea sistemului de obligații ale membrilor săi, societatea nu ar mai putea exista².

Termenii de solidarism și solidaritate adesea sunt utilizați ca sinonime. În realitate, aceste concepte nu sunt identice, chiar dacă

¹ LAZĂR, F. *Introducere în politicile sociale comparate. Analiza sistemelor de asistență socială*, p. 86-100.

² ZAMFIR, C., VLĂSCLEANU, L. (coord.). *Dicționar de sociologie*, p.585.

sunt foarte apropiate și se pătrund reciproc. Solidaritatea este o stare socială proprie omenirii în tot decursul istoriei ei. Solidarismul este o ideologie politică, învățătură filosofică, tehnologie socială și practică administrativă corespunzătoare, fondată pe ideea binelui comun, solidarității și concordării/coordonării intereselor și valorilor.

Solidarismul (neosolidarismul) este un principiu de construire a sistemului social, în care toți membrii săi (cetățenii, familiile, etnosurile, confesiunile religioase, grupurile sociale, partidele politice, corporațiile de afaceri etc.) posedă subiectivitate juridică și social-politică reală, în baza căreia drepturile, posibilitățile și interesele lor pot fi consolidate (solidarizate) în vederea atingerii scopurilor consensuale (bunăstării sociale) la nivel local, național sau global. Respingând atât individualismul liberal, cât și egalitarismul totalitar, solidarismul încearcă să-și creeze propria viziune, fundamentată pe balansarea intereselor individuale și a celor obștești, generale. Sub cele mai diverse aspecte, solidarismul este prezent în toate ideologiile politice contemporane: liberalism, conservatorism, social-democrație, socialism etc.¹

În spațiul moral, termenul de solidaritate este utilizat ca valoare și ca principiu, exprimând nu atât o „datorie”, cât „fundamentul unei datorii”². Menționăm, în același timp, că opiniile privind calitatea de datorie a solidarității sunt controversate. Unii autori susțin că datoria de a fi solidar nu este aceeași ca și datoria morală de a fi cinstit, corect sau bun etc., aducând mai multe argumente în favoarea deosebirilor existente între acestea. Astfel, spun ei, reieșind din faptul că solidaritatea este un fenomen universal și real, nu urmează că ea reprezintă o datorie morală. Solidaritatea singură de la sine nu indică cu cine, când, unde și pentru ce trebuie să

¹ OKAPA, A.H. *Социальная солидарность как основа нового „миростроительного” проекта*. [Accesat 23.03.2014] Disponibil: http://www.perspektivy.info/misl/cenn/socialnaja_solidarnost_kak_osnova_novogo_mirostroitelnogo_projekta_2010-04-01.htm

² LALANDE, A. *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, p.1006.

fîm solidari; ea presupune în mod obligatoriu adăugarea încă a unei oarecare valori, în numele căreia trebuie să fii solidar (de exemplu, Dumnezeu, societatea, omenirea etc.).

De asemenea, e știut că există și „solidaritatea în rău”, care unește indivizii în săvârșirea acțiunilor amurale și criminale. Dependența firească, reală a diferiților indivizi nu totdeauna exprimă solidaritatea lor reciprocă, sau ea poate însemna și un anumit fel de solidaritate axată pe nedreptate, constrângere, violență. O asemenea solidaritate puțin posibil să poată fi privită în lumea umană ca datorie. În contextul celor spuse se înscrie și faptul că solidaritatea cu cineva și pentru ceva adesea înseamnă solidaritate împotriva cuiva și la ceva. Or, unind unii indivizi între ei, solidaritatea îi desparte pe aceștia de alții, generând sau amplificând ura față de cei care din anumite cauze nu sunt participanți ai procesului dat de solidarizare¹.

Conceptul solidarității s-a pomenit astăzi la confluența celor mai diverse discursuri. Mai mult, chiar și în interiorul fiecărui curent solidaritatea este interpretată adesea destul de diferit, ceea ce a făcut ca unele din aceste interpretări să fie aspru criticate nu doar de oponenții, dar și de adepții aceluiași curent. Drept urmare, reflecțiile privind tema solidarității permanent au oscilat între înțelegerea solidarității, pe de o parte, ca virtute religioasă, datorie morală, lozincă politică, element al politicilor de stat, al mișcărilor sociale și filantropice etc., iar, pe de altă parte – ca fapt științific (social, economic, juridic, biologic etc.).

Cu toate diferențele de opinii, solidaritatea rămâne a fi un fapt uman, o valoare practică, necesitând datorii și responsabilități individuale și colective.

Exprimând raporturi date sau concepute, raporturi reciproce, solidaritatea exprimă și *raporturi inseparabile de un sens și de o*

¹ ГОФМАН, А. Б. Социальная солидарность: пробуждение социологической идеи. În: *Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие*. Сессия 1, p.32-39. [Accesat 23.03.2014]
Disponibil: <http://www.ssa-rss.ru/files/File/congress2012/part1.pdf>

*valoare, așadar – raporturi de conștiință sau de fapt de conștiință, fiind ca atare un fapt special uman, care servește și unei aprecieri morale, punând și problema celei mai perfecte solidarități (solidaritate ideală și datorii ale solidarității)*¹.

Din perspectiva eticii profesionale, inclusiv celei a asistenței sociale, de importanță majoră este accepțiunea etico-deontologică a conceptului de solidaritate. În acest sens, solidaritatea se prezintă în calitate de fundament al „datoriei morale” între membrii aceleiași comunități, în măsura în care ei se consideră ca formând un același organism, ceea ce presupune: „comunitate de idei”, „sentiment de întrajutorare”, „coeziune”, „unitate de concepții, de interese și acțiune” sau „a fi împreună”. Solidaritatea funcționează în câmpul socioprofesional ca valoare majoră și ca principiu ordonator al acestuia, susținând protejarea individului și a grupului, grija plină de considerație, înțelegere, bunăvoință; promovarea intereselor personale pe cât posibil în acord cu interesele de grup și cu interesul general, o continuă conciliere dinamică între „privat” și „public”; și, astfel, activarea șanselor pentru un maximum de realizare individuală, prin armonizarea „libertății individuale” cu „protecția comunitară”; prin corespondența „bine privat – bine public”, contribuind substanțial la progresul societății pe linie de securitate și demnitate².

Richard Rorty, reprezentantul unei teorii filosofice majore din ultimele decenii, întemeiază conceptul solidarității pe ideea de „acord neforțat” și „dezacord tolerat”, de „interacțiune liberă și deschisă” între oameni foarte diferiți. Solidaritatea este acel „proces prin care ajungem să vedem alte ființe umane ca pe *unul dintre noi*, mai degrabă decât pe *ei*”³ sau ne obligă să tratăm pe o altă persoană așa cum am dori ca această persoană să ne trateze pe noi.

¹ LALANDE, A. *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*, p.1007.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.279.

³ RORTY, R. *Contingență, ironie și solidaritate*. București: ALL, 1998, p.29.

Solidaritatea este prezentată de Richard Rorty ca mergând de la *noi* spre *ei* în spațiul public, ca abilitatea de a te gândi la oamenii extrem de diferiți față de noi (în special, în ceea ce privește durerea și umilința – *M.B.*, *O.B.*) ca fiind incluși în domeniul lui *noi*¹.

Putem spune că și asistentul social își construiește relațiile cu beneficiarii dintr-o asemenea perspectivă a semnificației solidarității, urmărind să-i ajute pe aceștia să-și rezolve problemele prin mobilizarea eforturilor proprii, precum și cele ale comunității, instituțiilor respective, prin schimbarea mediului înconjurător, prin propuneri la nivel de politici sociale etc. Îndeplinindu-și responsabilitățile profesionale asistentul social devine un promotor al solidarității la diferite niveluri.

Solidaritatea este exprimată de însuși scopul, misiunea asistenței sociale, care îi unește pe toți asistenții sociali „să contribuie la bunăstarea oamenilor, să faciliteze satisfacerea trebuințelor de bază ale tuturor indivizilor, acordând o atenție deosebită trebuințelor și participării celor vulnerabili, discriminați și săraci”². Pentru atingerea acestui scop, asistenții sociali acționează în direcția schimbării atât a oamenilor, cât și a condițiilor sociale, aplicând valorile fundamentale ale profesiei, care, de asemenea, sunt pătrunse de spiritul solidarității: *demnitatea și valoarea umană* ca formă supremă a respectului unicității; *justiția socială*, ca latură practică, teoretică și morală de eliminare a discriminării, încălcării drepturilor omului și de creare a oportunităților de dezvoltare personală și socială deschise tuturor; *participarea*, ca formă activă de consolidare a abilităților personale și de responsabilizare socială; *individualizarea, acceptarea diferențelor* (culturale, de vârstă, de opinii etc.), prin care se recunoaște unitatea umană și, în același timp, că toți oamenii au dreptul „de a fi indivizi și de a fi tratați nu doar ca persoană, ci ca o persoană diferită de celelalte” etc. Asistența socială este fundamentată pe promovarea incluziunii și integrării indivizilor

¹ RORTY, R. *Contingență, ironie și solidaritate*, p.300.

² *Codul Etic NASW*, Preambul.

la cele mai diverse niveluri (familie, comunitate, societate), constituind un mijloc important de afirmare a coeziunii și stabilității sociale.

Solidaritatea reprezintă un mecanism al autoreglării sociale, autoconservării și autodezvoltării organismului colectiv, care permite să fie folosite în măsură maximă posibilitățile tuturor membrilor societății în scopul bunăstării individuale și sociale/colective. În condițiile contemporane de desfășurare a proceselor de globalizare, solidaritatea socială devine o ideologie potențială a autoorganizării și autodezvoltării societății. Contradicțiile și riscurile globalizării (inegalitatea stridentă în dezvoltarea dintre țări și din interiorul lor, sărăcia globală etc.), actuala criză economico-financiară și administrativă mondială cer să se mediteze asupra unor noi modele de supraviețuire, conservare și dezvoltare a popoarelor și statelor, asupra unor noi proiecte de construcție a lumii, iar într-un sens mai larg – asupra unor noi fundamente structurale și etice ale socialului general-uman și local. În prim-plan se impune necesitatea coordonării și solidarizării intereselor, valorilor și potențialului tuturor subiecților relațiilor sociale, construite pe baza eticii nonviolentei, încrederii și loialității libere, „interzicerii răului”. Noile realități cer noi valențe ale solidarității, după spusele lui Ü.Habermas: „o solidaritate mijlocită juridic, o solidaritate între străini”. Pentru ca această formă de solidaritate să devină realitate, ea trebuie în permanență să se raporteze la democrație, la libertate și la dreptate.

4.3. Valori fundamentale ale asistenței sociale înscrise în Codul deontologic.

Orice profesie este axată pe un sistem de valori care îi nuanțează misiunea socială și direcționează activitatea persoanelor care o exercită. Din această perspectivă, potrivit opiniei lui B.Brown, „niciun alt domeniu, poate cu excepția notabilă a filosofiei, nu e preocupat atât de profund de problema valorilor, precum este

domeniul și, în general, profesia asistenței sociale”¹. Sintagma „valori în asistența socială” este întrebuințată într-un sens larg, referindu-se la „o serie de convingeri despre ceea ce este considerat a fi demn și valoros în contextul asistenței sociale: opinii generale despre natura unei societăți bune, principii generale despre cum să obții aceasta prin acțiuni și prin calități sau trăsături dezirabile ale specialiștilor”².

Unele publicații includ în cadrul valorilor profesionale ale asistenței sociale și asemenea valori intangibile cum ar fi creativitatea sau integritatea, care, în opinia lui S.Banks³, pot fi privite ca „virtuți” sau trăsături de caracter ale asistenților sociali. *Valorile profesionale se deosebesc de cele personale* prin faptul că ultimele pot să nu fie împărtășite de toți membrii grupului de profesioniști. De exemplu, un asistent social poate avea personal credința că avortul este un lucru rău, dar aceasta nu este un principiu de bază al asistenței sociale. În măsura în care valorile profesionale sunt localizate în interiorul societății și sunt influențate de valorile generale ale societății, ele pot reflecta poziții ideologice sau politice particulare (de exemplu, liberalism). Însă valorile profesionale ale asistenței sociale nu includ afirmații/declarații directe sau vădite referitoare la credințele politice sau ideologice⁴.

Valorile sunt esențiale pentru practica asistenței sociale, ajutând asistenții sociali să selecteze cele mai reușite modalități de relaționare cu beneficiarii lor. Asistența socială „...nu este numai un mod de a face ceva, ci o constelație de preferințe despre ceea ce merită făcut. Este străbătută de aspirații idealiste privind persoanele și de noțiuni idealiste despre cum trebuie tratați oamenii”⁵.

¹ LOEWENBERG, F., DOLGOFF, R. *Ethical Decisions for Social Work Practice*, p.12.

² *Codul Etic BASW*, Apendice.

³ BANKS, S. *Ethics and values in social work*. Third edition. New York: Palgrave Macmillan, 2006, p.7.

⁴ Ibidem, p.7-8.

⁵ TIMMS, N. *Social Work Values: An Enquiry*, p.18.

În asistența socială, valorile exprimă ideile referitoare la atitudinile față de oameni, la convingerile cu privire la locul și rolul omului în societate, la nevoile și scopurile acestuia, la modalitățile de acțiune în vederea soluționării cazului și obținerii bunurilor necesare unui trai decent. *Valorile asistenței sociale, chiar dacă pe parcursul dezvoltării societății au suportat unele schimbări, totdeauna au fost orientate spre promovarea solidarității, ajutorului, grijii față de alții, includerii și a acceptării altora, echității sociale și demnității individului.*

Valorile sunt scopuri, idei care sprijină și/sau justifică normele¹. Valorile sunt și ele prescrieri ale modului de comportament, însă mai generale decât normele. Caracterul valorilor diferă de caracterul imperativ al normelor. Valorile sunt mai plastice, mai „tolerante”, mai predispuse spre acceptarea diferențelor. Se poate întâmpla că chiar atunci când valorile sunt cele care trebuie să reprezinte un ghid pentru determinarea comportamentului dezirabil, ele să nu conducă în mod necesar la acest rezultat. Or, nu toți oamenii au un comportament coerent cu valorile pe care le profesează. Asemenea cazuri se întâlnesc și în practica asistenței sociale. Discordanța dintre valori și comportamente este generată de mai mulți factori. După cum s-a menționat *supra*, valorile posedă, de obicei, un înalt nivel de generalitate, în timp ce comportamentele sunt determinate de o situație specifică. Dorind să transpună valorile abstracte (respectul necondiționat al persoanei, demnitatea omului, autodeterminarea etc.) în activitatea practică, asistentul social totdeauna va ține cont de categoriile de beneficiari cu care lucrează, de condițiile concrete ale societății date, de diversitatea premiselor valorice ale acestora, care nu totdeauna sunt în concordanță cu valorile generale. Un alt factor generator de neconcordanță dintre valori și comportament poate fi, de asemenea, deosebirea dintre

¹ A se vedea: BULGARU, M. BULGARU, O. Valori și principii etice în asistența socială. În: *Studia Universitatis, seria Științe Sociale*, nr. 3 (63). Chișinău: CEP USM, 2013, p.3-12.

valorile profesionale, cele promovate în societate și valorile personale ale asistentului social.

În opinia mai multor autori, atâta timp cât valorile profesionale rămân generale ele nu pot oferi bazele unui ghid comportamental strict. Cu cât o valoare este mai specifică, cu atât mai importantă ea va deveni pentru constituirea unui asemenea ghid¹. Pe de altă parte, este demonstrat că acordul comun, consensul pot fi obținute cu atât mai reușit cu cât e mai înalt gradul de generalitate al valorilor. Or, pe cât o valoare are un grad de specificitate mai mare, pe atât vor fi mai mici șansele ca ea să fie acceptată pe o scară largă, pe atât va fi mai greu de soluționat dilemele apărute. De exemplu, fiecare om este de acord că viața de familie este o valoare dezirabilă, mai cu seamă în anumite situații. Această valoare generală își păstrează utilitatea până nu este definită specific, căci puțin folos i-ar aduce unui individ care trebuie să ia o decizie în privința tatălui său bătrân și paralizat, fără a mări tensiunea deja existentă între soția sa și copiii pe care el îi are dintr-un mariaj anterior. Este posibil ca nici asistentul social la care acest individ ar putea apela să nu fie capabil să-i ofere vreo referință etică ce ar putea să-i ghideze comportamentul. În contextul dat, este necesar, de asemenea, să se țină cont și de faptul că grupuri deosebite din punct de vedere etnic, religios sau socioeconomic dețin valori nu doar specifice, dar adesea diferite și chiar conflictuale în ceea ce privește viața de familie². Asistenții sociali se confruntă zilnic cu nevoia de a lua decizii morale, ceea ce cere ca ei să posede un vast orizont științific, dar și să cunoască bine valorile profesiei, de asemenea, să-și clarifice bine valorile personale, pe care să le raporteze la valorile profesiei, societății. Asistenții sociali trebuie să-și asume răspunderea pentru consecințele acțiunilor lor în

¹ LOEWENBERG, F., DOLGOFF, R. *Ethical Decisions for Social Work Practice*, p.13.

² TOMPEA, D. *Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale*, p.447-448.

conformitate cu valorile fundamentale, cu principiile etice generale ale asistenței sociale, reflectate în codurile ei deontologice.

Realitatea demonstrează că asistenții sociali se confruntă cu probleme etice, practic, în fiecare caz, valorile profesionale constituind o componentă semnificativă a cadrului de referință în luarea deciziilor. Ele funcționează ca niște filtre prin care asistentul social vede, interpretează și reacționează la situațiile în care se află. „Valorile modelează la nivel abstract modul de gândire al asistenților sociali și le direcționează în mod concret acțiunile prin prisma principiilor practicii asistenței sociale”¹. Principiile eticii profesionale sunt expuse la un nivel general, astfel încât să poată fi ajustate, în funcție de fiecare situație particulară.

În literatura de specialitate există mai multe *clasificări ale valorilor și principiilor fundamentale pe care se bazează asistența socială*. **Z.Butrym**, spre exemplu, enumără în calitate de valori fundamentale pe care se bazează asistența socială: 1) respectul pentru persoană; 2) încrederea în natura socială a omului privit drept creatură unică ce depinde de alți oameni în îndeplinirea unicității sale; 3) încrederea în capacitatea umană de schimbare, creștere și îmbunătățire². **F.P.Biestek**, evidențiază șase principii morale relevante pentru asistența socială: 1) acceptarea; 2) atitudinea neutră; 3) individualizarea; 4) exprimarea sentimentelor orientată spre un anumit scop și implicarea emoțională controlată; 5) confidențialitatea; 6) autodeterminarea³. **N.Timms**, la rândul său, consideră în calitate de principii fundamentale ale asistenței sociale: 1) să respecti clientul; 2) să-l accepți pentru el însuși; 3) să nu-l condamni; 4) să confirmi/aprobi dreptul lui la autodeterminare; 5) să respecti încrederea lui⁴.

¹ MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*. Iași: Polirom, 2006, p.80.

² BUTRYM, Z. *The Nature of Social Work*. London: Macmillan, 1976, p.3.

³ BIESTEK, F.P. *The Casework Relationship*. London: Unwin University Books, 1961.

⁴ TIMMS, N. *Social Work Values: An Enquiry*, p.57.

Clasificările înserate în literatura de specialitate permit să constatăm că sistemul de valori în asistența socială are ca punct de pornire respectarea demnității și integrității ființei umane, respectarea drepturilor fundamentale ale omului fără discriminare.

Sistemul de valori al asistenței sociale apropie această profesie, dar și o deosebește, de altele. Asistența socială, după spusele lui B.Jordan, „aduce în atenția societății ideile eticii sociale, ale solidarității, ajutorului, grijii față de alții, includerii și acceptării altora”¹. Desigur, toate valorile asistenței sociale sunt relevante și importante, acestea influențând constituirea valorilor personale. Angajamentul asistenței sociale, deopotrivă față de binele individual și față de cel general, cere o anumită capacitate de a găsi echilibrul dintre valorile asistenței sociale și cele personale, dar în ambele cazuri se are în vedere bunăstarea fiecărui cetățean, persoana umană fiind plasată în centrul preocupărilor și sistemului său de valori. Eficientizarea activității de asistență socială este influențată de interdependența și interacțiunea tuturor categoriilor de valori: valorile orientate spre individ, valorile orientate spre comunitate, valorile centrate pe practica asistenței sociale, valorile profesionale etc. (a se vedea *Figura 4.1*)

Un rol important în clarificarea anumitor aspecte etice ale asistenței sociale aparține documentului „*Etica în asistența socială. Declarație de principii*” (adoptat de Adunarea Generală a IFSW și IASSW, desfășurată în 2004, la Adelaide, Australia), în care sunt prezentate principiile fundamentale ale eticii profesionale, precum și liniile directoare generale privind comportamentul profesional.

În definiția asistenței sociale, adoptată de Federația Internațională a Asistenților Sociali (IFSW) și de Federația Internațională a Școlilor de Asistență Socială (IASSW), se spune că

¹ ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*. Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2003, p.119.

„În asistența socială sunt fundamentale principiile drepturilor omului și justiției sociale”¹.

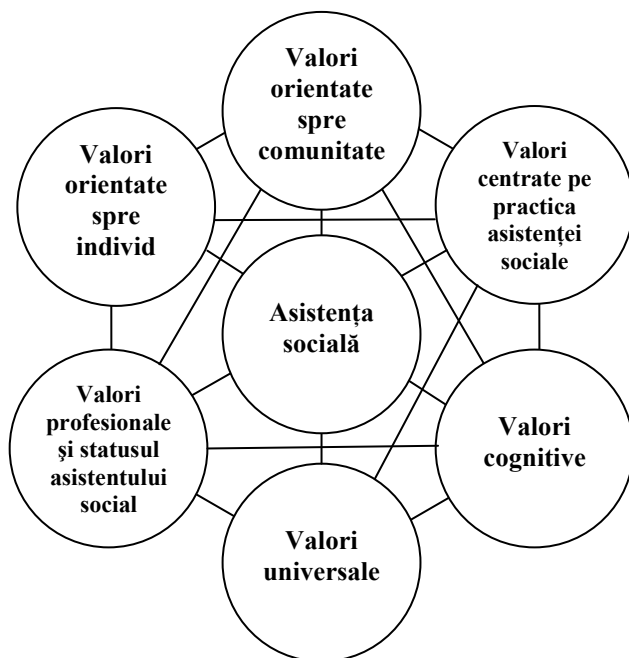

Fig.4.1. Interdependența asistenței sociale – valori.

În *Codul Etic NASW* (Preambul) se menționează că misiunea asistenței sociale este înrădăcinată într-un set de valori-cheie, precum: serviciile, justiția socială, demnitatea și valoarea persoanei, importanța relațiilor interumane, integritatea, competența. Din aceste valori sunt deduse, respectiv, următoarele principii etice generale ale asistenței sociale: furnizarea de servicii în beneficiul clienților ca scop primar al asistenților sociali; respingerea in justiției sociale și promovarea schimbării sociale, în special, în interesul persoanelor, grupurilor de oameni vulnerabili, oprimați; respectarea și promovarea demnității individului, unicității și valorii fiecărei

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii.*

persoane, dreptului beneficiarilor la autodeterminare; recunoașterea importanței fundamentale a relațiilor interumane și promovarea în practica profesională, încurajarea și întărirea relațiilor dintre persoane cu scopul de a promova, reface, menține și/sau îmbunătăți calitatea vieții persoanelor, familiilor, grupurilor, organizațiilor și comunităților; acțiunea cu onestitate și responsabilitate în concordanță cu misiunea profesiei și cu standardele profesionale; practicarea activității numai în aria de competență profesională, dezvoltarea și îmbunătățirea experienței lor profesionale.

Valorile de bază ale asistenței sociale în secolul XXI, evidențiate în *Codul Etic BASW* (2.1, 2.2, 2.3), sunt:

1. *Drepturile omului, respectarea valorii înnăscute și demnității tuturor oamenilor* exprimate în principiile: susținerea și promovarea demnității și bunăstării umane; respectarea dreptului la autodeterminare; promovarea dreptului de participare; tratarea persoanei ca un tot unitar; identificarea și dezvoltarea punctelor tari/forte.

2. *Justiția socială* cu principiile: neacceptarea discriminării; recunoașterea diversității; distribuirea onestă/ echitabilă a resurselor; refuzarea politicilor și practicilor opresive, nedrepte, dăunătoare sau ilegale; neacceptarea condițiilor sociale care contribuie la excluderea socială, stigmatizare sau subjugare, acționând în scopul creării unei societăți incluzive.

3. *Integritatea profesională* cu principiile: susținerea valorilor și reputației profesiei; desfășurarea activității într-un mod cinstit, de încredere și deschis, explicând clar oamenilor rolul asistenților sociali, intervențiile și deciziile; menținerea granițelor profesionale; decizii profesionale bazate pe argumente justificate și echilibrate; responsabilitatea profesională, pentru hotărârile și acțiunile întreprinse, în fața beneficiarilor, angajatorilor și a publicului larg.

Indiferent de clasificările prezentate, în asistența socială există un set de *valori fundamentale, abordate și ca principii morale de bază*, care exprimă totalitatea exigențelor de conduită morală

corespunzătoare activității asistentului social, precum: *respectul pentru persoană (persoana asistată) sau recunoașterea valorii înăscute și demnității fiecărei ființe umane, persoanei asistate; recunoașterea dreptului persoanei asistate la autodeterminare; acceptarea; individualizarea; toleranța, obiectivitatea, confidențialitatea; justiția socială; integritatea profesională*. În continuare vom expune succint conținutul acestor valori și principii, recunoscute ca esențiale de toate codurile etice/ deontologice ale asistenței sociale și având ca suport: „*Etica în asistența socială. Declarație de principii*”; *Codul Etic NASW*; *Codul Etic BASW*; *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*; *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova* (a se vedea *Anexele 1-5*).

Respectul pentru persoană este considerată valoarea supremă a asistenței sociale. În „*Etica în asistența socială. Declarație de principii*” (4.1), în *Codul Etic BASW* (2.1) etc. se spune că „asistența socială se bazează pe respect față de valoarea înăscută și demnitatea tuturor oamenilor și pe drepturile ce rezultă din acestea”, după cum este stipulat și în Declarația Universală cu privire la Drepturile Omului (1948), precum și în alte declarații și convenții cu privire la drepturile omului. Fiecare ființă umană este o valoare unică, are o anumită personalitate, ceea ce implică respect necondiționat. Cerința respectului pentru individ, după cum s-a menționat anterior, a fost formulată pregnant de Im.Kant în versiunea imperativului categoric, care îndeamnă să tratăm umanitatea atât în persoana noastră sau a altcuiva, întotdeauna ca scop și niciodată numai ca mijloc¹. Respectul pentru persoană este un drept al tuturor oamenilor/ beneficiarilor și presupune că asistenții sociali nu trebuie să facă nici-un fel de discriminări: de sex, vârstă, rasă, apartenență etnică sau religioasă, orientare sexuală sau statut socioeconomic etc. *Codul Etic NASW* (1.05, Preambul) prevede că „asistenții sociali sunt sensibili la diversitatea culturală și etnică și se străduie să pună capăt

¹ KANT, Im. *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, p.238.

discriminării, asupririi, sărăciei și altor forme de în Justiție socială”, „promovează Justiția socială și schimbarea socială împreună cu și în numele clienților”, „încearcă să intensifice capacitatea oamenilor de a-și exprima propriile trebuințe”, „încearcă să promoveze receptivitatea organizațiilor, a comunităților și a altor instituții sociale la trebuințele și problemele sociale ale indivizilor”. Fiecare ființă umană are dreptul să fie tratat ca o persoană demnă, rațională, înzestrată cu libertăți inalienabile, capabilă să-și controleze propria viață și să ia propriile decizii. Asistentul social trebuie să respecte, să încurajeze și să apere integritatea fizică, psihologică, emoțională și spirituală a fiecărei persoane precum și bunăstarea ei. În activitatea sa, el nu va oferi, direct sau indirect, suport persoanelor, grupurilor, forțelor politice ori structurilor de putere în manipularea sau oprirea celorlalte ființe umane. Relațiile stabilite în baza respectului creează sentimentul de demnitate și valoare, sporesc abilitatea beneficiarilor de relaționare/ comunicare constructivă cu mediul.

În virtutea unicității ființei umane, toți beneficiarii au dreptul la respectarea demnității, indiferent de valorile și problemele pe care ei le au. Beneficiarii trebuie acceptați așa cum sunt, cu toate calitățile pozitive și negative. Misiunea asistentului social este de a-i sprijini în depășirea problemelor cu care se confruntă și nu de a-i eticheta sau blama. Asistentul social trebuie să susțină și să aprecieze contribuțiile beneficiarilor în munca lor. Aprecieră demnității și valorii oamenilor permite să fie creată o atmosferă emoțională deschisă și sinceră în relația asistentului social cu beneficiarul, le oferă acestora oportunități și accesul la resursele societății¹.

Principiul respectării persoanei umane va fi aplicat de către asistentul social în tratarea tuturor beneficiarilor, inclusiv a persoanelor cu deficiențe, nevoi speciale. În contextul dat, adesea apar discuții cu referire la întrebarea: cine să fie considerat persoană,

¹ MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.27.

în ce constă conținutul conceptului de *persoană*? **R.Budgen** oferă următoarele sugestii pentru definirea conceptului respectiv: „copiii pot fi priviți drept *persoane potențiale*; cei senili sunt *persoane în declin*; bolnavii mintal sunt *persoane în declin temporar*, iar handicapații mintal pot fi considerați ca *persoane permanent potențiale*”. După **R.S.Downie** și **E.Telfer**, există asemănări suficiente între categoriile enumerate și persoanele „total raționale”, pentru a justifica și în cazul lor incidența principiului respectului pentru persoană. Toate persoanele posedă în mod egal trăiri, sentimente și, ca „ființe cu sentimente”, toate persoanele ar trebui tratate cu atenție, în sprijinul respectului pentru demnitatea persoanei¹. Există, desigur, și situații când drepturile derivate din această valoare pot fi limitate sau chiar anulate. Este vorba de cazurile: 1) când acțiunile persoanei încalcă legea; 2) când interesele celorlalți sunt afectate într-un grad inacceptabil; 3) când există un refuz intenționat de a acționa moral; 4) când acțiunile persoanei pot aduce atingere intereselor sale.

Respectul pentru persoană, după cum menționează R.S.Downie și E.Tefler, „nu numai că este atitudine morală de vârf, dar, de asemenea, toate celelalte principii și atitudini morale trebuie explicate în termenii ei”². Or, toate celelalte principii ale asistenței sociale (autodeterminare, individualizare, acceptare etc.) sunt derivate din valoarea fundamentală a asistenței sociale – „respectul pentru persoana umană”, dezvoltând conținutul și sensul acesteia.

Autodeterminarea este o valoare care se regăsește plenar în câmpul asistenței sociale; este unul dintre principiile centrale ale asistenței sociale care își are izvorul în respectul pentru persoană, credința în demnitatea înăscută a persoanei. Autodeterminarea reprezintă libertatea de a alege, materializată ulterior în decizii.

¹ TOMPEA, D. *Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale*, p.454.

² DOWNIE, R.S., TELFER, E. *Respect for Persons*. London: Allen & Unwin, 1969, p.12.

Asistenții sociali trebuie să respecte și să promoveze drepturile persoanelor de a lua decizii și de a alege, indiferent de valorile și alegerile lor de viață¹. Autodeterminarea presupune lipsa constrângerilor și reflectă dreptul beneficiarilor de a-și trăi viața pe baza standardelor proprii. Respectând principiul autodeterminării, asistentul social îndrumă persoana asistată în procesul de identificare a soluțiilor, sporindu-i șansele de a lua hotărâri în cunoștință de cauză, fundamentate pe coerență și obiectivitate. El nu trebuie însă să-și impună punctul de vedere cu referire la alegerea soluțiilor optime, „să împingă clientul într-un curs de acțiuni care se desfășoară contrar dorințelor acestuia”². Atunci când asistentul social începe să impună limite, să violeze autodeterminarea beneficiarului, el se îndepărtează de la principiul respectului demnității ființei umane. Asistentul social care respectă și promovează dreptul persoanelor asistate la autodeterminare, le sprijină în eforturile lor de a-și identifica și clarifica scopurile, de a alege cele mai bune opțiuni de soluționare a problemelor, le apreciază capacitățile și le ajută să-și mobilizeze resursele. Asistentul social trebuie să promoveze implicarea și participarea totală a utilizatorilor serviciilor într-o manieră care să le permită să fie împuterniciți în toate aspectele privind deciziile și activitățile care le afectează viața³.

După cum s-a menționat anterior, în literatura de specialitate se deosebesc două aspecte ale autodeterminării, libertății: libertatea pozitivă și libertatea negativă. *Libertatea pozitivă* înseamnă acceptarea influenței și interferenței în viața unei persoane a unui mod de viață dat, a unor standarde și valori socioculturale, dacă acestea asigură autorealizarea individului. Deși practica asistenței sociale încurajează perspectiva autodeterminării ca libertate pozitivă,

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.1.1; *Codul Etic BASW*, 2.1.2; *Codul Etic NASW*, Preambul, 1.02.

² CLARKE, C., ASQUITH, S. *Social Work and Social Philosophy: A Guide for Practice*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985, p.31.

³ *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.1.2.

este mult mai important ca asistentul social să accepte autodeterminarea sub forma libertății negative, adică sub forma unui drept al beneficiarului¹. Mai mult, există riscul ca, în numele libertății pozitive, în asistența socială să se instituie o dictatură a profesionalismului, susținând, spre exemplu, că „Eu (asistentul social) știu de ce au nevoie ei (beneficiarii), mai bine decât știu ei înșiși”². În felul acesta, se poate întâmpla să fie utilizată chiar presiunea, manipularea din partea profesionistului. Asistenții sociali care impun soluții, tratează beneficiarii ca pe niște subordonați, încălcând, desigur, atât principiul autodeterminării, cât și cel al respectului demnității persoanei.

În același timp, principiul autodeterminării nu înseamnă abandonarea beneficiarilor, diminuarea responsabilității, lipsa îndrumărilor. Asistenții sociali, care respectă principiul autodeterminării, mai degrabă ghidează activ decât conduc coercitiv procesul de asistență. Or, deși nu trebuie să influențeze alegerea făcută de persoana asistată, asistentul social trebuie să-și expună opiniile, gândurile în formă de informații care ar completa cunoștințele cu privire la posibilitățile de rezolvare a problemelor; să-și prezinte punctul de vedere, sugestiile, experiența nu pentru a determina beneficiarul într-o anumită direcție, ci ca o sursă suplimentară de informare pentru procesul de identificare a alternativelor în luarea deciziilor. Asistentul social trebuie să aducă la cunoștința beneficiarului că acestea sunt doar o parte din experiența socială și că el nu deține „monopolul cunoștințelor”, iar părerile lui nu reprezintă un principiu obligatoriu de urmat. În felul acesta, autodeterminarea persoanei asistate se va realiza prin participarea activă atât a beneficiarului, cât și a asistentului social.

¹ TOMPEA, D. *Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale*, p.455.

² BERLIN, I. Two concepts of liberty. In: *Four Essays of Liberty*. Oxford: Open University Press, 1969, p.113.

Autodeterminarea, concepută ca *libertate negativă*, afirmă dreptul la „noninterferență”, „nonmanipulare” și „eliminarea constrângerilor”. Libertatea negativă reflectă dreptul unui individ de a-și administra propria viață și de a lua propriile decizii cu referire la ea, presupune îndepărtarea obstacolelor apărute în calea individului, implicând capacitățile lui proprii. După **R.Wilkys**, „libertatea negativă este libertatea de noninterferență, libertatea de a fi ceea ce sunt, chiar dacă cineva aprobă sau nu”¹. Libertatea negativă cere ca „ceilalți să se abțină de la exercitarea coerciției sau de la impunerea voinței lor asupra cuiva”². Beneficiarul are dreptul de a avea propriile sale valori și credințe, de a nu discuta cu asistentul social situațiile pe care nu le consideră relevante pentru problema respectivă, de a nu accepta un mod anumit de soluționare a problemei. Or, asistentul social trebuie să analizeze cu mare precauție standardele, pe care le va aplica în evaluarea problemei beneficiarului, pentru a nu afecta respectul de sine al acestuia, ceea ce, în caz contrar, ar putea exclude posibilitatea unei cooperări constructive. Asistentul social trebuie să accepte faptul că beneficiarul este o persoană îndreptățită să decidă dacă dorește sau nu o formă sau alta de ajutor. Orice modificare în comportamentul persoanelor asistate trebuie să se realizeze numai prin participarea și implicarea activă a acestora, prin consensul lor.

Pentru a alege trebuie, desigur, să avem la dispoziția noastră un minimum de condiții. Sărăcia absolută și handicapurile, de exemplu, ne limitează semnificativ alegerea. Pentru ca alegerea să fie rezonabilă, este necesar să existe, de asemenea: identificarea obiectivelor valoroase, capacitatea de a face priorități, capacitatea de a găsi mijloacele pentru aceste obiective, capacitatea de adaptare la schimbări în priorități, scopuri și mijloace. Această condiție a

¹ WILKYS, R. *Social Work with Undervalued Groups*. London: Tavistock, 1981, p.59.

² HORNE, M. *Values in Social Work*. Aldershot: Wildwood House, 1987, p.22; TOMPEA, D. *Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale*, p.455.

autodeterminării poate să fie, însă, subminată de lipsa de informații, de manipulare, de incapacități proprii, de șansele reduse la educație pe care le-a avut o persoană, de boală, suferință etc.¹

În practica asistenței sociale se întâlnesc multiple cazuri când beneficiarii au posibilități limitate de a-și exercita libertatea de alegere. Aceștia sunt, de exemplu, beneficiarii care au nevoie de protecție, dat fiind statutul lor de dependență (copii minori, copii instituționalizați, persoane cu handicap, bătrâni etc.), persoanele care se reabilitează după ce au încălcat normele sociale (delincvenții, toxicomanii, alcoolicii, bolnavii mintal) etc. În asemenea situații, asistentul social va lua decizii împreună cu alți specialiști, membri ai familiei, cu tutorele sau curatorul, cu cadre didactice etc., încercând să găsească cât mai multe alternative pentru soluționarea problemelor, să creeze condiții în care aceste persoane să accepte responsabilități și să-și dezvolte capacități de a-și controla propriul comportament. Dar și în aceste cazuri, trebuie menținută, într-o oarecare măsură, autodeterminarea (de exemplu, decizia privind locul de plasament pentru un copil abuzat sau pentru un bătrân etc.). În *Codul Etic BASW* (3.2, 3.3) se spune că „asistenții sociali trebuie să accepte și să respecte pe cât e posibil preferințele, dorințele și implicarea în luarea de decizii a fiecărui individ, chiar dacă ei, sau alte persoane, au dreptul de a lua decizii din numele acelui individ. Aceasta presupune obligația de a recunoaște și a respecta dorințele și sentimentele copilului, acordându-i importanța cuvenită maturității și capacității de înțelegere a copilului, unde legea investeste cu puterea consimțământului cu privire la copil un părinte sau un tutore”.

Fiecare persoană are dreptul să se autorealizeze în măsura în care nu afectează autorealizarea celorlalți. În *Etica în asistența socială. Declarație de principii* (IFSW și IASSW) (4.1.1), în *Codul Etic NASW* (1.02), *Codul Etic BASW* (2.1.2), *Codul deontologic al profesiei de asistență socială din România* (art.19), *Codul*

¹ MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*, p.59.

deontologic al asistentului social din Republica Moldova (art.37, 42, 43, 46) se spune că asistentul social trebuie să respecte și să promoveze dreptul persoanelor/beneficiarilor la autodeterminare, de a face alegeri și de a lua decizii de sine stătător, indiferent de valorile și alegerile lor în viață, cu condiția ca acestea să nu amenințe siguranța, drepturile și interesele legitime ale altor oameni. Însă, în cazul în care acțiunile beneficiarului reprezintă un risc pentru ei înșiși și/sau pentru alte persoane, asistentul social poate limita drepturile beneficiarului la autodeterminare, poate interveni fără a informa beneficiarul. Asemenea decizii pot fi luate numai dacă ele sunt etice, profesionale și legal justificate.

Printre alte valori și principii importante, care ghidează practica asistenței sociale și care își au izvorul, de asemenea, în respectul pentru persoana umană, se înscriu: *acceptarea, individualizarea, toleranța, obiectivitatea, confidențialitatea*.

Acceptarea semnifică o „recunoaștere a valorii interne a persoanei”; „oferirea serviciilor pe o bază universală... nu după dorințele asistentului social”; o „înțelegere tolerantă”, care presupune că asistentul social trebuie să intervină la solicitarea beneficiarilor, chiar și atunci când există un sentiment de respingere¹. Fiind în strânsă legătură cu autodeterminarea, acceptarea înseamnă susținerea punctului de vedere al beneficiarului, tratare cu respect și demnitate a beneficiarului, înțelegându-se că el posedă abilități și resurse unice și are capacitatea de a le utiliza pentru a se schimba, a se dezvolta. Acceptarea nu este doar o toleranță, ci aprecierea pozitivă a contribuției acestuia în munca comună de soluționare a problemei apărute. Acceptarea este o atitudine a asistentului social caracterizată prin a nu critica și condamna, a nu fi judecător al beneficiarului. Acceptarea înseamnă focalizarea nu pe problemele și părțile slabe, dar mai întâi pe punctele tari/forte ale beneficiarilor, pe potențialitățile lor, pe încrederea că ei sunt capabili să-și organizeze viața. Oamenii trebuie acceptați ca persoane cu drepturi și libertăți

¹ TIMMS, N. *Social Work Values: An Enquiry*, p.52.

inalienabile și cu capacități de a-și dezvolta resursele proprii. Abordarea orientată spre punctele tari consolidează sentimentul de competență, speranța în viitor, „ajută în direcționarea clientului spre schimbare...insuflându-i speranța că are opțiuni într-o situație care pare posibil de controlat, atribuindu-i competențe secrete clientului care are nevoie de ajutor”¹. Focalizarea pe punctele tari ajută beneficiarii să-și vadă mai bine propriile resurse în realizarea scopurilor, să găsească aceste resurse „în contextul istoriei personale, în mediul lor social imediat, în structurile ample ale societății, în combinația de caracteristici individuale și în sensurile pe care clienții le atribuie propriilor lor experiențe”², sporind sentimentul de încredere și motivația lor de a se implica în procesul de identificare a soluțiilor.

Individualizarea presupune recunoașterea și înțelegerea calităților unice ale fiecărui beneficiar; utilizarea diferențiată a principiilor și metodelor în asistarea fiecăruia, cu scopul unei mai bune adaptări; tratarea ființei umane anume ca *această* ființă și nu ca alta, adică cu caracteristicile ei personale, diferită de ceilalți. Desigur, asistenții sociali se bazează în activitatea practică pe cunoștințe generale despre comportamentul uman, dar ei trebuie să aplice aceste cunoștințe individualizat, să le adapteze la fiecare caz în parte, să facă distincție între calitățile și circumstanțele diferite ale fiecărui beneficiar. Individualizarea nu acceptă stereotipuri, clasificări în tratarea beneficiarilor. Clasificarea înseamnă generalizare, organizarea fenomenelor pe baza caracteristicilor comune, adică crearea de clase. Acesta este un proces esențial în cunoașterea științifică și construirea de teorii. Când însă clasificarea este folosită în activitatea directă cu oamenii, există pericolul ca ei să

¹ WALL, M.D., KLECKNER, T., AMENDT, J.N., BRYANT, R.D. Therapeutic compliments: Setting the stage for successful therapy. In: *Journal of Marriage and Family Therapy*, 1989, p.161.

² McQUAIDE, S., EHRENREICH, J.H. Assessing client strengths. In: *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, 1997, 78 (2), p.201.

fie tratați ca obiecte incluse în anumite categorii, mai degrabă decât ca indivizi. Etichetarea sau clasificarea duce la comportamente specifice atât din partea celor care etichetează, cât și din partea celor etichetați. Astfel, **Hans Tach** afirmă că dacă o persoană devine o categorie, ceilalți se referă la ea ca la o categorie și ea joacă rolul care i-a fost încredințat. Etichetată ca irațională, o persoană acționează nebunește; catalogată periculoasă, persoana devine periculoasă și ajunge la închisoare¹. Se poate spune deci, că clasificarea, atât de importantă pentru construcțiile teoretice, poate deveni periculoasă când se iau decizii cu referire la persoane aparte. Fiecare beneficiar trebuie privit ca o persoană unică în felul său, cu o poveste particulară a vieții și tratat cu demnitate. „Asistentul social eficient tratează oamenii cu considerație, le respectă unicitatea, apreciază validitatea perspectivelor lor și le ascultă cu atenție părerile”².

Individualizarea nu înseamnă, însă, separarea/izolarea persoanei de un anumit mediu sociocultural, de restul lumii. Persoana trebuie tratată ca un întreg, făcând parte dintr-o familie, dintr-un grup, dintr-o comunitate, dintr-o societate. Asistenții sociali trebuie să fie preocupați de întreaga persoană a beneficiarului, de familia, comunitatea, de mediile sociale și naturale căreia îi aparține acesta și trebuie să caute să identifice toate aspectele vieții unei persoane³. Metodologia asistenței sociale utilizează o varietate de teorii, metode și tehnici, concordate cu abordarea holistică, ecosistemică a persoanelor și mediilor lor. Această perspectivă surprinde complexitatea comportamentului uman, ia în considerare comportamentul indivizilor, familiilor, grupurilor, organizațiilor, comunităților și al relațiilor dintre aceștia, se concentrează mai degrabă asupra modului în care omul și mediul se adaptează unul la

¹ ALEXIU, M. Valori și faze ale acțiunii în asistența socială. În: NEAMȚU, G. (coord.). *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003, p.323.

² MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.27.

³ *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.1.3.

celălalt, neforțând asistentul social să caute un singur responsabil pentru problemele apărute. Perspectiva ecosistemică permite să înțelegem că fiecare individ este un întreg autonom, cu o structură internă complexă unică, dar, în același timp, el face parte sau este membru al unor grupuri mai mari. Oamenii joacă un rol activ în generarea evenimentelor, dar un rol influențat/determinat de forțele și condițiile din mediu, de interacțiunea cu alte persoane. Ca urmare, unele probleme ale beneficiarilor își pot avea originea în relaționarea cu mediul. Desigur, aceasta nu va scoate răspunderea de pe beneficiari pentru soluționarea problemelor lor, dar va determina asistenții sociali să lucreze în echipă cu ei pentru a identifica și implica în acest proces diverse resurse. Tratarea individualizată a beneficiarilor presupune cunoașterea întregului sistem de interacțiuni în care acesta este integrat, ceea ce va permite să fie dezvăluite multiple posibilități de schimbare pentru beneficiari, grupurile lor sociale și mediile lor sociale. „Asistenții sociali ar trebui să se concentreze asupra capacităților tuturor indivizilor, grupurilor și comunităților și astfel să promoveze dezvoltarea acestora”¹.

Toleranța înseamnă a nu învinui beneficiarii, a nu-i evalua ca buni sau răi, a le permite să-și exprime propriile judecăți de valoare. Cele menționate nu exclud faptul că asistenții sociali pot face aprecieri cu privire la acțiunile beneficiarilor. Toate acestea trebuie făcute însă cu mare atenție și cât mai rar, încercând să se afle cât mai multe despre lumea beneficiarului și ajutându-l să-și analizeze valoarea deciziilor prin propriile viziuni și nu prin cele ale asistentului social.

Obiectivitatea este în strânsă legătură cu principiile individualizării și toleranței și înseamnă a reflecta situația așa cum este, imparțial, detașat de impresiile personale. Obiectivitatea unui asistent social ne apare mai degrabă ca o descriere decât o evaluare a comportamentului beneficiarului. Obiectivitatea cere ca asistentul

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.1.4.

social să asculte povestea beneficiarului, evitând propriile sentimente, prejudecăți sau etichetări. Totodată, asistenții sociali obiectivi trebuie să demonstreze atenție și grijă față de beneficiari¹.

Confidențialitatea. În *Codul Etic NASW* (1.07), *Codul Etic BASW* (3.1), *Codul deontologic al profesiei de asistență socială din România* (art.26), *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova* (art.8) se spune că „relațiile în asistența socială trebuie să se bazeze pe respectul drepturilor omului la intimitate, siguranță, și confidențialitate”, că „asistentul social trebuie să respecte drepturile clientului la confidențialitate”, „să păstreze confidențialitatea tuturor informațiilor obținute pe parcursul activității profesionale”. Confidențialitatea este un drept fundamental al beneficiarilor și exprimă dreptul ca informațiile pe care le dezvăluie să fie distribuite de către practicieni în corespundere cu normele etice, respectând intimitatea și confidențialitatea atât în interiorul agenției, cât și între agenții². Aceste informații se referă la identitatea beneficiarului, conținutul discuțiilor cu el, opiniile personale și materialele scrise. Beneficiarul are dreptul de a decide cât de mult poate să dezvăluie din problemele sale; are, deci, dreptul la secretele sale. La rândul său, asistentul social trebuie să ceară atâta informație de la beneficiar de câtă este nevoie pentru a i se oferi serviciul solicitat.

Dreptul beneficiarului la confidențialitate înseamnă în același timp și *dreptul la bunul său renume*. Din această perspectivă, informațiile confidențiale ale unui beneficiar, care, făcute public, pot fi în detrimentul bunului său nume și al poziției sale sociale, trebuie păstrate (protejate) cu strictețe. În acest scop, nu se admite interviuarea beneficiarului în prezența altor persoane; nu se admit, de asemenea, emiterea mesajelor care pot oferi informații despre beneficiar, discuțiile publice între asistenții sociali referitoare la

¹ MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, pp.81-82.

² *Codul Etic BASW*, 3.4, 3.5.

beneficiarii lor etc. Asistentul social trebuie să obțină acordul de bună-știință al beneficiarilor atunci când activitățile lor se înregistrează în scris sau audio, sau când la acestea participă ca observator o a treia persoană.

Asistenții sociali trebuie să respecte și confidențialitatea informațiilor aflate de la colegii lor în cadrul activității profesionale. Ei trebuie să fie precauți pentru a asigura și păstra confidențialitatea informației transmise către alți parteneri prin intermediul computerului, poștei electronice, mașinilor fax, telefonului și altor tehnologii electronice. Divulgarea informațiilor de identificare trebuie evitată pe cât e posibil¹.

Dreptul la bunul său nume, la confidențialitate impune restricții deontologice și față de instituția asistenței sociale. Astfel, serviciile de asistență socială nu pot păstra date despre beneficiar decât cu consimțământul acestuia. Serviciilor sau autorităților care solicită informații despre beneficiar în scopul unor statistici sau cercetări trebuie să li se ofere date codificate, care protejează identitatea beneficiarului și aspectele de intimitate ale „problemei” sale.

În practica asistenței sociale pot fi și anumite excepții de la aceste restricții. De exemplu, asistentul social nu poate aplica cu strictețe principiul confidențialității în cazul asistării persoanelor cu handicap sever, care și-au pierdut într-o anumită măsură din capacitatea de autodeterminare. Lucrând într-o echipă multidisciplinară, el trebuie să împărtășească informațiile pe care le deține cu medicul psihiatru sau cu psihologul pentru a se obține evaluarea cât mai deplină a persoanei respective. Asistenții sociali fac excepție de la principiul confidențialității și în situațiile când există pericolul ca beneficiarul să producă un rău altei persoane. În cazul anchetelor juridice, asistentul social, instituția respectivă sunt obligați să transmită anumite informații despre beneficiar, cu condiția ca ele să

¹ *Codul Etic NASW*, 1.07(m).

rămână în interiorul echipei. Serviciilor trebuie oferită informația relevantă doar pentru cazul dat și cu permisiunea beneficiarului. În același timp, asistentul social trebuie să informeze beneficiarul în detaliu despre limitele confidențialității într-o situație concretă, despre scopul și modul în care va fi folosită informația. În *Codul Etic NASW* (2.02), *Codul Etic BASW* (3.10), *Codul deontologic al profesiei de asistență socială din România* (art.26,3,4), se spune că în anumite cazuri informația confidențială poate fi dezvăluită doar cu consimțământul beneficiarului de servicii sociale sau al reprezentantului legal al acestuia. Totodată, se menționează că pot exista și excepții justificate de la această regulă. Astfel, asistenții sociali pot dezvălui informații confidențiale fără acordul beneficiarilor, în condițiile legii și ale actelor normative adoptate în vederea executării acestora sau atunci când nedeazăluirea acestora ar pune în pericol viața, integritatea fizică a beneficiarului sau a altor persoane. Asistentul social este obligat să explice beneficiarilor motivația încălcării confidențialității informațiilor pe care le dețin în legătură cu aceștia și posibilele consecințe, în condițiile legii.

Dreptul la confidențialitate și bunul nume necesită ca relațiile dintre asistentul social și beneficiar să se desfășoare în condiții de protecție și intimitate absolute. Toate documentele (rapoarte, dosare, anchete etc.) trebuie păstrate într-un regim de siguranță, fără ca ele să fie accesate de persoane străine cazului. Asistentul social trebuie să permită beneficiarilor acces moderat la orice document din domeniul asistenței sociale care poate avea legătură cu persoana lor. Totodată, asistentul social trebuie să aibă mare grijă să protejeze confidențialitatea informațiilor despre alte persoane la care se referă aceste documente. Ca principiu etic, confidențialitatea stă la baza stabilirii unor relații profesionale de încredere, la baza dezvoltării unor parteneriate eficiente.

Justiția socială. Definiția asistenței sociale, aprobată de IFSW și IASSW în timpul întâlnirilor comune de la Copenhaga desfășurate în mai 2001 (secțiunea 2), de la care pornește și documentul comun

al IFSW și IASSW „*Etica în asistența socială. Declarație de principii*”, evidențiază principiul justiției sociale (alături de cel al drepturilor omului) ca principiu fundamental în asistența socială. „Asistenții sociali, se spune în acest document, au responsabilitatea de a promova justiția socială, în relație cu societatea în general și în relație cu persoanele cu care ei lucrează” (secțiunea 4.2). Aceasta înseamnă înfruntarea *discriminării negative**. Asistenții sociali au responsabilitatea de a contesta discriminarea negativă bazată pe caracteristici de tipul: capacitate, vârstă, cultură, sex, statut marital, statut socioeconomic, opinii politice, culoare rasă sau alte trăsături fizice, orientare culturală sau credință religioasă¹. Justiția socială este considerată valoare și principiu de bază pentru practica asistenței sociale și în codurile etice NASW, BASW etc., în care se spune că asistenții sociali au datoria „de a promova valorile sociale, economice, politice și culturale, instituțiile care sunt compatibile cu realizarea justiției sociale”, „de a promova justiția socială și schimbarea socială împreună cu și în numele clienților”². Aceasta înseamnă că asistentul social trebuie să promoveze condițiile ce încurajează respectul pentru diversitatea socială și culturală din interiorul țării și la nivel global; să promoveze politicile și practicile ce demonstrează respect pentru diferențe, ce apără drepturile și confirmă egalitatea și justiția socială pentru toți oamenii³.

Justiția socială se referă la modul în care societatea distribuie membrilor săi resursele de care dispune și presupune eliminarea

* În *Declarația de principii* este utilizat termenul *discriminare negativă*, menționându-se că în unele țări acest termen este folosit în loc de *discriminare* și că există și conceptul de *discriminare pozitivă*. Totodată, *discriminarea pozitivă* este cunoscută și drept „acțiune afirmativă”, înțelegându-se pașii pozitivi făcuți pentru a redresa efectele discriminării istorice împotriva grupurilor nominalizate *supra* (*Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.2.1).

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.2.1.

² *Codul Etic BASW*, 2.2; *Codul Etic NASW*, 4.02, 6.01, 6.04.

³ *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.2.2; *Codul Etic NASW*, 6.04.

discriminării împotriva oricărei persoane sau oricărui grup în funcție de rasă, culoare, sex, orientare sexuală, vârstă, religie, statut marital, convingerea politică, a discriminării în funcție de orice handicap mintal ori fizic sau orice altă preferință ori caracteristică personală, condiție ori status. Asistentul social trebuie să acționeze pentru a se asigura că toate persoanele au acces la resursele, serviciile și oportunitățile de care au nevoie. El trebuie să extindă aria oportunităților pentru toate persoanele, acordând o atenție deosebită grupurilor și persoanelor dezavantajate, oprite¹.

Justiția socială nu înseamnă o egalitate de status social între toate persoanele, ci o egalitate de tratament, șanse egale în accesarea resurselor comunitare, rezultate egale, sprijin pentru persoanele vulnerabile, respectarea tuturor drepturilor omului. Referindu-se la conținutul justiției sociale, **D.Saleebey** pune în lumină următoarele caracteristici: a) resursele sociale se distribuie pe principiul trebuințelor, cu precizarea clară că aceste resurse susțin dezvoltarea resurselor personale, dreptul la aceste resurse fiind unul dintre atributele cetățeniei; b) oportunitățile de dezvoltare personală și socială sunt deschise tuturor, cu precizarea că cei care au avut de suferit pe nedrept, fără a fi vinovați în vreun fel, vor fi compensați în mod adecvat; c) este esențial să se elaboreze, la toate nivelurile societății, obiective și politici care au ca scop esențial dezvoltarea umană și îmbogățirea experienței umane și care sunt considerate prioritate în raport cu alte obiective și politici; d) se renunță la exercitarea arbitrară a puterii sociale și politice; e) discriminarea, ca mijloc de stabilire a priorităților, de dezvoltare și de distribuire a resurselor sociale și naturale și de soluționare a problemelor sociale, este eliminată². Injustiția socială apare atunci când societatea încalcă drepturile omului sau îi prejudiciază pe unii din membrii săi și

¹ *Codul Etic NASW*, 3.IV; *Codul Etic BASW*, 2.2; *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*, art.9, 14; *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova*, art.4, 7, 2.6.

² MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.27.

instituționalizează inegalitatea prin discriminări împotriva unor grupuri de cetățeni. Aceasta împiedică accesul egal la oportunități și resurse, limitând participarea completă la viața societății.

Pentru a promova accesul la resurse, este necesar ca asistenții sociali să se asigure că modul lor de lucru denotă competență și sensibilitate pentru diversitatea culturală. Diversitatea culturală, în cel mai larg sens al său, descrie fenomenul diferențelor umane ca fiind generat de apartenența la diverse grupuri identificabile (nu doar la etnie sau rasă). Din această perspectivă, niciunul dintre noi, indiferent de identitatea noastră culturală primară, nu este monocultural. Unicitatea noastră culturală derivă din apartenența la multiple culturi – asociate celor două sexe, unor ocupații, cluburi și organizații, unor regiuni geografice, comunități, unor etnii și religii etc. Membrii unui grup au, în general, aceleași valori sau urmează reguli comune de comportament pentru participarea și/sau apartenența la grup. Cu toate acestea, fiecare membru al grupului prezintă și multe calități și comportamente care îl diferențiază de ceilalți, ele fiind generate de statusul socioeconomic, educație, trecutul familiei etc.¹ Multitudinea de variabile socioculturale, care îi influențează atât pe asistenții sociali, cât și pe beneficiari, generează concluzia că cele mai multe relații în practica asistenței sociale sunt relații multiculturale, iar asigurarea succesului în lucrul cu diverși beneficiari ține atât de respectarea valorilor și principiilor asistenței sociale, cât și de competența culturală a asistentului social, de cunoștințele, convingerile lui etnoculturale, de înțelegerea manifestată pentru atributele culturale ale fiecărui beneficiar.

Diferențele culturale obligă asistenții sociali să aprecieze punctele forte ale diferitelor practici culturale, de asemenea, problemele legate de „relativitatea culturală”, mai degrabă decât „sensibilitatea culturală”. Asistenții sociali trebuie să învețe cum să

¹ ROUNDS, K.A., WEIL, M., BISHOP, K.K. Practice with culturally diverse families of young children with disabilities. In: *Families in Society*, 1994, 75 (1), p.7.

aplice aceste considerente în agențiile lor și în practica lor personală. Ei trebuie să știe că nu există nicio carte cu rețete gata, care i-ar ajuta să găsească răspuns la seturile complexe de cauze și efecte ale potențialelor conflicte generate de diferitele tradiții culturale, etnice și religioase ale grupurilor, atunci când sunt aplicate la clienți anumiți și în anumite momente de timp. „Lucrătorii sociali pot realiza acest lucru aplecând urechea la idei, învățând din teorii și din cercetare. Toate acestea oferă posibilitatea unei aprecieri și înțelegeri culturale clare”¹.

Asistenții sociali se asigură de egalitatea șanselor privind accesul persoanelor asistate la informații, servicii, resurse și participarea acestora la procesul de luare a deciziilor. Ei contestă și combat diferitele forme ale in justiției sociale, precum: sărăcia, șomajul, discriminarea, excluderea etc. Asistenții sociali trebuie să pledeze pentru și să susțină schimbarea politicilor și legislației în scopul de a îmbunătăți condițiile sociale și de a promova justiția socială, de a sprijini crearea de oportunități pentru populațiile dezavantajate, de a promova bunăstarea generală a societății la nivel global și local, dezvoltarea oamenilor, comunităților lor și a mediului lor înconjurător. Asistenții sociali au obligația de a înfrunta condițiile sociale care contribuie la excluziunea socială, stigmatizare sau subjugare și să lucreze în vederea dezvoltării unei societăți incluzive².

Integritatea profesională se prezintă ca o valoare și un principiu de bază al conduitei profesionale, un factor de acțiune deosebit de important pentru încredere în activitatea profesională. *Codul Etic BASW* (2.3) evidențiază integritatea profesională, alături de respectul pentru valoarea înăscută a tuturor oamenilor și justiția socială, ca una din valorile fundamentale ale asistenței sociale, prin

¹ LITTLECHILD, B. Values and cultural issues in social work. In: *ERIS web journal*, 1/2012, p.62-64.

² *Etica în asistența socială. Declarație de principii*, 4.2.3, 4.2.4, 4.2.5; *Codul Etic NASW*, 6.01.

care asistenților sociali li se înaintează responsabilitatea de a respecta și a susține valorile și principiile profesiei, de a se asigura că comportamentul lor nu va prejudicia imaginea profesiei. De asemenea, și în *Codul Etic NASW* (Preambul) integritatea figurează, împreună cu serviciile, justiția socială, demnitatea și valoarea persoanei, importanța relațiilor interumane, competența, ca valoare principală a asistenței sociale. Asistenții sociali, se menționează în codurile etice, trebuie să acționeze tot timpul într-o manieră cinstită, de încredere și deschisă, explicând clar rolul lor, intervențiile și deciziile luate, să nu dezamăgească sau să manipuleze oamenii care beneficiază de serviciile lor, colegii sau angajatorii lor. Conduita integră se referă atât la integritatea profesională, cât și la integritatea personală. Integritatea personală vizează tot ceea ce facem, iar integritatea profesională se limitează la activitățile profesionale. Dar și într-un caz și în altul integritatea se referă la calitatea unei persoane de a face ceea ce trebuie. Din această perspectivă, *Codul Etic BASW* (2.3, 9, 12), *Codul Etic NASW* (5.01), *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România* (art.16, 17, 25), *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova* (art.19, 20, 26) stipulează că asistenții sociali trebuie să lucreze în scopul menținerii și promovării unor standarde ridicate ale profesiei, să-și practice profesia cu probitate morală, demnitate, onestitate și competență. Ei trebuie să acționeze în concordanță cu cele mai înalte standarde ale integrității profesionale, menținând în cadrul colectivității un înalt standard al conduitei sale morale, al aptitudinilor și identității sale de asistent social. Asistenții sociali trebuie să promoveze și să dezvolte valorile și etica profesională, baza de cunoștințe și misiunea profesiei de asistent social, să protejeze și să sporească integritatea profesională prin studii, activități de predare, cercetare și consultare, servicii, expuneri în cadrul comunităților, prin participare activă în cadrul organizațiilor lor profesionale, precum și prin alte acțiuni de eficientizare a practicii profesionale.

În scopul promovării demnității profesiei, asistentul social se va preocupa permanent ca partenerii, asociații și/sau angajații săi să nu lezeze drepturile persoanelor cu care interacționează în actul profesional, să nu diminueze încrederea publică în profesionalismul, onestitatea și responsabilitatea membrilor organizației, precum și pentru a preveni practicarea ilegală a profesiei de asistent social, sesizând în acest sens Colegiul asistenților sociali, Comisia de deontologie, alte instituții responsabile. Asistentul social trebuie să accepte responsabilizarea sau angajarea sa doar pe baza unor competențe pe care le are deja sau pe care intenționează să le dobândească. El nu trebuie să-și denatureze calificarea profesională, educația, experiența sau originea; să aibă în vedere în primul rând obligațiile de serviciu ale profesiei sale.

Asistentul social trebuie să fie vigilent și să reziste influențelor și presiunilor care interferează cu exercitarea profesiei, păstrând imparțialitatea judecăților necesare pentru a practica. El nu trebuie să folosească relațiile profesionale în scop personal. Asistenții sociali trebuie să stabilească limite adecvate, în condițiile legii, în relația lor cu beneficiarii și colegii, astfel încât să nu abuzeze de poziția lor în avantajul propriu, pentru a obține beneficii financiare sau într-o beneficie de exploatarea sexuală a acestora¹.

În luarea deciziilor, asistenții sociali trebuie să se bazeze pe argumente bine gândite și echilibrate, fiind permanent conștienți de impactul valorilor, prejudecăților personale, precum și al conflictelor de interes asupra activității lor și al altor oameni. Ei trebuie să fie pregătiți pentru a răspunde și justifica deciziile și acțiunile întreprinse în fața beneficiarilor, angajatorilor și a publicului larg.

Asistentul social trebuie să reacționeze pe căile cele mai potrivite împotriva comportamentului lipsit de etică al oricărui membru al profesiei. El trebuie să acționeze pentru a preveni practicarea neautorizată și neinstruită a asistenței sociale. Asistenții

¹ *Codul Etic BASW*, 2.3, 3; *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*, art.29.

sociali nu trebuie să facă nicio denaturare în prezentarea sa în ceea ce privește calificarea, competența, serviciile sau rezultatele ce urmează a fi atinse. Asistenții sociali trebuie să acționeze totdeauna cu integritate și să trateze oamenii cu compasiune, empatie și grijă.

Valorile și principiile etice prezentate constituie fundamente pe care este construită întreaga arhitectură a asistenței sociale. Dat fiind complexitatea realității sociale în schimbare și a experienței în domeniul asistenței sociale, valorile și principiile, expuse în codurile etice, sunt modificate periodic, prin proceduri specifice oricărei asociații naționale.

4.4. Dileme etice

În activitatea practică, după cum s-a menționat deja, asistentul social se întâlnește cu o serie de greutăți, situații extrem de complicate, când este impus să aleagă între două sau chiar mai multe posibilități de a acționa, între angajamente uneori contradictorii sau *dileme* care presupun implicații valorice.

Esența conflictelor deontologice în asistența socială ține de contradicția dintre ceea ce este și ceea ce ar trebui să fie. Modificările lor pot fi prezentate în calitate de conflicte ale priorităților „trebuie-ului” față de societate și stat, profesie, colegi, beneficiari și față de sine însuși. Într-un asemenea gen de încurcături, dificultăți, s-ar părea că este rațional ca asistentul social să se adreseze la principiul filosofic general: generalul, inclusiv în etică și în etica profesională, totdeauna are prioritate față de particular, esențialul – față de neesențial. Cu toate acestea, în activitatea practică specialistului adesea îi vine greu să decidă față de cine să-și facă datoria în primul rând: față de societate și stat sau față de beneficiar; față de beneficiar sau față de sine însuși; față de profesie sau față de colegi etc.? Nu totdeauna este ușor să identifice esențialul și neesențialul, generalul și particularul. Mai mult, aplicarea acestui principiu este îndreptățită, doar atunci când conflictul este unul real și nu inventat, imaginat, subiectiv.

Printre situațiile de risc cu care se confruntă deseori asistenții sociali în activitatea practică sunt, de exemplu, cazurile când:

Binele individului/persoanei asistate este în conflict cu binele celorlalți și în care se cere să fie găsită o soluție optimă cu posibilități de stabilire a unui echilibru între părți. Orice beneficiar este cointeresat să i se rezolve pe deplin problemele, pe când societatea și statul, ținând cont de situația social-economică, pot considera (și să-și expună poziția în acte juridico-normative) că soluționarea definitivă a problemelor, în special a celor materiale, ale unui beneficiar aparte este imposibilă. În realitate, nu putem considera că dorința beneficiarului de a avea o viață omenească, dar nu una searbădă, este ceva nenormal. În timpul de față, statul și asistența socială nu dispun, însă, de posibilitatea de a asigura tuturor beneficiarilor nivelul de trai dorit. Situația dată poate provoca asistentul social să opună interesele societății și ale beneficiarului. Astfel, asistentul social, uitând că societatea moldovenească, după unii sau alți indicatori, constă în prezent în cea mai mare parte din oameni vulnerabili, va începe să-i opună pe aceștia beneficiarului său.

Și mai îngrijorător este un alt paradox: asistentul social, comparând nivelul bunăstării proprii (în primul rând, cel material) cu cel al beneficiarului, căruia, în virtutea obligațiilor sale profesionale, îi oferă servicii și ajutor material, poate ajunge la concluzii puțin îmbucurătoare. Compararea propriului nivel de viață cu cel al altor oameni este, desigur, un fenomen normal pentru fiecare persoană. De aceea, sentimentul nedreptății și jignirii poate apărea și la specialiștii din diferite domenii, inclusiv cel al asistenței sociale, slab remunerate. În asemenea cazuri, asistentul social va trebui să facă o analiză etico-axiologică minuțioasă a situației beneficiarului în contextul realității sociale și, în baza rezultatelor obținute, să decidă ce prezintă prin sine o valoare mai mare: generalul sau particularul, materialul sau spiritualul, interesele grupului, comunității, societății sau ale unui individ aparte etc.? Obiectivitatea în aprecierea propriei

situații, a propriilor posibilități, de asemenea, poate contribui la soluționarea conflictului.

În rezultatul analizelor efectuate, alegerea trebuie făcută în favoarea valorilor de un rang mai înalt, cel al „trebuie-ului” prioritar. Desigur, este un lucru extrem de greu să faci această alegere, cu atât mai mult că nu poate fi propusă o rețetă generală. Asistentul social este, însă, cel mai bine informat despre posibilitățile societății, instituției asistenței sociale, serviciului său social și ale sale proprii la o anumită etapă concret-istorică, ceea ce-i permite să explice beneficiarului argumentat și convingător specificul asistenței sociale în condițiile social-economice, spiritual-culturale și politice date, atenuând sau rezolvând conflictul apărut.

O altă grupă de dileme etice ține de *conflictul dintre valorile personale și cele profesionale* ale asistentului social. Asistentul social poate să nu fie de acord cu beneficiarul după motivele sale politice, religioase, morale sau alte motive, dar el este obligat să-și îndeplinească datoria profesională față de toți beneficiarii, care și ar fi opiniile lor. Asistentul social trebuie să-și cântărească bine toate obligațiile față de profesie și beneficiar, indiferent de divergențele valorice.

Sentimentul datoriei asistentului social cere de la el o consacrare profesională și personală totală activității, orientate spre realizarea scopurilor puse lui de către profesie, societate, colectivul de muncă, beneficiar. Această cerință determină rigid conduita specialistului în toate domeniile activității profesionale practice. Mai mult, asistența socială nu aparține activităților profesionale limitate în spațiu și timp. După ce s-a sfârșit ziua de muncă, asistentul social nu mai încetează să fie asistent social. Expresia că asistența socială nu este atât o profesie cât o soartă a omului demonstrează elocvent pătrunderea ei în toate sferile vieții specialistului. Stereotipurile profesionale se transferă uneori pe neobservate în viața lui cotidiană, transformându-se, cu trecerea timpului, în obișnuință. Aceasta nu înseamnă însă că asistentul social trebuie să fie o personalitate

complet înghițită de practica profesională nemijlocită. Într-o asemenea situație vor avea de suferit atât profesia, cât și beneficiarul, și asistentul social ca personalitate, precum și anturajul său. Un astfel de asistent social va deveni o anexă (lipsită de personalitate) a profesiei, dar nu un subiect al ei. Asistentul social poate și trebuie să aibă propriul „eu”, care include nu doar interese profesionale, dar și interese sociale, spirituale, culturale etc., să fie o personalitate multilateral dezvoltată, să trăiască o viață pe deplin valoroasă. În caz contrar, el nu va fi atractiv pentru beneficiar, nu va avea ce oferi acestuia.

Asistentul social are dreptul la fericire, dezvoltare, autoperfecționare, construirea vieții conform alegerii personale într-o măsură nu mai mică decât beneficiarul. Asistența socială nu este un mijloc de limitare, chinuire, abdicare. În perfecționarea asistentului social ca profesionist și personalitate, în bunăstarea și armonia vieții lui personale este cointeresat nu doar el singur, dar și profesia, și societatea, și beneficiarul. Bunăstarea, prosperitatea sunt atractive: omul este înclinat într-o măsură mai mare să aibă încredere în opinia, sfaturile și îndrumările persoanelor prospere, decât ale celor ce nu au capacitatea să se folosească de propriile cunoștințe, sau cunoștințele și posibilitățile cărora sunt de o calitate destul de suspicioasă. Includerea totală a asistentului social în activitatea profesională se poate produce în cazul în care el este în esență prosper și nimic important nu-l mai împiedică să se concentreze asupra lucrului¹.

Așadar, specialistul trebuie să învețe a îmbina în situații concrete interesele profesionale cu cele personale, să evite contradicțiile dintre ele – lucru pe deplin realizabil, dacă activitatea profesională corespunde vocației specialistului, valorilor și idealurilor lui principale, reprezentărilor sale despre datoria morală.

¹ МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Деонтологические аспекты социальной работы*, c. 63-67.

O parte din dilemele etice își găsesc expresia în conflictul direct dintre sistemul personal de valori și cel al instituției în care asistentul social își desfășoară activitatea.

Nu mai puține dificultăți apar, după cum s-a menționat și în compartimentele anterioare ale acestei lucrări, cu privire la *aplicarea principiului autodeterminării* ca valoare esențială a asistenței sociale, la *promovarea principiului confidențialității* etc. Astfel, acțiunile paternaliste includ amestecul în libertatea beneficiarilor cu scopul de a-i proteja de acțiunile autodistrugătoare și pentru a le asigura propria lor bunăstare. Paternalismul admite posibilitatea de a obliga beneficiarii, contra dorinței lor, să accepte serviciile. Situația dată generează un șir de discuții cu referire la limitele admisibilității paternalismului. Pe de o parte, beneficiarii au dreptul la autodeterminare (ceea ce ar însemna și la anumite forme de conduită riscantă), iar, pe de altă parte, asistentul social poartă răspundere pentru protecția beneficiarului, în cazul în care acestadevine vulnerabil. De multe ori paternalismul înseamnă, de fapt, protejarea beneficiarului de el însuși. Pentru o asemenea intervenție sunt necesare, însă, argumente destul de convingătoare. Asistența socială în întregime consideră importantă, esențială valoarea autodeterminării, paternalismul fiind acceptat ca măsură aplicată în ultima instanță.

Pot exista, desigur (dar nu neapărat) și dificultăți de natură etică legate de deosebirile culturale și de diferite forme de guvernare. Fiecare asociație profesională națională trebuie să discute și să clarifice dificultățile și problemele importante, deosebit de relevante pentru țara sa. Totuși, e necesar să conștientizăm că există și zone problematice unanim recunoscute, printre care *Etica asistenței sociale. Principii și standarde* (2.3. Zonele problematice) evidențiază:

a) situația în care loialitatea asistentului social se află la mijlocul unor interese aflate în conflict:

- între interesele asistenților sociali și ale beneficiarilor;

- între interesele conflictuale ale beneficiarilor individuali și ale altor indivizi;
- între interesele conflictuale ale unor grupuri de beneficiari;
- între grupuri de beneficiari și restul populației;
- între un sistem/o instituție și grupuri de beneficiari;
- între un sistem/o instituție/un patron și asistenții sociali;
- între diferite grupuri profesionale;

b) faptul că asistentul social acționează atât pentru a ajuta, cât și pentru a controla: relația dintre aceste două aspecte opuse ale asistenței sociale impune o clarificare bazată pe o opțiune explicită de valori în scopul evitării amestecului de motive sau pentru a evita neclaritatea motivelor, a acțiunilor și consecințelor. Atunci când asistenții sociali participă la activități de control asupra cetățenilor, ei sunt obligați să-și clarifice pozițiile etice implicate de acest rol și măsura în care rolul respectiv este în concordanță cu principiile etice de bază ale asistenței sociale;

c) faptul că rolul asistentului social de a proteja interesele beneficiarului poate intra în conflict cu exigențele de eficiență și utilitate; această problemă devine din ce în ce mai importantă odată cu introducerea și întrebuințarea noilor tehnologii informaționale în domeniul asistenței sociale¹.

De regulă, problemele etice apar atunci când asistentul social caută răspuns la întrebarea: „Ce trebuie să fac eu sau clientul din punct de vedere moral într-o situație particulară?”². Or, asistentul social se pomenește adesea în fața unor dileme, răspunsul concret la care pentru situația dată nu poate fi găsit în Codul deontologic. În acest context menționăm că Codul deontologic nu poate fi (și nu trebuie) privit ca o sumă de rețete pentru toate cazurile. El oferă principii fundamentale ce ghidează raportarea la situații care cer soluții etice. Aceasta înseamnă că deciziile pe care preconizăm a le

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii.*

² TIMMS, N. *Social Work Values: An Enquiry*, p.33.

lua trebuie filtrate prin prisma tuturor valorilor profesionale și nu doar al unui paragraf al Codului, că această decizie trebuie să fie satisfăcătoare nu doar pentru asistentul social, dar și pentru standardele asistenței sociale.

Factorii generatori de dileme etice pot fi încadrați în trei grupe principale:

1. **Factorii care provin de la asistenții sociali:** presupunerile, convingerile, judecățile lor de valoare privind natura umană, valorile, scopurile activității de asistență socială sau concepțiile lor teoretice privind activitatea profesională.

2. **Factorii ce țin de beneficiar:** personalitatea sa, nivelul său mintal și educațional, relațiile cu alți membri ai familiei sale, cu comunitatea, relațiile și situația sa profesională etc.

3. **Factorii ce țin de problemă:** însăși natura problemei, definirea ei, scopurile și prioritățile care derivă din acest specific, strategiile și opțiunile la care se pretează.

În sinteza oferită de **R.Dolgoft, F.Loewenberg** și **D.Harrington**¹, subiectele principale ce constituie elemente ale dilemelor cu care se confruntă asistenții sociali în practică sunt următoarele:

- cunoștințele profesionale ale celui care oferă ajutor *versus* drepturile beneficiarilor de a alege serviciile pe care și le doresc;
- obligațiile și solicitările contradictorii la care asistentul social este nevoit să răspundă;
- hotărârile privind beneficiarii, care trebuie luate împreună cu beneficiarii, cu consimțământul acestora, dar în multe cazuri aceștia nu înțeleg toate implicațiile alegerilor lor;
- asistentul social trebuie să ia uneori decizii în situații neclare, ambigue sau contradictorii;

¹ DOLGOFF, R., LOEWENBERG, F., HARRINGTON, D. *Ethical decisions for social work practice*. Belmont, CA: Brooks/Cole, 2005, Part. II: Ethical Dilemmas în Professional practice.

- asistentului social i se cere să fie sincer și să spună adevărul, dar există situații în care cunoașterea adevărului este greu suportabilă de către asistat sau pare că-i face rău acestuia;
- respectarea confidențialității este adesea dificilă, deoarece sunt situații în care beneficiarului i se cere comunicarea informațiilor în interesul lui însuși sau al altora implicați în situație;
- caracterul limitat al resurselor aflate la dispoziția asistenților sociali, care pune problema echității, respectiv, a priorităților în distribuirea acestora;
- interesele beneficiarilor în general sunt primordiale față de cele ale profesioniștilor, dar sunt situații în care ele periclitează serviciul sau chiar viața asistentului social;
- în deciziile sale profesionale, asistentul social trebuie să renunțe la propriile judecăți de valoare, chiar și în situații în care propriile valori îl fac să încline spre o anumită decizie;
- asistentul social își va menține raporturile cu beneficiarii săi la un nivel limitat al relațiilor profesionale, chiar dacă aceștia manifestă nevoia de o relație mai complexă;
- alegerea modalităților de evaluare și a căilor de intervenție pretinde alegerea între o tehnică mai potrivită pentru beneficiar și una mai convenabilă pentru asistentul social;
- relațiile cu colegii pot deveni conflictuale din cauza unor confruntări cu caracter profesional, provenind din perceperea diferită a obligațiilor față de beneficiari;
- respectarea regulamentelor interioare și a dispozițiilor superiorilor este o obligație a oricărui angajat, care însă vine uneori în conflict cu alte cerințe etice, în special cu slujirea prioritară a intereselor beneficiarilor.

Principalele recomandări făcute de *Etica asistenței sociale. Principii și standarde* în situația unor dileme etice prevăd analizarea și aprecierea problemelor etice pe baza următoarelor elemente:

- principiile etice de bază ale *Declarației* (secțiunea 2.2 – conține principiile și valorile de bază, de care trebuie să se conducă asistenții sociali în activitatea lor);

- contextul etic, moral și forțele ce constituie condițiile în cadrul în care are loc acțiunea;

- motivele acțiunii, adică însemnătatea pe care ar putea s-o aibă pentru acțiunea respectivă pledarea la niveluri mai înalte a scopurilor și intențiilor asistentului social individual;

- natura acțiunii, adică ajutorul oferit în analizarea conținutului moral al acțiunii, de exemplu, prin folosirea constrângerii ca metodă opusă cooperării voluntare, reprezentarea prin tutore ca metodă opusă participării etc.;

- consecințele pe care acțiunea le-ar putea avea pentru diferitele grupuri, adică o analizare a consecințelor diferitelor moduri de acțiune pentru toate părțile implicate pe termen scurt sau lung¹.

Pentru a ușura efortul asistenților sociali de a lua decizii în cazuri dificile, M.Roth-Szamosközi propune câteva repere, cu valoare desigur limitată, de orientare preliminară în cadrul ansamblului de principii prezentate. Ele pot constitui un filtru de principii organizate ierarhic, facilitând luarea deciziilor în cazul în care asistentul social trebuie să facă față unor dileme morale (pornind de la cele descrise de Dolgoff, Loewenberg și Harrington)². Este vorba de:

1. Protecția nevoilor de bază ale indivizilor și grupurilor. În toate circumstanțele protecția vieții și a sănătății beneficiarilor va sta pe primul loc față de toate celelalte valori.

2. Asigurarea oportunităților egale, asigurarea accesului la resurse primordiale pentru persoanele și grupurile cele mai dezavantajate.

¹ *Etica asistenței sociale. Principii și standarde*

² ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*, p.131-135; LINZER, N. *Resolving ethical dilemmas in social work practice*. Boston: Allyn and Bacon, 1999.

3. Asigurarea autonomiei, a dreptului de autodeterminare, a libertății de alegere a persoanelor implicate, în limitele prevăzute prin lege.

4. Alegerea soluțiilor care sunt în cea mai mică măsură nefavorabile pentru beneficiar. În asistența socială se întâmplă adesea ca niciuna din posibilitățile existente să nu fie cea ideală; în acest caz va fi aleasă soluția cu cel mai mic risc de a cauza o vătămare beneficiarului.

5. Promovarea, pe cât e posibil, a unei mai bune calități a vieții pentru beneficiari; vor trebui alese, deci, acele soluții care asigură într-o mai mare măsură nevoile beneficiarilor, nu doar cele de bază, ci și cele de confort fizic și psihic necesare realizării și implementării capacităților beneficiarilor.

6. Asigurarea confidențialității și a intimității în relația de ajutor. Limitele confidențialității trebuie menționate cât se poate de clar printre regulile organizațiilor de asistență socială, pentru a clarifica acele situații care necesită raportare în vederea unor măsuri ce depășesc relația beneficiar-asistent social.

7. Comunicarea adevărului și a tuturor informațiilor relevante care sunt în legătură cu problema și persoana asistatului.

Preocupările privind etica profesională caracterizează nu doar un moment al relației de ajutor, ci întreaga ei procesualitate, de la acceptarea cazului până la finalizarea sa. Pe acest parcurs, cu toate că codurile etice/deontologice conțin recomandări la modul general și, respectiv, termeni cu un înalt grad de abstractizare, ele servesc ca bază de soluționare a dilemelor morale, a litigiilor dintre profesioniști, dintre beneficiari și asistenții sociali sau între aceștia din urmă și agențiile lor, chiar dacă nu sunt absolut satisfăcătoare. Instanța preocupată de discuțiile pe teme deontologice este comisia de etică a asociațiilor de asistenți sociali. Luarea unei decizii de către asistentul social, cât mai aproape de cea adecvată așteptărilor beneficiarilor, ține de nivelul de cunoaștere și respectare a standardelor deontologice, de capacitatea lui de a stabili un echilibru

între valorile personale, cele profesionale și cele implicate în rezolvarea cazului concret.

Bibliografie recomandată:

1. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. Third edition. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
2. BULGARU, M. BULGARU, O. Valori și principii etice în asistența socială. În: *Studia Universitatis, seria Științe Sociale, nr. 3 (63)*. Chișinău: CEP USM, 2013, p.3-12.
3. *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova*, 2005. (A se vedea Anexa 5 a lucrării)
4. *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*, codul nr.1/2008. (A se vedea Anexa 4 a lucrării)
5. *Codul Etic BASW*. (A se vedea Anexa 3 a lucrării)
6. *Codul Etic NASW*. (A se vedea Anexa 2 a lucrării)
7. COZMA, C. Deontologia profesiei de asistent social. În: BEJAN, P. (coord.) *Asistența socială. Manual, Vol. 3*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2009.
8. *Etica în asistența socială. Declarație de principii*. IFSW și IASSW, 2004. (A se vedea Anexa 1 a lucrării)
9. ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente sociale. Teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom, 2004.
10. LINZER, N. *Resolving ethical dilemmas in social work practice*. Boston: Allyn and Bacon, 1999.
11. MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*. Iași: Polirom, 2006.
12. MIROIU, A. (ed.) *Teorii ale dreptății sociale*. București: Alternative, 1996.
13. ROTH-SZAMOSKÖZI, M., REBELEANU, A. *Asistența socială. Cadru conceptual și aplicații practice*. Cluj-Napoca, 2007.
14. TOMPEA, D. Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale. În: NEAMȚU, G. (coord.). *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003.

15. МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Деонтологические аспекты социальной работы*. Москва: Изд-во МосГУ, 2010.

Activități:

1. **Prezentați cinci definiții** diferite ale conceptului *valoare*.
2. **Stabiliți interdependența** dintre *valori*, *principii* și *norme*.
3. **Identificați și analizați conținutul** valorilor etico-deontologice de referință în etica profesională.
4. **Stabiliți, în ce condiții** libertatea poate fi limitată.
5. **Determinați componentele** tipurilor de libertate incluse în tabel:

Libertăți ale individului	Libertăți ale grupurilor	Libertăți de gândire și de exprimare	Libertăți social

6. **Caracterizați formele specifice** de manifestare a libertății în asistența socială.
7. **Dezvăluți conținutul și interdependența** conceptelor *dreptate* și *echitate*.
8. **Exprimați-vă opinia** referitor la drepturile pe care statul trebuie să le garanteze tuturor cetățenilor săi, pentru ca o societate să fie pe deplin dreaptă.
9. **Argumentați care este rolul** asistenței sociale în consolidarea justiției/echității sociale.
10. **Elaborați un eseu** cu genericul: „*Dreptatea este cea dintâi virtute a unei societăți*” (John Rawls).
11. **Definiți sensurile** atribuite conceptului de *solidaritate socială*.
12. **Analizați corelația** dintre solidaritate și misiunea asistenței sociale.
13. **Exprimați-vă părerea** cu referire la noile valențe ale solidarității, cerute de realitățile globalizării în vederea consolidării capacităților de supraviețuire a omenirii.
14. **Identificați și analizați valorile profesionale** fundamentale transpuse în Codul etic al asistenței sociale.

15. **Meditați asupra următoarelor drepturi** prin prisma valorilor și principiilor etice ale Codului asistenței sociale¹:

Drepturile persoanelor privind autonomia, autodeterminarea și exprimarea liberă

- Ai dreptul să refuzi solicitările altora, fără a te simți vinovat pentru aceasta.
- Ai dreptul să simți și să-ți exprimi sentimentele, ca, de exemplu, cele de supărare.
- Ai dreptul să intri în competiție cu alții.
- Ai dreptul să-ți folosești propria judecată când decizi asupra propriilor nevoi.
- Ai dreptul la propriile tale greșeli.
- Ai dreptul ca opiniile și ideile tale să fie respectate în aceeași măsură ca și opiniile și ideile altora.
- Ai dreptul să ceri ajutorul și afecțiunea celorlalți.
- Ai dreptul să fii tratat ca un adult.
- Ai dreptul să spui altora care sunt nevoile tale.
- Ai dreptul, în anumite situații, să le spui altora ce dorești de la ei.
- Ai dreptul să le ceri altora să-și schimbe comportamentul față de tine.
- Ai dreptul să fii tratat ca un adult capabil și nu ca un copil.
- Ai dreptul ca ceea ce faci să nu fie considerat din start ca fiind greșit.
- Ai dreptul să recurgi la timp ca să-ți pui sentimentele în ordine, cu propriul ritm, fără a prelua ritmul altora.
- Ai dreptul să te împotrivești ca alții să-ți impună propriile valori.

16. **Describeți o situație** în care nu ați fost de acord cu decizia unui asistent social profesionist cu referire la rezolvarea problemei unui beneficiar. Identificați cauza care a generat dezacordul (valorile personale, profesionale, culturale etc.). Cum ați putea corecta această situație?
17. **Studiu de caz.** Printre beneficiarii Dvs. sunt trei persoane cu următoarele probleme: dependență de alcool/droguri, violență domestică, lipsa locului de muncă. Care din aceste persoane are perspective mai mari de a fi tratată cu respect și care din ele are perspective mai mici? Argumentați deciziile, bazându-vă pe valorile și principiile etice din asistența socială.

¹ Adaptare după: ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*, p.69.

18. **Înscenați două situații** în care asistentul social din cadrul unei organizații încalcă Codul deontologic profesional (1 – în raport cu colegii; 2 – în raport cu beneficiarii). Elaborați un plan de acțiuni de reglementare a acestor situații. Ce considerente valorice și ce principii ați utiliza?
19. **Comparați modalitățile de clasificare** al valorilor și principiilor fundamentale pe care se bazează asistența socială în *Codul etic NASW*, *Codul etic BASW*, *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova*, completând tabelul:

<i>Codul etic NASW</i>		<i>Codul etic BASW</i>		<i>Codul deontologic al asistentului social din RM</i>	
valori	principii	valori	principii	valori	principii

20. **Analizați situațiile** în care asistentul social poate limita drepturile beneficiarului la autodeterminare.
21. **Discutați cu colegii** cazurile în care asistentul social nu poate aplica cu strictețe principiul confidențialității.
22. **Stabiliți care este rolul** integrității profesionale în desfășurarea activităților de asistență socială.
23. **Efectuați o vizită** la o instituție care oferă servicii de asistență socială, cu genericul: „*O zi din viața asistentului social*”. Luați cunoștință de responsabilitățile profesionale, administrative etc. ale asistentului social de aici și discutați cu colegii conținutul lucrului pe care l-ați observat. **Appreciați competențele profesionale** ale asistentului social din perspectiva valorilor Codului etic.
24. **Comparați Fișa de post-Tip a Asistentului Social** cu *Fișa de post-Tip a Asistentului Social Supervisor*. Cu ce componente noi, în opinia Dvs., ar putea fi completate aceste fișe?
25. **Încercați să elaborați** o Fișă de post a Asistentului Social. Ce ați înscrie la următoarele compartimente?

Competențe	Atribuții	Drepturi	Responsabilități
------------	-----------	----------	------------------

--	--	--	--

26. **Identificați principalele grupe** de dileme etice în asistența socială și factorii generatori de dileme.

27. Citiți cu atenție cazul și **identificați dilema etică** a asistentului social¹:

Sunteți asistent social într-un liceu. Una dintre elevele liceului vă spune consternată că este însărcinată. O ajutați să-și informeze familia de calvarul prin care trece. Familia hotărăște că cea mai bună soluție este avortul, rugându-vă s-o ajutați să se adreseze unui serviciu specializat pentru chiuretaj.

- *Ce atitudine ați adopta în acest caz?*
 - *Notați ce factori vă influențează să luați această atitudine:*

Valorile familiei Dvs.	Da	Nu
Valorile Dvs. personale	Da	Nu
Așteptările comunității	Da	Nu
Așteptările profesiei	Da	Nu
Așteptările colegilor	Da	Nu
Așteptările bisericii	Da	Nu
Altele, și anume _____		
 - *Care ar putea fi consecințele atitudinii Dvs.?*
-
- *Care ar fi decizia unui asistent social în funcție de prioritățile stabilite de Codul deontologiei profesionale?*
-

28. **Elaborați propuneri** ce ar facilita luarea deciziilor în diverse situații, în care asistentul social trebuie să facă față unor dileme morale.

29. **Scriveți un eseu** cu genericul „Omul trebuie tratat întotdeauna ca scop și niciodată ca mijloc”.

¹ Adaptare după: ROTH-SZAMOSKÖZI, M., REBELEANU, A. *Asistența socială. Cadru conceptual și aplicații practice*, p.119.

RESURSE PROFESIONALE ȘI PERSONALE ALE ASISTENTULUI SOCIAL

- Profesionalizarea asistenței sociale: aspecte definitorii
- Funcții și roluri profesionale ale asistentului social
- Caracteristici ale personalității asistentului social

Capitolul V

RESURSE PROFESIONALE ȘI PERSONALE ALE ASISTENTULUI SOCIAL

5.1. Profesionalizarea asistenței sociale: aspecte definitorii.

Interesul sporit în lume față de asistența socială este determinat în zilele noastre de acutizarea contradicțiilor dezvoltării sociale, urmare a desfășurării proceselor de globalizare, extinderii crizei economice la nivelul întregii planete, catastrofelor naturale etc. În aceste condiții, asistența socială devine tot mai mult o practică universală/internațională de protejare socială a oamenilor și a drepturilor lor. În definiția asistenței sociale, adoptată de IFSW (Federația Internațională a Asistenților Sociali) și IASSW (Asociația Internațională a Școlilor de Asistență Socială) și inclusă ca punct de pornire în documentul „Etica în asistența socială. Declarație de principii” (aprobat în octombrie 2004), se spune că: *„Asistența socială ca profesie promovează schimbarea socială, soluționarea problemelor din cadrul relațiilor umane; sprijină activizarea capacităților oamenilor către funcționarea de sine stătătoare în societate în scopul sporirii nivelului lor de bunăstare. Utilizând teoriile despre comportamentul uman și sistemele sociale, asistența socială contribuie la interacțiunea oamenilor cu mediul lor. Principiile drepturilor omului și justiției/echității sociale reprezintă fundamentul asistenței sociale”*¹.

Asistența socială este un fenomen social complex ce se prezintă în mai multe ipostaze: ca gen de activitate; ca profesie; ca știință etc. Ca profesie, asistența socială presupune în același timp cunoștințe teoretice, deprinderi, competențe practice și, nu în ultimul

¹ *Etica în asistența socială. Declarație de principii, art.2.*

rând, un set de valori, principii, norme morale care reprezintă codul deontologic al profesiei¹.

Conceptul profesionalismului nu a fost utilizat în asistența socială de la etapele ei inițiale de dezvoltare. Multă vreme s-a considerat că asistența socială nu este o profesie, iar asistentul social este o funcție secundară. Până în sec. al XIX-lea, asistarea publică practică de Biserică și instituțiile religioase a fost principala formă de sprijin pentru săraci, copii orfani, bătrâni bolnavi și celelalte categorii defavorizate.

Devenirea asistenței sociale ca profesie ține de hotarul secolelor XIX-XX, când se conștientizase faptul că eficiența activităților de ajutorare a indivizilor în dificultate, precum și soluționarea problemelor sociale, al căror număr se multiplicase în urma primului război mondial, depinde atât de dezvoltarea sistemelor de protecție socială, cât și de nivelul de pregătire a resurselor umane pentru acest domeniu, de metodele de intervenție aplicate etc. Or, dat fiind faptul că activitățile desfășurate de asistenții sociali sunt extrem de variate și complicate (identifică persoanele ce au nevoie de ajutor socio-medical, juridic, psihologic, material; contribuie la integrarea activităților diferitelor organizații și instituții guvernamentale și neguvernamentale în oferirea de suport segmentelor de populație în dificultate, desfășoară activități cu persoanele cu dizabilități, dependente de drog, infectate HIV/SIDA, cu minorii delincvenți etc.), este necesar ca ei să posede o pregătire specială realizată în instituții corespunzătoare de învățământ, să dispună de un vast orizont științific, abilități practice de aplicare a metodologiei științifice pentru a face față sarcinilor profesionale.

Problema pregătirii personalului specializat în asistența socială s-a pus pentru prima dată în anul 1893 în cadrul unui Congres internațional al asociațiilor de binefacere. Prima școală de asistență socială a fost creată la New York în 1897. Puțin mai târziu, în 1899, la Amsterdam este înființat Institutul de pregătire a asistenților

¹ ZAMFIR, E., ZAMFIR, C. (coord.) *Politici sociale. România în context European*. București: Alternative, 1995, p.102.

sociali, acest proces de creare a școlilor, asociațiilor și altor structuri de asistență socială fiind ulterior în plină desfășurare. La începutul secolului XX, în Europa și în America activau deja 14 școli de asistență socială. Aceasta a însemnat începutul instituționalizării asistenței sociale ca gen de activitate socială importantă, necesară și recunoscută. Treptat, ea se transformă într-un atribut inalienabil al vieții sociale dintr-un număr tot mai mare de țări, integrând în sine componenta practică, științifică și didactică. Or, de-a lungul istoriei, asistența socială a cunoscut o dezvoltare anevoioasă de la activitățile filantropice, altruiste, spontane de acordare a ajutorului spre activitățile specializate de intervenție, dezvoltate de profesioniști pregătiți în instituțiile de învățământ superior în scopul înlăturării carențelor, disfuncționalităților apărute în relația individ – mediu social¹.

Există numeroase definiții ale profesiei. Astfel, mai multe dicționare explicative definesc **profesia** ca o îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare; un complex de cunoștințe teoretice și deprinderi practice care definesc pregătirea unei persoane². **M.Davis**, spre exemplu, definind profesia în deplină corespundere cu cerințele etice, menționează că „o profesie este o ocupație pe care o au mai multe persoane organizate voluntar să-și câștige existența prin slujire directă unui anumit ideal într-un mod moral permis, dincolo de ceea ce le cere nemijlocit legea, piața și morala comună”³.

Profesia nu trebuie deci confundată cu orice ocupație (hoția, cerșitul, prostituția sunt ocupații, dar nu profesii). Ocupația este activitatea utilă, aducătoare de venit desfășurată de o persoană. Profesia este specialitatea, calificarea obținută prin studii. În acest context, este de menționat că profesiile nu pot fi confundate nici cu

¹ BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*, p.161-179.

² *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'75).

³ DAVIS, M. Is Higher Education a Prerequisite of Profession? In: *International Journal of Applied Philosophy*, vol. 13: 2, 1999, p.139.

activitățile organizațiilor de caritate și, spre deosebire de acestea, nu solicita altruism de la fiecare membru al grupului profesional. De obicei, organizațiile de caritate sunt alcătuite din amatori, care pot să aibă calități profesionale, dar care nu-și obțin veniturile de bază din practica de amator. Aceștia din urmă li se cere, conform moralei de rol, să se dedice fără avantaje materiale acțiunilor caritabile.

Există de asemenea ocupații cărora li se contestă statutul clasic de „profesii”, deoarece nu sunt exclusive (de exemplu politica sau afacerile) sau nu au coduri care să conțină valori morale direct implicate în exercitarea profesiei (cum este cazul ingineriei, deși actualmente încep să fie elaborate astfel de coduri). În lumea contemporană s-a conturat o pregătire universitară direct axată pe afaceri (studii de business), pe administrație publică, inclusiv pe științe politice. Ele tind să treacă de la statutul de ocupații la cel de profesii prin faptul că presupun o cunoaștere specifică, abstractă, din ce în ce mai conturată ca tip de studii¹. Or, profesia se bazează pe o multitudine de cunoștințe teoretice și practice specializate, care se transmit prin intermediul unui sistem complicat de instruire. Totodată, după cum se menționează în *Codul Etic NASW*, profesia are obligația de a transpune în viață și valorile sale fundamentale, principiile etice și standardele etice. În alți termeni, profesiilor le sunt necesare și coduri etice. Pentru ca aceste coduri să aibă o autoritate morală, ele trebuie să aibă consimțământul tacit sau explicit al fiecărui membru. Uneori acest consimțământ este cerut la intrarea într-o profesie; în lipsa lui persoana nu este acceptată sau, dacă îi încalcă principiile cadru, este exclusă². În opinia mai multor autori, *caracteristicile ideale ale unei profesii* înglobează următoarele cerințe:

- Profesia presupune o cunoaștere a teoriilor domeniului, deci o pregătire fundamentală, mai mult sau mai puțin permanentă și îndelungată;

¹ AIRAKSINEN, T. *Profesional Ethics*, p.672.

² DAVIS, M. *Is Higher Education a Prerequisite of Profession?*, p.139.

- Standardele de inițiere, menținere și avansare a unei persoane în competența profesională sunt stabilite de către corpul profesional;

- Delictele profesionale sunt pedepsite în funcție de gravitatea lor, mergându-se în cazurile extrem de grave la eliminarea din comunitatea profesională (retragerea dreptului de a practica profesia respectivă);

- Rolul profesiilor este de a satisface anumite nevoi sociale, practica profesională fiind, deci, legitimată de către comunitatea care beneficiază de rezultatele ei;

- Membrii unui grup profesional sunt legați printr-un anumit cod etic, prin care printre scopurile centrale se stipulează și cel al slujirii altruiste a societății;

- Membrii unei profesii trebuie să aibă între ei relații colegiale, normale din punctul de vedere al comportamentului profesional, iar comportamentul fiecărui membru este monitorizat colegial;

- În cazuri de haos și catastrofe, membrii unei profesii trebuie să fie pregătiți să se sacrifice, inclusiv să-și riște viața¹.

Devenirea profesională este un proces de achiziționare treptată a cunoștințelor și competențelor profesionale, de stăpânire a funcțiilor de rol, în corespundere cu standardele și valorile profesiei date. Persoanele care stăpânesc bine o profesie, o practică în conformitate cu cerințele pe care aceasta le impune, obțin un status recunoscut, dau dovadă de profesionalism.

Profesionalismul este o ideologie relevantă pentru cei care lucrează în același domeniu, revenindu-i rolul de a coagula credințele comune ale unei profesii, de a le consolida identitatea și a contribui la

¹ GORTNER, H.F. *Ethics for Public Managers*. New York: Greenwood Press, 1991, p.129-130; MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*, p.50-51.

creșterea sentimentului de stimă față de sine a membrilor unui grup. Profesionalismul este o caracteristică a subiectului activității, reprezentantului profesiei date, definită de măsura în care acesta stăpânește un nivel înalt de calificare și competență profesională, cunoștințele și mijloacele contemporane eficiente de soluționare a problemelor profesionale, organizarea și productivitatea înaltă a muncii, capacitatea desăvârșirii sale permanente ca specialist, orientarea spre atingerea scopurilor de importanță socială etc. Nucleul profesionalismului îl constituie cunoștințele vaste și profunde, abilitățile, competențele obținute în procesul însușirii unei profesii, iar mai apoi consolidate pe parcursul întregii activități desfășurate în domeniu. Profesionalismul se caracterizează prin mai multe aspecte importante, dintre care menționăm:

1. Expertiza în exercitarea unei profesii (autoritate epistemică);
2. Credința în autonomia deciziilor profesionale și a exercitării profesiei (protejarea de amatorism și diletantism);
3. Identificarea cu profesia și cu cei din același domeniu (profesia devine element al identității profesionale);
4. Dedicăția pentru o lungă parte a vieții față de profesia aleasă (recunoașterea și prestigiul se capătă în timp);
5. Obligația morală de a lucra în serviciul beneficiarului, evitând implicarea emoțională excesivă (dar nu și empatia), arbitrarul și tratamentul preferențial nejustificat prin politicile domeniului;
6. Credința în capacitatea de autoreglare și menținerea colegială a standardelor profesionale¹.

Reieșind din aceste caracteristici, se poate spune că profesionistul trebuie să fie un expert în domeniul său de activitate, recunoscut de întreaga comunitate/societate; trebuie să posede simțul încrederii, capacitatea de a-și dirija de sine stătător activitatea, tendința de a oferi servicii și de a înțelege munca mai degrabă ca o

¹ GORTNER, H.F. *Ethics for Public Managers*, p.130.

chemare/vocație, decât ca un mijloc de a obține mijloace pentru existență. Acestea sunt considerate aspectele centrale ale unui model profesional.

Profesionalizarea asistenței sociale se manifestă prin formarea treptată a caracteristicilor de bază ale profesiei, precum:

1) crearea unui sistem de instituții de învățământ, în care se realizează instruirea/pregătirea specialiștilor respectivi;

2) apariția ramurii științifice, care oferă fundamentarea teoretică a activității practice în domeniul asistenței sociale;

3) consolidarea unui nou tip de instituții, care creează locuri de muncă pentru asistenții sociali, elaborează norme ce reglementează activitatea lor.

Doar atunci când este format sistemul de învățământ profesional, sunt instituite asociațiile profesionale, tipărite edițiile specializate, este elaborat codul etic se poate vorbi despre apariția profesiei ca gen de activitate specifică, ca instituție a societății. Din această perspectivă, asistența socială este o realizare a secolului XX, obținând abia acum un caracter sistematic și instituțional. Explozia de servicii de asistență socială diversificate este specifică ultimelor decenii ale acestui secol. Astfel, profesionalizarea asistenței sociale, având ca obiect de studiu și intervenție o arie problematică relativ autonomă, bazată pe metode și tehnici specializate de înțelegere, comunicare, terapie și sprijin pentru cei mai vulnerabil, este un fapt relativ recent în istoria protecției sociale¹. Actualmente, nimeni nu mai pune la îndoială statutul de profesie al asistenței sociale, a cărei autoritate a crescut semnificativ. Despre aceasta ne mărturisesc multiplele instituții educaționale și asociații profesionale, multiplele cercetări științifice desfășurate în domeniul asistenței sociale, legislația și sistemul instituțional (ministere, departamente de stat, agenții private și alte structuri) din diverse țări, formate în scopul protecției

¹ POP, L.M. (coord.) *Dicționar de politici sociale*. București: Expert, 2002, p.119.

sociale a populației etc. Astăzi în lume există câteva zeci de sute de școli superioare de asistență socială și facultăți specializate în universități care pregătesc profesioniști pentru sfera socială. În majoritatea țărilor învățământul în domeniul asistenței sociale este finanțat de stat, dar există și numeroase instituții de învățământ private. Un număr impunător de instituții noi de învățământ au apărut în anii '60 ai secolului XX, când asistența socială se dezvolta vertiginos în cadrul statului bunăstării. În această perioadă au fost create multiple asociații naționale și internaționale, care se ocupau de dezvoltarea asistenței sociale ca profesie, a început să fie editate reviste specializate, a fost elaborat Codul etic al asistentului social etc. Or, asistența socială se afirmă tot mai insistent ca o activitate profesională ce se desfășoară în conformitate cu exigențele cunoașterii științifice, având un caracter organizat și premeditat (nu spontan, întâmplător, de moment)¹.

Cu referire la Republica Moldova, menționăm că profesionalizarea asistenței sociale în societatea moldavă s-a produs mult mai târziu decât în țările Europei de Vest și în SUA. Procesul instituționalizării asistenței sociale, a afirmării ei juridice și organizatorice, a recunoașterii publice a început după 1990, când a demarat și procesul de reformare a sistemului de relații sociale. Instituționalizarea asistenței sociale în învățământ în Republica Moldova ține de anul 1998, când pentru prima dată profesia de asistent social a fost inclusă în Nomenclatorul specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior. Primele grupe de studenți au fost înmatriculate la această specialitate în același an la Universitatea de Stat din Moldova și la Universitatea de Stat „Alecă Russo” din Bălți. Ulterior specialitatea de asistență socială a fost deschisă la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”, la Universitatea Liberă Internațională din Moldova și la colegiile pedagogice din Cahul, Orhei și Soroca.

¹ BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*, p.161-209.

Recunoașterea rolului și statutului profesiei de asistent social în Republica Moldova este confirmată la etapa actuală de *Nomenclatorul specialităților pentru pregătirea cadrelor în instituțiile de învățământ superior și mediu de specialitate*, de *Clasificatorul profesiilor* din Republica Moldova, de *Statele de funcțiuni* ale primăriilor și diverselor servicii sociale, în care se regăsește acest post, de adaptarea unui sistem legislativ (*Legea asistenței sociale, 2003; Legea privind modificarea Legii asistenței sociale, 2006; Legea cu privire la ajutorul social, 2008; Legea cu privire la serviciile sociale etc.*) și instituțional modern adecvat domeniului (*Ministerul Muncii Protecției Sociale și Familiei, Direcții municipale de asistență socială, Secții raionale de asistență socială, primării etc.*), de organizarea unei rețele adecvate de servicii, integrând atât experiența tradițională a societății moldovenești, cât și exigențele impuse de practica internațională, cooperarea inter-instituțională și inter-individuală atât pe plan intern, cât și internațional etc.

Drept mărturie a consolidării statutului profesional al asistenței sociale poate servi, de asemenea, acreditarea acestei specialități prin hotărârile Consiliului Național de Evaluare Academică și Acreditare din Republica Moldova, mai întâi la USM (în 2005), iar apoi și la celelalte instituții de învățământ superior din țară. La Facultatea de Sociologie și Asistență Socială (USM) în anii 2005 și 2011 a fost acreditată și activitatea științifică la profilul ***Științe sociale, politice și demografice – suport în dezvoltarea societății contemporane***, în cadrul căruia sunt realizate cercetările în domeniul asistenței sociale.

Actualmente, în învățământul superior din Republica Moldova sunt dezvoltate toate cele 3 cicluri universitare: studii la nivel de licență (3 ani), la nivel de masterat (2 ani), la nivel de doctorat (3 ani). Planurile de studii sunt elaborate în conformitate cu legislația națională și cu condițiile Sistemului European de Credite Transferabile (ECTS), prin care anul de studii se cuantifică cu 60 de credite (1 credit = 30 ore). Curriculumul include discipline

fundamentale, generale, de specialitate, socio-umanistice și de orientare spre altă specialitate. La nivel de licență circa 30% din volumul total de ore sunt cursuri obligatorii, iar 70% – cursuri opționale, pe care studentul le poate alege, începând cu finele anului I de studii. O importanță deosebită pentru pregătirea cadrelor de calificare înaltă în domeniul asistenței sociale are deschiderea doctoraturii la specialitățile *Teoria și practica asistenței sociale* și *Politici sociale în asistența socială*.

Un rol semnificativ în modernizarea curriculumului la specialitatea Asistență socială l-au avut proiectele TEMPUS, dintre care menționăm, în special, impactul benefic al proiectului: „*Profesionalizarea învățământului în asistența socială*” (ETF-JP-00471-2008) (2009-2011). Proiectele internaționale au constituit o importantă sursă de susținere a mobilității internaționale a profesorilor și studenților. Datorită acestor proiecte au fost cunoscute diverse experiențe de formare a asistenților sociali în instituțiile de profil din România, Marea Britanie, Suedia, Germania, Olanda, Italia, Franța, SUA și din alte țări. O consecință pozitivă a proiectelor internaționale pentru învățământul de asistență socială ține de fortificarea capacității de cooperare a mediilor academice cu serviciile sociale, administrația publică locală, ONG-urile, societatea civilă, de implicare în activitățile de elaborare a politicilor sociale etc.

Asistența socială ca profesie și ca știință este dezvoltată în multiple publicații (articole, lucrări metodice, manuale, monografii etc.). Asistența socială dispune de ediții periodice specializate, dintre care menționăm în special contribuția revistei *Studia Universitatis Moldaviae* (seria Științe sociale: Sociologie, Asistență socială, Drept, Științe politice) în promovarea standardelor europene ale asistenței sociale ca profesie.

Cele menționate permit să considerăm că în societatea moldavă, asistența socială este într-un proces de continuă

achiziționare a cunoștințelor și competențelor profesionale, de dezvoltare și consolidare a profesionalismului.

În asistența socială exista mai multe definiții cu referire la conceptul „*professionalism*”. Astfel, unii autori sunt convinși că profesionalismul exprima măsura în care lucrătorii din serviciile sociale dețin competențele profesionale; alții menționează în calitate de componente obligatorii ale profesionalismului „pregătirea profesională” și „calificarea profesională”, fie completează aceste componente cu „cunoștințele etice” ca parte inalienabilă a activității profesionale a asistentului social. O parte din autori consideră necesar să sublinieze că profesionalismul în asistența socială este imposibil fără a avea o predispunere pentru această activitate, o anumită înclinație/vocație pentru lucrul cu oamenii.

Autorii mai multor lucrări țin să includă în conținutul competenței profesionale următoarele componente/elemente:

1) competența conceptuală (cunoașterea/înțelegerea fundamentelor teoretice ale profesiei);

2) competența instrumentală (capacitatea de a stăpâni deprinderile profesionale de bază);

3) competența integrativă (capacitatea de a îmbina teoria cu practica asistenței sociale într-un sistem unitar);

4) competența contextuală (înțelegerea condițiilor geografice, politice, culturale, social-economice ale activității sale);

5) competența adaptivă (abilitatea de a prevedea posibilele schimbări în cadrul profesiei și a se pregăti pentru ele);

6) competența comunicativă (capacitatea de a construi relații interpersonale eficiente cu beneficiarul și cu alți specialiști)¹.

În definirea profesionalismului, un șir de autori acordă atenție deosebită orientărilor valorice, competențelor practice și calităților

¹ КУЗИНА, И.Г. (ред.) *Теория социальной работы*. Владивосток: Изд-во ДВГТУ, 2006, с.189-190.

etice ale asistentului social. Exista, de asemenea, autori care, vorbind despre creșterea consecințelor negative ale economiei de piață și a proceselor de globalizare asupra bunăstării populației, consideră că profesionalismul în asistența socială trebuie să se exprime prin capacitatea de ajutorare efectivă a oamenilor în obținerea independenței economice, a posibilităților de a se autoasigura cu cele necesare și de a-și ridica calificarea¹.

Profesionalismul în asistența socială, după cum observăm, este determinat de o multitudine de factori economici, sociali, psihologici, etici, culturali etc., care reflectă schimbările radicale produse în rolul asistenței sociale în societatea contemporană. Generalizând opiniile prezentate *supra*, putem spune că ***profesionalismul în asistența socială înseamnă cunoștințe, deprinderi și competențe profesionale, calități morale ale specialistului, menținute permanent la un nivel înalt și care asigură soluționarea calificată a problemelor oamenilor, calitatea înaltă a activității/muncii și a rezultatelor obținute.***

Asistentul social trebuie să posede *un cerc larg de cunoștințe* (despre categoriile, principiile și legitățile, formele și nivelurile asistenței sociale, specificul cunoașterii, intervenției în asistența socială; conținutul tehnologiilor asistențiale în diferite sfere ale vieții sociale și în lucrul cu diferite categorii de beneficiari; fundamentele organizatorico-administrative, economice ale asistenței sociale etc.), și de *abilități, competențe*, pe care le dobândește în instituția de învățământ și pe parcursul întregii sale evoluții profesionale (de aplicare a teoriei în practică, de interrelaționare constructivă, de comunicare verbală, competențe decizionale, administrative, manageriale etc.). Totodată, orice profesie își elaborează și un sistem de principii etice prin care se stabilesc relațiile cu beneficiarii, colegii, instituțiile exterioare. Din această perspectivă, caracterul activității profesionale impune ca, de rând cu teoria asistenței sociale,

¹ *Социальная работа: теория и практика*. Москва: ИНФРА-М, 2002, с.362-367.

asistentul social *să posedă setul de valori, principii, norme, reguli care constituie codul deontologic al asistenței sociale*, să fie înzestrat, de asemenea, cu calități moral-spirituale deosebite: compasiune, mărinimie, onestitate, simțul responsabilității, echității sociale etc.

Pentru studierea cerințelor profesiei față de purtătorii ei este utilizată metoda profesiografiei. **Profesiografia** este o metodă generală de studiere și descriere a activității și condițiilor de muncă, o tehnologie de studiere a cerințelor, înaintate de profesie față de calitățile personale, capacitățile psihologice, posibilitățile fizice și altele, necesare omului pentru realizarea acestui gen de activitate și care formează fundamentul potrivirii profesionale. Profesiografia este utilizată în scopul elaborării materialelor didactice, recomandărilor practice cu referire la corespunderea unei persoane profesiei îmbrățișate și la asigurarea succesului profesional al lucrătorului. În baza profesiografiei sunt alcătuite profesiogramele. **Profesiograma** reprezintă o descriere sistemică a cerințelor înaintate de o profesie.

Cerințele *profesiogramei asistentului social* sunt stabilite în corespundere cu direcțiile de activitate și rolurile acestuia (consultant-consilier pentru persoane, manager de resurse, mediator, planificator/director de program, expert, supervisor de stagiu, educator, profesor, cercetător și om de știință, relații cu publicul etc.), având la bază principiile și valorile fundamentale ale asistenței sociale: furnizarea de servicii în folosul beneficiariilor, justiția socială, respectarea demnității și unicității individului, a confidențialității și integrității persoanei, autodeterminării și competenței profesionale. Profesiograma asistentului social reflectă totalitatea cunoștințelor și competențelor profesionale, precum și totalitatea calităților psihologice, socioculturale, morale care îl caracterizează ca specialist în acest domeniu.

Formarea profesionalismului totdeauna începe cu educația/instruirea profesională realizată în instituțiile de învățământ, prin intermediul căreia viitorii specialiști obțin:

- *Cunoștințe ce asigură un nivel înalt de cultură generală a studentului.* În cadrul acestor discipline, studentul face cunoștință cu teoriile general științifice, concepțiile, abordările, pe baza cărora ulterior vor însuși cunoștințele profesionale, de asemenea își vor dezvolta abilitățile intelectuale generale (de analiză, sinteză, comparare etc.), care vor asigura succesul procesului de instruire în întregime;

- *Cunoștințe profesionale generale,* care oferă fundamentul teoretic al activității practice în domeniul asistenței sociale;

- *Cunoștințe speciale* – cunoștințe cu un caracter orientat practic, de concretizare a cunoștințelor profesionale generale.

O asemenea structurare a cunoștințelor este reflectată și în *Curriculumul/Planul de învățământ* al Catedrei de Asistență Socială de la Universitatea de Stat din Moldova (USM) și a diviziunilor respective de la alte instituții din țară. Analizând conținutul acestor documente, constatăm că studierea asistenței sociale reprezintă un proces complicat de însușire a cunoștințelor teoretice și de formare a deprinderilor practice în cadrul unui set divers de discipline: *de pregătire generală* (tehnologii informaționale și de comunicare, statistică socială, limbi străine, discipline socioumanistice: filosofie, economie, drept, politologie etc.); *fundamentale de specialitate* (teoria asistenței sociale, psihosociologie, gerontologie socială, metodologia cercetării sociale, metode cantitative și calitative aplicate în asistența socială, politici sociale, medicină socială, sisteme de acțiune socială, dezvoltare comunitară participativă, procese demografice în societatea contemporană, migrația și consecințele ei sociale etc.); *de specializare* (modele reziduale și forme alternative de protecție a persoanelor în dificultate, asistența socială individualizată, managementul serviciilor de asistență socială, asistența socială a familiei și copilului, asistența socială a persoanelor

în vârstă, asistența socială a persoanelor dependente de drog și alcool, a persoanelor supuse violenței domestice, a persoanelor cu dizabilități, asistența socială în sistemul de probațiune, strategii de incluziune socială a persoanelor marginalizate: a șomerilor, a refugiaților, persoanelor traficate, a grupurilor minoritare etc.); *de orientare spre alt domeniu adiacent* (drepturile omului și strategii antidiscriminatorii, metode de investigare a fenomenelor sociale, sociologia culturii și comunicare interculturală etc.).

Disciplinele incluse în programul de studii nu sunt aceleași în toate țările, dar majoritatea din ele se studiază în toate instituțiile de învățământ, constituind și un argument convingător că pregătirea asistenților sociali profesioniști, performanți nicidecum nu poate fi realizată doar prin cursuri de câteva săptămâni. Calitatea unei profesii presupune o pregătire teoretică și practică de durată, competențele profesionale dobândindu-se în urma unui proces instructiv, educațional, realizat într-un sistem organizat. Nimeni nu poate să poarte un titlu profesional dacă nu a parcurs toate etapele instruirii și întreg curriculumul care presupune anumite standarde și care poate fi realizat doar în instituțiile de învățământ acreditate, abilitate cu dreptul de a pregăti cadre în acest domeniu. Sub acest aspect, asistența socială ne apare ca **sistem educațional de formare a specialiștilor**, incluzând întreaga totalitate de instituții implicate în pregătirea asistenților sociali.

Profesionalismul acțiunilor întreprinse de asistentul social este determinat, după cum s-a menționat deja, de cunoștințele și abilitățile pe care le deține, dar care, la rândul lor, trebuie adaptate permanent la realitățile socioeconomice și culturale concrete. Referindu-se la această problemă, **D.Dustin** evidențiază două grupe mari de **abilități, de care au nevoie asistenții sociali și managerii de caz**:

- *abilități tradiționale*, sau abilitățile de bază, ce pot fi transferate de la un domeniu de intervenție la altul: abilități interpersonale, abilități de comunicare și redactare, abilități de ascultare, abilitatea de a dezvolta o relație de încredere cu

beneficiarul, abilitatea de a crea rețele de suport, abilitatea de a negocia și media, abilități de reprezentare și advocacy, abilități de utilizare a serviciului în interesul beneficiarului;

- *abilități noi*, din care fac parte abilități necesare diferitelor domenii sau contexte de intervenție, sau cerute de structura actuală a serviciilor și procedurilor de lucru: abilități de evaluare a riscului, abilitatea de planificare a strategiei de intervenție, de utilizare a informației IT, contabilitate și buget, de administrare a colaborării unui grup de furnizori de servicii pentru a întâmpina nevoile persoanei asistate¹.

Din perspectiva menirii funcționale a oricărui asistent social, actualmente apar în prim plan abilitățile lui de a stabili și dezvolta raporturi între oameni, între om și mediul în care acesta se află, de a activa eforturile beneficiarilor în soluționarea problemelor, de a fi în stare să medieze și să atenueze relațiile între indivizii, grupurile conflictuale, de a stabili relații interinstituționale care vor facilita soluționarea problemelor, de a discuta temele încordate într-o atmosferă emoțională pozitivă, fără amenințări, de a cerceta și interpreta rezultatele investigațiilor din literatura de specialitate, de a elabora noi abordări de soluționare a problemelor beneficiarilor.

O importanță deosebită are capacitatea asistentului social de a aborda aspectele pozitive, „punctele tari” ale vieții persoanelor asistate, perspectivă apărută recent în literatura de specialitate. Aceasta nu implică ignorarea problemelor, ci permite planificarea intervenției pentru soluționarea problemelor, plecând de la resursele și abilitățile deținute de persoana asistată. O asemenea abordare permite ca practica asistenței sociale să fie un proces de consultare între asistentul social și persoana asistată pentru identificarea soluțiilor adecvate nevoilor și resurselor disponibile.

¹ DUSTIN, D. Skills and Knowledge Needed to Practice as a Care Manager. Continuity and Change. In: *Journal of Social Work*, 2006, 6(3), p.293-313; BUZDUCEA, D. (coord.) *Asistența socială a grupurilor de risc*, p.61-65.

Printre abilitățile profesionale importante pe care trebuie să le dețină asistentul social, în ultimul timp tot mai des este evidențiată în literatura de specialitate **„inteligența practică”**, termen utilizat pentru a explica modalitatea în care trebuie aplicată teoria în practica asistenței sociale. Pot fi desprinse două sensuri ale acestui concept: în primul sens inteligența practică este înțeleasă ca o cunoaștere obținută prin propria experiență practică; cel de al doilea sens definește inteligența practică ca abilitatea/ capacitatea de a lua decizii și de a acționa în baza cunoașterii teoretice și practice, cunoașterii aprofundate a unor situații complexe și dificile, fiind asociată pozitiv cu creativitatea, intuiția și aplicarea practică a cunoștințelor¹. Inteligența practică este legată de procesul complex de dezvoltare a cunoașterii. Doar experiența practică nu este suficientă pentru a dezvolta inteligența practică. Este necesar ca asistentul social să posede și să poată utiliza un cadru conceptual adecvat, să dețină un control critic asupra modului în care utilizează cunoașterea teoretică și practică și capacitatea de a găsi și armoniza argumentele. După cum menționează **T.O’Sullivan**, inteligența practică este o calitate care abilitază asistentul social pentru a fi conștient de complexitatea unui caz și pentru a adopta o abordare sistemică și holistică a cazului. În cazul inteligenței practice, asistenții sociali produc și transformă cunoașterea teoretică și practică sub un control critic și situații teoretizate explicit. Această valoare a inteligenței practice este construită în baza schimbului de experiență cu ceilalți².

Menționăm în concluzie că formarea profesională presupune în mod obligatoriu studiul individual și dorința, munca asiduă în vederea autoformării. Numai așa cunoștințele acumulate vor putea deveni competențe, adică deprinderi de aplicare în practica asistenței sociale și în alte domenii. Pentru autoformarea efectivă este binevenit

¹ O’SULLIVAN, T. Some Theoretical Propositions on the Nature of Practice Wisdom. In: *Journal of Social Work*, 2005, 5(2), p.221-242.

² O’SULLIVAN, T. *Some Theoretical Propositions on the Nature of Practice Wisdom*, p.238; BUZDUCEA, D. (coord.) *Asistența socială a grupurilor de risc*, p.69-70.

să se țină cont de câteva sfaturi importante, sugerate de profesori cu o mare experiență în domeniu¹:

- ♦ Când aveți o întrebare, notați-o și adresați-o profesorilor și colegilor Dvs.!
- ♦ Cereți instructorului Dvs. un exemplu, dacă nu vă este clară o problemă!
- ♦ Străduiți-vă să căutați exemple proprii, în cazul cărora să vă analizați relațiile prezentate teoretic.
- ♦ Căutați modalitățile prin care puteți aplica în munca Dvs. cunoștințele teoretice și deprinderile practice discutate și exersate în cadrul seminariilor/aplicațiilor practice!
- ♦ Fiți sceptici – nu acceptați toate lucrurile pe care le auziți sau le citiți; întrebați-vă care sunt argumentele pe care ele se întemeiază!
- ♦ Nu toate subiectele prezentate vor fi în egală măsură relevante pentru activitatea Dvs. practică. Unele teme contribuie la dezvoltarea unui mod de gândire specific asistenței sociale!
- ♦ Nu vă mulțumiți cu informațiile și sugestiile primite la seminarul sau cursuri! Discutați cu profesioniști care prestează servicii de asistență socială și cu persoane care au nevoie de ajutor.
- ♦ Nu vă mirați dacă autorii cărții nu au toate răspunsurile la întrebările pe care vi le formați. Nu este singura carte din acest domeniu. Citiți bibliografie suplimentară și comparați materialele citite.
- ♦ Analizați, notați, întrebați, comparați, verificați, argumentați! Fiți autodidacți! Asistența socială este un domeniu care cere creativitate și perfecționare continuă!

¹ ROTH-SZAMOSKÖZI, M., REBELEANU, A. *Asistența socială. Cadru conceptual și aplicații practice*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2007, p.19.

5.2. Funcții și roluri profesionale ale asistentului social

Pe parcursul anilor, în literatura de specialitate a fost elaborată o varietate de definiții ale asistenței sociale, condiționate de o multitudine de factori: diversitatea modalităților de organizare a sistemelor de protecție socială, practicile asistenței sociale dezvoltate în diferite țări, problemele cu care se confruntă o țară sau alta, omenirea la o anumită etapă de dezvoltare, politicile sociale promovate, cultura etc. Dar toate aceste definiții nu se exclud, ci se completează reciproc, descoperind noi aspecte ale asistenței sociale, a cărei misiune rămâne a fi cea de a contribui la satisfacerea nevoilor fundamentale ale indivizilor, grupurilor, comunităților aflate în dificultate, la restaurarea capacității de funcționare socială normală a acestora, având ca finalitate crearea bunăstării lor prin mobilizarea resurselor umane, materiale și instituționale existente în societatea respectivă.

Figura centrală, de care depinde succesul realizării misiunii umaniste a asistenței sociale, rămâne a fi personalitatea profesional-morală a asistentului social. Asistenții sociali desfășoară activități extrem de variate și complicate, în medii foarte diferite și în modalități foarte diverse, toate fiind însă orientate spre *realizarea scopului și obiectivelor specifice ale asistenței sociale*, precum:

- Ajutorarea oamenilor aflați în nevoie să-și „amplifice capacitățile”, să-și dezvolte la un grad mai înalt competențele de a depăși și soluționa propriile probleme.
- Ajutorarea persoanelor în dificultate să obțină resursele materiale, serviciile sociale necesare pentru un nivel de trai decent.
- Stimularea organizațiilor și instituțiilor sociale în oferirea unor servicii adecvate indivizilor, familiilor, grupurilor care recurg la ajutor.
- Îmbunătățirea relațiilor dintre indivizii solicitanți de ajutor și celelalte persoane, sisteme și subsisteme (familie, comunitate etc.) de care depinde integrarea lor socială.

- Influențarea relațiilor dintre diferitele instituții și organizații implicate în activități de ajutorare în scopul unei bune colaborări în favoarea soluționării problemelor beneficiarilor.
- Participarea la elaborarea și dezvoltarea politicilor sociale etc.

Asistenții sociali analizează problemele beneficiarilor în contextul întregului sistem social. Depășind limitele practicii focalizate pe individ, accentul este pus tot mai pronunțat pe sfera extinsă a intervenției la niveluri multiple ale acestuia. Chiar dacă se concentrează asupra unor persoane, unor niveluri, asistenții sociali cuprind totul, urmăresc în timpul intervenției interacțiunile reciproce, consecințele la toate nivelurile sistemului: intrapersonal, familial, interpersonal, comunitar, instituțional și societal. Potențialii beneficiari sunt vizualizați pe întreg traseul ce se întinde de la intervențiile asistențiale la *micronivel*, la *nivel intermediar* până la cele de la *macronivel*, de la sistemele mici la cele mari, incluzând chiar și *sistemul profesiei de asistent social* (a se vedea *Figura 5.1*).

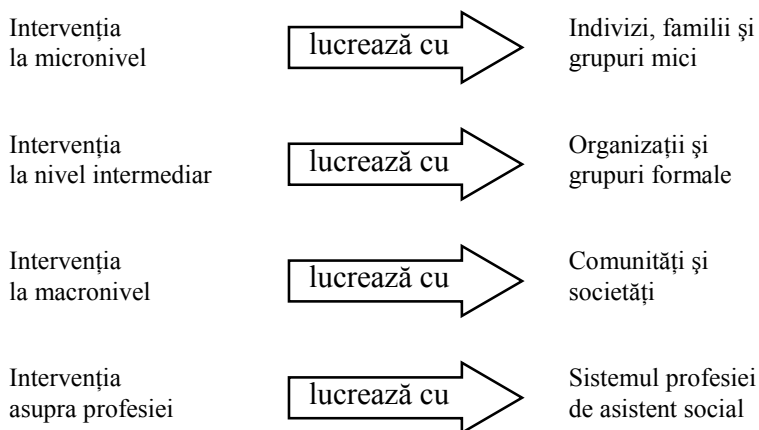

Fig. 5.1. Niveluri de intervenție în asistența socială.

Asistentul social desfășoară activități întruchipate în multiple funcții și roluri, calitatea realizării cărora este în dependență directă de cunoștințele și abilitățile pe care le posedă. Dintre cele mai importante **funcții profesionale ale asistentului social** putem numi:

- *identificarea și înregistrarea segmentului populației* ce s-a pomenit în dificultate și care poate deveni obiectul asistenței sociale;
- *diagnosticarea problemelor* cu care persoanele vulnerabile se pot confrunta într-o anumită perioadă de timp și în anumite condiții sociale, economice și culturale;
- *pronosticarea activităților și rezultatelor așteptate* care se realizează la nivel de lucru practic cu beneficiarul și la nivel administrativ;
- *inovarea activității de asistență socială* prin folosirea celor mai eficiente metode, a celor mai noi cunoștințe în domeniu;
- *motivarea beneficiarului*, prin care asistentul social creează condiții ce determină persoana asistată să se includă în activitatea de depășire a propriilor dificultăți;
- *dezvoltarea unui sistem coerent de programe*, măsuri, activități profesionale de suport și protecție a persoanelor în dificultate;
- *organizarea activităților de ajutorare*, care variază în dependență de specificul instituției, de categoria de beneficiari etc.;
- *identificarea surselor de finanțare* a programelor de sprijin pentru categoriile de populație defavorizate;
- *stabilirea drepturilor și modalităților concrete de acces la serviciile de asistență socială* în conformitate cu cadrul legislativ instituțional din țara respectivă;
- *apărarea drepturilor persoanelor* devenite victime ale unor acțiuni nelegitime și asigurarea modalităților concrete de acces la servicii specializate de protecție și asistare;
- *promovarea unor strategii de prevenire* a situațiilor defavorizate;

- *evaluarea serviciilor și programelor sociale* în scopul acumulării de informații privind eficiența activităților de asistență socială, care sunt necesare atât pentru perfectarea metodelor de lucru, cât și pentru asigurarea continuității, durabilității acestor activități;

- *sensibilizarea societății*, forurilor politice, comunităților asupra problemelor cu care se confruntă persoanele, familiile, grupurile aflate în situație de risc;

- *dezvoltarea unui program de cercetări științifice* la nivel național și local privind dimensiunea problemelor celor aflați în situații defavorizate și modalitățile eficiente de soluționare. Prin cercetare, prin consultare permanentă a literaturii de specialitate (reviste, manuale, monografii) asistentul social își îmbogățește sistemul de cunoștințe în domeniu, ceea ce-i va permite să desfășoare activități practice de calitate.

Rolurile profesionale pe care le îndeplinește asistentul social sunt asociate funcțiilor asistentului social și explică natura interacțiunii dintre beneficiari și asistenții sociali în sisteme de la diverse niveluri. Printre cele mai importante roluri ale asistentului social putem evidenția următoarele:

1. Rolul de consultant – asistenții sociali și beneficiarii se sfătuiesc și deliberează împreună pentru a elabora planuri de schimbare. Activitățile de consultanță se înglobează în câteva roluri importante ale asistenților sociali, cum sunt cele de mobilizator, facilitator, planificator și coleg.

2. Rolul de manager de resurse, prin care asistenții sociali desfășoară o diversitate de activități de descoperire a oportunităților existente, de activare a posibilităților de sprijin latente, de afirmare a dreptului la servicii. Prin rolul de manager de resurse asistentul social apare la diverse niveluri de intervenție ca *broker*, *avocat*, *unificator*, *mediator*, *activist* și *catalizator*.

3. Rolul de educator este un alt rol important al asistentului social și prevede activități de instruire, formare atât a prestatorilor de servicii, cât și a beneficiarilor. Rolul de educator al asistentului social

se concretizează prin rolurile de *profesor, instructor/formator, informator, cercetător și om de știință*.

În practica asistenței sociale rolurile exercitate de asistenții sociali nu pot fi strict delimitate. Ele se interpătrund, se completează, se suprapun, toate acestea fiind impuse de caracterul complex, multiaspectual al problemelor pe care le soluționează asistenții sociali.

Diversitatea funcțiilor și rolurilor asistentului social reprezintă argumente convingătoare că activitatea pe care el o desfășoară este extrem de complicată, iar izvorul succesului îl constituie cunoștințele și experiența pe care le deține.

Desfășurarea proceselor de globalizare, cu toate avantajele și dezavantajele, multiplele probleme sociale acutizate, a condus la noi arii de responsabilitate și oportunități. Asistența socială depășește astăzi hotarele naționale, situație determinată de un șir de factori: adopții internaționale, trafic de ființe umane, procese migratorii, calamități naturale, conflicte interetnice și armate, trafic de droguri, pandemii, criminalitate transfrontalieră etc. În contextul schimbărilor produse de procesele de globalizare, se impune, desigur, necesitatea creșterii competențelor și cunoștințelor asistenților sociali, care să fie mai bine informați privind relevanța proceselor internaționale, globale, strategiile inovatoare de soluționare a problemelor sociale existente și de prevenire a apariției altora noi, de prognozare a evoluției proceselor sociale etc. Educația, pregătirea unui asistent social în raport cu nevoile societății actuale, menționează D.Buzducea, ar trebui să includă: cunoașterea diferențelor și similarităților în modalitatea de organizare publică a diferitelor sisteme de asistență socială existente la nivel internațional, cunoașterea agențiilor importante de la nivel internațional implicate în asistența socială, familiarizarea cu teoriile și metodele de intervenție de bază, precum și cu noile concepte, ca globalizare, dezvoltare socială, drepturile omului și transnaționalism, dar și cunoașterea rolului organizațiilor internaționale implicate în setarea

standardelor și strategiilor în domeniul asistenței sociale. Din această perspectivă, multiple posibilități de interacțiune, schimb de idei și practici între comunitățile de asistenți sociali a deschis comunicarea globală, realizată în cele mai diverse forme: conferințe, simpozioane, seminare etc. internaționale de specialitate, desfășurate pe diferite teme, fie sub egida Federației Internaționale a Asistenților Sociali (IFSW), fie organizate de alte structuri naționale, dar cu participare internațională¹. Responsabilitatea cea mai mare pentru faptul cum sunt pregătiți asistenții sociali să-și exercite sarcinile în condițiile globalizării o poartă, însă, învățământul profesional. Or, caracterul activității profesionale cere o pregătire teoretică și practică fundamentală a asistentului social. Devenirea profesională a asistentului social este *un proces integrat și continuu de instruire și cercetare, de dezvoltare a activității practice în domeniul asistenței sociale, orientat spre obținerea cunoștințelor profesionale, spre formarea competențelor, deprinderilor și calităților de personalitate adecvate standardelor calitative și etice ale profesiei*. De aceea, considerăm că este greșit a atribui la asistența socială activitățile personalului auxiliar sau tehnic din serviciile sociale, precum și activitățile organizațiilor de caritate preocupate de deservirea oamenilor (oferirea produselor alimentare, hainelor, serviciilor menajere etc.), care nu cer o calificare înaltă și pregătire corespunzătoare în conformitate cu programele instituțiilor de învățământ superior. *Asistentul social este un specialist de calificare superioară, un profesionist, iar școala ca instituție, învățământul ca proces instructiv-educativ dețin un rol principal în formarea personalității profesionale concepută praxiologic prin muncă și acțiune conștientă*. Aici se formează și trăsăturile moral-sociale ale specialistului, componentele etice ale statutului socio-profesional.

La etapa actuală, în Republica Moldova există un număr semnificativ de tineri specialiști cu studii superioare în domeniul asistenței sociale, o parte dintre care sunt încadrați în rețeaua de stat

¹ *Asistența socială a grupurilor de risc*, p.43,45-46.

de asistență socială: Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei (Direcțiile: politici de asistență socială, politici de asigurări sociale, protecția persoanelor cu dizabilități, protecția familiei și drepturilor copilului etc.; Instituții rezidențiale etc.), Ministerul Educației (Instituții rezidențiale, Centre comunitare pentru copii și tineri etc.), Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Justiției (Departamente de Executare a Sentințelor Judiciare, Instituții penitenciare, Centre de justiție comunitară, Centre de reeducare pentru minori etc.), Ministerul Afacerilor Interne (Centrul Temporar de Plasament pentru Minori, Secțiile de minori și moravuri etc.), Casa Națională de Asigurări Sociale (Casele teritoriale de asigurări sociale), Direcția Generală de Asistență Socială și Direcția Municipală pentru Protecția Drepturilor Copilului din mun. Chișinău, Secțiile raionale de asistență socială și protecție a familiei, Consiliile locale de protecție a drepturilor copiilor; primării etc. O altă parte din absolvenții facultăților de asistență socială activează în organizații neguvernamentale naționale și internaționale („AVE COPIII”, „Amici dei Bambini”, „La Strada”, Keystone Moldova, Centrul național de prevenire a abuzului față de copii, asociațiile „Agape”, „Acasă” și altele).

Cu toate acestea, sistemul de servicii sociale se confruntă în continuare cu un șir de dificultăți ce țin de resursele umane, mai exact, de lipsa asistenților sociali profesioniști, în special în zonele rurale. Se întâmplă un lucru bizar: pe de o parte, nevoia de asistenți sociali în Republica Moldova este departe de a fi acoperită, iar, pe de altă parte – chiar și numărul mic de asistenți sociali, pregătiți în învățământul universitar, nu este utilizat în măsură suficientă. Există, desigur, mai multe cauze, prin care poate fi explicată situația dată: fie că nu sunt instituite asemenea posturi, fie că salariul asistentului social pe departe nu acoperă necesitățile unui trai decent pentru tinerii specialiști, fie că postul de asistent social este ocupat de alte persoane, care nu au o pregătire specială etc. Mai mult, adesea în sistemul protecției sociale vin oameni întâmplători, care își caută doar un loc de lucru, un salariu, o sursă de existență, fiind departe de

misiunea acestei profesii, de principii, valorile și normele ei morale.

Fenomenele enumerate impun necesitatea unui control riguros din partea Ministerului Educației, Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei asupra formării asistenților sociali, aceste activități fiind încredințate doar instituțiilor de învățământ acreditate. Actualmente, se simte nevoia ca cele două ministere să elaboreze o strategie națională bine gândită cu privire la pregătirea angajaților din toate structurile sistemului de asistență socială, prin dezvoltarea diverselor forme de învățământ. În contextul celor expuse, este necesar să fie stabilită o continuitate între învățământul colegial (încă foarte firav) și cel universitar, să fie susținut învățământul cu frecvență la zi și cu frecvență redusă prin creșterea numărului de locuri bugetare la nivel universitar și oferirea șanselor de înscriere la studii tuturor persoanelor motivate să lucreze în domeniul asistenței sociale.

În favoarea formării unor specialiști profesioniști pot fi inițierea învățământului la distanță, organizarea modulelor intensive de instruire continuă în cadrul universităților care dispun de catedre acreditate cu dreptul de pregătire a asistenților sociali.

Dezvoltarea profesiei de asistent social are nevoie de o susținere accentuată prin instituirea posturilor de asistent social în toate instituțiile de învățământ, în spitale, maternități, în instituțiile penitenciare, instituțiile rezidențiale, prin dezvoltarea serviciilor sociale comunitare etc.

Până în prezent, în Republica Moldova nu funcționează o asociație profesională, care ar prezenta interesele asistenților sociali la nivel național și internațional și care ar constitui un mijloc de promovare a standardelor profesionale performante. Asociația de Promovare a Asistenței Sociale din Moldova, fondată în 2000 cu aceste obiective, nu mai activează.

În scopul menținerii unui înalt nivel profesional, este nevoie ca personalul implicat în domeniul asistenței sociale să fie sistematic

atestat de o Comisie Națională, formată atât din specialiști din cadrul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, cât și din cadre didactice competente, care activează în instituții de învățământ superior acreditate, și

O piedică semnificativă în ridicarea prestigiului profesiei de asistent social este motivarea materială, care până în prezent nu și-a găsit atenția cuvenită din partea organelor de conducere din Republica Moldova. Salariul asistentului social rămâne a fi unul din cele mai mici salarii din sistemul bugetar.

Concluzionând, considerăm că oferirea serviciilor de asistență socială trebuie să devină apanajul specialiștilor calificați, formați în corespundere cu o concepție integră a curriculumului universitar și care își vor reactualiza sistematic cunoștințele prin diferite forme de învățământ continuu. Soluționarea problemei privind formarea asistenților sociali profesioniști, pregătirea și reprofilarea diverselor categorii de specialiști, care activează actualmente în domeniul protecției sociale, reprezintă un mijloc important de diminuare a consecințelor negative ale reformelor inițiate pe plan economic și social, de satisfacere a necesităților diverselor categorii de populație în dificultate, toate acestea fiind în dependență directă de competențele teoretice și practice, de profesionalismul asistenților sociali.

5.3. Caracteristici ale personalității asistentului social

Sarcinile și obligațiile asistentului social ca profesionist demonstrează că el trebuie să posede o multitudine de abilități prin care să poată menține atmosfera lucrativă, să descopere și să depășească sentimentele negative care influențează relațiile între oameni, să contribuie la soluționarea problemei beneficiarului, să înțeleagă și să interpreteze conduita oamenilor, să organizeze și să desfășoare discuții în diferite situații, să întrețină tratative etc. Relația de ajutorare este determinată, pe de o parte, de constrângerile, regulamentele și măsurile de sprijin proprii profesiei, iar, pe de altă

parte – de caracteristicile specifice personalităților implicate la cei doi poli ai relației de asistență socială (a se vedea *Figura 5.2*). În rezolvarea problemei beneficiarului nu se poate face abstracție de trăirile emoționale ale ambilor membri ai relației, care pot fi de intensitate variată, dar importante pentru succesul procesului de asistare¹. Dacă un asistent social ajută, respectiv intervine, influențează un beneficiar, el nu poate să nu se implice subiectiv, emoțional în rezolvarea problemei, ceea ce aduce satisfacții personale și sociale. Astfel, relația de asistență socială va purta inevitabil amprenta subiectivității. Or, pentru a putea răspunde solicitărilor emoționale ale beneficiarilor foarte diferiți, pentru a-i putea influența pe cei care solicită ajutorul, alături de cunoștințele și competențele profesionale, *un rol important îl au, de asemenea, valorile și calitățile morale personale ale asistenților sociali: căldura, onestitatea, deschiderea, creativitatea, sensibilitatea, angajamentul, optimismul etc.* Mai mult, asistența socială face parte din acele tipurile rare de activitate profesională, în care eficiența, succesul lucrului adesea sunt determinate nu atât de cunoștințele teoretice și competențele practice ale specialistului, cât de calitățile lui personale. Iată de ce în procesul de instruire, desfășurat în instituțiile de învățământ, are loc nu doar cunoașterea fundamentelor profesiei, dar și formarea asistentului social ca personalitate, formarea calităților moral-spirituale, pe care viitorul specialist le va aplica în lucrul cu oamenii/beneficiarii, continuând să și le dezvolte în această muncă.

Exercitarea unei profesii implică nu doar „competența *statutară* și *tehnică* indispensabilă participării, ci, tocmai pentru că în acest act este participarea/relaționarea agenților sociali în domenii ale praxis-ului, implică și identificarea *dimensiunii etice* a individului. Poziția socioprofesională nu poate fi detașată de *trăsăturile de caracter*, de *comportamentul* subiecților care interacționează pentru

¹ ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*, p.58.

unitatea ansamblului, pentru o *ordine* necesară. Prin reglementarea deontologico-profesională, se poate asigura demersul întru ceea ce, în ultimă instanță, reprezintă progresul, bunăstarea, binele”¹.

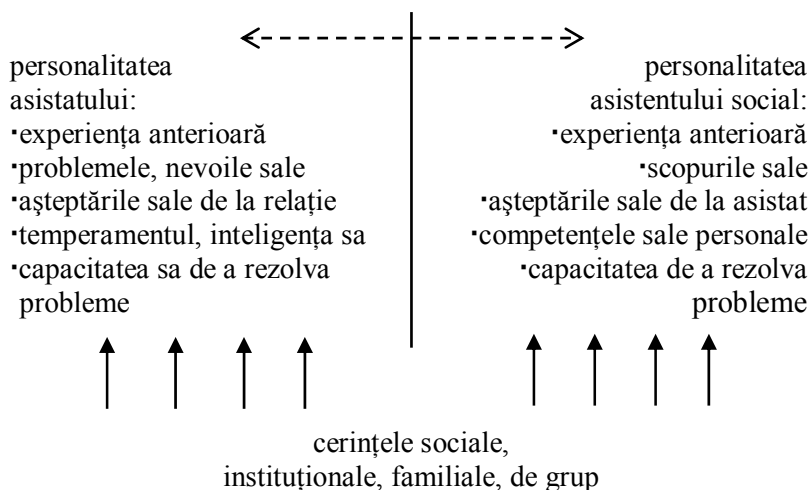

Fig.5.2. Personalitatea și așteptările de rol în relația de ajutor.

Sursa: ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*. Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2003.

Alegând asistența socială, tinerii trebuie să se informeze cât mai deplin despre misiunea acestei profesii, să se întrebe dacă ei sunt gata să se confrunte zilnic cu suferințele, durerile oamenilor și dacă vor fi în stare să lupte pentru a le rezolva problemele, pentru a le îmbunătăți situația, chiar și în condițiile confruntării cu multiple greutăți. Numai alegerea conștientă a profesiei de asistent social, în corespundere cu vocația și calitățile personale, va permite ca această profesie să nu se transforme într-o povară, dar să aducă împlinire și

¹ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.226.

satisfacție persoanei respective, precum și să fie de folos beneficiarilor și societății. Șansele maxime de realizare ale unui statut profesional sunt legate nemijlocit de vocație. *Vocația* este „o aptitudine deosebită pentru o anumită artă sau știință; chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesiune”¹. Vocația se găsește la intersecția cerințelor vieții sociale cu cele ale profesiei, ea ușurând datoria etică de valorizare a calităților profesionale proprii. Vocația este „slujirea profesiei fără să te slujești de ea”²; o chemare simțită de subiect în vederea realizării unui destin propriu; o exercitare a profesiei din devotament și generozitate. Omul, cu ajutorul vocației, transformă facil convingerile etice în deprinderi comportamentale și în pasiuni. Vocația cuprinde un aspect general de abnegație, credință și slujire a omului și un aspect specific diferitelor profesii. În acest fel putem considera vocația ca o șansă de a conferi actelor proprii o priză permanentă de conștiință a responsabilității profesionale.

După cum se știe, asistentul social și beneficiarul se întâlnesc prima dată, de regulă, în cele mai grele momente din viața beneficiarului, când acesta este amenințat de o nenorocire sau când nenorocirea deja s-a întâmplat. În asemenea situație, de calitățile morale personale ale asistentului social depinde faptul dacă beneficiarul va accepta să colaboreze cu asistentul social, dacă acesta își va putea învinge neîncrederea în forțele proprii, își va putea păstra demnitatea și stima celor din preajmă etc. Ca specialist, asistentul social se poate pomeni într-o stare de faliment profesional, iar cunoștințele și competențele lui pot să nu fie solicitate, dacă beneficiarul va simți indiferență sau chiar ostilitate față de soarta sa. Neavând încredere în asistentul social, el nu va prezenta informația necesară despre problema sa, ceea ce va complica mult sau chiar va face imposibilă rezolvarea acestei probleme.

¹ *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'75), p.1026.

² TERBANCA, M., SCRIPCARU, G. *Coordonate deontologice ale actului medical*. București: Editura Medicală, 1989, p.123.

Profunzimea influențării beneficiarului, societății de către asistentul social ne vorbește despre faptul că nu oricine persoană este potrivită pentru îndeplinirea acestei misiuni. Fundamentele umaniste ale asistenței sociale determină actualitatea selectării profesionale a viitorilor specialiști în procesul înscrierii la facultate, precum și a evaluării potrivirii profesionale a persoanelor care deja lucrează în calitate de asistenți sociali. Rolul principal în alegerea profesiei de asistent social aparține sistemului de valori pe care îl deține respectiva persoană și care determină, în ultimă instanță, faptul cât de aptă este ea pentru asistența socială, de asemenea eficiența activității desfășurate. Orientările valorice ale specialistului constituie fundamentul personalității sale proiectate în activitatea profesională, precum și în viața de zi cu zi.

Se poate întâmpla ca o parte din cei ce intenționează să devină asistenți sociali să descopere un dezacord substanțial între interesele, obiectivele proprii și sistemul de valori al asistenței sociale ca profesie. Desigur, în asemenea cazuri persoanele trebuie să se dedice altor activități. Cei care purced să îmbrățișeze profesia de asistent social trebuie să conștientizeze că aceasta este una dintre cele mai grele profesii și care nu totdeauna este percepută adecvat de societate. Asistența socială nu este o profesie de conjunctură. Ea nu a devenit încă o profesie prestigioasă și nu aduce venituri mari specialiștilor, în special în perioadele în care societățile se confruntă cu crize financiar-economice profunde. Totuși, asistența socială rămâne a fi una dintre cele mai nobile și animatoare activități.

O importanță deosebită pentru sporirea eficienței muncii asistenților sociali are *motivația* lor – totalitatea motivelor, mobilurilor, factorilor (interni și externi) stimulatori de acțiune. Motivarea internă este determinată de valorile individului, iar motivarea externă poartă un caracter instrumental – ține de condițiile de muncă, de salariu etc. Principalul stimulent intern în asistența socială rămâne a fi dorința asistentului social de a aduce folos beneficiarilor săi și societății. Cât privește motivarea externă, în

primul rând, cea materială, a cărei importanță nu poate fi diminuată, până în prezent nu și-a găsit atenția cuvenită din partea organelor de conducere a sistemului de protecție socială din Republica Moldova, ceea ce constituie o piedică semnificativă în ridicarea eficienței și prestigiului profesiei de asistență socială.

Îndeplinind diferite funcții și roluri profesionale, asistentul social își formează un sistem personal unic de activitate de ajutorare a beneficiarilor. Drept urmare, apare *stilul* său specific de activitate. Stilul conduitei asistentului social, determinat de totalitatea calităților sale personale, de orientările valorice, influențează în mod esențial sistemul de relații pe care îl formează. Astfel, unii asistenți sociali comunică ușor cu beneficiarii vorbăreți, alții, însă, găsesc repede limbă comună cu cei zgârciți la vorbă; unii asistenți sociali suportă atacurile agresive, dușmănoase ale beneficiarilor, iar alții – nu; unii asistenți sociali sunt mai miloși cu copiii, iar alții sunt mai sensibili la nevoile persoanelor în vârstă etc. Toate acestea constituie un argument în plus în favoarea rolului extrem de important al calităților personale ale asistentului social în activitatea profesională, printre care se înscriu: orientarea umanistă a personalității, responsabilitatea personală, simțul bunătății și dreptății, simțul propriei demnități și al stimei față de demnitatea altor persoane, toleranța, respectul, corectitudinea, empatia, stabilitatea emoțională, autoaprecierea adecvată etc.

Formarea personalității asistentului social trebuie să fie orientată în primul rând spre *formarea conștiinței lui morale/etico-axiologice*. Personalitatea cu o conștiință morală și valorică înaltă este capabilă nu doar să se supună imperativelor etice exterioare, dar și să-și elaboreze programul propriu de acțiune în corespundere deplină cu normele și principiile eticii profesionale, cu sistemul ei de valori umaniste. Conștiința morală este fundamentul trăirilor și faptelor morale, este „acea putere psihică prin care deosebim faptele bune de cele rele, prin care putem ști ceea ce se cuvine, sau nu, să

facem”¹. Esența conștiinței morale constă în cunoașterea, deliberarea și judecarea acțiunilor proprii și ale altora prin prisma categoriilor de bine și rău. Conștiința morală înseamnă și responsabilitate morală. Individul trebuie să răspundă pentru consecințele acțiunilor sale în fața societății. Conștiința morală nu este un dat. Ea se formează sub influența mediului în care se află individul. Ea se dezvoltă cu timpul și în corespundere cu educația pe care o primim în familie, în școală și în societatea în care activăm. Conștiința etico-profesională a asistentului social conține mai multe componente, care pot fi structurate în câteva niveluri: cunoștințe etico-axiologice, convingeri etico-axiologice și trebuințe/necesități etico-axiologice (a se vedea *Figura 5.3*).

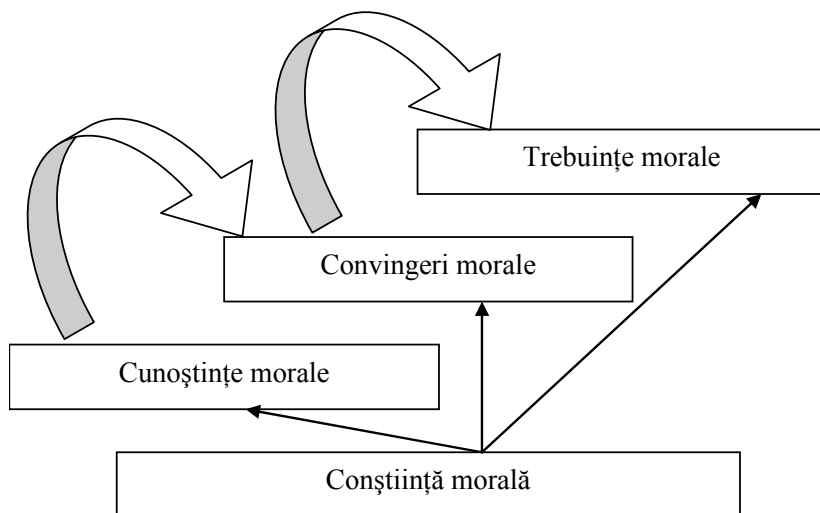

Fig.5.3. Nivelurile conștiinței morale.

Cunoștințele etico-axiologice. În procesul de instruire, realizat în instituțiile de învățământ, viitorul specialist pătrunde în esența moralității, obține cunoștințele necesare despre conținutul și

¹ LEONARDESCU, C. *Etica și conduita civică*. București: Lumina Lex, 1999, p.64-65.

funcționarea ei în societate, despre sistemul de cerințe și sancțiuni pentru nerespectarea normelor morale stabilite. Cunoștințele etico-axiologice obținute permit asistentului social să compare propriile normative morale cu cele ale profesiei și de importanță societală, depunând eforturi pentru a introduce corecțiile necesare în vederea corelării lor. Menționăm, totodată, că cunoașterea eticii și axiologiei, a normelor morale nu înseamnă încă stăpânirea unei conduite morale. Cunoștințele posedă independență relativă față de activitatea profesională. Ele pot fi utilizate parțial de către o persoană sau pot să nu fie folosite deloc în activitatea practică a acesteia. În alți termeni, uneori putem întâlni persoane cu „morală dublă”, care teoretic se orientează bine în problemele moralității, inclusiv în cele ale eticii profesionale, dar care consideră că pentru ele nu este obligatoriu să urmeze aceste norme, cerințe. Asemenea cazuri sunt, desigur, în contradicție totală cu misiunea asistenței sociale, iar așa-zii „specialiști” cu conștiința „morală dublă” nu pot fi admiși să activeze în acest domeniu. Cunoștințele devin o linie de conduită, un îndrumar spre acțiune în condițiile în care ele se transformă în convingeri.

Convingerile etico-axiologice – reprezintă directiva etică de bază, care determină scopul și direcția acțiunilor individului; exprimă încrederea fermă a asistentului social, fundată pe experiență și cunoștințe, în justetea valorilor și cerințelor moralei profesionale. Convingerile morale reprezintă un nivel mai înalt de dezvoltare a conștiinței personalității specialistului, dat fiind că ele sunt axate pe aprecierea multilaterală de către personalitate a normelor morale și a valorilor cunoscute ei, pe verificarea acestora în experiența de viață și profesională, pe aprobarea lor internă și acceptarea/recunoașterea ca fiind unicele corecte și posibile. Convingerile morale cer de la asistentul social să-și clarifice bine coraportul dintre ceea ce face el pentru beneficiar și societate și ceea ce ar trebui să facă. Convingerile morale exprimă pe cât este de gata specialistul, din punct de vedere teoretic și practic, pentru activitatea profesională. Ele constituie fundamentul atitudinii conștiente a specialistului față

de acțiunile întreprinse în practica asistenței sociale. Convingerile morale contribuie la formarea calităților volitive ale personalității și a modalităților stabile de reacționare la schimbările din mediul înconjurător. Asemenea cunoștințelor morale, convingerile morale posedă și ele un caracter relativ independent, fapt confirmat de cazurile, în care omul, în virtutea unor factori noi apăruiți, acționează contrar convingerilor sale. Aceasta se întâmplă, de regulă, cu persoanele care se află în discordie cu ele înseși, cu principiile și valorile proprii și pe responsabilitatea cărora este greu să te bizui în special în situațiile complicate, contradictorii sau de incertitudine în evoluția evenimentelor. Cunoștințele etico-axiologice, care au devenit deja convingeri ale asistentului social, formează trebuința morală/etico-axiologică.

Trebuința etico-axiologică – reprezintă treapta cea mai înaltă a conștiinței morale a asistentului social. Ea se caracterizează prin existența nevoii morale de a respecta cerințele eticii profesionale, de a organiza activitatea în corespundere cu normele, valorile etice. Dacă respectarea cerințelor eticii profesionale devine o trebuință internă a specialistului, atunci o asemenea trebuință este în stare să-i organizeze toate calitățile volitive și emoționale, să-i orienteze toate eforturile spre soluționarea problemelor așa cum o cer principiile și valorile etice. La această treaptă, respectarea cerințelor eticii profesionale devine o calitate stabilă a personalității, un puternic factor mobilizator pentru organizarea conduitei și activității sale, o cauză a datoriei și conștiinței/rușinii, onestității și demnității. Trebuințele și convingerile morale constituie veriga principală a mecanismului de trecere de la conștiința morală la conduita morală¹. Trebuința morală exprimă aspirația/dorința permanentă a asistentului social de a-și îndeplini datoria cetățenească și profesională conștient și dezinteresat, de a respecta normele Codului etic al asistenței sociale. Stăpânit de trebuințele morale, asistentul social nu va săvârși

¹ МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Этика социальной работы*. Москва: ВЛАДОС, 1999, с.41-49.

acțiuni ce nu corespund, în viziunea sa, criteriilor de bine și rău. Cunoștințele morale, convingerile și trebuințele morale influențează puternic activitatea practică, dar fiecare din aceste componente o determină în mod diferit. Personalitatea asistentului social este proiectată în activitatea practică cel mai mult prin convingerile și trebuințele morale și valorice, acestea devenind un puternic factor mobilizator, o chestiune de datorie și conștiință/rușine, de onoare și demnitate.

Personalitatea asistentului social este profund implicată în procesul de ajutorare a beneficiarilor, fapt ce nu poate fi ignorat în procesul asistențial. De altfel, asistentul social se poate transforma într-un repertoriu de tehnici de intervenție fără calități personale, într-un simplu tehnician. Asistenții sociali deseori vorbesc de stilul personal în munca lor, care denotă, de fapt, că așa se folosesc ei cel mai bine de ceea ce sunt (de personalitatea lor, valorile, resursele personale) în relațiile asistențiale cu o persoană. „Utilizarea conștiință a propriei personalități” este unul dintre obiectivele general recunoscute în procesul de pregătire pentru munca în asistența socială, ceea ce la rândul ei, necesită cunoașterea propriei personalități¹.

Calitățile personale ale asistenților sociali pot amplifica sau inhiba succesul în dezvoltarea și menținerea unor relații participative cu beneficiarii. Actualmente, există un șir de cercetări care demonstrează importanța calităților personale în construirea relațiilor profesionale. A.N.Maluccio, de exemplu, menționează în cartea sa *Learning from Clients*: „Calitățile umane ale asistentului social sunt scoase mai mult în evidență de client decât abilitățile sale tehnice”². Printre calitățile personale cele mai apreciate de beneficiari sunt evidențiate empatia, sinceritatea, obiectivitatea și concretețea.

¹ IMRE, R.W. *Knowing and caring: Philosophical issues of social work*. Lanham, MD: University press of America, 1982, p.93.

² MALUCCIO, A.N. *Learning from Clients*. New York: The Free Press, 1979, p.125.

Conform concluziilor unui studiu întreprins de J.G.Hopps, E.Pinderhughes și R.Shankar (1995), interesul și flexibilitatea asistenților sociali au contribuit la obținerea unor rezultate pozitive cu clienții. Alte studii pun în lumină legătura dintre absența unor calități ale asistenților, precum căldura și acceptarea, și eșecul intervențiilor întreprinse de ei. Printre calitățile incompatibile cu personalitatea asistentului social, evidențiate cel mai des de către beneficiari sunt: nervozitatea, cruzimea, aviditatea, aroganța, grosolănia, răutatea, lipsa stimei față de oameni, impertinența, indiferența, iresponsabilitatea, superficialitatea, escrocheria, nedorința de a ajuta oamenii etc.

Asistenții sociali competenți își corelează calitățile personale cu abilitățile profesionale în momentul în care reacționează cu naturalețe, acceptare, respect, încredere, empatie, sensibilitate pentru diversitate și finalitate¹.

Calitățile personale ale asistentului social sunt divizate de specialiști în câteva grupe:

- Calități ce țin de *procesele psihice* (percepție, memorie, imaginație, gândire), de stările psihice (oboseală, apatie, stres, depresie, îngrijorare etc.), de atenție ca stare a conștiinței, de manifestările emoționale (cumpătate, indiferență, insistență, consecvență, impulsivitate etc.). Dacă asistentul social nu corespunde cerințelor psihologice înaintate de profesie, consecințele negative de pe urma acestei situații sunt inevitabile, ele manifestându-se în special în situațiile complicate, când este nevoie de mobilizarea tuturor resurselor personale pentru soluționarea problemelor nestandarde. Fără asemenea caracteristici ale psihicului precum sunt atenția, stăpânirea de sine, cumpătarea, răbdarea etc. sunt de neimaginat posibilitatea de a înțelege beneficiarul, precum și activitatea eficientă a asistentului social în general.

- Calități *psihoanalitice*, cum ar fi autocontrolul, autocritica, autoaprecierea propriilor comportamente, acțiuni.

¹ MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.170.

- Calități *psihopedagogice*, ce țin de comunicabilitate (abilitatea de a stabili repede contactul cu oamenii), de empatie (surprinderea dispoziției oamenilor, descoperirea orientărilor și așteptărilor acestora, înțelegerea nevoilor lor etc.), de atractivitate (atractivitatea exterioară a personalității), de expresivitate (capacitatea de a insufla încredere și de a convinge prin cuvinte) etc.¹

Unii autori evidențiază în prim plan un grup aparte de calități, numite *calități umaniste* (dragostea de oameni, bunătatea, altruismul etc.), pe care trebuie să le dețină asistentul social.

Care și ar fi aceste clasificări, în lista calităților și competențelor obligatorii pe care trebuie să le stăpânească un asistent social sunt incluse: empatia, competența psihologică, delicatețea și bunul tact, umanismul și mărinimia, capacitățile organizatorice și de comunicare, cultura spirituală și moralitatea înaltă, onestitatea, intelectul social (abilitatea de a percepe adecvat și de a analiza situațiile sociale și ale oamenilor), competența de a fi atractiv, interesant pentru mediul înconjurător în lucrul cu beneficiarii, orientarea spre interesele, necesitățile și protecția demnității beneficiarului, tendința spre sporirea permanentă a cunoștințelor profesionale etc. Toate aceste calități reflectă atitudinea asistentului social față de profesie, influențând semnificativ posibilitatea obținerii unor performanțe profesionale înalte.

În continuare, vom dezvălui succint esența câtorva din cele mai importante *calități etico-profesionale ale asistentului social*, care reprezintă resurse personale semnificative în munca cu beneficiarii.

Conștiința de sine – este o calitate esențială, necesară fiecărui specialist, inclusiv asistentului social. *Conștiința de sine* reprezintă capacitatea omului de a-și evalua acțiunile sale; înseamnă autocunoaștere, cunoaștere și apreciere a propriilor cunoștințe, interese, idealuri, sentimente, a propriei concepții asupra lumii și

¹ ХОЛОСТОВА, Е.И. (ред.) *Теория социальной работы*. Москва: Юристъ, 1998, с.272-273.

conduitei. Omul cunoaște nu doar lumea exterioară lui; el se cunoaște și pe sine însuși ca subiect al procesului de cunoaștere și transformare activă a realității în care se află.

Conștiința de sine/autocunoașterea este proprie doar omului. Prin conștiința de sine, omul se separă și se opune lumii care îl înconjoară, își determină locul în succesiunea evenimentelor sociale și naturale. Conștiința de sine „...oferă omului posibilitatea de a aprecia critic actele proprii conștiințe, adică de a separa *tot interiorul său* de tot ce se petrece în exterior, de a-l analiza și a-l opune (compara) cu exteriorul, într-un cuvânt de a studia actul proprii conștiințe”¹. Cunoașterea de către subiect a proprii activități psihice se poate realiza la diferite niveluri: de la autocunoașterea profundă și clară până la înțelegerea confuză, neclară a ceea ce se petrece în „sufletul lui”. Autocunoașterea este strâns legată de *reflexie*, în care ea se ridică la nivelul gândirii teoretice.

Conștiința de sine se formează sub influența condițiilor de viață, în procesul socializării și educației, dezvăluind în permanență copiilor „ce este bine” și „ce este rău”. La etapele timpurii ale formării facultăților personalității, conștiința de sine se manifestă ca o voce a altora – a părinților, colegilor, profesorilor etc., care se exteriorizează prin teama de a nu fi condamnat, admonestat pentru acțiunile săvârșite. Odată formată, însă, conștiința de sine devine vocea „altui eu”, ce vorbește în numele eternității, adresându-se demnității personalității. Conștiința de sine reprezintă responsabilitatea omului față de sine însuși, a personalității ce posedă valori supreme, universale². Conștiința de sine este o înțelegere subiectivă a datoriei și responsabilității față de cei din jur (beneficiari, familie, copii, părinți, comunitate, profesie, societate etc.), dar care apare ca datorie și responsabilitate față de sine însuși. Conducându-se de

¹ СЕЧЕНОВ, И. М. *Избранные философские и психологические произведения*. Москва: Госиздат, 1947, с.504.

² CAPCELEA, V. *Norme sociale*. Chișinău: ARC, 2007, p.168.

propria conștiință, omul judecă faptele sale ca și cum din numele său propriu. Conștiința de sine este asemenea unei voci interne a „Eu-lui”, care într-o situație nestandardă îi sugerează individului soluția corectă.

Conștiința de sine îndeplinește funcția de regulare a comportamentului, îndemnând individul la acțiuni creatoare și ferindu-l de abordările pur formale în respectarea normelor morale și profesionale. Conștiința de sine depinde de nivelul de dezvoltare a personalității, de cultura, moralitatea acesteia, de atitudinea ei față de profesie, față de sine ca profesionist. Or, conștiința este diferită la diferite persoane. Astfel, de cel mai înalt nivel al conștiinței se bucură profesionistul. El este principial, curajos, consecvent; nu se lasă influențat, procedează cum îi dictează conștiința, are curajul să nu se conformeze indicațiilor instanțelor superioare dacă ele contravin legilor. Persoanele cu conștiință înaltă se abțin de la acțiuni antisociale, se neliniștesc de insuccesele sau de indisciplina colegilor, caută soluții de înlăturare a cauzelor acestora, stimulează gândirea creativă, înțeleg necazurile și neliniștea celorlalți.

Conștiința cu nivel mediu este caracteristică specialiștilor care „au muștrări de conștiință pentru abaterile de la normele morale, se autojustifică prin raționamente de tipul: acestea au fost indicațiile șefului, așa sunt timpurile, ce rost are să mă opun, toți fac la fel, nu voi mai proceda așa”.

Un nivel scăzut al conștiinței îl au persoanele care „nu simt niciun fel de remușcări și nici necesitatea de a se justifica, ele procedează cum le cer împrejurările pentru a obține un profit sau un succes de moment”. Asemenea persoane își îndeplinesc datoriile doar în situație de control. De regulă, ele admit formalism în organizarea procesului de muncă¹.

În contextul celor menționate, este important a fi dezvăluită și esența *rușinii* – un alt mecanism de control intern, de autocontrol și

¹ LUNGU, V. *Etica profesională. Suport de curs*. Chișinău, 2011, p.53-54.

autoapreciere obiectivă a faptelor săvârșite. Rușinea și conștiința de sine sunt calități destul de apropiate. După cum se știe, conștiința se poate manifesta atât în formă de înțelegere rațională a importanței morale a acțiunilor morale săvârșite, cât și în formă de trăiri emoționale negative (muștrare de conștiință, remușcare, regret pentru neîndeplinirea sarcinilor propuse) sau pozitive (liniște sufletească, conștiință împăcată pentru că a făcut bine totul ce i s-a cerut). Rușinea este sentimentul că ai făcut ceva rău și că, prin urmare, meriți supărarea celorlalți. În rușine se reflectă, de asemenea, perceperea de către om a neconcordanței acțiunilor lui cu unele norme adoptate sau cu unele așteptări ale celor din jur, adică a vinovăției sale. Rușinea este orientată spre opinia altor oameni, care pot să-și exprime nemulțumirea față de încălcarea normelor comunității. Rușinea unui individ este cu atât mai puternică, cu cât aceste persoane sunt mai importante pentru el. În asemenea cazuri, individului poate să-i fie rușine chiar și pentru acțiunile neintenționate, care i se par normale, dar nu sunt recunoscute ca fiind așa de către cei din jur.

În conștiința de sine, deciziile, acțiunile, aprecierile se corelează nu cu opinia celor din jur, dar cu datoria și responsabilitatea proprie. Conștiința de sine presupune capacitatea individului de a avea o atitudine critică atât față de părerile proprii, cât și de cele ale altora, precum și responsabilitatea lui atât pentru acțiunile proprii, cât și pentru tot ce se petrece în jurul lui. Conștiința de sine este un imbold pentru poziția de viață activă a personalității. Pentru a ne spori conștiința de sine, este nevoie să examinăm o gamă largă de caracteristici personale, precum stilul de viață, codurile etice, valorile, rădăcinile familiale, maniera de acoperire a trebuințelor personale, atitudinea față de schimbare, prejudecățile sau stereotipurile etc. Asistenții sociali își rafinează conștiința de sine în funcție de feedback-ul obținut prin supraveghere, revizuirea colegilor, consultațiile de echipă, interacțiunile cu beneficiarii și oportunitățile educaționale. Conștiința de sine, autocunoașterea ne permit să ne identificăm esența proprie, trebuințele, gândurile,

angajamentele și valorile și, în același timp, să ne observăm pe noi înșine. „Ceea ce suntem influențează ceea ce vedem la clienții noștri și modul în care auzim și reproducem poveștile lor”¹. Asistenții sociali responsabili „revin mereu la nevoia de a fi conștienți de ei înșiși și de a se autocunoaște, pentru un dialog autentic cu beneficiarii și o adevărată înțelegere a acestora, precum și pentru a oferi servicii asistențiale”².

Când sunt conștienți de propriile perspective, gânduri și aspirații, asistenții sociali contribuie în fiecare nouă relație cu un beneficiar cu o bază de sprijin alcătuită din resurse personale. Asistenții sociali eficienți își recunosc trebuințele și își urmăresc activ obiectivele din viața personală. Astfel, ei se pot implica și pot rezista în relații profesionale în care propriile trebuințe sunt date la o parte pentru a munci în beneficiul altora. Conștiința de sine a asistentului social se manifestă ca simțul responsabilității pentru conduita sa, ca trebuința de a proceda în corespundere cu reprezentările despre bine, dreptate, bunăstare etc. Conștiința de sine este o condiție necesară pentru *aprecierea morală* de către om a propriei personalități.

Autoaprecierea adecvată – se realizează în baza normelor morale existente în societate, fiind condiționată de concepția și statutul omului în societate. Îndeplinind o diversitate de funcții de importanță vitală pentru societate, asistentul social nu trebuie să piardă simțul realității și să-și supraaprecieze capacitățile și posibilitățile. Autoaprecierea exagerată generează încrederea neargumentată în forțele proprii și aroganța, care, de regulă, conduc la comiterea greșelilor și la diminuarea eficienței activității. De asemenea, este periculoasă și subaprecierea capacităților asistentului social – neîncrederea în propriile forțe și posibilități, care se reflectă

¹ DEAN, R.G. Ways of knowing in clinical practice. In: *Clinical Social Work Journal*, 1989, 17 (2), p.121.

² MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.87.

negativ atât asupra rezultatelor activității, cât și asupra stării beneficiarului, opiniei publice despre sistemul de protecție socială în întregime.

Aprecierea și autoaprecierea morală a oamenilor și a acțiunilor lor, a instituțiilor se manifestă, de cele mai multe ori, prin *critică și autocritică*. Critica este o apreciere îndreptată către cineva sau cu referire la o situație, o stare, pe când autocritica privește propria persoană (ca în maxima socratică: „știu că nu știu nimic“).

Din punct de vedere logico-lingvistic, critica și autocritica folosesc termeni și propoziții cu semnificații negative pentru caracterizarea unor exagerări sau lipsuri din intențiile și faptele morale ale oamenilor. Din punct de vedere filosofic, critica și autocritica se opun tendințelor dogmatice din metafizică și ontologie ori din gnoseologie și filosofia morală. Kant a stabilit sensul metodei critice, care constă în aprofundarea cunoașterii realizată de om din punctul de vedere al forței (ce putem cunoaște?), al normei de acțiune (ce trebuie făcut?), al sensului vieții (la ce putem spera?), precum și al autoreflexiei antropologice (ce este omul?)¹.

Critica autentică trebuie deosebită de criticism. *Criticismul*, care constă în exagerarea judecăților morale negative la adresa autorilor, a operelor, instituțiilor, acțiunilor etc.; în extrapolarea părții negative asupra întregului; în absența preocupărilor de a propune soluții de remediere și îmbunătățire conduce, adesea, la nihilism dizolvant. Criticismul se asociază cu o nemulțumire generalizată față de lume și mai puțin față de cel ce realizează actul critic. El ignoră intenționat datele și faptele, pe motiv că ar fi descriptive, adică lipsite de valoare.

Autorul T.Sîrbu evidențiază un șir de „maladii” ale criticii și autocriticii, care se manifestă prin:

¹ KANT, Im. *Logica generală*. București: Editura științifică, 1985, p.78.

Critica dogmatică – se limitează, de regulă, la norme, care, după ce sunt concepute în mod abstract, sunt insistent recomandate sau impuse ca general-valabile.

Critica tendențioasă – se asociază cu lauda tendențioasă, care poate să mascheze intenții egoiste, invidie, răzbunare, parvenire la statusuri și roluri râvnite, dar nedobândite. De aceea, ea este însoțită de cele mai perfide mijloace de descalificare a adversarului, producând adesea oamenilor grave daune morale și de sănătate.

Critica oportunistă – izvorăște tot dintr-un individualism exagerat, marcat de preocuparea de a fi lider sau cel puțin „omul zilei”.

Critica formalistă – este critica făcută de dragul criticii, adică a unor remarcă și observații care se impun, fiindcă este o veche vorbă (devenită slogan): „întotdeauna este loc de mai bine”.

De formalism, indiferență sau exagerări poate fi marcată și *autocritica*, care de asemenea ne apare în diverse ipostaze, precum:

- *autocritica excesivă* – se aliază cu masochismul, cu sinuciderea, deoarece subiectul moral își asumă răspunderi exagerate;

- *autocritica formală* – urmărește să obțină de la ceilalți recunoașterea faptului că acceptă în imaginea persoanei sale și unele umbre, dar fără o importanță prea mare;

- *autocritica prin transfer* – este strâns legată de autocritica formală, numai că, în acest caz, lipsurile proprii sunt transferate la factori externi: tot felul de greutăți și dificultăți; persoane rău intenționate atât față de el, cât și față de obiectivele acțiunilor. Așa că ambele forme de autocritică aparțin oamenilor lipsiți de spirit de răspundere, implicit, oameni cu grade reduse de libertate. Căci, aprecierea realizată de subiectul moral prin critică și autocritică este indisolubil legată de nivelul de conștiință, adică de situațiile sale existențiale, de stările de libertate și responsabilitate, mereu fluente pe parcursul vieții.

Pentru ca aprecierile morale sub forma criticii și autocriticii să micșoreze cât mai mult riscurile apariției unor anomalii ca cele menționate *supra*, se recomandă următoarele:

- În critică și autocritică trebuie să existe un *conținut informațional* cât mai pertinent și mai obiectiv. Prin pertinentă se are în vedere că observațiile făcute trebuie să se refere cât mai exact la problema sau faptul în discuție. De asemenea, aceste observații trebuie să fie relevante pentru cei cărora li se adresează: ele dezvăluie niște aspecte necunoscute sau peste care s-a trecut prea ușor. Trebuie să se aibă în vedere și felul în care se semnalează lipsurile și deficiențele (tonul vocii și gesturile care să nu jignească; texte cumpănit elaborate), altfel există riscurile impertinențelor de tot felul, care înrăutățesc relațiile dintre oameni. Critica și autocritica trebuie să fie obiective, să respecte cât mai mult cu putință adevărul ori să sporească căile care conduc la adevăr.

- Critica și autocritica trebuie să slujească și celelalte *valori sociale și umane* și să micșoreze posibilitățile de manifestare a nonvalorilor și antivalorilor. Recomandarea, des repetată în ultimul timp pentru adoptarea unei gândiri și vorbiri „pozitive”, este potrivită și pentru cerința axiologică a criticii și autocriticii.

- Critica și autocritica morală nu sunt înnăscute în conștiința oamenilor, ci se învață și se educă pe tot parcursul vieții. Ele nu sunt numai modalități importante ale aprecierii morale, ci sunt, totodată, principalele căi de purificare și maturizare morală a subiectului moral¹.

De toate aceste recomandări trebuie să țină cont și asistenții sociali în aprecierea și autoaprecierea, prin critică și autocritică, a comportamentului și activității lor personale, a celor ale beneficiarilor, colegilor, instituțiilor de protecție socială etc. Abilitatea de a analiza activitatea, de a vedea greșelile proprii și căile de corectare a acestora, de a aprecia imparțial acțiunile și conduita

¹ SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*, p.113-115.

proprie, fără a căuta să se îndreptățească, este una din calitățile ce permite asistentului social nu doar să-și facă cinstita datoria, dar și să se desăvârșească în activitatea sa profesională. Spiritul autocritic condiționează dezvoltarea demnității. Totodată, autocritica nu trebuie să treacă în „nemulțumire de sine”, calitate condiționată de tendința de a pune pe seama ta toate greșelile, cele proprii și cele străine. Aceasta îi poate genera asistentului social o stare de pesimism, îl poate face să-și piardă încrederea în sine și în propriile forțe.

Societatea apreciază asistentul social după faptele sale, de aceea el nu poate fi indiferent de ceea ce crede lumea despre el. Aceasta este, în consecință, onoarea și demnitatea lui.

Onoarea și demnitatea – sunt noțiuni care reflectă reprezentarea despre valoarea fiecărui om ca personalitate morală. *Onoarea* înseamnă o atitudine morală deosebită a omului față de sine însuși, precum și atitudinea societății față de el, în care este recunoscută valoarea personalității. Onoarea înseamnă cinste, reputație, corectitudine, prestigiu, demnitate. Când vorbim despre onoare, vorbim despre atitudinea față de sine și de colectivul în care activăm. Persoana care dă dovadă de onoare are tendința de a-și menține prestigiul și reputația, de asemenea manifestă grijă față de colectivul său de muncă. Onoarea poate fi generală (onoarea profesiei, colectivului de muncă, familiei, instituției, statului) și particulară (onoarea asistentului social, beneficiarului, a părintelui, studentului).

Demnitatea este conștiința omului despre rostul și valoarea lui în societate. Pe de o parte, cunoașterea/înțelegerea de către om a propriei demnități reprezintă o formă a *autocunoașterii* și *autocontrolului* personalității, iar, pe de altă parte, demnitatea este axată pe exigența față de sine. Afirmarea și menținerea demnității proprii presupune îndeplinirea anumitor acțiuni morale (sau, invers, nu permite omului să procedeze mai jos de demnitatea sa). În acest sens, demnitatea, alături de conștiință și cinste, constituie un mijloc de înțelegere de către om a responsabilității sale față de sine. Pe de

altă parte, demnitatea personalității cere și de la alți oameni să fie respectată, cere recunoașterea drepturilor și posibilităților corespunzătoare ale omului.

Sentimentul propriei demnități și asocierea de către societate a valorii omului nu întotdeauna coincid. De aceea asistentul social trebuie să cunoască opinia celor din jur, să o analizeze, pentru a se putea feri de erori (pe el, dar și pe colegi) în aprecierea și apărarea onoarei și demnității, pentru a putea preveni ambiția și vanitatea, care par să țină de onoare și demnitate, dar nu trebuie confundate. Ambiția înseamnă dorința arzătoare de a realiza ceva cu orice preț, iar vanitatea este înfumurarea sau setea de slavă și cinste, pe care nu o merită. Să-ți aperi onoarea și demnitatea înseamnă să-ți analizezi și să-ți apreciezi corect faptele și acțiunile.

Căldura – exprimă afecțiunea, interesul, deschiderea de cineva, cu plăcere și compasiune. Unele persoane sunt mai afectuoase, dornice de legături cu ceilalți, altele sunt mai reci, comunică cu mai multă dificultate. Căldura este o dispoziție personală, temperamentală a oamenilor, prezentă la ei într-o măsură mai mică sau mai mare, care se exprimă, printre altele, prin distanța față de persoanele din jur. Unii din noi preferă să-i aibă pe ceilalți foarte aproape de sine, alții sunt mai distanți. Această trăsătură se dezvoltă în funcție de afecțiunea primită încă din copilărie, precum și în funcție de experiențele de viață în care persoana a beneficiat de afecțiunea celor din jur, în primul rând, al mamei. Unor asistenți sociali le este dificil să dea dovadă de căldură în relațiile lor cu beneficiarii, aceasta din cauza unor trăsături de personalitate, cum ar fi timiditatea sau neîncrederea în propria persoană ori în cei din jur. Căldura este un atribut necesar al asistentului social cu beneficiarii, atribut care poate fi supus unei formări conștiente în cadrul pregătirii profesionale¹.

¹ ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*, p. 61-62.

Naturaleta – capacitatea oamenilor de „a fi ei înșiși” în procesul interacțiunii cu mediul înconjurător. Asistenții sociali, intenționând să afle adevărul despre problema beneficiarului, încearcă chiar de la prima întâlnire să creeze o atmosferă confortabilă în care aceștia „să fie ei înșiși”. Evident, este mult mai probabil ca beneficiarii să facă asta dacă și asistenții sociali fac la fel. Fiind naturali, asistenții sociali inițiază relații autentice cu clienții lor. J.Fischer descrie naturaleta ca o caracteristică ce facilitează comunicarea și contribuie la relații deschise. Naturaleta se referă la capacitatea asistenților sociali de a fi „reali”, cea ce înseamnă că în orice moment reacția asistenților sociali le reflectă personalitatea. „Naturaleta poate fi înțeleasă ca absența falsității, lipsa atitudinilor defensive, ca consecvență și spontaneitate”¹.

Asistenții sociali lipsiți de naturaleta nu reușesc să stabilească relații eficiente cu beneficiarii lor. Astfel, beneficiarii din studiul lui A.N.Maluccio i-au descris pe acești asistenți sociali ca fiind „prea amabili, falși, ipocriți. Prea șterși. Prea calmi și stăpâniți. Fac doar o activitate ca oricare alta. Superiori, atotputernici. Mecanici. Impersonali”². În alți termeni, asistentul social lipsit de naturaleta este distant, indiferent și calculat.

Naturaleta este în strânsă legătură cu *sinceritatea* – abilitatea de a spune interlocutorului adevărul despre simțurile și gândurile tale. Din perspectivă emoțională, sinceritatea se corelează cu o mare adevărată față de adevăr și cu o tot atât de hotărâtă respingere a minciunii. Asistentul social trebuie să spună totdeauna adevărul despre situația beneficiarului, despre posibilitățile de soluționare a problemelor lui, despre greutățile ce pot apărea, despre greșelile comise etc. Este exclus ca asistentul social să mintă beneficiarul în așteptările sale. Dacă, din unele motive obiective, el nu este încrezut

¹ FISCHER, J. *Effective casework practice: An eclectic approach*. New York: McGraw-Hill, 1978, p.199.

² MALUCCIO, A.N. *Learning from Clients*, p.124.

în obținerea rezultatului dorit, atunci este obligat să anunțe beneficiarul, pentru a nu genera ulterior reproșuri la adresa sa.

Naturalețea este diferită de sinceritatea totală. Faptul că asistenții sociali sunt naturali nu înseamnă că ei dezvăluie tot ce gândesc și ce simt despre beneficiari. După spusele lui J.Fischer, aceasta înseamnă că ceea ce împărtășesc asistenții sociali este „o imagine reală despre ei înșiși, nu o reacție determinată de o atitudine defensivă sau un răspuns pur „profesional” care a fost învățat și repetat”. A fi natural nu înseamnă nici a fi apropiat. Relațiile profesionale diferă de cele sociale. Chiar dacă sunt prietenoși și cu adevărat interesați de beneficiarii lor, asistenții sociali găsesc alte modalități pentru a-și extinde cercul de prieteni. Răspunzându-le cu naturalețe beneficiarilor lor, asistenții sociali respectă standardele etice ce definesc relațiile profesionale¹.

Acceptarea și respectul. Acceptarea înseamnă înțelegerea persoanei asistate cu toate calitățile și problemele ei, așa cum este ea. Acceptarea beneficiarilor se exprimă prin recunoașterea valorii lor ca ființe umane, iar respectul față de ei – prin a-i privi ca pe niște parteneri, a le asculta părerile, a ține cont de diferențele culturale și a le recunoaște potențialul de resurse în soluționarea problemelor care le afectează viața.

Asistenții sociali își manifestă aceste calități printr-o acceptare pozitivă necondiționată și o apropiere neposesivă. Astfel, beneficiarul este acceptat ca persoană cu potențial uman. Aproximarea neposesivă implică aprecierea beneficiarului ca persoană, dincolo de orice evaluare a comportamentelor și gândurilor sale. Mai degrabă (decât aprobarea sau dezaprobarea comportamentului), spune J.Fisher, înseamnă că, în ciuda acestor gânduri și comportamente, asistenții sociali sunt capabili să comunice, atât prin formă, cât și prin conținutul a ceea ce spun și ceea ce fac, că apreciază sensul

¹ MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.171.

acestor gânduri și comportamente ale clienților lor și își prețuiesc profund clienții ca persoane¹.

Acceptarea pozitivă necondiționată și apropierea neposesivă sunt expresii unidirecționale. Asistenții sociali le manifestă fără să aștepte ceva în schimb. Cu toate acestea, experiența confirmă faptul că, dacă asistenții sociali își tratează constant beneficiarii cu acceptare și respect, cei din urmă răspund la fel.

O acceptare pozitivă asupra umanității face mai ușoare acceptarea și respectarea celorlalți. Asistenții sociali înzestrați cu asemenea calități nu pun întrebări de tipul „De ce?”, care critică opțiunile anterioare ale beneficiarilor. Ei utilizează cuvinte precum *ce, cine, când, unde și cum* pentru a ajunge la o înțelegere comună a evenimentelor, fără să lase impresia că ceea ce fac beneficiarii este greșit. Acceptarea presupune ca asistenții sociali să asculte cu atenție, pentru a înțelege, în loc să critice ceea ce văd și aud.

Totodată, după cum menționează M.Roth și alți autori, acceptarea necondiționată a beneficiarului este un concept care pentru practicieni ridică semne de întrebare. Or, acceptarea celui asistat cu aspectele problematice ale personalității sale nu este întotdeauna o sarcină ușoară, mai ales atunci când valorile sau faptele lui contravin valorilor și judecăților morale ale asistentului social. Există aici o contradicție între cerința fermă de a nu judeca și cea de a da sfaturi în privința posibilei căi de urmat pentru rezolvarea sau îmbunătățirea situației. Nu putem și nici nu este cazul să cerem asistentului social să renunțe la orice fel de evaluare, de comparare a comportamentelor, de raportare la valorile morale proprii. Un adevărat comportament de acceptare înseamnă în esență a nu fi critic, a nu-l învinovăți pe cel asistat, a nu-l cenzura în destăinuirile sale. În cazul în care faptele beneficiarului sunt însă condamnabile, asistentul social va face distincție între cerința acceptării persoanei asistate și

¹ FISCHER, J. *Interpersonal helping: Emerging approaches for social work practice*. Springfield, IL: Charles C. Thomas, Publisher (Bannerstone House), 1973, p.196-197.

evaluarea faptelor sale. Astfel, rezolvarea situației date ar putea însemna acceptarea persoanei, cu defectele ei, dând credit intențiilor ei, dar neacceptarea faptelor incompatibile cu legea sau cu morala, precum și a consecințelor negative ale acestora. Pe scurt, am putea transmite asistatului următorul mesaj: „*Te accept pe tine ca persoană, nu și actele, pe care nu le pot considera adecvate*”¹. Este foarte important să se clarifice aceste lucruri, în cazurile în care asistentul social lucrează cu persoane care au comis acte de delincvență, violență, sau alte delictе.

Respectul presupune ca ei să admită că, în situațiile cu care se confruntă, beneficiarii reacționează așa cum știu mai bine². Un exemplu elocvent, care reflectă respectul asistenților sociali, este modul în care aceștia li se adresează beneficiarilor. Astfel, unii asistenți sociali, încercând să creeze o atmosferă prietenoasă, se adresează tuturor beneficiarilor pe numele mic. L.A.Smith avertizează, însă, asupra acestei abordări, în special în relațiile interculturale, dat fiind că, spre exemplu, adresându-se beneficiarilor lor afro-americiani, mai în vârstă, pe numele mic, i-ar enerva și jigni, ei percepend acest lucru ca lipsă de respect³.

Cercetând relațiile interpersonale asistent social-beneficiar, mai mulți autori au ajuns la concluzia că asistenții sociali ar trebui să se adreseze beneficiarului pe numele de familie. Doar în cazurile în care beneficiarii le cer să se adreseze pe numele mic, ei ar putea să li se adreseze altfel decât pe numele de familie. Relaționarea competentă din punct de vedere cultural impune asistenților sociali să fie atenți la sensurile asociate cu practicile de adresare, oferindu-le beneficiarilor posibilitatea de a alege singuri modul de adresare.

¹ ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*, p.63.

² MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.172.

³ SMITH, L.A. Unique names and naming practices among African American families. In: *Families in Society*, 1996, 77, p.291.

Aceasta ar însemna respectul față de ei. Acceptarea și respectul corelează cu toleranța.

Toleranța – este un principiu obligatoriu de respectat în relațiile asistentului social cu beneficiarul, dar și o calitate morală inerentă a personalității lui, ce exprimă atitudinea respectuoasă față de interesele, credințele altor oameni. Toleranța asistentului social este axată pe deprinderea stabilă de a accepta oamenii așa cum sunt ei, pe recunoașterea drepturilor, părerilor și convingerilor lor de a avea acel mod de viață pe care îl consideră rațional, dacă acesta, desigur, nu este periculos din punct de vedere social. Toleranța nu înseamnă, însă, îndreptățirea ideilor sau acțiunilor beneficiarilor, care pot avea o influență negativă asupra vieții lor proprii, precum și asupra anturajului sau societății în întregime.

Încrederea. Stabilirea și dezvoltarea unor relații participative în procesul asistențial depinde în mare măsură de prezența sau absența încrederii între cei doi actori – asistent social și beneficiar. Încrederea este abilitatea de a-ți asuma riscuri în contextul relațiilor interpersonale. Pentru a-și atinge obiectivele, beneficiarii trebuie să se simtă suficient de confortabil pentru a se dezice de la ceva ce știu și a adopta un nou mod de a face lucrurile. E nevoie de încredere pentru a-și asuma asemenea riscuri. Capacitatea de a câștiga încredere este o calitate personală multidimensională, bazată pe percepția beneficiarului asupra seriozității, onestității, credibilității, sincerității și integrității asistentului social. Încrederea izvorăște dintr-o abordare personală deschisă și neamenințătoare, aplicată în contextul evaluării profesionale.

La dezvoltarea încrederii contribuie mai mulți factori. Încrederea este reciprocă. Cu alte cuvinte, „pentru a primi încredere, trebuie să acorzi încredere”. Asistenții sociali au încredere că beneficiarii fac față situațiilor cu care se confruntă, sunt deschiși și onești în circumstanțele date și motivați să facă schimbările necesare. Fiecare dintre noi își cunoaște cel mai bine experiențele. Când alte persoane ne aprobă experiențele, începem să avem încredere în

valoarea lor și să vedem potențialele beneficii aduse de dezvoltarea relației cu ei. Beneficiarii care simt că asistentul social are încredere în ei sunt mai înclinați să aibă încredere în resursele oferite de acesta.

Pe măsură ce asistenții sociali își îndeplinesc angajamentele, confirmă așteptările beneficiarilor și le demonstrează că le acceptă perspectivele, încrederea crește. Când asistenții sociali înșeală încrederea unui beneficiar, ceea ce este perceput de acesta ca o distorsiune, lipsă de sensibilitate sau trădare, încrederea slăbește și se poate întâmpla chiar să dispară complet, dacă nu se întreprind măsuri pentru a o reînvia. Or, încrederea se dezvoltă în timp, în urma unor acte demne de încredere repetate, dar moare într-o clipă. Astfel, părinții spun adesea că au nevoie de o viață întreagă până ajung să aibă suficientă încredere în copiii lor pentru a le da cheile de la mașină. E de ajuns, însă, ca aceștia să se urce o dată băuți la volan pentru a-și pierde toată încredere în ei.

Fiecare relație asistent social-beneficiar începe cu un nivel diferit de încredere, acesta fiind determinat de un șir de factori: prejudecăți, valori, norme culturale etc. Indiferent, însă, la ce nivel se află la începutul relației, încrederea evoluează continuu. Ea crește sau scade în funcție de experiențele beneficiarilor și ale asistenților sociali în cadrul și în afara relațiilor lor profesionale¹.

Empatia – înseamnă pătrunderea în trăirile altui om, înțelegerea, perceperea suferințelor altei persoane; capacitatea de a percepe lumea așa precum o percep alți oameni, cu scopul de a găsi o soluție de compromis în soluționarea problemei apărute. Empatia în formă de compătimire este o calitate a personalității asistentului social determinată în mare măsură de abilitatea acestuia de a se transpune în situația beneficiarului. Experiența demonstrează că beneficiarul, adresându-se după ajutor, caută în primul rând compasiune, înțelegere din partea serviciului apelat, că de un succes mai mare la beneficiari se bucură nu asistentul social indiferent față

¹ MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.173.

de ei, chiar dacă își îndeplinește obligațiunile într-un mod profesionist, dar asistentul social care este predispus totdeauna să-i asculte, să le înțeleagă durerile, să-i compătimească.

Beneficiarii au încredere în asistenții sociali când aceștia manifestă empatie. Empatia este „abilitatea asistentului de a percepe și de a comunica, exact și sensibil, sentimentele clientului și sensul acestor sentimente”¹. Pentru a fi empatic, asistentul social trebuie să perceapă exact structura beneficiarului și, de asemenea, să trăiască, odată cu el, aceleași sentimente, analizând, prin prisma intelectului, care sunt diferențele dintre sentimentele lui și ale beneficiarului și să elimine orice distorsiune cognitivă – stereotipuri sau judecăți de valoare. Comunicarea empatică reflectă respect și acceptare fără prejudecăți.

Empatia diferă semnificativ de milă și de simpatie. Mila este tristețea resimțită față de tristețea altuia. Relațiile de milă sugerează că ceilalți sunt neputincioși și incapabili. Compătimirea indică, în mod evident, milă. În mod similar, simpatia izvorăște din faptul că îi vedem pe ceilalți slabi și vulnerabili. Manifestările de milă și simpatie definesc o împărțire a celor din jur în competenți și capabili, pe de o parte, și nefericiți și nevoiași, pe de altă parte. Manifestând milă sau simpatie, asistenții sociali își demobilizează beneficiarii. Pe de altă parte, mila este un factor al bunătații și omeniei – atitudini care sunt de preferat cruzimii și egoismului².

În limbaj direct simpatia ar putea fi exprimată astfel: *„Ești pe placul meu, fiindcă felul tău de a fi mi se pare adecvat și presupun că simți la fel ca mine”*, pe când empatia înseamnă: *„Te înțeleg, fiindcă rezonез la modul în care simți tu; vreau să pătrund în sensul comportamentului tău, ca să înțeleg ce înseamnă pentru tine această situație din punct de vedere emoțional”*.

¹ FISCHER, J. *Interpersonal helping: Emerging approaches for social work practice*, p.329.

² SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*, p.232.

După cum consideră unii cercetători, empatia este un dat natural, adică un factor de personalitate cu o bază emoțională moștenită împreună cu temperamentul, respectiv cu structura energetică a personalității. Dezvoltarea empatiei este prezentată ca fiind paralelă cu procesul dezvoltării cognitive a copilului. Ca trăsătură de personalitate, empatia este în copilărie sub influența relației emoționale cu mama, iar ulterior ea se află sub influența condițiilor de socializare, adică a modelelor preluate de la persoanele de referință.

„Un grad ridicat de empatie, consideră C.Rogers, este poate cel mai puternic factor de schimbare și de inducere a învățării”¹. Când asistenții sociali răspund cu empatie, ei validează așteptările beneficiarilor. Ultimii obțin confirmarea că cineva le împărtășește și le înțelege gândurile și sentimentele. Empatia transmite că asistenții sociali sunt *alături* de beneficiari. Empatia este sprijinul care le dă putere în luptă cu provocările vieții. Empatia este „un act de imaginație afectuoasă” care mobilizează beneficiarii să lupte pentru a-și îndeplini obiectivele, conștientizându-și competența, eficacitatea și responsabilitatea². Totodată, după cum s-a menționat anterior, asistentul social empatic trebuie să spună adevărul despre situația beneficiarului, despre posibilitățile de soluționare a problemelor lui, despre greutățile ce pot apărea, despre greșelile comise etc., pentru a nu-l deruta pe acesta și a nu-i spulbera încrederea în misiunea asistenței sociale în general. În alți termeni, empatia trebuie îmbinată cu stăpânirea obiectivității.

Obiectivitatea înseamnă că în aprecierea problemei beneficiarului și calităților acestuia asistentul social trebuie să se dezică de la emoțiile proprii. În caz contrar, el poate supraaprecia

¹ ROGERS, C.R. The Necessary and Sufficient Conditions of Therapeutic Personality Change. În: *Journal of Consulting Psychology*, 1957, 21, p.95-103.

² MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*, p.174.

potențialul beneficiarului, cerând de la acesta imposibilul, sau poate să-l subaprecieze, făcându-l să nu se implice cu tot potențialul în soluționarea problemei sau chiar să lase totul pe seama asistentului social. Păstrarea simțului obiectivității nu înseamnă însă adoptarea unei atitudini de neutralitate. Dilema și dificultatea celui care oferă ajutor este de a putea reacționa simultan atât în mod empatic, răspunzând la reacțiile subiective ale asistatului, cât și a-și păstra capacitatea de a judeca limpede și obiectiv, ca un observator lucid, în folosul beneficiarului.

Preocuparea – semnifică grija, interesul asistentului social pentru satisfacerea nevoilor beneficiarilor. Grija se manifestă atât pentru situația de moment a asistatului, cât și pentru dezvoltarea sa viitoare, situație care apropie atitudinea asistentului social de atitudinea unei mame protectoare față de copiii ei. Starea dată a lucrurilor conține în sine pericolul creării dependenței de ajutor și de persoana asistentului social grijuliu și protector. Pentru a evita acest pericol, asistentul social trebuie să permită beneficiarului maximum de independență și să-i ofere doar atât ajutor cât să-i permită să-și mobilizeze eforturile în căutarea mijloacelor pentru a-și îmbunătăți propria situație. Preocuparea nu poate fi confundată cu sentimentul de iubire al mamei față de copiii ei. Din punctul de vedere al profesiei de asistență socială nu se cere ca asistentul social să manifeste sentimente de iubire față de asistați. Preocuparea este susținută, motivată prin spiritul responsabilității față de persoanele care au nevoie de ajutor¹.

Dreptatea/simțul dreptății – este unitatea de măsură a obiectivității, este o dovadă a maturității morale. Simțul dreptății se manifestă în aprecierea corectă a celorlalți, a atitudinii lor față de muncă, a comportamentului lor. Pentru a fi corect cu un beneficiar, coleg, prieten etc., asistentul social profesionist trebuie să cunoască bine personalitatea acestora, să țină cont de criteriile de apreciere

¹ ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*, p.66.

aprobate de legislația țării, precum și de eforturile depuse de respectiva persoană pentru realizarea unei activități, de posibilitățile ei și de condițiile de viață în care trăiește.

Dreptatea trebuie să însoțească asistentul social în toate relațiile cu beneficiarul, colegii etc. Care și ar fi sentimentele asistentului social (simpatie, antipatie) față de beneficiar, el totdeauna trebuie să dea dovadă de atitudine corectă, bunăvoitoare, apreciindu-i adecvat problema și oferindu-i calitativ toate serviciile necesare. De asemenea, orice acțiune a colegilor trebuie apreciată la justa valoare fără nicio exagerare sau diminuare a meritelor și neajunsurilor.

Din cele mai vechi timpuri, gânditorii au sensibilizat oamenii referitor la gravitatea comiterii nedreptății, marcată de o suferință profundă, căci înseamnă o pierdere a spiritului libertății, cedare în fața a ceea ce subminează moralitatea, aducând omul în stare de nefericire. „Nedreptatea nu trebuie săvârșită în niciun chip”, spune Socrate, căci, ca orice rău, nedreptatea duce la dereglare sufletească, materială (sărăcie), fizică (boală), iar în cele din urmă – la nefericire. Răul, fiind ceva nedrept „nu trebuie făcut în niciun chip”; în consecință, este preferabil a suferi o nedreptate decât a o comite. Socrate repetă insistent: „a nedreptăți este un rău mai mare decât a fi nedreptățit”; „excelând în rău, comiterea nedreptății ar fi mai rea decât îndurarea ei”; „trebuie să ne păzim să nu nedreptățim mai degrabă decât să fim noi nedreptății”; „dacă aș fi obligat sau să nedreptățesc, sau să fiu nedreptățit, aș alege mai degrabă să fiu eu nedreptățit decât să nedreptățesc pe altul”¹. Dreptatea cere ca toți membrii colectivității să fie tratați la fel atât din punctul de vedere al obligațiilor, cât și al drepturilor și, în mod special, prin accesul egal la resursele colective; ca fiecăruia să i se dea ceea ce i se cuvine și să i se respecte drepturile. Dreptatea îl va feri pe asistentul social de înstrăinare de beneficiari și de colectiv.

¹ COZMA, C. *Introducere în aretologie. Mic tratat de etică*, p.172-173.

Delicatețea (atitudinea plină de tact) – abilitatea de a fi politicos, amabil în comunicare cu oamenii. Această calitate presupune capacitatea asistentului social de a prevedea toate consecințele obiective ale faptelor, acțiunilor sale și percepția subiectivă a acestora de către beneficiari, colegi și alți oameni; capacitatea de a găsi la momentul oportun forma cea mai adecvată de tratare a persoanelor, priceperea de a exercita asupra lor o influență pozitivă. Delicatețea este axată pe un șir de alte calități importante ale personalității asistentului social, precum cele de autocontrol, stăpânire de sine, sensibilitate, suplețe psihică, încredere în beneficiar etc. Atitudinea plină de tact este o calitate importantă a personalității asistentului social, în virtutea faptului că conduita sa necesită, uneori, respectarea concomitentă a unui șir de cerințe morale, care pot fi în contradicție una cu alta. Tactul înseamnă simț al măsurii, atenție, exigență și bunătate. Tactul este unul dintre cei mai importanți indicii ai culturii omului, ai priceperii lui de a relaționa cu alți oameni.

Capacitatea de a construi relațiile, acțiunile cu beneficiarul în așa fel, încât acesta să nu fie pus, involuntar, în situație neplăcută, să nu fie jignit, umilit, să nu i se atingă amorul propriu, demnitatea, poate fi obținută pe calea unei analize și aprecieri multilaterale a realității concrete contradictorii, precum și a tendințelor și dinamicii dezvoltării ei. Pentru asistentul social cu tact este caracteristică dorința de a proceda astfel, încât să aducă cât mai multă bunătate și bucurie beneficiarului.

Delicatețea este necesară, în special, în situațiile în care persoanele sunt prea sensibile, când sunt timide, lipsite de curaj și retrase, precum și atunci când persoanele sunt agresive, impulsive și nedisciplinate, când sunt ambițioase etc. Tactul este o calitate cu ajutorul căreia în fiecare caz concret se aplică cel mai eficient mijloc de influență. Asistentul social cu tact este atent cu beneficiarii, exclude brutalitatea, caută să-și exprime gândurile într-un mod politicos. Aceasta nu înseamnă, însă, că tactul nu permite severitatea,

exigența. Asistentul social cu tact poate fi sever, insistent, poate chiar să ridice vocea, dar să nu întreacă măsura, să nu admită țipetele, isteria, insultele, brutalitatea etc., căci toate acestea generează stări de deprimare, descurajare, frică, înstrăinându-l definitiv de beneficiar. Delicatețea este o calitate extrem de necesară asistentului social, în special dacă ținem cont de faptul că el adesea va trebui să lucreze cu oameni bolnavi, umiliți, iritați, ofenșați etc., a căror mândrie a fost deja atinsă de condițiile lor de viață.

Autoritatea – înseamnă influență, prestigiu, și anume, influență de care dă dovadă o persoană datorită anumitor merite. Autoritatea obținută în baza meritelor crește încrederea celorlalți față de această persoană. Persoana cu autoritate nu trebuie confundată cu cea autoritară. Pentru autoritari este caracteristică impunerea voinței proprii prin metode nedemocratice, prin ordine, porunci, indicații, prin supunerea oarbă și executarea strictă a cerințelor lor.

Autoritatea presupune încredere atunci când omul posedă cunoștințe profunde și are capacitatea de a transmite aceste cunoștințe, manifestă o atitudine critică față de sine și o atitudine corectă față de ceilalți. Persoana cu autoritate este persoana cu o cultură înaltă și aptitudini organizatorice, cu capacități de cunoaștere și înțelegere a celor din jur. Autoritatea se obține greu, dar și mai greu se menține. Menținerea autorității se realizează prin simț autocritic și perfecționare continuă¹.

Atenția și spiritul de observație – sunt necesare asistentului social în activitatea practică de zi cu zi. Lucrând cu beneficiarul, asistentul social trebuie să atragă atenția la orice schimbare (atât pozitivă, cât și negativă) în dispoziția acestuia. Un specialist bun totdeauna va observa neîncrederea și ezitarea beneficiarului, confuzia, copleșirea, dispoziția proastă a acestuia sau dezacordul cu soluția propusă, chiar dacă motivele nu vor fi prezentate. Spiritul de observație și atenția asistentului social îi vor permite în cazul dat să

¹ LUNGU, V. *Etica profesională: Suport de curs*, p.57.

reacționeze prompt, fără pierdere de timp; să poată dovedi, argumenta justetea propunerilor făcute, să încurajeze și să susțină beneficiarul.

Stăpânirea de sine este o calitate a personalității asistentului social, fără de care activitatea lui profesională este imposibilă. Lucrând cu beneficiarii aflați în situații dificile, asistentul social trebuie să țină cont de starea emoțională a acestora. Chiar dacă beneficiarul este iritat sau supărat și își permite să arunce emoțiile negative asupra asistentului social, acesta nu are dreptul să-i răspundă cu aceeași monedă. Asistentul social nu trebuie să-și piardă stăpânirea de sine; de altfel, lăsându-se condus de propriile emoții, el nu va mai putea percepe și aprecia corect informația venită de la beneficiar. Stăpânirea de sine este extrem de necesară, în special în cazurile când beneficiarul are dereglări psihice sau a organelor de simț, pentru a putea stabili cu el contacte și a obține date necesare pentru a-i putea oferi informația într-o formă accesibilă de însușit.

Bunătatea și bunăvoința – este întruchipată în abilitatea asistentului social de a-i percepe prietenos pe cei din jur și de a fi gata să-i ajute, dacă au nevoie; în grija față de om, de crearea condițiilor favorabile pentru viața și activitatea lui, pentru dispoziția emoțională pozitivă, în capacitatea de a oferi ajutorul necesar la timp și în măsura cuvenită, în formarea competențelor necesare beneficiarului pentru a-și soluționa problemele etc. Asistentul social trebuie să fie nu „bunișor”, deplângând sau tolerând slăbiciunile beneficiarului, dar bun, adică capabil să-l învețe să opună rezistența fenomenelor negative, să învingă greutățile, să fie responsabil de soarta sa și a celor apropiați. Bunătatea asistentului social îl obligă să-i spună beneficiarului adevărul, cât de trist ar fi, dacă acesta este în favoarea bunăstării lui.

Dragostea de oameni – este o calitate fără de care asistentul social niciodată nu va putea deveni îndrumător sau om apropiat beneficiarului. Desigur, nu toți beneficiarii te pot face să-i iubești. (După cum spune un proverb: „Este mai ușor să iubești întreaga

omenire decât pe vecinul tău.”) Totuși, asistentul social trebuie să poată vedea în oameni calitățile lor pozitive, care pot deveni fundament/suport pentru a-i iubi. Stabilind calitățile pozitive, asistentul social va tinde să schimbe părerea beneficiarului despre el însuși, să realizeze acele transformări pozitive în personalitatea acestuia, care vor conduce ulterior la schimbarea pozitivă a condițiilor de viață. Indiferența nu-i va permite asistentului social să înțeleagă lumea internă a beneficiarului, va diminua esențial eficiența acțiunii, influențării lui.

Răbdarea – este o calitate necesară asistentului social în activitatea de zi cu zi, în special dacă ținem cont de faptul că el lucrează cu diferite categorii de beneficiari, mulți dintre care sunt foarte grei în comunicare. Asemenea dificultăți pot fi generate de caracteristicile de vârstă (memorie slabă) sau cele emoționale (excitabilitate) etc. ale beneficiarului. Asistentul social trebuie să aibă răbdare cu toți beneficiarii, să fie gata să asculte uneori povestirea alogică sau să repete de câteva ori una și aceeași frază, să fie gata să primească învinuirile emoționale adresate pe nedrept etc. Pentru asistentul social este important să permită beneficiarului să-și expună problema, să-i scoată emoțiile negative, să orienteze discuția pe un făgaș constructiv pentru a obține înțelegere și motivare de a acționa în comun.

Comunicabilitatea – este una dintre cele mai importante calități ale asistentului social. Comunicarea se realizează la diferite niveluri: cu instanțele statale, cu grupul, cu beneficiarul aparte etc. Comunicarea include competența de a-i asculta cu atenție și înțelegere pe alții; de a evidenția informația și datele necesare pentru analiza situației; de a crea și dezvolta relațiile; de a observa și interpreta conduita verbală și nonverbală; de a obține încrederea interlocutorului; de a discuta problemele deficitare în stare emoțională pozitivă; de a cerceta și interpreta concluziile; de a media relațiile între indivizii, grupurile conflictuoase; de a stabili legături interinstituționale; de a interpreta nevoile sociale și a le prezenta în

organizațiile, serviciile corespunzătoare; de a activa eforturile beneficiarilor în soluționarea propriilor probleme.

De abilitatea de comunicare depinde succesul stabilirii primei relații cu beneficiarul și mersul întregii activități de soluționare a problemelor. Prin comunicare asistentul social cunoaște problema beneficiarului, așteptările acestuia, stabilește planul derulării acțiunilor în comun, dezvăluie schimbările produse în situația beneficiarului, introduce corectivele necesare pentru a face activitatea de ajutorare mai productivă. Prin comunicare cu colegii asistentul social preia și difuzează experiența pozitivă, discută și rezolvă întrebările ce-i frământă. Prin comunicare cu instituțiile de stat și neguvernamentale el poate rezolva problemele ce țin de funcționarea normală și dezvoltarea serviciilor sociale etc.

Optimismul – este de asemenea o calitate de bază, necesară asistentului social, care de cele mai multe ori lucrează cu oameni nefericiți, năpăstuiți de soartă, împovărați de multiple probleme. Desigur, este greu să-ți păstrezi optimismul, încrederea în triumful dreptății și binelui, când te ciocnești permanent de suferințele oamenilor și ești conștient că nu toate pot fi depășite. Dar și în asemenea situații, asistentul social este obligat să insuflă beneficiarilor speranța și încrederea într-un viitor mai bun, fiind el singur mai întâi purtător al acestor sentimente. Izvorul optimismului se află în convingerea fermă că omul dispune de capacitatea de a se autodezvolta și autoperfecționa permanent, că echitatea socială este posibil de realizat. Asistentul social lipsit de optimism aduce disperarea în rândurile beneficiarilor, lipsește de sens orice încredere de a-și schimba situația spre bine, transformă activitatea asistențială într-o pierdere irațională de timp și de mijloace. De optimismul asistentului social depinde în mare măsură starea de spirit și activismul beneficiarului.

Puterea de voință – este capacitatea de a nu ceda în fața piedicilor apărute în procesul de desfășurare a activității, de a duce cele începute până la sfârșit. Aceste calități se dezvoltă pe parcursul

acumulării experienței și conștientizării datoriei profesionale, învingerii propriilor slăbiciuni. Puterea de voință îi este necesară asistentului social nu doar pentru a se învinge pe sine însuși, dar și pentru a învinge pasivismul beneficiarului, generat de neîncrederea în sine, disperarea în posibilitățile și forțele proprii, de părerea formată în conștiința despre sine ca despre un nenorocit, un incapabil să funcționeze într-un anumit mediu. Puterea de voință a asistentului social îl poate face pe beneficiar să creadă în sine, să-și învingă slăbiciunile și să se includă activ în procesul de refacere a condițiilor de viață, ceea ce îi va spori totodată propriul potențial.

Gândirea creatoare – este o caracteristică inalienabilă a asistentului social. După cum se știe, în asistența socială nu există situații absolut identice, sau beneficiari identici. În fiecare caz concret, asistentul social trebuie să ia în considerare toate nuanțele pentru a putea găsi decizia optimală de soluționare a problemei. Rețete gata, ce ar putea fi aplicate în toate condițiile, nu există în asistența socială, iar acțiunile asistentului social după una și aceeași schemă în toate cazurile va diminua esențial eficiența lucrului și chiar se va reflecta negativ asupra beneficiarului.

Spiritul de sacrificiu (abnegația, jertfirea de sine) – o calitate morală pozitivă ce caracterizează acțiunile oamenilor care își jertfesc benevol interesele proprii, uneori și viața, în favoarea intereselor altor persoane, realizării unui scop în numele idealurilor scumpe lor. Spiritul de sacrificiu este și o cerință înglobată în caracteristicile ideale ale unei profesii.

Încă din primele etape ale existenței sale, omul a trebuit să depună eforturi colosale pentru a-și conserva propria ființă, să dea dovadă de sacrificiu ca o manifestare, în primul rând, a solidarității umane, fără de care n-ar fi izbutit în confruntarea cu vicisitudinile și cu asprimea mediului în care se afla. Spiritul de sacrificiu este una dintre cele mai importante calități morale umane, care încununează la nevoie întreaga educație/formare morală. În anumite condiții,

sacrificiul, abnegația reprezintă o formă necesară de autoafirmare a individului.

Spiritul de sacrificiu este starea moral-volitivă care permite omului renunțarea voluntară la ceva prețios, sau considerat ca atare, pentru binele sau interesul cuiva sau a ceva. Spiritul de sacrificiu nu poate fi definit doar ca jertfire de sine. Spiritul de sacrificiu înseamnă mult mai mult, înseamnă renunțare la timp liber pentru a ajuta semenii, depunerea unor eforturi asidue în procesul propriei instrucții spre a fi mai bun și a corespunde exigențelor profesiei, în procesul acțiunii concrete pentru a ajuta, a contribui pe măsura cunoștințelor și competențelor personale și a bunurilor proprii la bunăstarea semenilor și a societății, în general. Din această perspectivă, am putea spune că faptul de a deveni asistent social reprezintă o formă contemporană de sacrificiu. Este un gen de sacrificiu ce nu se produce dintr-o dată, asemenea exemplelor relatate de istorie în cazul marilor băătăii sau al evenimentelor politice, ci de-a lungul întregii vieți, zi de zi și fiind caracterizat de ore de lucru peste norma prevăzută de contractul de muncă. Pentru un asistent social bun, ca și pentru un medic bun, un caz nu se încheie odată cu programul de lucru, el fiind luat de asistentul social și acasă. Cu cât cazul este mai dificil și asistentul social mai dedicat, cu atât el se înrădăcinează mai mult în afectivitatea și mentalul asistentului social, intrând efectiv în viața acestuia.

În ultimă instanță, spiritul de sacrificiu mai înseamnă (desigur, în situații bine determinate) jertfire de sine – situație la care se ajunge numai în prezența unui devotament nemărginit pentru oameni și a unei abnegații deosebite. Aceste calități se dobândesc doar împreună cu celelalte calități morale pozitive: demnitate, generozitate, responsabilitate, onestitate, solidaritate, iubire necondiționată față de semenii etc.

Așadar, pentru a fi un bun specialist, un profesionist asistentul social trebuie să aibă o pregătire complexă, să posede un larg orizont științific și cultural, să posede aptitudini, capacități de analiză,

sinteză, expunere și decizie. Eficiența, succesul muncii asistentului social se axează pe o pregătire profesională de specialitate, care presupune, de asemenea, și stăpânirea, de rând cu teoria și metodologia asistenței sociale, a unui set de calități moral-spirituale deosebite. Formarea, dezvoltarea calităților morale se produce prin cunoașterea, însușirea valorilor spirituale ale societății și profesiei, prin transformarea acestora în convingeri și trebuințe. Calitățile cerute de la specialist nu rămân în interiorul instituției în care el activează. Aceste calități sunt prezente în conduita și acțiunile sale permanent, în toate relațiile și condițiile, formând în societate imaginea asistentului social ca personalitate cu moralitate înaltă.

*

*

*

Vom încheia această lucrare cu câteva gânduri despre importanța studierii eticii profesionale, care a devenit actualmente o componentă esențială a sistemului de formare a oricărui specialist în toate instituțiile de învățământ din lume și care deține un rol semnificativ și în curriculumul specialității *Asistență socială* din cadrul Universității de Stat din Republica Moldova.

Necesitatea studierii eticii profesionale, cu întregul ei sistem de valori, norme, principii, este determinată de faptul că ea oferă cunoștințe fundamentale, absolut necesare omului pentru integrarea armonioasă în mediul social și natural. „Studierea Eticii și Deontologiei înseamnă luarea de contact și asimilarea unor *cunoștințe (valori, norme, principii)* fără de care sunt de neconceput instruirea și formarea omului ca veritabil candidat la o viață civilizată – în stare să respecte oamenii, mediul social și natural și, astfel, să-și câștige respectul semenilor. Pe asemenea bază se petrece dezvoltarea

conștiinței morale, a spiritului civic, a convingerilor ce transpar în comportamentul autentic *uman*”¹.

Etica profesională contribuie esențial la formarea *culturii morale*, care sprijină omul în căutarea răspunsului la un șir de întrebări complicate ce țin de orientarea cuvenită a acțiunilor, alegerea idealului în viață, mijloacelor de atingere a scopurilor preconizate etc. Prin cultura morală individul își dezvoltă personalitatea, potențialul uman, intrând conștient într-o lume a *valorilor supreme* (valori – ideal), cele ale binelui, adevărului, frumosului – către care, dintotdeauna, omul trăiește o profundă tensiune.

După cum demonstrează mai multe cercetări, etica și deontologia reprezintă un ajutor substanțial în luarea de atitudine și în comiterea a cât mai puține greșeli în activitatea desfășurată, un capital prețios pentru succes, pentru reușită personală și comunitară, pentru bunăstare. Comportamentul etic face ca munca să fie percepută drept cadru al autorealizării, al stabilirii unor relații de calitate între actorii sociali, de respectare a angajamentelor, de exersare a responsabilității, de optimizare a competențelor și talentelor.

Studierea eticii și deontologiei asistenței sociale este un important mijloc în afirmarea integrității profesiei, a dorinței și deciziei de a oferi prin asistența socială o mai bună cunoaștere și înțelegere a semnificației vieții umane, evidențiind ca primă „datorie” deservirea cât mai optimă a beneficiarului, căci menirea asistentului social este de a ajuta persoanele aflate în dificultate².

Bibliografie recomandată:

1. ALLPORT, G.W. *Structura și dezvoltarea personalității*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991.

¹ COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.232.

² COZMA, C. *Deontologia profesiei de asistent social*, p.232-233.

2. BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*. Chișinău: CE USM, 2009.
3. BUZDUCEA, D. (coord.) *Asistența socială a grupurilor de risc*. Iași: Polirom, 2010.
4. COZMA, C. Deontologia profesiei de asistent social. În: BEJAN, P. (coord.) *Asistența socială: Manual. Vol. 3*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2009.
5. ILUȚ, P. *Sinele și cunoașterea lui*. Iași: Polirom, 2001.
6. LEONARDESCU, C. *Etica și conduita civică*. București: Lumina Lex, 1999.
7. LUNGU, V. *Etica profesională: Suport de curs*. Chișinău, 2011.
8. MILEY, K.K., O’MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*. Iași: Polirom, 2006.
9. ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*. Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2003.
10. SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*. Iași: Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005.
11. МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Этика социальной работы*. Москва: ВЛАДОС, 1999.
12. ХОЛЮСТОВА, Е.И. *Профессионализм в социальной работе*. Москва: Дашков и К, 2007.

Activități:

1. **Stabiliți caracteristicile ideale** ale unei profesii.
2. **Prin ce se deosebește** o ocupație de o profesie?
3. **Când s-a format asistența socială ca profesie** în țările Europei de Vest și din SUA? Dar în Republica Moldova?
4. **Dezvăluiți conținutul** conceptului de profesionalizare.
5. **Analizați cele mai importante calități etico-profesionale ale asistentului social**, care reprezintă resurse personale semnificative în relația cu beneficiarii, colegii, instituțiile sistemului de protecție socială etc.

6. Decideți, cum ar trebui să se comporte un asistent social, din perspectiva cerințelor etico-profesionale, în situațiile de mai jos. **Încercați să faceți niște jocuri de rol**, completând situațiile prezentate cu altele noi:

Situația 1. Ați oferit un serviciu beneficiarului. I-ați permite să vă mulțumească și:

- să vă împletească un fular sau un pulover;
- să vă repare mașina de spălat;
- să vă sape grădina etc.?

Situația 2. Ați întreprins o vizită a beneficiarului la domiciliu. Ați accepta propunerea dumnealui de a servi:

- o cană de ceai;
- o supă;
- un pahar cu vin etc.?

Situația 3. Sunteți la serviciu. Ați admite în biroul Dvs.:

- să vorbești despre problemele personale cu beneficiarii, colegii sau alte persoane prezente;
- să serviți beneficiarul cu o cană de ceai sau cafea etc.?

Situația 4. Ați admite să comparați experiența de viață personală cu cea a beneficiarului:

- să spuneți ce simțiți față de situația lui;
- să-i oferiți informații despre cum a decurs ziua Dvs. de lucru etc.?

Situația 5. Beneficiarul Dvs. este deranjat, indispus. Ați admite să Vă atingeți de el prin:

- a-l cuprinde de umeri;
- a-l apropia de pieptul Dvs.
- a-l săruta pe frunte etc.?

Situația 6. Ați accepta acțiunile nelegitime ale beneficiarului Dvs., precum:

- cererea de a i se oferi indemnizația de șomer, cu toate că el lucrează, dar are un salariu foarte mic;
- refacerea șarlatanească a liniei de fire electrice;
- neprezentarea în judecată, fiind în căutare etc.?

7. **Argumentați, care din afirmațiile de mai jos, cu referire la calitățile personale, sunt mai mult sau mai puțin favorabile exercitării profesiei de asistență socială.** Bifați cu X problemele care vi se par prea intime

pentru a fi discutate, iar cu H – problemele care considerați că afectează în mare măsură calitatea de asistent social¹.

1. Sunt mai cu seamă rușinos, fiindu-mi teamă să mă destăinuiesc străinilor.
2. Nu sunt destul de hotărât, de aceea alții au câștig de cauză.
3. Mă supăr repede și izbucnesc de cele mai multe ori în mod ireproșabil.
4. Mă obosește să mă implic în foarte multe relații; nu am suficientă energie.
5. Mi-e dificil să intru în relații cu persoane de sex opus, mai ales dacă simt că ar dori să stabilească relații intime cu mine.
6. Cred că mă intimidez, nu sunt în stare să vorbesc cursiv.
7. Nu mă consider o persoană sensibilă. Mi-e greu să identific ce simt oamenii.
8. Știu să mă controlez și nu permit ca emoțiile mele să transpară.
9. Vreau să controlez situațiile sociale și sunt în stare să-i dirijez pe alții.
10. Pentru mine este important să fiu iubit de ceilalți.
11. Îmi place să se știe că sunt un om bun.
12. Nu am deloc o părere bună despre mine și mă simt inferior altora.
13. Mă simt obligat să ajut pe toată lumea.
14. Sunt puțin dezorientat. Nu știu ce mă determină să ajut oamenii, nici care sunt valorile mai importante pentru mine.
15. Sunt foarte sensibil, pot fi rănit ușor.
16. În multe privințe sunt o persoană dependentă.
17. Sunt o fire independentă și trebuie să demonstrez totdeauna că sunt o persoană liberă. Suport greu dependența de alții.
18. Sunt o persoană anxioasă, mai ales în relațiile interpersonale.
19. Sunt o persoană plictisitoare, neinteresantă. M-am plictisit de mine însumi și nu mă mir că s-au plictisit și ceilalți.
20. Risc prea mult în relații interpersonale. Sunt dur și impulsiv, adeseori fără control.
21. Sunt încăpățânat. Am opinii ferme.
22. Îmi place să manipulez oamenii în anumite situații.

¹ Adaptare după: ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*, p.136-138.

23. Nu mă implic prea mult în examinarea propriilor mele relații interpersonale. Sunt mulțumit cu starea de fapt.
24. Sunt foarte materialist și realmente interesat de confortul meu personal.
25. Uneori mă simt incapabil pe plan social, de multe ori nu recunosc valorile altora, reacționez inadecvat și ceilalți mă consideră insensibil.
26. Cred că sunt zgârcit cu banii și cu timpul.
27. Mă simt mai naiv decât alții. De multe ori nu înțeleg ce spun ceilalți. Am fost prea mult protejat.
28. Mă gândesc când trebuie să fac față unui conflict. Ocolesc pe cât se poate conflictele.
29. Nu-mi place să lupt pentru convingerile mele.
30. Când sunt confruntat, chiar dacă nu am eu dreptate, am tendința să fiu bătăios.

BIBLIOGRAFIE

1. AHMADI, N. Globalization of consciousness and new challenges for international social work. In: *International Journal of Social Welfare*, vol.12, Issue 1, January 2003, p.14-28.
2. AIRAKSINEN, T. *Ethics of Coercition and Authority*. University of Pittsburg Press, 1988.
3. AIRAKSINEN, T. Profesional Ethics. In: *Encyclopedia of Applied Ethics*, vol.3. Academic Press, 1998.
4. ALEXIU, M. Valori și faze ale acțiunii în asistența socială. În: NEAMȚU, G. (coord.). *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003.
5. APPELBAUM, D., LAWTON, S.V. *Ethics and the Profesions*. New Jersey: Prentice-Hall, 1998.
6. ARISTOTEL. *Etica Nicomahică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1988.
7. BABBIE, E. *Practica cercetării sociale*. Iași: Polirom, 2010.
8. BALDWIN, P. *The Politics of Social Solidarity. Class Bases of the European Welfare State 1875-1975*. Cambridge, US: Cambridge University Press, 1990.
9. BANKS, S. *Ethics and values in social work*. Third edition. New York: Palgrave Macmillan, 2006.
10. BARRY, B., MATRAVERS, M. Dreptatea. În: MONTEFIORE, A., MUREȘAN, V. (ed.) *Filosofia morală britanică*. București: Alternative, 1998, p. 341-358.
11. BAUMAN, Z. *Etica postmodernă*. Timișoara: Amarcord, 2000.

12. BECLEANU-IANCU, A., BANU, I., APOSTOL, P. *Dicționar de filozofie*. București: Editura Politică, 1978.
13. BENOIT, J. *Graine d'éthique*. Paris: Presses de la Renaissance, 2000.
14. BENTHAM, J. Deontology; Or, the Science of Morality. În: STERE, E. *Din istoria doctrinelor morale*. Vol. 3. București: Editura Enciclopedică, 1979
15. BERLIN, I. *Four Essays of Liberty*. Oxford: Open University Press, 1969.
16. BERTRAND, C.-J. *Deontologia mijloacelor de comunicare*. Iași: Institutul European, 2000.
17. BIESTEK, F.P. *The Casework Relationship*. London: Unwin University Books, 1961.
18. BUCHANAN, J.M. *Limitele libertății. Între anarhie și Leviathan*. Iași: Institutul European, 1997.
19. BUFFELAN, J.P. Etude de déontologie comparée dans les professions organisées. În: *Revue La semaine juridique*, nr.20, 1994.
20. BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*. Chișinău: CE USM, 2012.
21. BULGARU, M. Deontologia asistenței sociale. În: *Studia Universitatis, seria Științe Sociale*, nr. 8 (68). Chișinău: CEP USM, 2013, p.3-15.
22. BULGARU, M. BULGARU, O. Valori și principii etice în asistența socială. În: *Studia Universitatis, seria Științe Sociale*, nr. 3 (63). Chișinău: CEP USM, 2013, p.3-12.
23. BUTRYM, Z. *The Nature of Social Work*. London: Macmillan, 1976.
24. BUZDUCEA, D. (coord.) *Asistența socială a grupurilor de risc*. Iași: Polirom, 2010.
25. CAPCELEA, V. *Norme sociale*. Chișinău: ARC, 2007.

26. CĂTINEANU, T. *Elemente de etică. Vol. I. Faptul moral*. Cluj-Napoca: Dacia, 1982.
27. CETERCHI, I., CRAIOVAN, I. *Introducete în teoria generală a dreptului*. București: ALL, 1996.
28. CHAUCHARD, P. *Sociétés animales, sociétés humaines*. Paris, 1963.
29. CLARKE, C., ASQUITH, S. *Social Work and Social Philosophy: A Guide for Practice*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985.
30. *Codul Etic BASW*. (A se vedea Anexa 3 a lucrării)
31. *Codul Etic NASW*. (A se vedea Anexa 2 a lucrării)
32. *Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova*, 2005. (A se vedea Anexa 5 a lucrării)
33. *Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*, codul nr.1/2008. (A se vedea Anexa 4 a lucrării)
34. COZMA, C. Deontologia profesiei de asistent social. În: BEJAN, P. (coord.) *Asistența socială: Manual. Vol. 3*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2009.
35. COZMA, C. *Introducere în aretologie. Mic tratat de etică*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 2004.
36. CRAIOVAN, I. *Introducere în filosofia dreptului*. București: ALL Beck, 1998.
37. DAVIS, M. Is Higher Education a Prerequisite of Profession? In: *International Journal of Applied Philosophy*, vol. 13: 2, 1999.
38. DEAN, R.G. Ways of knowing in clinical practice. In: *Clinical Social Work Journal*, 1989, 17 (2), p.116-127.
39. *Definitions of social work*. [Accesat 10.04.2012] Disponibil: www.ifsv.org/resources/definitions-of-social-work/
40. *Deontologia funcției publice*. [Accesat 7.04.2014] Disponibil: <http://www.scribd.com/doc/17541912/Etica>.
41. DERMANGE, F. L'éthique des affaires doit-elle être efficace? În: *Revue Éducation Permanente*, nr.121/1994-4.

42. *Dicționar enciclopedic ilustrat* (DEI). Chișinău: Cartier, 1999.
43. *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'75). București: Editura Academiei, 1975.
44. *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'96). București: Univers Enciclopedic, 1996.
45. *Dicționarul explicativ al limbii române* (DEX'98). București: Univers Enciclopedic, 1998.
46. DIDIER, J. *Dicționar de filozofie*. București: Univers Enciclopedic, 1996.
47. DJUVARA, M. *Drept și morală*. În: *Eseuri de filosofia dreptului*. București: Trei, 1997.
48. DOLGOFF, R., LOEWENBERG, F., HARRINGTON, D. *Ethical decisions for social work practice*. Belmont, CA: Brooks/Cole, 2005.
49. DOWNIE, R.S., TELFER, E. *Respect for Persons*. London: Allen & Unwin, 1969.
50. DURKHEIM, Em. *Diviziunea muncii sociale*. București: Albatros, 2001.
51. DUSTIN, D. Skills and Knowledge Needed to Practice as a Care Manager. Continuity and Change. In: *Journal of Social Work*, 2006, 6(3).
52. *Encyclopedie Philosophique Universelle. II. Les Notions Philosophiques*. Dictionnaire, tome 1. Paris: P.U.F., 1990.
53. *Etica în asistența socială. Declarație de principii*. IFSW și IASSW, 2004. (A se vedea *Anexa 1* a lucrării)
54. FÈVRE, L. *Le travail social – Théories et pratiques*. Lyon: Les Éditions de la Chronique sociale, coll. Synthèse, 1993.
55. FISCHER, J. *Effective casework practice: An eclectic approach*. New York: McGraw-Hill, 1978.
56. FISCHER, J. *Interpersonal helping: Emerging approaches for social work practice*. Springfield, IL: Charles C. Thomas, Publisher (Bannerstone House), 1973.

57. FLEW, A. *Dicționar de Filosofie și Logică*. București: Humanitas, 1999.
58. FLORIAN, M. *Filosofie generală*. București: Caramond Internațional, 1995.
59. GÂNJU, T. *Discurs despre morală*. Iași: Junimea, 1981.
60. GÂNJU, T. *Lumea morală. Vol. I*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
61. GORTNER, H.F. *Ethics for Public Managers*. New York: Greenwood Press, 1991.
62. GOSSELIN, G. *Une éthique des sciences sociales. La limite et l'urgence*. Paris: Edition l'Harmattan, 1992.
63. GRAYLING, A.C. *Viitorul valorilor morale*. București: Editura Științifică, 2000.
64. GRIGORAȘ, I. *Probleme de etică*. Iași: Editura Universității „Al.I.Cuza”, 1999.
65. HEGEL, G.W.Fr. *Principiile filosofiei Dreptului. Sau Elemente de Drept natural și de Știință a Statului*. București, 1969.
66. HORNE, M. *Values in Social Work*. Aldershot: Wildwood House, 1987.
67. HROMAS, C. On the Relationship of Ethics to Moral Law: The Possibility of Nonviolence in Levinas's Ethics. In: *The California Undergraduate Philosophy Review*, vol. 1, 2003, p.125-135.
68. HUZUM, E. *Dreptatea socială*. [Accesat 22.03.2014] Disponibil: http://www.academia.edu/1081606/Dreptatea_sociala.
69. ILIN, C. Sistemul de valori și sistemul dinamic-motivațional al studenților. În: *Tineretul și dimensiunea sa valorică*. Timișoara: Helicon, 1996.
70. ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente sociale. Teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom, 2004.
71. IMRE, R.W. *Knowing and caring: Philosophical issues of social work*. Lanham, MD: University press of America, 1982.

72. JANKÉLÉVITCH, V. *Paradoxul moralei*. Cluj-Napoca: Echinox, 1997.
73. JORDAN, B. Social Work and Society. In: DAVIES, M. *The Blackwell Companion to social Work*. Oxford: Blackwell Pub., 1997.
74. JORDAN, B. *What's Wrong with Social Policy and How to Fix it*. Cambridge: Polity Press, 2010.
75. KANT, Im. *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*. București: Editura Științifică, 1972.
76. KANT, Im. *Logica generală*. București: Editura Științifică, 1985.
77. LALANDE, A. *Vocabulaire technique et critique de la philosophie*. Vol.1,2. Paris: Quadrige/ P.U.F., 1993.
78. LARSON, Ch.U. *Persuasiunea. Receptare și responsabilitate*. Iași: Polirom, 2003.
79. LAZĂR, F. *Introducere în politicile sociale comparate. Analiza sistemelor de asistență socială*. Iași: Polirom, 2010.
80. LEONARDESCU, C. *Etica și conduita civică*. București: Lumina Lex, 1999.
81. *Le Petit Larousse*. [Accesat 21.04.2013] Disponibil: <http://www.larousse.com/en/dictionnaires/francais/d%C3%A9ontologie/23671>
82. LEVINAS, E. *Étique et Infinit*. Paris: Le livre de poche, 1988.
83. LEVINAS, E. *Între noi: gândindu-ne la ceilalți*. New York: Columbia University Press, 1998.
84. LINZER, N. *Resolving ethical dilemmas in social work practice*. Boston: Allyn and Bacon, 1999.
85. LIPOVETSKY, G. *Amurgul datoriei. Etica nedureroasă a noilor timpuri democratice*. București: Babel, 1996.
86. LITTLECHILD, B. Values and cultural issues in social work. In: *ERIS web journal*, 1/2012, p.62-76.

87. LOEWENBERG, F., DOLGOFF, R. *Ethical Decisions for Social Work Practice* (2nd ed.). Itasca, IL: F.E. Peacock Publishers Inc., 1985.
88. LUNGU, V. *Etica profesională: Suport de curs*. Chișinău, 2011.
89. LYONS, K., MANION, K., CARLSEN, M. *International Perspectives of Social Work. Global Condition and Local Practice*, New York: Palgrave Macmillan, 2006.
90. MacINTYRE, A. *Tratat de morală. După virtute*. București: Humanitas, 1998.
91. MACOVICIUC, V. Probleme de etică. În: *Filosofie. Manual pentru licee și școli normale*. București: Editura Didactică și Pedagogică, RA, 1992.
92. MALUCCIO, A.N. *Learning from Clients*. New York: The Free Press, 1979.
93. MARCU, F. *Marele dicționar de neologisme*. București: Saeculum, 2000.
94. MARCU, F., MANECA, C. *Dicționar de neologisme*. București: Editura Academiei, 1986.
95. MARCU, L.P. *Introducere în studiul dreptului. Enciclopedie juridică*. București: Tipografia Universității Ecologice, 1993.
96. MASON, A. *Levelling the Playing Field: The Idea of Equal Opportunity and Its Place in Egalitarian Thought*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
97. McAUUAIDE, S., EHRENREICH, J.H. Assessing client strengths. In: *Families in Society*, 1997, 78 (2).
98. MERCIER, S. *L'ethique dans les entreprises*. Paris: Editions La Decouverte et syros, 1999.
99. MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordarea participativă*. Iași: Polirom, 2006.
100. MILL, J.St. *Despre libertate*. București: Humanitas, 1994.
101. MIROIU, A. (ed.) *Teorii ale dreptății*. București: Alternative, 1996.

102. MIROIU, M., BLEBEA NICOLAE, G. *Introducere în etica profesională*. București: Trei, 2001.
103. NAGEL, T. *The Possibility of Altruism*. Oxford: Oxford Clarendon Press, 1970.
104. *Normele morale*. [Accesat 18.03.2014] Disponibil: <http://www.scribub.com/profesor-scoala/educatie-civica/NORMELE-MORALE-ETICA1932091615.php>
105. *Noul dicționar explicativ al limbii române*. București: Litera Universal, 2002.
106. *Noul dicționar universal al limbii române* (NODUN). București: Litera Internațional, 2006.
107. NUSSBAUM, M. *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*. Cambridge: Harvard University Press, 2006.
108. OFFEN, N. Commentary on Code of Ethics of Direct Selling Association. In: *The Ethical Basis of Economic Freedom*. Chapel Hill, NC: American Viewpoint, Inc, 1976.
109. O'NEIL, O. Etica lui Kant. În: SINGER, P. (editor). *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006, p.205-214.
110. O'SULLIVAN, T. Some Theoretical Propositions on the Nature of Practice Wisdom. In: *Journal of Social Work*, 2005, 5(2).
111. POP, L.M. (coord.) *Dicționar de politici sociale*. București: Expert, 2002.
112. RORTY, R. *Contingență, ironie și solidaritate*. București: ALL, 1998
113. RAWLS, J. *A Theory of Justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press 1999.
114. RAWLS, J. *Justice as Fairness: A Restatement*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2001.
115. ROGERS, C.R. The Necessary and Sufficient Conditions of Therapeutic Personality Change. In: *Journal of Consulting Psychology*, 1957, 21, p.95-103.

116. RORTY, R. *Contingență, ironie și solidaritate*. București: Editura ALL, 1998.
117. ROSS, W.D. *The Right and the Good*. Indianapolis, IN: Hackett, 1988.
118. ROTH, A. *Modernitate și modernizare socială*. Iași: Polirom, 2002.
119. ROTH-SZAMOSKÖZI, M. *Perspective teoretice și practice ale asistenței sociale*. Cluj: Presa Universitară Clujeană, 2003.
120. ROTH-SZAMOSKÖZI, M., REBELEANU, A. *Asistența socială. Cadru conceptual și aplicații practice*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2007.
121. ROUNDS, K.A., WEIL, M., BISHOP, K.K. Practice with culturally diverse families of young children with disabilities. In: *Families in Society*, 1994, 75 (1).
122. SANDU, A. *Etică și deontologie profesională*. Iași: Lumen, 2012.
123. SÂRBU, T. *Etică: valori și virtuți morale*. Iași: Editura Societății Academice „Matei Teiu Botez”, 2005.
124. SÂRBU, T. *Introducere în deontologia comunicării*. Iași: Cantes, 1999.
125. *Sfântul Vasile cel Mare. Scrieri*. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1989.
126. SINGER, P. *Tratat de etică*. Iași: Polirom, 2006.
127. SMITH, L.A. Unique names and naming practices among African American families. In: *Families in Society*, 1996, 77.
128. SMITH, P.B., SCHWARTZ, S. Values. In: BERRY, W., SEGALL, M.N., KAGITCIBASI, C. (editors) *Handbook of Cross-Cultural Psychology*, vol.3. Boston: Allyn&Bacon, 1997.
129. STJERNØ, S. *Solidarity in Europe – The History of an Idea*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
130. STIGLITZ, J.E. *Globalization and Its Discontents*. W.W. Norton & Company, Inc., 2002.
131. TERBANCEA, M., SCRIPCARU, G. *Coordonate deontologice ale actului medical*. București: Editura Medicală, 1989.

132. TIMMS, N. *Social Work Values: An Enquiry*. London: Routledge and Kegan Paul, 1983.
133. TOMPEA, D. Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale. În: NEAMȚU, G. (coord.). *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003, p.401-464.
134. *Valorile și adevărul moral / Selecție, traducere și note de Valentin Mureșan*. București: Alternative, 1995.
135. VIANU, T. *Studii de filosofia culturii*. București: Ed. Eminescu, 1982.
136. VOICU, B. Valorile și sociologia valorilor. În: VLĂSCLEANU, L. (coord.). *Sociologie*. Iași: Polirom, 2011.
137. VOICU, B., RUSU, H., COMȘA, M. Atitudini față de solidaritate în România. În: MARINA, L. (coord.) *Ocupare și incluziune socială*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2013, p.17-44.
138. WALL, M.D., KLECKNER, T., AMENDT, J.N., BRYANT, R.D. Therapeutic compliments: Setting the stage for successful therapy. In: *Journal of Marriage and Family Therapy*, 1989.
139. WEBER, M. *Le Savant et le Politique*. Paris: Presses-Pocket, 1974.
140. WILKYS, R. *Social Work with Undervalued Groups*. London: Tavistock, 1981.
141. ZAMFIR, C., VLĂSCLEANU, L. (coord.). *Dicționar de sociologie*. București, 1998.
142. ZAMFIR, E., ZAMFIR, C. (coord.) *Politici sociale. România în context European*. București: Alternative, 1995.
143. ZAMFIRESCU, V.D. *Etică și etiologie*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
144. АЛТУХОВА, Г.А. *Речевая культура библиотекаря*. Москва: ИПО Профиздат, 2001.
145. БОЛОТИНА, Г.К. *Этика профессионального успеха*. Тюмень: Тюм. гос. ун-т., 1998.
146. БОТАВИНА, Р.Н. *Этические принципы и нормы менеджмента*. În: *Этика менеджмента: Учебное пособие*. Москва, 1996.

147. БУКРЕЕВ, В.И., РИМСКАЯ, И.Н. *Этика права: От истоков этики и права к мировоззрению*: Учебное пособие. Москва: Юрайт, 1998.
148. ГОФМАН, А. Б. Социальная солидарность: пробуждение социологической идеи. În: *Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие*. Сессия 1, р.32-39. [Accesat 23.03.2014] Disponibil: <http://www.ssa-rss.ru/files/File/congress2012/part1.pdf>
149. ИВАНОВ, К.А. *Многоликое средневековье*. Москва: Алетейя, 1996.
150. КУЗИНА, И.Г. (ред.) *Теория социальной работы*. Владивосток: Изд-во ДВГТУ, 2006.
151. МАХОВА, Н.П, ФИЛАТОВ, В.А. *Профессионально-этические основы социальной работы: Учебное пособие*. Омск. Изд-во ОмГТУ, 2003.
152. МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Деонтологические аспекты социальной работы*. Москва: Изд-во МосГУ, 2010.
153. МЕДВЕДЕВА, Г.П. *Этика социальной работы*. Москва: ВЛАДОС, 1999.
154. НАРТОВ, Н.А., БЕЛЬСКИЙ, В.Ю. *Социология*. Москва, 2005.
155. ОКАРА, А.Н. *Социальная солидарность как основа нового „миростроительного” проекта*. [Accesat 23.03.2014] Disponibil: http://www.perspektivy.info/misl/cenn/socialnaja_solidarnost_kak_osnova_novogo_mirostroitelnogo_projekta_2010-04-01.htm
156. ПОПКОВА, Т.В. *Солидарность и солидаризм как социальная и научная проблема*. [Accesat 23.03.2014] Disponibil: http://www.tuva.asia/journal/issue_17/5967-popkova.html
157. ПРОТАНСКАЯ, Е.С. *Профессиональная этика*. СПб.: Алетейя, 2003. [Accesat 20.03.2014] Disponibil: http://www.spbguki.ru/files/doc/kaf_ped_i_psih/uch_met_ob/1_prof_etika_protanskaya.doc
158. СЕЧЕНОВ, И.М. *Избранные философские и психологические произведения*. Москва: Госиздат, 1947.

159. СКВОРЦОВА, В.Н. *Профессиональная этика: Учебное пособие*. Томск: Изд-во ТПУ, 2006.
160. *Социальная работа: теория и практика*. Москва: ИНФРА-М, 2002.
161. ХОЛОСТОВА, Е.И. *Профессионализм в социальной работе*. Москва: Дашков и К, 2007.
162. ХОЛОСТОВА, Е.И. (ред.) *Теория социальной работы*. Москва: Юрист, 1998.

ANEXE

- **Etica în asistența socială. Declarație de principii. IFSW și IASSW**
- **Codul Etic al Asociației Naționale a Asistenților Sociali (NASW)**
- **Codul Etic Pentru Asistența Socială (BASW)**
- **Codul deontologic al profesiei de asistent social din România**
- **Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova**
- **Fișa de Post – Tip a Asistentului Social Comunitar**
- **Fișa de Post – Tip a Asistentului Social Supravizor**

Etica în asistența socială. Declarație de principii*

1. Prefață

Conștiința etică este o dimensiune fundamentală a practicii profesionale a asistenților sociali. Capacitatea și implicarea lor în a avea un comportament etic reprezintă un aspect esențial al calității serviciilor oferite beneficiarilor de asistență socială. Scopul activității IASSW și IFSW** în privința eticii profesionale este de a promova dezbaterile și reflecțiile etice în rândul organizațiilor membre, printre furnizorii de asistență socială în țările membre, precum și în instituțiile de învățământ de asistență socială și printre studenții de asistență socială. Unele provocări și probleme etice cu care se confruntă asistenții sociali sunt specifice anumitor țări, în timp ce altele sunt comune tuturor.

Menținându-se la nivelul principiilor generale, declarația comună a IASSW și IFSW este menită să-i încurajeze pe asistenții sociali din toată lumea să reflecteze la provocările și dilemele cărora trebuie să le facă față și să ia decizii bazate pe principii etice despre cum trebuie să se comporte în cazuri particulare. Ariile-problemă includ următoarele aspecte:

- deseori, loialitatea asistenților sociali se regăsește în mijlocul unor interese conflictuale;
- asistenții sociali au dublă funcție atât de ajutători, cât și de controlori;
- conflictele existente între responsabilitatea asistenților sociali

* Documentul *Etica în Asistența Socială. Declarație de principii* a fost aprobat în cadrul Adunărilor Generale ale IFSW (Federația Internațională a Asistenților Sociali) și IASSW (Asociația Internațională a Școlilor de Asistență Socială) desfășurate la Adelaide, Australia, în octombrie 2004. Traducerea în română a fost preluată din: BUZDUCEA, D. *Sisteme moderne de asistență socială. Tendințe globale și practici locale*. Iași: Polirom, 2009, p.205-211.

** IASSW – International Association of Schools of Social Work (Asociația Internațională a Școlilor de Asistență Socială), IFSW – International Federation of Social Workers (Federația Internațională a Asistenților Sociali)

de a proteja interesele oamenilor cu care lucrează și solicitările societății privind eficiența și utilitatea (serviciilor furnizate - n.n.);

- resursele societății sunt limitate.

Documentul pornește de la definiția asistenței sociale adoptată de IFSW și IASSW în cadrul Adunărilor Generale de la Montreal, desfășurate în iulie 2000, și apoi aprobată în timpul întâlnirii comune derulate la Copenhaga în mai 2001 (secțiunea 2). Această definiție subliniază principiile justiției sociale și drepturilor omului. Secțiunea 3 include diferitele declarații și convenții ale drepturilor omului care sunt relevante pentru asistența socială, fiind urmată de declarația principiilor etice generale, cu două subcapitole importante privind drepturile omului și demnitatea umană și justiția socială (secțiunea 4). Secțiunea finală inserează câteva elemente orientative privind comportamentul etic în asistența socială. Se are în vedere că aceste elemente să fie incluse în diferitele coduri deontologice și documente-programatice ale organizațiilor membre în cadrul IFSW și IASSW.

2. Definiția asistenței sociale

Profesia de asistent social promovează schimbarea socială, rezolvarea problemelor apărute în cadrul relațiilor umane, precum și împuternicirea și eliberarea oamenilor în vederea sporirii bunăstării. Prin utilizarea teoriilor privind comportamentul uman și sistemele sociale, asistența socială intervine în punctele în care oamenii interacționează cu mediul lor. În asistența socială sunt fundamentale principiile drepturilor omului și justiției sociale.

3. Convenții internaționale

Declarațiile și convențiile internaționale privind drepturile omului alcătuiesc standarde comune în privința realizărilor și recunosc drepturile acceptate de comunitatea globală. În mod deosebit, documentele relevante pentru practica și activitățile de asistență socială sunt:

- Declarația universală a drepturilor omului;
- Convenția internațională cu privire la drepturile civile și politice;
- Convenția internațională cu privire la drepturile economice, sociale și culturale;

- Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială;
- Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei;
- Convenția cu privire la drepturile copilului;
- Convenția 169 a Organizației Internaționale a Muncii (OIM) privind populațiile indigene și tribale.

4. Principii

4.1. Drepturile omului și demnitatea umană

Asistența socială se bazează pe respect față de valoarea înăscută și demnitatea tuturor oamenilor și pe drepturile ce rezultă din acestea. Asistenții sociali ar trebui să sprijine și să apere integritatea fizică, psihologică, emoțională și spirituală a fiecărei persoane și bunăstarea acesteia. Acest lucru înseamnă:

1. Respectarea dreptului la autodeterminare: asistenții sociali ar trebui să respecte și să promoveze drepturile persoanelor de a alege și a lua decizii, indiferent de valorile și alegerile lor în viață, cu condiția că acestea să nu amenințe drepturile și interesele legitime ale altor persoane.
2. Promovarea dreptului de a participa: asistenții sociali ar trebui să promoveze implicarea și participarea totală a utilizatorilor serviciilor într-o manieră care să le permită să fie împuterniciți în toate aspectele privind deciziile și activitățile care le afectează viața.
3. Tratarea fiecărei persoane ca un întreg: asistenții sociali ar trebui să fie preocupați de întreaga persoană, de familia, comunitatea, de mediile sociale și naturale căreia îi aparține aceasta și ar trebui să caute să identifice toate aspectele vieții unei persoane.
4. Identificarea și dezvoltarea disponibilităților: asistenții sociali ar trebui să se concentreze asupra capacităților tuturor indivizilor, grupurilor și comunităților și astfel să promoveze dezvoltarea acestora.

4.2. Justiția socială

În general, asistenții sociali au responsabilitatea de a promova justiția socială în relație cu societatea și în relație cu oamenii cu care lucrează. Acest lucru înseamnă:

1. Înfruntarea discriminării negative^{*}: asistenții sociali au responsabilitatea de a înfrunta discriminarea negativă bazată pe caracteristici de tipul: capacitate, vârstă, cultură, sex, statut marital, statut socioeconomic, opinii politice, culoare, rasă sau alte trasaturi fizice, orientare culturală sau credințe religioase.
2. Recunoașterea diversității: asistenții sociali ar trebui să recunoască și să respecte diversitatea etnică și culturală a societăților în care practică, luând în considerare diferențele individuale, familiale, de grup și comunitare.
3. Distribuirea echitabilă a resurselor: asistenții sociali ar trebui să se asigure că resursele pe care le au la dispoziție sunt distribuite în mod echitabil, în funcție de nevoi.
4. Împotrivirea politicilor și practicilor injuste: asistenții sociali au datoria de a aduce la cunoștința angajatorilor lor, a celor care elaborează politici, a politicienilor și publicului larg situațiile în care resursele sunt neadecvate sau în care politicile, practicile și distribuția de resurse sunt asupritoare, nedrepte sau dăunătoare.
5. Solidaritatea în muncă: asistenții sociali au obligația de a înfrunta condițiile sociale care contribuie la excluziunea socială, stigmatizare sau subjugare și să lucreze în vederea dezvoltării unei societăți incluzive.

5. Comportamentul profesional

Este responsabilitatea organizațiilor naționale membre ale IFSW și IASSW de a dezvolta și actualiza periodic propriile coduri etice sau documente programatice etice, care să fie concordante cu declarația IFSW/IASSW. De asemenea, organizațiile naționale sunt responsabile pentru informarea asistenților sociali și a instituțiilor de învățământ în asistența socială asupra acestor coduri sau documente-programatice. Asistenții sociali trebuie să se comporte în conformitate cu codul etic sau documentele programatice aflate în uz în țara lor. În general, în funcție de contextul național, acestea vor include mai multe elemente orientative detaliate, specifice privind

^{*} În unele țări, este folosit termenul *discriminare* în loc de *discriminare negativă*. În acest text, este utilizat cuvântul *negativă*, deoarece, în unele țări, există și conceptul de *discriminare pozitivă*. Totodată, discriminarea pozitivă este cunoscută și drept „acțiune afirmativă”. Prin discriminare pozitivă sau acțiune afirmativă se înțelege pașii pozitivi făcuți pentru a redresa efectele discriminării istorice împotriva grupurilor nominalizate în alineatul 4.2.1 de mai sus.

practica etică. Se aplică următoarele linii directoare generale privind comportamentul profesional:

1. Se așteaptă ca asistenții sociali să-și dezvolte și să-și mențină deprinderile și competențele necesare pentru munca lor.
2. Asistenții sociali nu ar trebui să permită ca deprinderile lor să fie utilizate pentru scopuri inumane, cum ar fi tortura sau terorismul.
3. Asistenții sociali ar trebui să manifeste integritate. Aceasta include faptul că ei să nu abuzeze de relația de încredere stabilită cu utilizatorii de servicii, recunoscând limitele dintre viața personală și profesională și să nu abuzeze de poziția lor pentru un câștig sau un beneficiu personal.
4. Asistenții sociali ar trebui să manifeste compasiune, empatie și grijă față de cei care folosesc serviciile.
5. Asistenții sociali nu ar trebui să subordoneze nevoile sau interesele utilizatorilor de servicii propriilor nevoi sau interese.
6. Asistenții sociali au datoria de a face pașii necesari pentru a se dezvolta profesional și personal la locul de muncă și în societate, pentru a se asigura că sunt capabili să furnizeze servicii adecvate.
7. Asistenții sociali ar trebui să păstreze confidențialitatea cu privire la persoanele care folosesc serviciile lor. Excepțiile de la această regulă pot fi justificate în temeiul unui comandament etic mai puternic (cum ar fi păstrarea vieții).
8. Asistenții sociali trebuie să fie conștienți că sunt răspunzători pentru acțiunile desfășurate în fața utilizatorilor serviciilor lor, față de oamenii cu care lucrează, față de colegi, angajatori, față de asociația profesională din care fac parte, cât și în fața legii, iar aceste răspunderi pot intra în conflict.
9. Asistenții sociali ar trebui să fie disponibili de colaborare cu instituțiile de învățământ din asistența socială pentru a-i sprijini pe studenții la asistența socială să beneficieze de o pregătire practică de bună calitate și de cunoștințe practice de ultimă oră.
10. Asistenții sociali ar trebui să susțină și să se implice în dezbateri etice cu colegii și angajatorii lor și să-și asume responsabilitatea pentru deciziile luate pe baze etice.
11. Asistenții sociali ar trebui să fie pregătiți să argumenteze motivele pentru deciziile luate pe considerente etice și să fie răspunzători pentru alegerile și acțiunile lor.

12. Asistenții sociali ar trebui să lucreze, atât în agențiile, cât și în țările lor, cu scopul de a crea condițiile necesare pentru ca principiile acestei declarații și cele ale propriului cod etic național (dacă acest lucru este aplicabil) să fie discutate, evaluate și actualizate.

Codul Etic
al Asociației Naționale a Asistenților Sociali (NASW)*

**Aprobat de către Comitetul Delegat al NASW în 1996 și
revizuit de către Comitetul Delegat al NASW în 2008**

Preambul

Misiunea principală a profesiei de asistent social este de a spori bunăstarea oamenilor și de a contribui la satisfacerea nevoilor umane de bază, atrăgându-se o atenție deosebită la nevoile și împuternicirea oamenilor vulnerabili, asupriți și săraci. O trăsătură istorică și care definește asistența socială este centrarea ei pe bunăstarea individului în context social și bunăstarea societății în întregime. Atenția față de forțele mediului înconjurător, ce creează, contribuie și influențează problemele existenței, este fundamentală pentru asistența socială.

Asistenții sociali promovează justiția socială și schimbarea socială împreună cu beneficiarii și în numele beneficiarilor. Termenul „beneficiari” este folosit inclusiv pentru a se referi la indivizi, familii, grupuri, organizații și comunități. Asistenții sociali sunt sensibili la diversitatea culturală și etnică și depun eforturi pentru a pune capăt discriminării, opresiunii, sărăciei și altor forme de nedreptate socială. Aceste activități pot avea loc sub formă de practică directă, de organizare a comunității, de supraveghere, de consultare, de administrare, de susținere, de acțiune socială și politică, de dezvoltare și implementarea politicilor, de educație, de cercetare și de evaluare. Asistenții sociali tind să consolideze capacitatea oamenilor de a se isprăvi cu nevoilor proprii. Asistenți sociali, de asemenea, caută să promoveze receptivitatea organizațiilor, comunităților și altor instituții sociale la nevoile indivizilor și problemele sociale.

* Traducere BULGARU, M. și BULGARU, O. a codului: *Code of Ethics*. National Association of Social Workers, 2008. [Accesat 15.04.2013]
Disponibil: <http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>.

Misiunea profesiei de asistent social își are rădăcinile într-un set de valori-cheie. Aceste valori-cheie, adoptate de către asistenții sociali de-a lungul istoriei profesiei, reprezintă fundamentul scopului unic și perspectivei asistenței sociale:

- furnizarea de servicii
- justiția socială
- demnitatea și valoarea persoanei
- importanța relațiilor umane
- integritatea
- competența.

Această constelație de valori de bază reflectă ceea ce este unic pentru profesia de asistent social. Valorile de bază și principiile care decurg din acestea trebuie să fie echilibrate în contextul și complexitatea experienței umane.

Scopul *Codului Etic NASW*

Etică profesională reprezintă esența asistenței sociale. Profesia are obligația de a transpune în viață valorile sale fundamentale, principiile etice și standardele etice. *Codul Etic NASW* descrie aceste valori, principii și standarde pentru a ghida comportamentul asistenților sociali. *Codul* este relevant pentru toți asistenții sociali și studenții ce studiază asistența socială, indiferent de funcțiile lor profesionale, de condițiile în care lucrează sau de populațiile pe care le deservesc.

Codul Etic NASW deservește șase scopuri:

1. *Codul* identifică valorile fundamentale pe care se bazează misiunea asistenței sociale.
2. *Codul* rezumă principiile etice generale, care reflectă valorile esențiale ale profesiei, și stabilește un set de standarde etice specifice, care trebuiesc folosite pentru a ghida practica asistenței sociale.
3. *Codul* este conceput pentru a ajuta asistenții sociali să identifice aspectele relevante atunci când apar conflicte între obligațiunile profesionale sau atunci când apar incertitudini etice.

4. *Codul* prevede standardele etice, la care publicul larg poate apela pentru a trage la răspundere asistenții sociali.
5. *Codul* socializează practicienii care de curând au îmbrățișat profesia de asistent social, cultivându-le valorile, principiile și standardele etice ale profesiei.
6. *Codul* determină standardele, pe care profesia de asistent social le poate utiliza pentru a aprecia dacă asistenții sociali s-au angajat într-un comportament lipsit de etică. În NASW există proceduri formale de tragere la răspundere în baza plângerilor pe probleme etice, depuse împotriva membrilor săi. Subscriindu-se la acest *Cod*, asistenții sociali sunt obligați să coopereze la punerea lui în aplicare, să participe la procesele de judecată ale NASW și să se supună oricăror măsuri disciplinare sau sancțiuni aplicate de NASW.

Codul pune la dispoziție un set de valori, principii și standarde pentru luarea deciziilor în domeniul eticii și pentru comportamentul corect în cazul când apar probleme etice. El nu oferă setul de reguli, care l-ar ajuta pe asistentul social să se comporte corespunzător în toate situațiile. La aplicațiile specifice ale *Codului* trebuie să se ia în considerație contextul în care acesta este folosit și posibilitatea unor conflicte între valorile, principiile și standardele *Codului*. Responsabilitățile etice decurg din toate relațiile umane, de la cele personale și familiale la cele sociale și profesionale.

Mai mult decât atât, *Codul Etic NASW* nu precizează care valori, principii și standarde sunt cele mai importante și ar trebui să fie mai presus decât altele în cazurile când acestea intră în conflict. Diferențe rezonabile de opinie, cu privire la modul în care valorile, principiile etice și standardele etice trebuie să fie luate în considerație în situația de conflict, există și trebuie să existe în rândul asistenților sociali. Luarea unei decizii etice într-o situație de conflict trebuie să țină cont atât de părerea personală a asistentului social, cât și de părerile colegilor acestuia expuse în procesul discutării problemei, și să includă în sine aplicarea standardelor etice ale profesiei.

* Pentru informații cu privire la procedurile de adjudecare NASW a se consulta *Procedurile NASW de Revizuire Profesională (The NASW Procedures for Professional Review*. NASW, 2012. 77 p. ISBN 0-87101-358-1 [Accesat 05.01.2014] Disponibil: www.socialworkers.org/nasw/ethics/ProceduresManual.pdf)

Luarea deciziilor etice reprezintă un întreg proces. Se întâlnesc multe cazuri în asistența socială, în care nu există răspunsuri simple pentru rezolvarea problemelor etice complexe. Asistenții sociali trebuie să ia în considerație toate valorile, principiile și standardele din acest *Cod*, relevante pentru orice situație în care decizia etică este justificată. Deciziile și acțiunile asistenților sociali trebuie să corespundă spiritului și literei acestui *Cod*.

Pe lângă acest *Cod*, există multe alte surse de informații despre gândirea etică, care pot fi destul de utile. Asistenții sociali trebuie să ia în considerație teoria eticii și principiile în general, teoria și cercetările asistenței sociale, legile, regulamentele, politicile agenției și alte coduri de etică relevante, recunoscând că printre toate codurile de etică *Codul Etic NASW* are o însemnătate primordială. Asistenții sociali trebuie să fie conștienți de impactul, pe care îl are luarea deciziei etice asupra beneficiarilor lor, asupra valorilor proprii ale acestora, credințelor, obiceiurilor culturale și religioase. Ei trebuie să ia în considerație conflictele între valorile personale și profesionale și să se isprăvească cu ele în modul corespunzător. Pentru un ajutor suplimentar, asistenții sociali trebuie să consulte literatura de specialitate, privind etica profesională și luarea deciziilor etice, și să caute o consultare adecvată atunci când se confruntă cu dileme etice. Aceasta poate fi o consultare cu membrii comitetului pentru etică al organizației sau agenției, în care lucrează asistentul social, cu un organism de reglementare, cu colegul, șeful sau juristul.

Pot să apară situații, când obligațiile etice ale asistenților sociali se vor afla în conflict cu politica agenției sau cu legislația și hotărârile privitoare la problema în cauză. Când apar astfel de conflicte, asistenții sociali trebuie să-și asume responsabilitatea pentru rezolvarea conflictului într-un așa mod, încât să fie luate în considerație valorile, principiile și standardele exprimate în acest *Cod*. Dacă, însă, o soluționare rezonabilă a conflictului aparent nu există, asistenții sociali trebuie să caute o consultare adecvată înainte de a lua o oarecare decizie.

Codul Etic NASW se utilizează de către NASW și de către persoane fizice, agenții, organizații și organisme (așa ca autoritățile de licențiere și de reglementare, agențiile profesionale de asigurări, curtea de justiție, consiliul de administrație al agenției, agențiile guvernamentale și alte grupuri profesionale), care îl adoptă și-l

utilizează ca un cadru de referință. Încălcarea normelor prezentului *Cod* nu reprezintă încălcarea legii și nu implică în mod automat răspunderea juridică. O astfel de determinare se poate face doar în contextul procedurilor legale și judiciare. Presupusele încălcări ale *Codului* vor fi obiectul unui proces de evaluare colegială. Astfel de procese se desfășoară, în general, separat de procedurile juridice sau administrative, după o metodologie diferită de cea juridică, pentru a da profesiei posibilitatea de a concilia și disciplina propriii săi membri.

Un cod de etică nu poate garanta un comportament etic. Mai mult decât atât, un cod de etica nu poate rezolva toate problemele de etică sau litigiile etice, nu poate să surprindă întregul spectru și complexitatea luptei pentru o alegere corectă într-o comunitate morală. Un cod de etică stabilește, pur și simplu, valorile, principiile și standardele etice la care pot apela profesionalii și conform cărora se poate judeca despre acțiunile lor. Comportamentul etic al asistenților sociali trebuie să apară ca urmare a angajamentului lor personal de a lua parte anume la practicile etice. *Codul Etic NASW* reflectă angajamentul tuturor asistenților sociali de a susține valorile profesiei și de a acționa în mod etic. Principiile și standardele trebuie să fie aplicate de către persoane, ce au un caracter bun, disting problemele morale și caută, cu bună credință, decizii etice corecte.

Principiile etice

Următoarele principii etice generale se bazează pe valorile fundamentale ale asistenței sociale: furnizarea de servicii, justiția socială, importanța relațiilor umane, demnitatea și valoarea persoanei, integritatea și competența. Aceste principii stabilesc idealurile spre care ar trebui să aspire toți lucrătorii sociali .

Valoare: Furnizarea de servicii

Principiul etic: *Scopul principal al asistenților sociali este de a ajuta persoanele aflate în dificultate și de a aborda problemele sociale.*

Asistenții sociali acționează cu prioritate în interesul beneficiarilor. Asistenții sociali utilizează cunoștințele, valorile și abilitățile proprii pentru a ajuta persoanele în dificultate și a aborda problemele sociale. Asistenții sociali sunt încurajați să ofere voluntar o parte din

competențele lor profesionale, fără nici o speranță de recompensă financiară semnificativă (serviciu în folosul societății).

Valoare: *Justiția socială*

Principiul etic: *Asistenții sociali se pronunță împotriva nedreptății sociale.*

Asistenții sociali susțin schimbarea socială, în particular împreună cu și în numele persoanelor și grupurilor de persoane vulnerabile și oprimare. Eforturile asistenților sociali de a face schimbări se concentrează, mai întâi de toate, pe problemele sărăciei, șomajului, discriminării, precum și pe alte forme de nedreptate socială. Aceste activități urmăresc să promoveze atât sensibilitatea la oprimare și diversitatea culturală și etnică, cât și cunoașterea acestora. Asistenții sociali luptă pentru a asigura accesul la informațiile, serviciile și resursele necesare; egalitatea de șanse; participarea semnificativă a tuturor persoanelor la procesul decizional.

Valoare: *Demnitatea și valoarea persoanei*

Principiul etic: *Asistenții sociali respecta demnitatea inerentă și valoarea persoanei.*

Asistenții sociali tratează fiecare persoană în mod grijuliu și respectuos, ținând cont de diferențele individuale și diversitatea culturală și etnică. Asistenții sociali promovează autodeterminarea social-responsabilă a beneficiarului. Asistenții sociali încearcă să sporească capacitatea și posibilitatea beneficiarului de a-și schimba viața și de a face față nevoilor proprii. Asistenții sociali sunt conștienți de responsabilitatea lor dublă, față de beneficiari și față de societate în întregime. Ei caută să rezolve conflictele dintre interesele beneficiarilor și interesele societății într-un mod social responsabil, în conformitate cu valorile, principiile etice și standardele etice ale profesiei.

Valoare: *Importanța relațiilor interumane*

Principiul etic: *Asistenții sociali recunosc importanța centrală a relațiilor interumane.*

Asistenții sociali trebuie să înțeleagă că relațiile interumane reprezintă un mijloc important de schimbare. Asistenții sociali abordează oamenii ca parteneri în procesul de ajutorare. Asistenții sociali tind să consolideze relațiile interumane printr-un efort conștient de promovare, restabilire, menținere și sporire a bunăstării indivizilor, familiilor, grupurilor sociale, organizațiilor și comunităților.

Valoare: *Integritatea*

Principiul etic: *Asistenții sociali se comportă cu onestitate.*

Asistenții sociali sunt conștienți permanent de faptul că promovează misiunea profesiei, valorile, principiile etice, standardele etice și realizează practica profesională într-un mod compatibil cu ele. Asistenții sociali acționează onest și responsabil, promovează practicile etice din partea organizațiilor în care activează.

Valoare: *Competența*

Principiul etic: *Asistenții sociali practică în domeniul lor de competență, dezvoltând și perfecționând experiența lor profesională.*

Asistenții sociali tind permanent să-și sporească cunoștințele profesionale și abilitățile pentru a le aplica cât mai bine în practică. Asistenții sociali trebuie să aspire spre a contribui la baza de cunoștințe a profesiei lor.

Standardele etice

Următoarele standarde etice sunt relevante pentru activitățile profesionale ale tuturor asistenților sociali. Aceste standarde se referă (1) la responsabilitățile etice ale asistenților sociali față de beneficiari, (2) la responsabilitățile etice ale asistenților sociali față de colegi, (3) la responsabilitățile etice ale asistenților sociali în exercitarea profesiei lor, (4) la responsabilitățile etice ale asistenților sociali în calitate de profesioniști, (5) la responsabilitățile etice ale asistenților sociali față de profesia de asistent social și (6) la responsabilitățile etice ale asistenților sociali față de întreaga societate.

Unele dintre aceste standarde sunt obligatorii pentru conduita profesională, iar altele – sunt dorite. Măsura în care fiecare standard este obligatoriu reprezintă o problemă de raționament profesional a persoanelor responsabile de audierea încălcărilor standardelor etice.

1. RESPONSABILITATI ETICE ALE ASISTENȚILOR SOCIALI FAȚĂ DE BENEFICIARI

1.01 Angajamentul față de beneficiari

Responsabilitatea principală a lucrătorilor sociali este de a promova bunăstarea beneficiarilor. Interesele beneficiarilor, în general, sunt primare. Cu toate acestea, asistenții sociali sunt responsabili față de întreaga societate pentru executarea responsabilităților legale, ceea ce poate limita loialitatea lor față de beneficiari, iar beneficiarii trebuie să fie informați despre aceasta (Spre exemplu, asistentul social trebuie să informeze organele de drept despre beneficiarul, care a abuzat copilul, sau care a amenințat să-și provoace daune sie sau altor persoane).

1.02 Autodeterminarea

Asistenții sociali respectă și promovează dreptul beneficiarilor la autodeterminare, ajută beneficiarii în eforturile lor de a identifica și de a clarifica obiectivele proprii. Asistenții sociali pot limita dreptul beneficiarului la autodeterminare în cazurile, când acțiunile directe sau potențiale ale beneficiarului, în opinia asistentului social, pun în pericol serios însăși beneficiarul sau alte persoane.

1.03 Consimțământul informat

(a) Asistenții sociali trebuie să presteze servicii beneficiarilor doar în contextul unei relații profesionale, bazate pe consimțământul sigur, informat al acestora. Asistenții sociali trebuie să folosească un limbaj ușor de înțeles pentru a informa beneficiarii cu privire la scopul serviciilor, la riscurile legate de prestarea serviciilor, la limitarea serviciilor din cauza solicitărilor unor părți terțe, la costuri, la alternative rezonabile, la dreptul beneficiarilor de a refuza serviciile sau de a retrage consimțământul și la perioada de timp acoperită de consimțământ. Asistenții sociali trebuie să prevadă pentru beneficiari posibilitatea de a pune întrebări.

(b) În cazurile în care beneficiarii sunt analfabeți sau au dificultăți de înțelegere a limbii utilizate în exercitarea profesiei, asistenții sociali trebuie să întreprindă măsuri pentru a asigura înțelegerea de către beneficiari. Acestea pot include explicații verbale detaliate sau asigurarea traducerii de către un interpret, dacă e posibil.

(c) În cazurile în care beneficiarii nu au capacitatea de a da un consimțământ informat, asistenții sociali trebuie să apere interesele beneficiarului, încercând să obțină acest consimțământ de la o parte terță potrivită, informând despre aceasta beneficiarul la nivelul de înțelegere a acestuia. În astfel de cazuri asistenții sociali trebuie să se asigure, că partea terță acționează în conformitate cu dorințele și interesele beneficiarului. Asistenții sociali trebuie să ia măsurile necesare pentru a spori capacitatea beneficiarilor de a-și da consimțământul informat.

(d) În situațiile în care beneficiarii primesc serviciile involuntar, asistenții sociali trebuie să-i informeze atât cu privire la natura și amploarea serviciilor, cât și cu privire la dreptul beneficiarilor de a le refuza.

(e) Asistenții sociali care oferă servicii prin intermediul mijloacelor electronice (cum ar fi calculatorul, telefonul, radioul și televiziunea) trebuie să informeze destinatarii despre riscurile asociate acestor servicii.

(f) Asistenții sociali trebuie să obțină consimțământul informat al beneficiarului înainte de înregistrările audio sau filmările lui sau să obțină permisiunea de observare a serviciilor de la o parte terță.

1.04 Competența

(a) Asistenții sociali trebuie să acorde ajutor și să se prezinte ca fiind competenți numai în limitele lor de educație, de formare profesională, de licență, de certificare, de consultații primite, de experiență verificată sau de alte experiențe profesionale relevante.

(b) Asistenții sociali trebuie să asigure prestarea serviciilor în domeniile existente sau să utilizeze tehnici de intervenție ori abordări noi pentru dășii numai după un studiu adecvat, după o instruire,

consultare și sub supravegherea persoanelor competente în aceste intervenții sau tehnici.

(c) Dacă nu există standarde recunoscute pe o întrebare sau alta, asistenții sociali trebuie să propună soluții bine chibzuite și să ia măsuri responsabile (care includ o educație corespunzătoare, cercetare, pregătire, consultare și supraveghere), pentru a asigura competența muncii lor și pentru a proteja beneficiarii de daune.

1.05 Competența culturală și diversitatea socială

(a) Asistenții sociali trebuie să înțeleagă cultura și funcția ei în comportamentul uman și în societate, recunoscând punctele forte care există în toate culturile.

(b) Asistenții sociali trebuie să posede cunoștințe de bază despre cultura beneficiarilor lor, ei trebuie să-și demonstreze competența în acordarea serviciilor, luând în considerație cultura beneficiarilor și deosebirile dintre oameni și grupurile culturale.

(c) Asistenții sociali trebuie să obțină educația corespunzătoare și să tindă să înțeleagă natura diversității sociale și opresiunii din societate, bazate pe deosebirile de rasă, etnie, origine națională, culoare, sex, orientare sexuală, identitate de gen sau exprimare, vârstă, stare civilă, convingeri politice, religie, statut de imigrant, handicap mental sau fizic.

1.06 Conflictele de interese

(a) Asistenții sociali trebuie să fie pregătiți pentru a evita conflictele de interese, care interferează cu exercitarea activității profesionale și judecata imparțială. Asistenții sociali trebuie să informeze beneficiarii atunci, când pot să apară conflicte de interese reale sau potențiale și să ia măsurile necesare pentru a soluționa problemele în așa fel, încât interesele beneficiarilor să se ia în considerație în primul rând și pentru ca interesele beneficiarilor să fie protejate cât mai mult posibil. În unele cazuri, protejarea intereselor beneficiarului poate însemna întreruperea relației profesionale cu persoana.

(b) Asistenții sociali nu trebuie să folosească relațiile profesionale pentru beneficiul personal sau să-i convingă pe alții să promoveze interesele lor personale, religioase, politice sau de afaceri.

(c) Asistenții sociali nu trebuie să se angajeze în relații duale sau multiple cu beneficiarul sau cu fostul beneficiar, în care există risc de exploatare sau de pericol potențial pentru beneficiar. În cazurile în care relațiile duale sau multiple sunt inevitabile, asistenții sociali trebuie să ia măsuri pentru a proteja beneficiarii și sunt responsabili de stabilirea unor bariere clare, adecvate și cultural sensibile. (Relațiile duale sau multiple apar atunci, când între asistenții sociali și beneficiari apar alte tipuri de relații – profesionale, sociale sau de afaceri. Relațiile duale sau multiple pot apărea simultan sau consecutiv.)

(d) Atunci când asistenții sociali furnizează servicii la doi sau la mai mulți beneficiari, care se află în relații între dânsii (de exemplu, cuplurile, membrii familiei), ei trebuie să clarifice cu toate părțile asistate care indivizii vor fi considerați beneficiari primari și să determine natura obligațiilor profesionale în privința tuturor persoanelor ce primesc servicii. Asistenții sociali care anticipează un conflict de interese între indivizii care primesc ajutor sau care anticipează un potențial conflict de roluri (de exemplu, atunci când unui asistent social i se cere să depună mărturie în favoarea unuia din părinți în disputa asupra custodiei unui copil în procesul de divorț), trebuie să clarifice rolul lor împreună cu părțile implicate și să ia măsuri pentru a reduce orice conflicte de interese.

1.07 Intimitatea și confidențialitatea

(a) Asistenții sociali trebuie să respecte dreptul beneficiarului la viața privată. Asistenții sociali nu trebuie să solicite informații private de la beneficiari cu excepția cazurilor, în care acestea sunt esențiale pentru furnizarea de servicii sau pentru realizarea evaluării sau cercetării în domeniul asistenței sociale. Cum numai informația privată a fost împărtășită cu asistentul social, standardele de confidențialitate intră în vigoare.

(b) Asistenții sociali pot dezvălui informațiile confidențiale numai atunci când este cazul, cu consimțământul valabil al beneficiarului sau al persoanei autorizate în mod legal de către beneficiar.

(c) Asistenții sociali trebuie să protejeze confidențialitatea tuturor informațiilor obținute pe parcursul activității profesionale, cu excepția cazurilor când există motive profesionale întemeiate de dezvăluire a acestora. Astfel, în cazul, în care există o amenințare serioasă, importantă pentru beneficiar sau pentru o altă persoană identificabilă, sau în cazul, în care legislația și reglementările impun divulgarea de informații, confidențialitatea poate fi încălcată fără consimțământul beneficiarului. Asistenții sociali, în orice caz, trebuie să divulge cât se poate mai puțină informație necesară atingerii scopului, să divulge numai acea informație, care nemijlocit se referă la atingerea scopului.

(d) Asistenții sociali trebuie să informeze beneficiarii, în măsura în care este posibil, cu privire la divulgarea informațiilor confidențiale și la potențialele consecințe, dacă e posibil – înainte ca informațiile să fie divulgate. Acest lucru se aplică dacă confidențialitatea se încalcă la o cerință legală sau cu acordul beneficiarului.

(e) Asistenții sociali trebuie să discute cu beneficiarii și cu alte părți cointerestate despre natura confidențialității și limitările dreptului beneficiarilor la confidențialitate. Asistenții sociali trebuie să revadă împreună cu beneficiarii circumstanțele, în care informația confidențială poate fi solicitată și în care divulgarea informației confidențiale este justificată de lege. O astfel de discuție trebuie să aibă loc cât mai curând posibil în cadrul relației asistentului social cu beneficiarul. Ea poate să se repete pe măsura necesității, în procesul lucrului cu beneficiarul.

(f) Când asistenții sociali oferă servicii de consiliere familiilor, cuplurilor sau grupurilor, ei trebuie să ajungă la un acord între părțile implicate cu privire la dreptul fiecărui individ la confidențialitate și la obligația de a păstra confidențialitatea informațiilor împărtășite de alții. Asistenții sociali trebuie să informeze membrii familiilor, cuplurilor sau grupurilor despre onorarea unor astfel de acorduri de către toate persoanele implicate.

(g) Asistenții sociali trebuie să informeze beneficiarii implicați în consiliere familială, de cuplu, maritală sau de grup despre politica asistentului social, angajatorului și agenției privind divulgarea de informații confidențiale între părțile implicate în consiliere.

(h) Asistenții sociali nu trebuie să divulge informații confidențiale părților terțe, dacă beneficiarii n-au autorizat acest lucru.

(i) Asistenții sociali nu trebuie să discute despre informațiile confidențiale în nici o împrejurare, dacă nu este asigurată confidențialitatea. Asistenții sociali nu trebuie să discute despre informațiile confidențiale în zonele publice sau semipublice, cum ar fi, de exemplu, holurile, camerele de așteptare, lifturile și restaurantele.

(j) Asistenții sociali trebuie să protejeze confidențialitatea beneficiarilor în timpul procedurilor legale, în măsura permisă de lege. Atunci, când o instanță de judecată sau un alt organism autoritar cere asistentului social să divulge informații confidențiale sau privilegiate fără consimțământul beneficiarului și această divulgare ar putea dăuna beneficiarului, asistentul social trebuie să solicite instanța sau alt organism să retragă cererea sau să limiteze această cerere, pe cât e posibil de mult, în divulgarea informației, astfel, încât informația să nu ajungă la publicul larg.

(k) Asistenții sociali trebuie să protejeze confidențialitatea clienților atunci când răspund la solicitările reprezentanților presei.

(l) Asistenții sociali trebuie să protejeze confidențialitatea datelor scrise și electronice, precum și altei informații personale. Asistenții sociali trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura înregistrările deținute despre beneficiar, pentru ca locul păstrării lor să nu fie accesibil pentru acele persoane, care nu sunt autorizate să le folosească.

(m) Asistenții sociali trebuie să ia măsuri de precauție pentru a asigura și a menține confidențialitatea informațiilor transmise altei părți prin utilizarea computerelor, poștei electronice, aparatelor de fax, telefonului, robotului telefonic și altor mijloace electronice sau tehnicii computerizate. Divulgarea informației, primită în așa mod, trebuie evitată pe cât de mult e posibil.

(n) Asistenții sociali trebuie să transmită sau să distrugă înregistrările despre beneficiari în așa fel, ca să se respecte confidențialitatea beneficiarilor și în corespundere cu reglementările profesionale și ale statului cu privire la gestiunea înregistrărilor.

(o) Asistenții sociali trebuie să ia măsuri rezonabile de precauție pentru a proteja confidențialitatea beneficiarului în caz de încetare a activității, incapacității sau decesului lor.

(p) Asistenții sociali nu trebuie să divulge informațiile personale ale beneficiarilor în scopuri de instruire, cu excepția cazurilor în care beneficiarii își dau consimțământul la aceasta.

(q) Asistenții sociali nu trebuie să divulge informații, discutând despre problemele beneficiarilor cu consultanții, cu excepția cazurilor în care beneficiarii își dau consimțământul la aceasta sau pentru divulgarea informațiilor există motive convingătoare.

(r) Asistenții sociali trebuie să protejeze confidențialitatea beneficiarilor plecați din viață în corespundere cu standardele precedente.

1.08 Accesul la documente

(a) Asistenții sociali trebuie să permită beneficiarilor un acces rezonabil la dosarele acestora. Asistenții sociali, îngrijorați de faptul că accesibilitatea la dosare poate atrage după sine neînțelegeri grave sau daune beneficiarului, trebuie să ofere asistență beneficiarului în interpretarea informațiilor și să se consulte cu beneficiarul cu privire la aceste informații. Asistenții sociali trebuie să limiteze accesul beneficiarilor la informații sau fragmente de informații numai atunci, când există dovezi clare că un astfel de acces ar putea aduce daune grave beneficiarului. Cererile beneficiarului cu privire la permisiunea de acces la informații sau fragmente de informații și refuzul acestora trebuie să se păstreze în dosarele beneficiarului.

(b) Când beneficiarilor li se permite accesul la dosarele lor, asistenții sociali trebuie să ia măsuri pentru a proteja confidențialitatea altor persoane identificate sau despre care se vorbește în aceste dosare.

1.09 Relațiile sexuale

(a) Asistenții sociali nu trebuie în niciun caz să se angajeze în relații sexuale cu beneficiarii, indiferent de faptul, sunt aceste activități sau contacte forțate sau benevole.

(b) Asistenții sociali nu trebuie să se implice în activități sexuale sau contacte sexuale cu rudele beneficiarului sau cu alte persoane, cu care beneficiarul menține relații personale apropiate, dacă există risc de provocare a daunei sau posibilitate de pericol pentru beneficiar. Activitatea sexuală sau contactul sexual cu rudele beneficiarului sau cu alte persoane, cu care beneficiarul menține relații personale, au riscul de a fi dăunătoare pentru beneficiar și pot împiedica asistentul social și beneficiarul de a păstra limitele profesionale corecte. Asistenți sociali – nu, însă, beneficiarii lor, rudele beneficiarilor, alte persoane cu care beneficiarii mențin relații personale – își asumă întreaga responsabilitate pentru stabilirea unor limite clare, adecvate și cultural sensibile.

(c) Asistenții sociali nu trebuie să se implice în activități sexuale sau contacte sexuale cu foștii beneficiari, deoarece prin aceasta există posibilitatea de a aduce daune beneficiarului. Dacă asistenții sociali procedează contrar acestor interdicții sau afirmă, că trebuie să fie făcută o excepție la interdicții din cauza unor circumstanțe extraordinare, atunci anume ei, și nu beneficiarii lor, poartă întreaga răspundere pentru demonstrarea că fostul beneficiar nu a fost exploatat, forțat sau manipulat, intenționat sau neintenționat.

(d) Asistenții sociali nu trebuie să ofere servicii clinice persoanelor cu care au întreținut anterior relații sexuale. Furnizarea de servicii clinice unui fost partener sexual riscă să dăuneze persoanei și împiedică asistentul social și beneficiarul să mențină limitele profesionale corespunzătoare.

1.10 Contactul fizic

Asistenții sociali nu trebuie să intre în contact fizic cu beneficiarii atunci, când există posibilitatea daunei psihologice a beneficiarului, ca urmare a contactului (de exemplu, cum ar fi legănatul sau mângâierea beneficiarului). Asistenții sociali, care intră în contact fizic neadecvat cu beneficiarii, sunt responsabili pentru stabilirea unor limite clare, adecvate și cultural sensibile, care admit un astfel de contact fizic.

1.11 Hărțuirea sexuală

Asistenții sociali nu trebuie să hărțuiască sexual beneficiarii. Hărțuirea sexuală include flirtul sexual, solicitarea sexuală, cereri de favoruri sexuale și alte comportamente verbale sau fizice cu caracter sexual.

1.12 Limbajul derogatoriu

Asistenții sociali nu trebuie să utilizeze limbajul derogatoriu în comunicările scrise sau orale cu beneficiarii sau vorbind despre ei. Asistenții sociali trebuie să utilizeze un limbaj clar și respectabil cu beneficiarii sau despre ei în toate comunicările.

1.13 Plata pentru servicii

(a) La stabilirea taxelor, asistenții sociali trebuie să se asigure că ele sunt echitabile, rezonabile și proporționale cu serviciile prestate. La fel, trebuie luată în considerare și capacitatea beneficiarilor de a plăti.

(b) Asistenții sociali trebuie să evite primirea de bunuri sau servicii de la beneficiari în calitate de plată pentru serviciile profesionale prestate. Mecanismele de barter, care implică, în special, serviciile, pot servi în calitate de cauză a conflictelor de interese, a exploatării, a unor limite nepotrivite în relațiile asistenților sociali cu beneficiarii. Asistenții sociali trebuie să analizeze și pot participa la barter doar în circumstanțe foarte limitate, pentru care se poate demonstra că astfel de practică este acceptată în rândul profesioniștilor din comunitatea dată, ea este necesară pentru furnizarea de servicii, dacă negocierile sunt fără constrângere și dacă inițiativa vine de la beneficiar și cu consimțământul informat al acestuia. Asistenții sociali care acceptă bunuri sau servicii de la beneficiari în calitate de plată pentru serviciile profesionale, își asumă întreaga responsabilitate pentru demonstrarea faptului, că acest acord nu va fi în detrimentul beneficiarului sau relațiilor profesionale.

(c) Asistenții sociali nu trebuie să solicite o taxă privată sau alte remunerații pentru furnizarea de servicii, dacă beneficiarii ajung la asistentul social prin intermediul angajatorului sau agenției de asistență socială.

1.14 Beneficiarii care nu dispun de capacitatea de decizie

Când asistenții sociali acționează în numele beneficiarilor, care nu dispun de capacitatea de a lua decizii, ei trebuie să ia măsurile necesare pentru a proteja interesele și drepturile acestor beneficiari.

1.15 Întreruperea serviciilor

Asistenții sociali trebuie să depună eforturi rezonabile pentru asigurarea continuității serviciilor, întrerupte de factori, cum ar fi indisponibilitatea, transferul, boală, invaliditatea sau decesul.

1.16 Încetarea prestării serviciilor

(a) Asistenții sociali trebuie să întrerupă serviciile și relațiile profesionale cu beneficiarii atunci, când astfel de servicii și relații nu mai sunt necesare sau nu mai servesc nevoilor sau intereselor beneficiarilor.

(b) Asistenții sociali trebuie să ia măsuri pentru a evita abandonul beneficiarilor care mai au încă nevoie de serviciile lor. Asistenții sociali trebuie să înceteze prestarea serviciilor numai în circumstanțe neobișnuite, acordând o atenție deosebită tuturor factorilor din situația dată și având grijă pentru a minimiza posibilele efecte nefavorabile. Asistenții sociali trebuie să facă tot ce depinde de ei pentru a continua prestarea serviciilor beneficiarului, dacă e necesar.

(c) Asistenții sociali, în condițiile în care serviciile sunt prestate cu plată, pot înceta prestarea lor dacă beneficiarul nu achită plata pentru serviciile prestate și dacă în contract sunt stipulate condițiile de încetare a serviciilor. La fel, trebuie de urmărit ca din această cauză beneficiarul și alte persoane să nu fie puse în pericol, iar consecințele clinice și de altă natură, ca rezultat al neachitării plății, să fie discutate cu beneficiarul.

(d) Asistenții sociali nu trebuie să înceteze serviciile, urmărind scopul de a realiza o relație socială, financiară sau sexuală cu beneficiarul.

(e) Asistenții sociali, care anticipează încetarea sau întreruperea serviciilor, trebuie din timp să-l informeze pe beneficiar și să se stăruie ca serviciile să fie reluate, prestate într-un alt loc, de un alt asistent social în așa fel, încât interesele beneficiarului să prevaleze.

(f) Asistenții sociali, care pleacă de la locul de muncă, trebuie să informeze beneficiarii despre alte posibilități adecvate de continuare a prestării serviciilor și despre beneficiile și riscurile asociate acestora.

2. RESPONSABILITĂȚILE ETICE ALE ASISTENȚILOR SOCIALI FAȚĂ DE COLEGI

2.01 Respectul

(a) Asistenții sociali trebuie să trateze colegii cu respect și să se expună exact și corect despre calificările, opiniile și obligațiile colegilor.

(b) Asistenții sociali trebuie să evite critica negativă nejustificată a colegilor în comunicarea cu beneficiarii sau cu alți profesioniști. Criticele negative nejustificate pot include comentarii umilitoare, care se referă la nivelul de competență a colegilor sau la așa calități, cum ar fi rasa, etnia, naționalitatea, culoarea, sexul, orientarea sexuală, identitatea de gen sau exprimarea, vârsta, starea civilă, convingerea politică, religia, statutul de imigrant, handicapul fizic sau mental.

(c) Asistenții sociali trebuie să coopereze cu colegii de asistență socială și de alte profesii, când o astfel de cooperare contribuie la bunăstarea beneficiarilor.

2.02 Confidențialitatea

Asistenții sociali trebuie să respecte informațiile confidențiale împărtășite de colegi în cadrul relațiilor profesionale și al activităților. Asistenții sociali trebuie să se asigure că astfel de colegi înțeleg obligația de a respecta confidențialitatea și excepțiile legate de aceasta.

2.03 Colaborarea interdisciplinară

(a) Asistenții sociali, membrii echipei interdisciplinare, trebuie să participe și să contribuie la deciziile care afectează bunăstarea beneficiarilor, folosind valorile, experiența și punctul de vedere ale profesiei de asistent social. Obligațiile profesionale și etice ale

echipei interdisciplinare ca un tot întreg și a membrilor ei ca individuali trebuie stabilite clar.

(b) Asistenții sociali, pentru care o decizie de echipă ridică probleme etice, trebuie să încerce să rezolve neînțelegerea prin metode corecte. Dacă neînțelegerile nu pot fi evitate, asistenții sociali trebuie să urmeze alte căi de abordare a acestora, acționând în favoarea bunăstării beneficiarilor.

2.04 Litigiile care implică colegi

(a) Asistenții sociali nu trebuie să profite de litigiile între un coleg și un angajator pentru a obține o poziție mai convenabilă sau pentru a-și promova interesele proprii.

(b) Asistenții sociali nu trebuie să implice beneficiarii în litigiile cu colegii sau să angajeze beneficiarii în orice discuții nepotrivite ale conflictelor dintre asistenții sociali și colegii lor.

2.05 Consultarea

(a) Asistenții sociali trebuie să solicite sfatul și consultarea colegilor ori de câte ori o astfel de consultare este în favoarea celor mai bune interese ale beneficiarilor.

(b) Asistenții sociali trebuie să se informeze cu privire la domeniile de experiență și competență ale colegilor. Asistenții sociali trebuie să apeleze pentru consultare numai la colegii care au demonstrat cunoștințe, calități de expert și competență la subiectul consultării.

(c) Consultându-se cu colegii despre beneficiari, asistenții sociali trebuie să divulge cât mai puțină informație, exact atâta cât este necesară pentru atingerea scopului consultării.

2.06 Referirea spre servicii

(a) Asistenții sociali trebuie să orienteze beneficiarii spre alți profesioniști, dacă cunoștințele specializate sau experiența acestora sunt necesare pentru a ajuta în totalitate beneficiarul sau dacă asistenții sociali consideră că nu se isprăvesc cu beneficiarii și sunt necesare servicii adiționale.

(b) Asistenții sociali, care orientează beneficiarii spre alți profesioniști, trebuie să ia măsurile corespunzătoare pentru un transfer de responsabilitate corect. Asistenții sociali, care orientează beneficiarii spre alți profesioniști trebuie să dezvăluie, cu acordul beneficiarului, toată informația necesară noului furnizor de servicii.

(c) Asistenții sociali nu trebuie să dea sau să perceapă bani pentru orientarea beneficiarului, dacă în acest caz nu se prestează nici un serviciu profesional de către asistentul social care face orientarea.

2.07 Relațiile sexuale

(a) Asistenții sociali, care lucrează în calitate de supervizori sau educatori, nu trebuie să se angajeze în relații sau contacte sexuale cu supervizații, studenții, stagiarii sau cu alți colegi pe care-i supervisează.

(b) Asistenții sociali trebuie să evite angajarea în relații sexuale cu colegii, dacă există posibilitatea unui conflict de interese. Asistenții sociali care sunt implicați sau sunt pe cale să se implice în relații sexuale cu un coleg, au responsabilitatea de a transfera responsabilitățile profesionale altui lucrător pentru a evita conflictul de interese.

2.08 Hărțuirea sexuală

Asistenții sociali nu trebuie să hărțuiască sexual supervizații, studenții, profesorii sau colegii. Hărțuirea sexuală include avansurile sexuale, solicitările de natură sexuală, cereri de favoruri sexuale și alt comportament verbal sau fizic de natură sexuală.

2.09 Incapacitatea colegilor

(a) Asistenții sociali, care cunosc despre incapacitatea unui coleg din cauza unor probleme personale, stres psihosocial, abuz de substanțe sau dificultăți de sănătate mintală și care împiedică o activitate practică eficientă, trebuie să consulte colegul, atunci când este posibil, și să-l ajute în luarea unor măsuri de remediere a situației.

(b) Asistenții sociali, care cred că incapacitatea unui coleg de asistență socială împiedică unei practici efective și acesta nu a luat măsuri adecvate pentru a aborda incapacitatea, trebuie să se adrese la organele superioare prin canalele corespunzătoare, stabilite de angajatori, agenții, NASW, organismele de autorizare și de reglementare și de alte organizații profesionale.

2.10 Incompetența colegilor

(a) Asistenții sociali care cunosc despre incompetența unui coleg din domeniul asistenței sociale, trebuie să se consulte cu colegul atunci când este posibil și să-l ajute în luarea unor măsuri pentru a remedia situația.

(b) Asistenții sociali, care cred că un coleg de asistență socială este incompetent și acesta nu a luat măsuri adecvate pentru a aborda incompetența, trebuie să apeleze la organele superioare prin canalele adecvate, stabilite de angajatori, agenții, NASW, organismele de autorizare și de reglementare, de alte organizații profesionale.

2.11 Conduita lipsită de etică a colegilor

(a) Asistenții sociali trebuie să ia măsuri adecvate pentru a descuraja, preveni, dezvălui și de a corecta comportamentul lipsit de etică al colegilor.

(b) Asistenții sociali trebuie să fie informați cu privire la politicile și procedurile stabilite de adresare cu colegii, ce manifestă un comportament lipsit de etică. Asistenții sociali trebuie să fie familiarizați cu politicile și procedurile naționale, de stat și locale de soluționare a plângerilor cu privire la etică. Acestea includ politicile și procedurile elaborate de NASW, organele de licențiere și de reglementare, angajatori, agenții și organizații profesionale.

(c) Asistenții sociali, care cred că un coleg a acționat într-un mod lipsit de etică, trebuie să soluționeze problema în discuția cu acest coleg, atunci când există posibilitatea și când o astfel de discuție poate fi productivă.

(d) Dacă e necesar, asistenții sociali, care cred că un coleg a acționat într-un mod lipsit de etică, trebuie să acționeze prin canalele corespunzătoare (cum ar fi, contactarea organelor de stat de licențiere și de reglementare, comitetul de anchetă NASW sau alte comitete profesionale de etică).

(e) Asistenții sociali trebuie să apere și să sprijine colegii, care sunt pe nedrept acuzați de un comportament lipsit de etică.

3. RESPONSABILITATEA ETICĂ A ASISTENȚILOR SOCIALI ÎN EXERCITAREA PROFESIEI

3.01 Supravegherea și consultarea

(a) Asistenții sociali care supraveghează sau furnizează consultanță trebuie să posede cunoștințele și aptitudinile necesare pentru a supraveghea sau consulta în modul corespunzător; ei trebuie să facă acest lucru doar în cadrul domeniilor lor de cunoștințe și competențe.

(b) Asistenții sociali care supraveghează sau furnizează consultanță sunt responsabili pentru stabilirea unor limite clare, adecvate, și cultural sensibile.

(c) Asistenții sociali nu trebuie să se implice în oricare relații duale sau multiple cu persoanele supravegheate, dacă există risc de exploatare sau de pericol potențial pentru supravegheat.

(d) Asistenții sociali care supraveghează trebuie să evalueze performanța supravegherii într-un mod corect și respectuos.

3.02 Educația și formarea

(a) Asistenții sociali, care activează în calitate de educatori, instructori de teren ai studenților sau de formatori, trebuie să furnizeze instruire doar în domeniile lor de cunoștințe și competențe; ei trebuie să ofere instruirea doar în baza celor mai recente informații și cunoștințe, disponibile în cadrul profesiei.

(b) Asistenții sociali, care activează în calitate de educatori sau instructori de teren ai studenților, trebuie să le evalueze performanța într-un mod corect și respectuos.

(c) Asistenții sociali, care activează în calitate de educatori sau instructori de teren ai studenților, trebuie să ia măsurile corespunzătoare pentru ca beneficiarii să fie informați când serviciile sunt furnizate de către studenți.

(d) Asistenții sociali, care activează în calitate de educatori, instructori de teren ai studenților sau formatori, nu trebuie să se angajeze în relații duale sau multiple cu studenții, dacă există un risc de exploatare sau un pericol potențial pentru student. Asistenții sociali, care activează în calitate de educatori sau instructori de teren, sunt responsabili pentru stabilirea unor limite clare, adecvate și cultural sensibile.

3.03 Evaluarea performanțelor

Asistenții sociali, care sunt responsabili pentru evaluarea performanței altora, trebuie să-și îndeplinească această responsabilitate într-o manieră corectă, grijulie și în baza unor criterii definite clar.

3.04 Înregistrările despre beneficiari

(a) Asistenții sociali trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că documentele de evidență sunt corecte și reflectă serviciile prestate.

(b) Asistenții sociali trebuie să introducă la timp înscrierile necesare în documente, pentru a facilita furnizarea serviciilor și pentru a asigura continuitatea pentru viitor a serviciilor furnizate beneficiarilor.

(c) Documentația asistenților sociali trebuie să protejeze viața personală a beneficiarilor în măsura în care este posibil și adecvat și trebuie să includă numai informații în mod direct relevante pentru furnizarea de servicii.

(d) Asistenții sociali trebuie să păstreze dosarele și după încetarea furnizării serviciilor, pentru a asigura accesul la ele în viitor. Dosarele trebuie păstrate un număr de ani, stipulat în actele normative de stat sau în contractele respective.

3.05 Facturarea

Asistenții sociali trebuie să stabilească și să respecte practicile de facturare, care reflectă în mod corect natura și volumul serviciilor prestate și care identifică persoana care a prestat serviciile în condițiile de practică.

3.06 Transferul beneficiarilor

(a) Când o persoană, care primește servicii de la o altă agenție sau coleg, contactează asistentul pentru a fi deservită, asistentul social trebuie să analizeze atent nevoile beneficiarului înainte de a accepta furnizarea serviciilor. Pentru a reduce la minimum posibilul conflict sau situația de confuzie, asistenții sociali trebuie să discute cu potențialii beneficiari despre natura relațiilor lor cu foștii furnizori de servicii, inclusiv și posibilele beneficii sau riscuri ale relațiilor cu noul furnizor de servicii.

(b) Dacă noul beneficiar a primit servicii de la o altă agenție sau coleg, asistenții sociali trebuie să discute cu beneficiarul dacă serviciile prestate de către furnizorul anterior de servicii au fost adecvate intereselor beneficiarului.

3.07 Administrarea

(a) Administratorii din asistența socială trebuie să caute în interiorul și în afara agențiilor lor resurse adecvate pentru a satisface cât mai bine nevoile beneficiarilor.

(b) Asistenții sociali trebuie să pledeze pentru acele proceduri de alocare a resurselor, care sunt deschise și corecte. Dacă nu toate nevoile beneficiarilor pot fi îndeplinite, trebuie să fie dezvoltat un proces de alocare a resurselor nediscriminatoriu, bazat pe principii adecvate și consecvente.

(c) Asistenții sociali, care execută rolul de administratori, trebuie să ia măsuri rezonabile pentru a se asigura, că există resurse organizaționale sau ale agenției pentru asigurarea supravegherii adecvate a personalului.

(d) Administratorii din asistența socială trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că mediul de lucru, pentru care sunt responsabili, este în concordanță cu *Codul Etic NASW* și încurajează respectarea lui. Administratorii din asistența socială trebuie să ia măsurile necesare pentru a preîntâmpina orice condiții din organizațiile lor, care încalcă prevederile *Codului*.

3.08 Educația continuă și dezvoltarea personalului

Administratorii din asistența socială și supraveghetorii trebuie să ia măsurile necesare pentru a asigura sau organiza educația continuă și dezvoltarea personalului, de care ei sunt responsabili. Educația continuă și dezvoltarea personalului trebuie să aibă scopul de a acumula noi cunoștințe și metodici referitoare la practica asistenței sociale și la etică.

3.09 Angajamentele față de angajatori

(a) Asistenții sociali, în general, trebuie să adere la angajamentele asumate față de angajatori și organizațiile angajatoare.

(b) Asistenții sociali trebuie să lucreze pentru a îmbunătăți politicile și procedurile agențiilor, eficiența și eficacitatea serviciilor lor.

(c) Asistenții sociali trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că angajatorii sunt conștienți de obligațiile etice ale lucrătorilor sociali stabilite de *Codul Etic NASW* și implicațiile acestor obligații pentru practica asistenței sociale.

(d) Asistenții sociali nu trebuie să permită politicilor, procedurilor, regulamentelor sau deciziilor administrative ale organizației angajatoare să contrazică etica practicii lor de asistență socială. Asistenții sociali trebuie să ia măsurile necesare pentru a se asigura că procedurile organizațiilor angajatoare sunt în concordanță cu *Codul Etic NASW*.

(e) Asistenții sociali trebuie să acționeze pentru prevenirea și eliminarea discriminării în procesul de muncă din organizația angajatoare, în politicile și practicile ei de angajare.

(f) Asistenții sociali trebuie să accepte propuneri de angajare sau de practicare numai în acele organizații, care susțin o politică echitabilă de personal.

(g) Asistenții sociali trebuie să fie utilizatori sânguincioși ai resurselor organizațiilor angajatoare, apelând cu înțelepciune la fonduri când e necesar și niciodată să nu le folosească în scopuri nedorite.

3.10 Litigiile de munca cu conducerea

(a) Asistenții sociali se pot angaja în acțiuni organizate, inclusiv în formarea de sindicate și participarea în ele, în scopul îmbunătățirii serviciilor adresate beneficiarilor și a condițiilor de muncă.

(b) Acțiunile asistenților sociali, implicați în litigii de muncă cu conducerea, în proteste sau greve, trebuie să fie bazate pe valorile, principiile etice și standardele etice ale profesiei. În timpul grevelor sau amenințărilor cu greve printre asistenții sociali există diferențe rezonabile de opinie cu privire la obligația lor principală în calitate de profesioniști. Însă asistenții sociali trebuie să analizeze atent impactul posibil al protestului asupra beneficiarilor și numai după aceasta să decidă cum să acționeze.

4. RESPONSABILITĂȚILE ETICE ALE ASISTENȚILOR SOCIALI CA PROFESIONIȘTI

4.01 Competența

(a) Asistenții sociali trebuie să accepte responsabilitatea sau propunerea de angajare numai în baza competenței proprii sau cu intenția de a dobândi competența necesară.

(b) Asistenții sociali trebuie să se străduiască să devină și să rămână experți în practica profesională și în executarea atribuțiilor de serviciu. Asistenții sociali trebuie să examineze critic și să acumuleze cunoștințe noi de asistență socială. Asistenții sociali permanent trebuie să consulte literatura de specialitate și să participe la formarea continuă în domeniul practicii și eticii asistenței sociale.

(c) Asistenții sociali trebuie să practice profesia în baza cunoștințelor recunoscute, inclusiv a celor bazate pe cunoașterea empirică, relevantă pentru asistența socială și etica asistenței sociale.

4.02 Discriminarea

Asistenții sociali în nici un caz nu trebuie să practice, să aprobe, să faciliteze sau să colaboreze cu orice formă de discriminare bazată pe rasă, etnie, naționalitate, culoare, statut de imigrant, sex, orientare sexuală, identitate de gen, vârstă, stare civilă, convingeri politice, religie, handicap mental sau fizic.

4.03 Comportamentul privat

Asistenții sociali nu trebuie să permită ca comportamentul lor privat să împiedice îndeplinirea responsabilităților profesionale.

4.04 Lipsa de onestitate, fraudă și înșelăciunea

Asistenții sociali în nici un caz nu trebuie să manifeste lipsă de onestitate, să participe la fraude sau înșelăciuni. Ei nu trebuie să permită ca lipsa de onestitate, fraudele sau înșelăciunile să aibă loc și să nu se asocieze cu ele.

4.05 Deprecierea

(a) Asistenții sociali nu trebuie să permită problemelor personale, stresului psihosocial, problemelor juridice, abuzului de substanțe sau dificultăților ce țin de sănătatea mintală să împiedice judecata profesională și performanța sau să pună în pericol interesele beneficiarilor, pentru care ei au o responsabilitate profesională.

(b) Asistenții sociali, ale căror probleme personale, stresul psihosocial, problemele juridice, abuzul de substanțe sau dificultățile ce țin de sănătatea mintală împiedică judecata profesională și performanța, trebuie imediat să se consulte și să ia măsurile necesare pentru a apela la un ajutor profesionist, pentru a ajusta orarul de lucru, a încheia practica etc. sau orice alte măsuri necesare pentru a proteja beneficiarii și alte persoane.

4.06 Denaturarea

(a) Asistenții sociali trebuie să facă o distincție clară între declarațiile și acțiunile, în care sunt angajați în calitate de persoane private și ca reprezentanți ai profesiei de asistent social ai unei organizații profesionale de asistență socială sau ai unei agenții de angajare a asistenților sociali.

(b) Asistenții sociali, care vorbesc în numele unor organizații profesionale de asistență socială, trebuie să reprezinte cu exactitate pozițiile oficiale și autorizate ale organizațiilor.

(c) Asistenții sociali trebuie să se asigure că reprezintă beneficiarilor, agenților și publicului larg calificarea lor profesională, caracteristicile, educația, competența, afilierea, serviciile prestate sau rezultatele așteptate într-un mod corect. Asistenții sociali trebuie să pretindă numai la acele caracteristici profesionale, pe care le posedă în realitate, și să ia măsuri pentru a corecta orice greșeală sau interpretare eronată ale acestor caracteristici de către alții.

4.07 Solicitățile

(a) Asistenții sociali nu trebuie să se angajeze în hărțuiala potențialilor beneficiari, care, din cauza circumstanțelor, sunt vulnerabili la influență, manipulare sau constrângere.

(b) Asistenții sociali nu trebuie să se angajeze în solicitarea mărturiilor (inclusiv solicitarea acordului beneficiarului de a folosi spusele lui în calitate de mărturie) de la beneficiarii actuali sau de la alte persoane care, datorită circumstanțelor particulare ale acestora, sunt vulnerabili la influență.

4.08 Recunoașterea meritelor

(a) Asistenții sociali trebuie să-și asume numai acele responsabilități și să accepte numai acele merite, inclusiv – drepturile de autor, doar pentru acel lucru, pe care l-au realizat și la care au contribuit.

(b) Asistenții sociali trebuie să recunoască cinstit lucrul și contribuțiile realizate de alții.

5. RESPONSABILITĂȚILE ETICE ALE ASISTENȚILOR SOCIALI FAȚĂ DE PROFESIA DE ASISTENȚĂ SOCIALĂ

5.01 Integritatea profesiei

(a) Asistenții sociali trebuie să lucreze în așa fel, ca să mențină și să promoveze standarde înalte ale practicii profesionale.

(b) Asistenții sociali trebuie să susțină și să promoveze valorile, etica, cunoștințele și misiunea profesiei lor. Asistenții sociali trebuie să protejeze, să consolideze și să îmbunătățească integritatea profesiei prin studii și cercetări corespunzătoare, prin discuții active și prin critica constructivă a profesiei.

(c) Asistenții sociali trebuie să folosească timpul și expertiza profesională pentru activitățile care promovează respectul față de valori, integritatea și competența profesiei de asistent social. Aceste activități pot include predare, cercetare, consultare, servicii, mărturie în judecată, prezentări în comunitate și participarea la activitățile organizațiilor lor profesionale.

(d) Asistenții sociali trebuie să contribuie la baza de cunoștințe a asistenței sociale și să împărtășească cu colegii cunoștințele lor referitoare la practica profesională, cercetare și etica profesională. Asistenții sociali trebuie să caute să contribuie la dezvoltarea literaturii de specialitate și să-și împărtășească cunoștințele în cadrul întâlnirilor profesionale și conferințelor.

(e) Asistenții sociali trebuie să acționeze pentru a preveni practicile neautorizate și necalificate de asistență socială.

5.02 Evaluarea și cercetarea

(a) Asistenții sociali trebuie să monitorizeze și să evalueze politicile, implementarea programelor și practicile de intervenție.

(b) Asistenții sociali trebuie să promoveze și să faciliteze evaluarea și cercetarea pentru a contribui la dezvoltarea cunoștințelor.

(c) Asistenții sociali trebuie să aprecieze critic și să fie la curent cu noile cunoștințe din domeniul asistenței sociale și să utilizeze pe larg evaluarea și cercetarea în practica lor profesională.

(d) Asistenții sociali implicați în evaluare și cercetare trebuie să analizeze cu atenție consecințele posibile ale activității lor și să urmeze regulile, elaborate pentru protejarea participanților la evaluare și cercetare. La fel, consiliile instituționale corespunzătoare trebuie consultate.

(e) Asistenții sociali, implicați în evaluare și cercetare, trebuie să obțină consimțământul informat în scris al participanților la cercetări, dacă e posibil, fără orice penalizare sau sancționare în cazul în care aceștia refuză să participe la cercetări, fără o impunere forțată de a participa la cercetări, luându-se în considerație bunăstarea, viața privată și demnitatea participanților. Consimțământul informat trebuie să includă atât informații cu privire la natura, amploarea și durata participării, cât și riscurile și beneficiile participării la cercetări.

(f) În cazul în care la evaluare sau cercetare nu se poate obține consimțământul în cauză, asistenții sociali trebuie să ofere o explicație corectă participanților, să obțină aprobarea de la participanți în măsura, în care ei pot s-o ofere, și să se asigure cu un acord în scris de la persoanele autorizate respective.

(g) Asistenții sociali niciodată nu trebuie să proiecteze sau să realizeze o evaluare sau o cercetare, cum ar fi anumite forme de observație naturalistă și cercetare de arhivă, care nu utilizează procedura consimțământului informat, cu excepția acelor cazuri, când cercetarea este foarte necesară pentru atingerea unor scopuri științifice, educaționale sau practice și a cazurilor, când nu există alte alternative de cercetare ce nu încalcă procedura consimțământului informat.

(h) Asistenții sociali trebuie să informeze participanții cu privire la dreptul lor de a se retrage în orice moment de la evaluare și cercetare, fără penalizări.

(i) Asistenții sociali trebuie să ia măsuri pentru a se asigura că participanții la evaluare și cercetare au acces la un volum suficient de servicii.

(j) Asistenții sociali, implicați în evaluare și cercetare, trebuie să protejeze participanții de suferințe fizice sau psihice, daună, pericol sau pierderi.

(k) Asistenții sociali implicați în evaluarea serviciilor trebuie să discute despre informațiile colectate doar în scopuri profesionale și doar cu persoane ce au o atitudine profesională față de această informație.

(l) Asistenții sociali, implicați în evaluare și cercetare, trebuie să asigure anonimatul sau confidențialitatea participanților și a datelor obținute de la aceștia. Asistenții sociali trebuie să informeze participanții despre limitele confidențialității, despre măsurile care vor fi luate pentru a asigura confidențialitatea și când vor fi distruse orice înregistrări ce conțin date de cercetare.

(m) Asistenții sociali care raportează rezultatele evaluării și cercetării trebuie să protejeze confidențialitatea participanților prin omiterea informației de identificare, în afara cazurilor, când a fost obținută autorizația respectivă de divulgare a unor astfel de informații.

(n) Asistenții sociali trebuie să raporteze rezultatele evaluării și cercetării exact. Ei nu trebuie să născocască sau să falsifice rezultatele și trebuie să ia toate măsurile pentru a corecta orice erori, descoperite mai târziu în datele publicate, folosind metodele standarde de publicare.

(o) Asistenții sociali implicați în evaluare sau cercetare trebuie să fie atenți pentru a evita conflictele de interes și relațiile duale cu participanții, să informeze participanții atunci când apare un conflict real sau potențial și să ia măsuri pentru a rezolva problema în așa fel, încât interesele participanților să fie primare.

(p) Asistenții sociali trebuie să se educe pe sine, să educe studenții și colegii lor cu privire la practica de cercetare responsabilă.

6. RESPONSABILITATEA ETICĂ A ASISTENȚILOR SOCIALI FAȚĂ DE SOCIETATE ÎN GENERAL

6.01 Protecția socială

Asistenții sociali trebuie să promoveze bunăstarea generală a societății, de la nivel local la cel global, precum și dezvoltarea oamenilor, comunităților lor și mediului lor. Asistenții sociali trebuie să pledeze pentru condiții de viață, care să conducă la satisfacerea nevoilor de bază ale omului, și să promoveze valorile sociale, economice, politice și culturale, instituțiile care sunt compatibile cu realizarea justiției sociale.

6.02 Participarea societății

Asistenții sociali trebuie să faciliteze participarea informată a publicului la elaborarea politicilor și formarea instituțiilor sociale.

6.03 Urgențele publice

Asistenții sociali trebuie să ofere servicii profesionale adecvate în situațiile de urgență publice, în cea mai mare măsură posibilă.

6.04 Acțiunile sociale și politice

(a) Asistenții sociali trebuie să se implice în acțiunile sociale și politice, care caută să asigure că toți oamenii au acces egal la resurse, la locuri de muncă, la servicii și posibilități, necesare pentru satisfacerea nevoilor de bază ale omului și dezvoltarea deplină. Asistenții sociali trebuie să fie conștienți de impactul problemelor politice asupra practicii, să susțină schimbările din politică și legislație pentru a îmbunătăți condițiile sociale în vederea satisfacerii nevoilor de bază ale omului și să promoveze justiția socială.

(b) Asistenții sociali trebuie să acționeze pentru a extinde posibilitățile de alegere pentru toți oamenii, acordând o atenție deosebită persoanelor și grupurilor vulnerabile, dezavantajate, asuprite și exploatare.

(c) Asistenții sociali trebuie să promoveze condițiile, prin care să fie susținut respectul față de diversitatea culturală și socială din Statele

Unite și din întreaga lume. Asistenții sociali trebuie să promoveze politicile și practicile, care demonstrează respectul față de diversitate, susțin extinderea cunoștințelor culturale și a resurselor, să pledeze pentru programe și instituții ce posedă competență culturală și să promoveze politici de protejare a drepturilor și de susținere a echității și justiției sociale pentru tot poporul.

(d) Asistenții sociali trebuie să acționeze pentru a preveni și elimina dominarea, exploatarea, precum și discriminarea oricărei persoane, grup sau clasă pe bază de rasă, etnie, naționalitate, culoare, statut de imigrant, sex, orientare sexuală, identitate de gen, vârstă, stare civilă, convingeri politice, religie sau handicap mental sau fizic.

CODUL ETIC PENTRU ASISTENȚA SOCIALĂ. Declarație de principii*

**Asociația Britanică
a Asistenților Sociali (BASW)**

INTRODUCERE – SCOP ȘI OBIECTIVE

Asociația Britanică a Asistenților Sociali (British Association of Social Workers – BASW) este asociația profesională a asistenților sociali din Marea Britanie (UK). Codul Etic expune valorile și principiile etice care stau la baza acestei profesii. Asociația are datoria de a asigura, pe cât de mult e posibil, îndeplinirea obligațiilor morale de către membrii săi și de a acorda drepturi profesionale, necesare pentru respectarea și promovarea drepturilor persoanelor care beneficiază de serviciile de asistență socială. Persoanele care beneficiază de serviciile de asistență socială pot fi persoane individuale (copii, tineri sau adulți), familii, alte grupuri sau comunități.

Codul este obligatoriu pentru toți asistenții sociali care sunt membri ai BASW, oricare n-ar fi rolurile, sectoarele și pozițiile lor în UK. Asistenții sociali au responsabilitatea de a promova și respecta Codul Etic în procesul îndeplinirii obligațiilor față de persoanele care beneficiază de serviciile de asistență socială, față de angajatori, unii față de alții, față de colegii lor din alte ramuri și față de societate. Asociația recomandă și promovează Codul Etic pentru toți asistenții sociali, pentru formatorii și angajatorii asistenților sociali din UK.

Codul Etic BASW, adoptat pentru prima dată în 1975, a fost revizuit și perfecționat în câteva rânduri. Acest Cod Etic înlocuiește versiunea din 2002. El are ca punct de plecare *Definiția Asistenței Sociale*, ce a fost acceptată la nivel internațional (Federația Internațională a Asistenților Sociali – IFSW și Asociația Școlilor de Asistență Socială – IASSW), (2000), și are încorporate, de asemenea, conceptul internațional *Etica în Asistența Socială*.

* Traducere BULGARU, M. și BULGARU, O. a codului: *The Code of Ethics for Social Work. Statement of Principles*. British Association of Social Workers, 2010. [Accesat 21.04.2013] Disponibil: <http://www.basw.co.uk/codeofethics/>.

Declarație de Principii (ISFW și IASSW, 2004) cu unele revizuri. Aceste documente-cheie au fost revăzute și aprobate în 2010 de către ISFW și IASSW.

Secțiunile 1 și 2 ale acestui document prezintă informații generale, definiția și formularea principiilor etice ale documentului ISFW și IASSW (2004) cu amendamente, incluzând termenul de „integritate profesională” ca valoare, alături de drepturile omului și justiția socială. Secțiunea 3 cuprinde principiile practice, în care se arată cum principiile etice generale, descrise în Secțiunea 2, ar trebui aplicate în condițiile Marii Britanii.

1. FUNDAMENTE

1.1. Etica în asistența socială

Conștiința morală este fundamentală pentru practica profesională a asistenților sociali. Abilitatea și angajamentul lor de a acționa respectând normele morale este un aspect esențial al calității serviciilor oferite de către asistenții sociali. Respectarea drepturilor omului și angajamentul de a promova justiția socială reprezintă nucleul practicării asistenței sociale în întreaga lume.

Asistența socială a crescut din idealuri democratice și umane, astfel valorile sale se bazează pe respectarea egalității, meritului și demnității tuturor oamenilor. Chiar de la începuturi, mai bine de un secol în urmă, serviciile de asistență socială au fost îndreptate spre satisfacerea nevoilor oamenilor și spre dezvoltarea potențialului uman. Drepturile omului și justiția socială servesc drept motivație și justificare pentru activitatea de asistență socială. Solidară cu cei care sunt dezavantajați, profesia tinde să atenueze sărăcia, să lucreze cu oamenii vulnerabili și oprimați pentru a promova incluziunea socială. Valorile asistenței sociale sunt încorporate în codurile de etică naționale și internaționale ale acestei profesii. Definițiile practice ale eticii și valorilor sunt formulate în Anexă.

Codul include formularea valorilor și principiilor etice, ce țin de drepturile omului, justiția socială și integritatea profesională, urmate de principiile practice care indică cum principiile etice trebuie aplicate în practică.

Principiile practice nu pretind a fi exhaustive, tot așa cum și unele provocări etice și probleme din activitatea asistenților sociali sunt comune, iar altele sunt specifice pentru anumite țări și

circumstanțe. Codul Etic nu este proiectat pentru a furniza seturi detaliate de reguli cu privire la modalitatea cum să acționeze asistenții sociali în anumite situații sau având calitatea de o călăuză practică. Mai degrabă, prin stabilirea principiilor etice generale, scopul lui este de a încuraja asistenții sociali din UK să reflecteze asupra provocărilor și dilemelor cu care se confruntă și să ia decizii argumentate etic despre aceea cum să acționeze în fiecare caz particular, în conformitate cu valorile profesiei.

Problemele de ordin etic deseori apar, de exemplu, din cauza că asistenții sociali:

- lucrează în condițiile conflictului de interese și dreptului competitiv;
- au rolul de a ajuta, proteja și abilita oameni, dar au și îndatoriri statutare, cât și alte obligațiuni care pot constrânge și limita libertățile oamenilor;
- sunt constrânși de disponibilitatea resurselor și politicilor instituționale din societate.

1.2. Definiția internațională a asistenței sociale

Asistența socială ca profesie promovează schimbarea socială, soluționarea problemelor din cadrul relațiilor umane, sprijină activizarea capacităților oamenilor către funcționarea de sine stătătoare în societate în scopul sporirii nivelului lor de bunăstare. Utilizând teoriile despre comportamentul uman și sistemele sociale, asistența socială contribuie la interacțiunea oamenilor cu mediul lor. Principiile drepturilor omului și justiției sociale reprezintă fundamentul asistenței sociale.

Asistența socială, în diferitele sale forme, abordează multiplele și complexe interacțiuni dintre oameni și mediul înconjurător. Misiunea ei este de a oferi oamenilor posibilitatea de a-și dezvolta tot potențialul, de a-și îmbunătăți viața și de a preveni disfuncțio-

nalitatea. Asistența socială profesională se axează pe rezolvarea problemelor și promovarea schimbării. Astfel, asistenții sociali sunt agenții schimbărilor atât în societate, cât și în viața indivizilor, familiilor și comunităților pe care le slujesc. Asistența socială reprezintă un sistem interdependent de valori, teorie și practică.

Teorie:

Asistența socială își fundamentează metodologia pe un ansamblu sistematic de cunoștințe bazate pe probe, provenite din cercetare și evaluarea practicii, incluzând cunoștințe locale și autohtone specifice conținutului său. Ea recunoaște complexitatea interacțiunii dintre indivizi și mediul înconjurător, capacitatea oamenilor de a fi afectați și de a schimba multiplele influențe exercitate asupra lor, inclusiv cele ce țin de factorii bio-psihosociali. Profesia de asistent social se bazează pe teorii ale dezvoltării și comportamentului uman, ale sistemelor sociale, pentru a analiza situații complexe și a facilita schimbări de ordin individual, organizațional, social și cultural.

Practică:

Practica asistenței sociale abordează barierele, inegalitatea și nedreptatea care există în societate. Ea reprezintă un răspuns la crizele și situațiile de urgență, tot așa și la problemele sociale și personale cotidiene. Asistența socială utilizează o varietate de abilități, tehnici și activități în concordanță cu abordarea sa holistică a persoanelor și mediului lor înconjurător. Intervențiile de asistență socială încep de la procesele psihologice primare, concentrate asupra persoanei, până la cele de implicare în politica socială, planificare și dezvoltare. Acestea includ consiliere, asistență socială clinică, lucrul în grup, asistență pedagogică, tratament și terapie pentru familie, cât și eforturi pentru a ajuta oamenii să obțină servicii și resurse în comunitate. Intervențiile includ, de asemenea, administrarea agenției, organizarea comunității și implicarea în acțiunea socială și politică pentru a influența politicile sociale și dezvoltarea economică. Perspectiva holistică a asistenței sociale este universală, însă prioritățile serviciilor de asistență socială variază de la țară la țară, de la o perioadă de timp la alta, în dependență de circumstanțele istorice, culturale, legale și socio-economice.

Este de înțeles că asistența socială în sec. al XXI-lea este dinamică, în continuă dezvoltare și, de aceea, nici o definiție a ei nu poate fi privită ca fiind exhaustivă.

2. VALORI ȘI PRINCIPII ETICE

2.1. Drepturile omului

Valoare

Asistența socială se bazează pe respectarea valorii înnăscute și demnității tuturor oamenilor, după cum este stipulat în Declarația Universală cu privire la Drepturile Omului (1948) cât și în alte declarații ale ONU cu privire la drepturile omului și în convențiile ce rezultă din aceste declarații.

Principii

1. Susținerea și promovarea demnității și bunăstării umane

Asistenții sociali trebuie să respecte, să încurajeze și să apere integritatea fizică, psihologică, emoțională și spirituală a fiecărei persoane, cât și bunăstarea ei. Ei trebuie să lucreze pentru a promova cele mai bune interese ale oamenilor și ale grupurilor în societate, pentru evitarea efectelor nocive.

2. Respectarea dreptului la autodeterminare

Asistenții sociali trebuie să respecte, să promoveze și să susțină demnitatea persoanelor, cât și dreptul lor de a lua decizii și a face alegeri de sine stătător, indiferent de valorile lor și alegerile făcute, dacă acestea nu amenință siguranța, drepturile și interesele legitime ale altor oameni.

3. Promovarea dreptului de participare

Asistenții sociali trebuie să încurajeze implicarea totală și participarea oamenilor prin serviciile oferite în așa fel, încât acestea să permită oamenilor să ia decizii și să întreprindă acțiuni în toate domeniile care le influențează viețile.

4. Tratarea unei persoane ca un tot întreg

Asistenții sociali trebuie să trateze persoana ca un tot întreg, în cadrul familiei, comunității, mediului social și natural, și trebuie să caute să identifice toate aspectele vieții persoanei.

5. Identificarea și dezvoltarea punctelor forte

Asistenții sociali trebuie să-și concentreze atenția asupra punctelor forte ale tuturor persoanelor, grupurilor sau comunităților, promovând astfel abilitarea lor.

2.2. Justiția socială

Valoare

Asistenții sociali au responsabilitatea de a promova justiția socială în relațiile cu întreaga societate și în relațiile cu oamenii cu care ei lucrează.

Principii

1. Neacceptarea discriminării

Asistenții sociali sunt responsabili de neacceptarea discriminării pe baza caracteristicilor, cum ar fi capacitatea, vârsta, cultura, sexul, starea civilă, statutul socio-economic, opiniile politice, culoarea pielii, rasa sau alte caracteristici fizice, orientarea sexuală sau convingerile spirituale.

2. Recunoașterea diversității

Asistenții sociali trebuie să accepte și să respecte diversitatea comunităților în care ei lucrează, ținând cont de diferențele ce există în cadrul individului, familiei, grupului și comunității.

3. Distribuirea resurselor

Asistenții sociali trebuie să asigure distribuirea echitabilă a resurselor avute la dispoziție în conformitate cu necesitățile existente.

4. Neacceptarea politicilor și practicilor nedrepte

Asistenții sociali au obligația de a atrage atenția propriilor angajați, celor ce elaborează politici, politicienilor și publicului larg asupra situațiilor, în care resursele sunt inadecvate sau în care distribuția resurselor, politicile și practicile sunt opresive, nedrepte, dăunătoare sau ilegale.

5. Lucrul întru solidaritate

Asistenții sociali atât individual, cât și în colectiv, împreună cu alte persoane, au obligația de a nu accepta condițiile sociale care contribuie la excluderea socială, stigmatizare sau subjugare, și de a lucra în scopul creării unei societăți incluzive.

2.3. Integritatea profesională

Valoare

Asistenții sociali au responsabilitatea de a respecta și de a susține valorile și principiile profesiei și de a acționa într-o manieră cinstită și de încredere.

Principii

1. Susținerea valorilor și reputației profesiei

Asistenții sociali trebuie să acționeze tot timpul în conformitate cu valorile și principiile profesiei și să se asigure că comportamentul lor nu compromite profesia.

2. Să fie demn de încredere

Asistenții sociali trebuie să lucreze într-un mod cinstit, de încredere și deschis, explicând clar rolul lor, intervențiile și deciziile luate, și să nu dezamăgească sau să manipuleze oamenii care beneficiază de serviciile lor, colegii sau angajatorii lor.

3. Menținerea limitelor profesionale

Asistenții sociali trebuie să stabilească niște limite adecvate în relația lor cu beneficiarii și cu colegii lor, astfel încât să nu abuzeze de poziție pentru a obține beneficii, câștiguri bănești sau întru exploatarea sexuală.

4. Luarea de decizii profesionale gândite

Asistenții sociali trebuie să ia decizii bazate pe motive gândite și echilibrate, fiind permanent conștienți de impactul propriilor valori, prejudecăți, conflictelor de interes asupra activității lor și asupra altor persoane.

5. Responsabilitatea profesională

Asistenții sociali trebuie să fie pregătiți pentru a răspunde și a justifica deciziile și acțiunile proprii în fața beneficiarilor, angajatorilor și a publicului larg.

3. PRINCIPIILE ETICE PRACTICE

Asistenții sociali au responsabilitatea de a aplica valorile și principiile profesionale stabilite în activitatea lor. Ei trebuie să acționeze în condiții de integritate și să trateze oamenii cu compasiune, empatie și grijă.

Principiile etice practice se aplică în întreaga Marea Britanie, însă ele nu sunt prevăzute de fi universale sau să constituie o recomandare detaliată. În diferite țări vor exista varietăți în interpretarea și orientarea lor. Asistenții sociali trebuie să se conducă de codurile practice corespunzătoare, de legislația, de cadrul de guvernare, de activitatea profesională și standardele de instruire proprii fiecărei țări componente ale Marii Britanii, asigurându-se ca acestea să corespundă Codului Etic. Codul este, de asemenea, susținut și de alte documente ale Asociației Britanice a Asistenților Sociali.

Asistenții sociali trebuie să tindă să atingă scopurile stabilite de angajatori sau mandatar, asigurându-se ca acestea să fie în concordanță cu Codul Etic. Asociația Britanică a Asistenților Sociali așteaptă ca angajatorii să dispună de sisteme și abordări pentru a încuraja un climat, care să susțină, să monitorizeze, să revizuiască și să întreprindă acțiunile necesare ce ar asigura asistenții sociali să acționeze în conformitate cu Codul Etic și cu alte cerințe, pentru a presta servicii sigure și eficiente.

1. Dezvoltarea relațiilor profesionale

Asistenții sociali trebuie să construiască și să mențină relații profesionale bazate pe dreptul oamenilor de a-și controla viața și a face propriile alegeri și a lua propriile decizii. Relațiile în asistența socială trebuie să se bazeze pe drepturile omului la respect, intimitate, siguranță și confidențialitate. Asistenții sociali trebuie să comunice efectiv și să lucreze în parteneriat cu indivizi, familii, grupuri, comunități sau cu alte agenții. Ei trebuie să respecte contribuția colegilor din alte domenii.

2. Evaluarea și gestionarea riscurilor

Asistenții sociali trebuie să admită că beneficiarii serviciilor sociale au dreptul să-și asume riscuri și trebuie să-i susțină în identificarea și depășirea riscurilor existente sau potențiale, căutând să se asigure că comportamentul lor nu provoacă daune lor sau altor persoane. Asistenții sociali trebuie să susțină persoanele în luarea

de decizii chibzuite cu privire la viața proprie, promovând independența lor și asigurându-se că aceste decizii nu vin în conflict cu securitatea proprie sau cu drepturile altor persoane. Asistenții sociali trebuie să ia decizii ce limitează drepturile civile sau legale ale oamenilor, numai dacă acestea sunt etice, profesionale și justificate legal.

3. Acționarea cu consimțământul informat al beneficiarilor de servicii, în afară de cazurile când legea cere de a proteja o persoană sau alta de riscul unor daune grave

Asistenții sociali trebuie să accepte și să respecte pe cât e posibil preferințele, dorințele și implicarea în luare de decizii a fiecărui individ, chiar dacă ei însăși sau alte persoane au dreptul de a lua decizii din numele acelui individ. Aceasta include obligația de a recunoaște și respecta dorințele și sentimentele copilului, acordând importanța cuvenită vârstei și capacității lui de înțelegere, în cazul în care legea prevede consimțământul cu privire la copil unui părinte sau unui tutore. Asistenții sociali trebuie să recunoască impactul propriei capacități neoficiale și coercitive, cât și cea a organizațiilor implicate.

4. Furnizarea informațiilor

Asistenții sociali trebuie să furnizeze persoanelor informații, necesare pentru a face alegeri și a lua decizii în cunoștință de cauză. Ei trebuie să asigure persoanelor acces la toate informațiile înregistrate despre ele, dar cu anumite restricții impuse de lege. Asistenții sociali trebuie să ajute oamenii să înțeleagă și să-și exercite drepturile, inclusiv pentru depunerea de plângeri și alte căi de atac.

5. Distribuirea corespunzătoare a informației

Asistenții sociali trebuie să asigure distribuirea informației în corespundere cu normele etice, respectând intimitatea și confidențialitatea, printre agenții și profesii, precum și în cadrul agențiilor polivalente.

6. Utilizarea autorității în conformitate cu principiile drepturilor omului

Asistenții sociali trebuie să utilizeze autoritatea într-o manieră responsabilă, respectuoasă și explicită. Ei trebuie să acționeze adecvat pentru a proteja persoanele cu care lucrează și să se

asigure că ele își controlează viața într-o măsură corespunzătoare cu drepturile celorlalți

7. Abilitarea persoanelor

Asistenții sociali trebuie să promoveze și să contribuie la dezvoltarea politicilor pozitive, procedurilor și practicilor antiopresive și de abilitare a persoanelor. Ei trebuie să respecte convingerile, valorile, cultura, nevoile, scopurile, preferințele, relațiile și afilierile persoanelor. Asistenții sociali trebuie să-și recunoască prejudecățile pentru a se asigura ca nu fac nici o discriminare față de o persoană sau grup. Ei trebuie să asigure prestarea serviciilor într-o manieră adecvată culturii fiecăruia. Ei trebuie să înlăture orice acțiune discriminatorie sau prejudecată a colegilor săi.

8. Neacceptarea încălcării drepturilor omului

Asistenții sociali trebuie să fie pregătiți pentru a nu permite acceptarea politicilor, procedurilor sau acțiunilor discriminatorii, nedrepte sau ineficiente. Ei trebuie să oprească abuzul de putere și să excludă persoanele de la luarea de decizii, ce le-ar afecta viața. Asistenții sociali nu trebuie să organizeze înțelegeri secrete în scopul erodării drepturilor omului, nu trebuie să permită aplicarea capacităților proprii în scopuri inumane, cum ar fi abuzul sistematic, detenția copiilor solicitanți de azil sau amenințarea vieții de familie a celor aflați în situații vulnerabile.

9. A fi gata pentru a demasca

Asistenții sociali trebuie să fie pregătiți pentru a semnaliza faptele rele, folosind toate canalele disponibile, inclusiv înaintarea plângerilor și, dacă este necesar, aplicarea legislației cu privire la divulgarea informației de interes public și avertizarea părților.

10. Păstrarea confidențialității

Asistenții sociali trebuie să respecte principiile confidențialității care se aplică în relațiile lor și să se asigure că informația confidențială este divulgată doar cu consimțământul beneficiarului de servicii sociale sau al informatorului. Excepțiile de la regula generală pot fi justificate numai atunci, când acestea pot evita un risc grav sau pot păstra viața. Asistenții sociali trebuie să explice natura acestei confidențialități persoanelor cu care lucrează, iar circumstanțele, în care trebuie să se renunțe la confidențialitate, să fie clarificate. Asistenții sociali trebuie să identifice dilemele ce țin de

confidențialitate și să caute sprijin pentru a soluționa aceste probleme.

11. Menținerea evidenței clare și corespunzătoare

Asistenții sociali trebuie să ducă o evidență clară, imparțială și corectă, precum și să furnizeze dovezi pentru a susține opiniile profesionale.

12. Tinderea spre obiectivitate și autoconștientizare în activitatea profesională

Asistenții sociali trebuie să reflecte și să evalueze munca lor critic, să fie conștienți de influența lor asupra altora. Asistenții sociali trebuie să cunoască limitele domeniului lor de activitate și să ceară sfatul sau, dacă e nevoie, să se adreseze altor categorii de specialiști pentru a se asigura că ei procedează efectiv și sigur.

13. Utilizarea supravegherii profesionale și a suportului egal la egal pentru a reflecta asupra activității și a o îmbunătăți

Asistenții sociali trebuie să-și asume responsabilitatea pentru asigurarea că au acces la supraveghere profesională și la discuții, care îi sprijină să mediteze și să facă judecăți profesionale raționale, bazate pe bunele practici. Asociația Britanică a Asistenților Sociali așteaptă ca toți angajatorii să ofere asistenților sociali o supraveghere profesională adecvată, încurajând lucrul eficient și comunicarea în echipă

14. Asumarea responsabilității pentru acțiunile proprii și dezvoltarea profesională continuă

Asistenții sociali trebuie să dezvolte și să mențină atitudinile, cunoștințele, înțelegerea și abilitățile pentru a oferi servicii calitative și a presta o activitate responsabilă. Ei trebuie să fie cunoscuți cu ultimele studii în domeniu, să învețe de la alți specialiști și de la beneficiarii de servicii. Asociația Britanică a Asistenților Sociali așteaptă ca angajatorii să satisfacă nevoile de învățare și dezvoltare a asistenților sociali și să caute resurse necesare pentru aceasta.

15. Contribuția la îmbunătățirea continuă a activității profesionale

Asistenții sociali trebuie să se străduie ca în agențiile angajatoare, precum și în țările lor, să fie create condiții pentru ca

principiile Codului Etic să fie discutate, evaluate și admise în activitate. Ei trebuie să participe la dezbateri pe probleme etice cu colegii și angajatorii pentru a împărtăși informații și a-și asuma responsabilitatea de a lua decizii informate din punct de vedere etic. Ei trebuie să se străduie să caute modificări ale politicilor, procedurilor, să îmbunătățească serviciile sau condițiile de muncă în conformitate cu normele etice ale profesiei.

16. Asumarea responsabilității pentru dezvoltarea profesională a altora

Asistenții sociali trebuie să contribuie la educarea și instruirea colegilor și studenților prin împărtășirea cunoștințelor și prin experiența practică. Ei trebuie să identifice, să dezvolte, să folosească și să disemineze cunoștințele, teoria și practica. Ei trebuie să contribuie la educarea în asistență socială prin cursuri de o bună calitate și să asigure informarea studenților cu privire la responsabilitățile lor etice și la aplicarea în practică a Codul Etic.

17. Facilitarea și contribuirea la evaluare și cercetare

Asistenții sociali trebuie să-și aplice cunoștințele profesionale și experiența în cercetări, să contribuie la dezvoltarea programelor și politicilor bazate pe normele etice. Ei trebuie să analizeze și să evalueze calitatea și rezultatele activității lor împreună cu beneficiarii serviciilor de asistență socială.

APENDICE

Câteva definiții în vigoare ale termenilor-cheie

(adaptate după Banks, S. (2012) *Ethics and Values in Social Work*, 4th edition, Basingstoke, Palgrave Macmillan, BASW Macmillan Practical Social Work Series)

Definiții de lucru ale eticii și eticii profesionale

În sens larg, „etica” ține de chestiuni de conduită greșită și corectă, de calități de caracter bune și rele, de responsabilități atașate relațiilor. Deși deseori se spune că etica ține de bunăstarea umană, imaginea mai amplă include, de asemenea, prosperarea animalelor și a întregului ecosistem. Termenul de „etică” poate fi folosit într-un singur sens, pentru a face referire la normele de

conduită greșite și corecte, trăsăturile de caracter pozitive și negative, sau în mai multe sensuri referitoare la normele și calitățile existente.

Etica profesională se preocupă de chestiuni de conduită greșită și corectă, calități bune și rele, precum și de responsabilitățile profesionale, specifice relațiilor la locul de muncă.

Definiții de lucru ale valorilor și ale valorilor în asistența socială

În utilizarea zilnică, termenul „valori” este deseori folosit pentru a face referire la una sau la toate convingerile, principiile, atitudinile, opiniile și preferințele religioase, morale, culturale, politice și ideologice. În asistența socială, termenul „valori” poate fi privit ca anumite tipuri de convingeri pe care oamenii le au cu privire la ceea ce este considerat a fi demn și valoros. În activitate, folosirea termenului de „convingere” reflectă statutul, conform căruia valorile sunt mai importante decât numai având sensul de opinii sau preferințe.

Termenul „valori în asistența socială” se referă la o serie de convingeri despre ceea ce este considerat a fi demn și valoros în contextul asistenței sociale (opiniile generale despre natura unei societăți bune, principiile generale cu privire la modul de a realiza acest lucru prin acțiuni, precum și prin calități dezirabile sau trăsături de caracter ale profesioniștilor practicieni).

Principii și standarde (sau reguli)

Principiile sînt normele esențiale în sistemul de gândire sau convingeri care formează baza raționamentului în acel sistem. În codurile etice principiile deseori sînt divizate în două categorii:

Principii etice – afirmații generale ale principiilor etice care stau la baza activității și se referă la atitudine, drepturi și obligații ce țin de bunăstarea umană, spre exemplu – „respectul pentru autonomia beneficiarilor de servicii”, „promovarea bunăstării umane”.

Principiile activității profesionale – afirmații generale despre cum să obții ceea ce este bun pentru beneficiarii de servicii, spre exemplu – „colaborarea cu colegii”.

Principiile au un scop mult mai larg decât regulile (sau standardele), tinzând să fie aplicate tuturor persoanelor în toate circumstanțele (deși în cazul asistenței sociale, principiile deseori se referă la „toți beneficiarii de servicii”). Spre exemplu, afirmația

„asistenții sociali trebuie să respecte autonomia beneficiarilor de servicii” este un principiu etic; pe de altă parte, afirmația „asistenții sociali nu trebuie să divulge informații confidențiale la părțile terțe doar dacă clienții au autorizat această divulgare” trebuie privită ca un standard etic sau o regulă. Standardele pot fi, de asemenea, divizate în două categorii, deși deseori nu sunt clar diferențiate în codurile etice:

Standardele etice sau regulile – câteva reguli generale despre „ce este permis și ce nu”; uneori ele sunt încadrate ca fiind „standarde”, spre exemplu: „nu permiteți aplicarea cunoștințelor în elaborarea politicilor discriminatorii”, „protejați informația confidențială”.

Standardele activității profesionale – îndrumare specifică în activitatea profesională, de exemplu: „a citi testamentul la dorința clientului”; „publicitatea nu trebuie să pretindă de a fi superioară”.

Codul deontologic al profesiei de asistent social din România*

Colegiul Național al Asistenților Sociali

În temeiul dispozițiilor art. 27 lit. a) din Legea nr. 466/2004 privind Statutul asistentului social și ale art. 7 alin. (2) lit. g) din Regulamentul de organizare și funcționare al Colegiului Național al Asistenților Sociali, Consiliul național al Colegiului Național al Asistenților Sociali a adoptat prezentul cod deontologic al profesiei de asistent social.

Capitolul I - Dispoziții generale

Art. 1

(1) Codul deontologic al profesiei de asistent social, denumit în continuare cod, stabilește normele obligatorii de conduită profesională a asistenților sociali, respectiv a membrilor Colegiului Național al Asistenților Sociali din România, denumit în continuare Colegiu.

(2) Codul are ca scop reglementarea principiilor și regulilor de conduită a asistenților sociali pentru a preveni apariția unor situații care ar putea afecta reputația și buna practică a acestora, dezvoltarea și consolidarea Colegiului, precum și imaginea corpului profesional al asistenților sociali în general.

Art. 2

Codul reglementează relațiile profesionale ale asistenților sociali și stabilește standardele de conduită a acestora în relațiile cu beneficiarii, membrii corpului profesional, precum și cu alte categorii de profesioniști.

* Codul nr. 1/2008, publicat în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr.173 din 06/03/2008.

Art. 3

(1) Respectarea întocmai a prevederilor prezentului cod constituie o obligație profesională pentru fiecare asistent social.

(2) Desfășurarea activităților de asistență socială se va realiza numai în condițiile prezentului cod și ale legislației în vigoare.

Art. 4

(1) Colegiul poate acționa pentru tragerea la răspundere disciplinară a asistenților sociali care încalcă normele imperative privind cadrul legal al exercitării profesiei de asistent social, precum și pentru tragerea la răspundere penală, civilă, administrativă sau de alta natură, după caz.

(2) Colegiul poate sesiza organele în drept cu privire la practicarea profesiei de asistent social de către o persoană care nu a obținut titlul profesional de asistent social, în condițiile legii.

Capitolul II - Principii generale profesionale**Art. 5**

Asistentul social are obligația de a-si exercita profesia potrivit prevederilor legale în vigoare privind exercitarea profesiei de asistent social, precum și ale normelor profesionale specifice din domeniul asistenței sociale.

Art. 6

Asistentul social este obligat să promoveze și să respecte valorile profesiei, metodologia exercitării profesiei, precum și ghidurile de bună practică în domeniu, aprobate de Colegiu, asigurând în acest mod realizarea calității actului profesional.

Art. 7

Asistentul social trebuie să își îmbogățească permanent cunoștințele profesionale și să caute în mod consecvent să își ridice standardele de calitate ale exercitării profesiei, precum și în domeniul cercetării, semnalând autorității profesionale practicile ilicite în domeniu, precum și pe cele care încalcă dispozițiile prezentului cod.

Capitolul III - Independența profesională și responsabilitatea asistentului social

Art. 8

(1) Asistentul social își desfășoară activitatea pe baza principiului independenței profesionale, care îi conferă dreptul de inițiativă și decizie în exercitarea actului profesional, cu asumarea deplină a răspunderii pentru calitatea acestuia.

(2) Independența asistentului social nu poate prejudicia în niciun fel interesele beneficiarului serviciului profesional.

Art. 9

Asistentul social pledează pentru condiții de viață care să conducă la satisfacerea nevoilor umane de bază și promovează valorile sociale, economice, politice și culturale, compatibile cu principiile justiției sociale.

Art. 10

Asistentul social este obligat să își exercite profesiunea cu responsabilitate, în conformitate cu competențele corespunzătoare treptelor de competență profesională dobândite, prevăzute în anexa nr. 1, care face parte integrantă din prezentul cod.

Art. 11

Actul profesional al asistentului social se exercită în mod obligatoriu olograf, cu precizarea numelui, prenumelui și codului alocat din Registrul Național al Asistenților Sociali, Partea I, precum și prin aplicarea parafei profesionale individuale.

Art. 12

Asistentul social prestează numai categoriile de servicii de asistență socială specifice tipului de intervenție și beneficiarului serviciilor, potrivit ghidurilor de bună practică în domeniul asistenței sociale, precum și normelor metodologice privind exercitarea profesiei de asistent social, aprobate de Colegiu, în condițiile legii.

Art. 13

Pentru serviciile de asistență socială prestate în relațiile contractuale stabilite cu beneficiarul acestora, asistentul social, indiferent de forma de exercitare a profesiei, beneficiază de un salariu sau onorariu negociat în mod liber cu beneficiarii serviciilor prestate sau

cu furnizorii de servicii de asistență socială ori cu altă entitate angajatoare în cadrul căroră activează, după caz.

Art. 14

(1) Asistentul social are următoarele responsabilități sociale:

a) să pledeze pentru îmbunătățirea condițiilor sociale în vederea satisfacerii nevoilor umane de baza și promovării justiției sociale;

b) să acționeze pentru a facilita accesul la servicii specifice și posibilitatea de a alege pentru persoanele vulnerabile, dezavantajate sau aflate în dificultate;

c) să promoveze condițiile care încurajează respectarea diversității sociale și culturale;

d) să promoveze politicile și practicile care încurajează conștientizarea și respectarea diversității umane;

e) să faciliteze și să informeze publicul în legătură cu participarea la viața comunitară și schimbările sociale care intervin;

f) să asigure servicii profesionale în situații de urgență, în condițiile legii și ale normelor privind exercitarea profesiei de asistent social;

g) să recunoască importanța fundamentală a relațiilor interumane și să le promoveze în practica profesională, încurajând relațiile dintre persoane cu scopul de a promova, reface, menține și/sau îmbunătăți calitatea vieții;

h) să se asigure de respectarea drepturilor fundamentale ale omului și de aplicarea legislației internaționale la care România a aderat.

(2) Asistentul social tratează toate cazurile date spre asistare, în funcție de concluziile evaluării riscului, nevoilor și resurselor.

(3) Asistentul social va trata cu prioritate cazurile minorilor aflați în dificultate, fiind activat în mod automat principiul interesului superior al acestora, în condițiile Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, în acest sens având obligația de a se autosesiza.

(4) Asistenții sociali vor avea în vedere întotdeauna că propriul lor comportament reprezintă un model pentru membrii comunitarii, acționând în consecință.

Capitolul IV - Obligații fata de profesia de asistent social

Art. 15

Asistentul social contribuie la promovarea profesiei de asistent social, precum și la susținerea spiritului de breaslă.

Art. 16

În vederea asigurării standardelor de integritate profesională, asistentul social este obligat:

- a) să promoveze și să mențină standardele de calitate în practica profesională;
- b) să promoveze și să dezvolte valorile și etica profesionala, baza de cunoștințe și misiunea profesiei de asistent social;
- c) să protejeze integritatea profesională a asistenților sociali prin conferințe, studii, cercetare, analiză, activități de predare, consultanță, expuneri în cadrul comunitarilor, prin participarea activă în cadrul organizației profesionale, precum și prin alte acțiuni de eficientizare a activității profesionale.

Art. 17

În spiritul promovării demnității profesiei, asistentul social se va preocupa permanent ca partenerii, asociații și/sau angajații săi să nu lezeze drepturile persoanelor cu care interacționează în actul profesional, să nu diminueze încrederea publică în profesionalismul, onestitatea și responsabilitatea membrilor Colegiului, precum și pentru a preveni și elimina practicarea ilegală a profesiei de asistent social, sesizând în acest sens Colegiul.

Capitolul V - Obligații față de beneficiari

Art. 18

(1) Relațiile asistentului social cu beneficiarii serviciilor sale profesionale se bazează pe onestitate și confidențialitate, asistentul social având obligația de a informa beneficiarii asupra problemelor specifice și cheltuielilor probabile pe care le implică prestarea serviciilor de asistență socială.

(2) Asistentul social are obligația de a informa beneficiarul – persoană fizică sau persoană juridică – în timp util asupra oricăror

modificări intervenite în legătură cu prestația sa, care ar putea influența calitatea, costurile sau termenele de prestare a serviciilor.

(3) Asistentul social întreprinde toate măsurile care să îi permită întreruperea, la nevoie, a relațiilor contractuale cu acei beneficiari sau cu acei angajatori care, prin cerințele sau atitudinea lor pe parcursul desfășurării activităților contractate, generează situații incompatibile.

Art. 19

(1) Respectarea principiului autodeterminării obligă asistentul social să nu decidă în numele beneficiarului.

(2) Asistentul social sprijină beneficiarii pentru identificarea și dezvoltarea resurselor în vederea alegerii celei mai bune opțiuni și acordă toată atenția necesară intereselor celorlalte părți implicate în activitatea de asistență socială.

(3) Asistentul social poate limita drepturile beneficiarilor la autodeterminare atunci când acesta consideră că acțiunile prezente și/sau viitoare ale beneficiarilor prezintă un risc pentru ei înșiși și/sau pentru alte persoane.

Art. 20

(1) Asistentul social va furniza serviciile de asistență socială beneficiarilor numai în contextul unei relații profesionale contractuale și al consimțământului informat al beneficiarului, după caz.

(2) În cazul în care beneficiarii serviciilor de asistență socială nu au capacitatea de a-și exprima în scris consimțământul sau de a contracta, asistentul social trebuie să protejeze interesele beneficiarului serviciului său, urmărind obținerea consimțământului scris al reprezentantului legal al acestuia, după caz.

Art. 21

(1) Asistentul social utilizează un limbaj clar și adecvat pentru a informa beneficiarii serviciilor de asistență socială despre scopul, riscurile și limitele serviciilor, costurile legate de serviciul respectiv, alternativele existente, dreptul beneficiarilor de a refuza sau de a rezilia relațiile contractuale stabilite, precum și despre perioada pentru care sunt încheiate raporturile contractuale de asistență socială.

(2) În situațiile în care beneficiarul serviciilor de asistență socială nu înțelege sau are dificultăți în a înțelege limbajul utilizat în practică, asistentul social trebuie să se asigure ca acesta a înțeles condițiile prezentate, în acest sens asigurând beneficiarului o explicație detaliată, direct sau prin intermediul unui translator/interpret, după caz.

Art. 22

Asistentul social informează beneficiarii serviciilor de asistență socială cu privire la limitele și riscurile furnizării de servicii prin intermediul tehnicii de calcul și de comunicare moderne, solicitând acordul scris al acestora pentru orice înregistrare audio și video, precum și pentru prezența unei terțe persoane, în calitate de observator sau supervizor.

Art. 23

Pentru a asigura o intervenție competentă, asistentul social are dreptul și obligația de a asigura și de a utiliza servicii și tehnici specializate de intervenție, în condițiile respectării obligației de formare profesională continuă, potrivit legii.

Art. 24

(1) Asistentul social prestează serviciile profesionale în concordanță cu specificul cultural al beneficiarilor, adaptându-se diversității culturale prin cunoașterea, înțelegerea, acceptarea și valorizarea modelelor culturale existente.

(2) Asistentul social trebuie să dețină cunoștințe de bază despre mediul cultural și caracteristicile grupului sau comunității din care fac parte beneficiarii serviciilor de asistență socială.

(3) Formarea profesională a asistentului social îi permite acestuia înțelegerea diversității sociale și culturale privind etnia, religia, sexul și/sau orientarea sexuală, vârsta, statutul marital, convingerile politice și religioase sau dizabilitățile mentale ori fizice ale beneficiarului.

Art. 25

(1) Asistentul social evită conflictele de interese în exercitarea profesiei și promovează o abordare imparțială a situațiilor profesionale.

(2) Asistentul social informează beneficiarul despre posibilele conflicte de interese și intervine, după caz, în prevenirea sau rezolvarea acestora.

(3) În anumite cazuri, protejarea beneficiarului poate conduce la încheierea relației profesionale și orientarea clientului către un alt profesionist sau către un alt serviciu care să corespundă nevoii acestuia.

(4) Asistentul social nu folosește relația profesională cu beneficiarul serviciilor sale profesionale pentru obținerea de avantaje sau alte beneficii de orice natura în interes personal.

(5) Asistentul social este obligat să atenueze sau să prevină conflictele de interese existente sau posibile.

Art. 26

(1) Asistentul social se bazează în activitatea profesională pe principiile respectării și apărării intimității beneficiarului, confidențialității acestuia, precum și pe principiul utilizării responsabile a informațiilor obținute în timpul exercitării profesiei sau în legătura cu aceasta.

(2) Asistentul social nu poate solicita informații despre viața privată a beneficiarului serviciilor sale, decât în cazul în care acestea sunt relevante pentru intervenție, asistentul social având obligația păstrării confidențialității în privința acestora.

(3) În anumite situații, asistentul social poate dezvălui informații confidențiale, cu acordul beneficiarilor sau ai reprezentanților legali ai acestora, după caz.

(4) Asistenții sociali pot dezvălui informații confidențiale fără acordul beneficiarilor, în condițiile legii și ale actelor normative adoptate în vederea executării acestora sau atunci când nedezvaluirea acestora ar pune în pericol viața, integritatea fizică a beneficiarilor sau a altor persoane.

(5) Asistentul social informează beneficiarii serviciilor de asistență socială despre încălcarea confidențialității informațiilor pe care le dețin în legătura cu aceștia, motivația avută în vedere, precum și despre posibilele consecințe, în condițiile legii.

(6) Asistentul social trebuie să păstreze confidențialitatea asupra identității beneficiarilor, atunci când acesta prezintă informații în mass-media, în condițiile legii.

Art. 27

În cazul în care autoritățile publice competente solicită, pe cale legală, informații despre un anumit caz sau atunci când sunt puse în pericol interesele legitime, viața ori integritatea beneficiarilor, asistentul social poate dezvălui informațiile cerute, în condițiile legii.

Art. 28

(1) Accesul la documentele beneficiarilor și transferul acestora se realizează astfel încât să se asigure protecția deplina a informațiilor confidențiale conținute.

(2) Accesul la documentele beneficiarilor este permis profesioniștilor care lucrează în echipa pluridisciplinară, supervisorilor sau coordonatorilor activității profesionale de asistență socială, precum și altor persoane autorizate în condițiile legii.

(3) La cerere, beneficiarii au acces la informații din propriile dosare, în măsura în care asistentul social apreciază că acestea servesc intereselor lor și nu prejudiciază alte persoane.

(4) La încheierea serviciilor, asistentul social are responsabilitatea de a arhiva dosarele clienților pentru a asigura accesul la informație în viitor și protecția informațiilor confidențiale.

Art. 29

(1) Contactele fizice între asistenții sociali și beneficiarii serviciilor de asistență socială trebuie evitate în cazul în care se constată ca acest lucru îi prejudiciază în vreun fel pe aceștia.

(2) Asistentul social care se angajează în contacte fizice cu beneficiarii trebuie să aibă responsabilitatea de a stabili limite adecvate diferențelor culturale, în condițiile legii.

(3) Asistentul social nu poate întreține relații sexuale cu beneficiarii serviciilor de asistență socială sau cu rudele acestuia, pe toata durata prestării serviciilor profesionale către aceștia.

(4) Asistentul social nu manifestă față de beneficiarii actului său profesional comportamente verbale sau fizice de natură sexuală,

menite a fi înțelese ca avansuri sexuale sau solicitări de favoruri sexuale.

Art. 30

Asistentul social folosește un limbaj adecvat și respectuos față de client și evită folosirea termenilor care pot aduce prejudicii persoanelor, grupurilor sau comunităților.

Art. 31

(1) Asistentul social va asigura continuitatea serviciilor în cazul în care acestea sunt întrerupte de factori cum ar fi: transferul, boala, indisponibilitatea temporară etc.

(2) Asistentul social poate finaliza relația profesională cu beneficiarii, precum și serviciile oferite acestora atunci când acestea nu mai răspund nevoilor și intereselor acestora.

(3) Asistentul social se asigură că finalizarea relației profesionale cu beneficiarii și a serviciilor oferite este un proces planificat, asupra căruia beneficiarii dețin toate informațiile necesare.

Capitolul VI - Obligații față de membrii corpului profesional**Art. 32**

(1) Relațiile dintre asistenții sociali se bazează întotdeauna, indiferent de interesele personale sau ale persoanelor pe care le asistă, pe respect profesional reciproc.

(2) Asistentul social își construiește reputația profesională numai pe baza competenței sale profesionale, fără a folosi mijloace de reclamă sau alte mijloace comerciale, altele decât cele prevăzute de lege.

Art. 33

(1) Concurența profesională între asistenții sociali se bazează numai pe competență și calitatea serviciilor profesionale oferite beneficiarilor.

(2) Sunt interzise și sunt considerate acte de concurență profesională neloială următoarele acțiuni:

- a) tentativa sau acțiunea de denigrare sau de discreditare a asistenților sociali în scopul atragerii beneficiarilor de servicii de asistență socială;
- b) practicarea profesiei sub standardele de calitate stabilite prin ghidurile de bună practică în domeniu sau prin normele privind exercitarea profesiei de asistent social, precum și prin stabilirea unor onorarii derizorii având ca scop atragerea beneficiarilor serviciilor de asistență socială;
- c) utilizarea unor mijloace de presiune sau a funcției deținute în vederea atragerii beneficiarilor serviciilor psihologice sau în alt scop personal;
- d) utilizarea oricăror informații de specialitate nepublicate sau neoficiale, la care asistentul social a avut acces pe diferite cai, în scopul obținerii de avantaje personale.

Art. 34

- (1) Orice litigiu între asistenți sociali cu privire la exercitarea profesiei de asistent social trebuie comunicat imediat pentru conciliere Colegiului.
- (2) Comisia de deontologie profesională are competența analizării situației de litigiu create, precum și desfășurării tuturor actelor necesare concilierii, înainte de sesizarea altor instanțe.

Capitolul VII - Obligațiile asistentului social în relațiile cu instituțiile publice

Art. 35

Asistentul social, salariat sau membru al unor comisii sau organisme de specialitate ale unor instituții publice, nu va divulga și nu va folosi în scopul obținerii de avantaje materiale personale, familiale sau de grup informații de specialitate care nu au fost făcute publice.

Art. 36

Asistentul social, salariat sau membru al unor comisii ori organisme publice sau tehnice de analiză ori decizie, nu se poate pronunța asupra unor acte sau documentații la a căror realizare este implicat personal.

Art. 37

Asistentul social nu va oferi avantaje materiale sau de orice alta natură unui funcționar public, cu intenția de a influența o decizie de care este interesat.

Art. 38

Asistentul social care își desfășoară activitatea în cadrul unei instituții a administrației publice, în învățământ sau participa în diverse foruri decizionale ori de jurizare nu va accepta avantaje materiale sau de orice natură oferite pentru a influența decizia sa.

Capitolul VIII - Sancțiunile disciplinare**Art. 39**

(1) Încălcarea de către asistenții sociali a dispozițiilor prevăzute în prezentul cod constituie abatere disciplinară.

(2) În urma realizării cercetării disciplinare, Comisia de deontologie profesională și organele de conducere ale Colegiului, după caz, apreciază gravitatea fiecărui caz de încălcare a dispozițiilor prezentului cod.

(3) Sancțiunile disciplinare aplicabile asistenților sociali sunt prevăzute în art. 20 alin. (2) lit. a)-d) din Regulamentul de organizare și funcționare al Colegiului Național al Asistenților Sociali.

Capitolul IX - Dispoziții finale și tranzitorii**Art. 40**

(1) De la data adoptării prezentului cod se abrogă orice altă dispoziție contrară, în condițiile legii.

(2) De la data adoptării prezentului cod autoritățile publice, alte persoane juridice sau entități specializate care au încadrați asistenți sociali vor aduce la cunoștința acestora prevederile prezentului cod.

(3) Prezentul cod a fost adoptat în executarea Legii nr. 466/2004 privind Statutul asistentului social, pentru detalierea și aplicarea unitară a dispozițiilor legale privind deontologia profesiei de asistent social.

Art. 41

Punerea în aplicare a prezentului cod se realizează sub aspect procedural potrivit dispozițiilor procedurale prevăzute în anexa nr. 2, care face parte integrantă din prezentul cod.

Art. 42

Prezentul cod se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

ANEXA Nr. 1 - TREPTELE DE COMPETENȚĂ PROFESIONALĂ ale profesiei de asistent social

În conformitate cu dispozițiile art. 25 alin. (1) din Legea nr. 466/2004 privind Statutul asistentului social și ale actelor cu caracter normativ aprobate de către Colegiul Național al Asistenților Sociali în aplicarea unitară și detalierea dispozițiilor legii, pentru punerea în executare a acestora, treptele de competență profesională sunt:

- a) asistent social debutant;
- b) asistent social practicant;
- c) asistent social specialist;
- d) asistent social principal.

ANEXA Nr. 2 - DISPOZIȚII PROCEDURALE

Art. 1

(1) Procedura răspunderii disciplinare și deontologice a asistentului social are la bază prevederile Legii nr. 466/2004 privind Statutul asistentului social, denumită în continuare lege, și ale art. 20 și 21 din Regulamentul de organizare și funcționare al Colegiului Național al Asistenților Sociali.

(2) Plângerile și reclamațiile privind încălcarea Codului deontologic al profesiei de asistent social, precum și a dispozițiilor legale privind exercitarea profesiei de asistent social vor fi adresate președintelui Colegiului Național al Asistenților Sociali, denumit în continuare Colegiu, care va lua măsurile necesare în vederea începerii cercetării disciplinare.

(3) Cercetarea disciplinară este o cercetare profesională realizată în scopul analizării și soluționării actelor de sesizare privind încălcarea de către asistenții sociali a normelor deontologice ale profesiei,

precum și a altor aspecte privind condițiile prestării serviciilor de asistență socială.

Art. 2

Responsabilitatea analizării pe fond a sesizărilor primite aparține Comisiei de deontologie profesională a Colegiului.

Art. 3

(1) După înregistrarea sesizării, în termen de maximum 15 zile de la data primirii sesizării, președintele Colegiului convoacă prin decizie Comisia de deontologie profesională a Colegiului, pentru analizarea și soluționarea actului de sesizare înregistrat, fixând data și locul ședinței.

(2) La data stabilită prin convocator, Comisia de deontologie profesională analizează actul de sesizare primit și în funcție de conținutul acesteia propune Biroului executiv soluționarea acesteia sau punerea în mișcare a procedurii cercetării disciplinare prealabile.

Art. 4

(1) Procedura cercetării disciplinare prealabile urmărește obținerea tuturor datelor necesare în vederea soluționării pertinente a sesizării primite.

(2) Comisia de deontologie profesională poate convoca și audia persoanele care au legătură cu faptele sesizate, poate adresa cereri către autoritățile responsabile sau poate solicita avizul celorlalte comisii operative ale Biroului executiv.

(3) Comisia de deontologie profesională poate solicita avizul consilierului juridic, în legătură cu interpretarea și aplicarea actelor normative incidente în cauză.

(4) Comisia de deontologie profesională poate hotărî deplasarea unei comisii de control profesional constituite din asistenți sociali principali, în vederea cercetării faptelor care au fost deduse judecății.

Art. 5

(1) Cercetarea disciplinară prealabilă nu poate depăși în niciun caz 15 zile de la data stabilirii primei ședințe a Comisiei de deontologie profesională.

(2) Cercetarea disciplinară prealabilă va conține în mod obligatoriu audierea asistentului social sau a asistenților sociali care formează obiectul sesizării.

(3) În cazul existenței unor motive întemeiate pentru care nu este posibilă audierea asistenților sociali care formează obiectul sesizării, Comisia de deontologie profesională va solicita acestora un punct de vedere asupra faptelor sesizate, în baza unui chestionar anteformat de către membrii comisiei operative.

(4) Rezultatele obținute în urma realizării cercetării disciplinare prealabile vor fi anexate la propunerea de soluționare aprobată de către Comisia de deontologie profesională, ce va fi înaintată Biroului executiv, în vederea aprobării.

Art. 6

(1) Biroul executiv aprobă prin hotărâre propunerea de soluționare a cazului sesizat și dispune comunicarea hotărârii către reclamant, persoanele sancționate și autoritățile competente, după caz.

(2) În cazuri excepționale, Biroul executiv poate mandata președintele Colegiului pentru aprobarea propunerii înaintate de către Comisia de deontologie profesională.

(3) În cazul în care anumite persoane sunt nemulțumite de soluția dată prin hotărârea aprobată de Biroul executiv, acestea pot utiliza căile de atac prevăzute la art. 20 din Regulamentul de organizare și funcționare al Colegiului Național al Asistenților Sociali, în termen de 15 zile de la data comunicării hotărârii.

(4) Hotărârea Biroului executiv armane definitivă în cazul necontestării acesteia în termen de 15 zile de la comunicare, precum și în cazul în care aceasta este confirmată de hotărârea Consiliului național, adoptată în condițiile legii și ale Regulamentului de organizare și funcționare al Colegiului Național al Asistenților Sociali.

Art. 7

Autoritățile publice sau alte persoane juridice care au încadrați asistenți sociali vor sesiza Colegiului orice faptă a acestora prin care sunt încălcate dispozițiile Codului deontologic al profesiei de asistent social, precum și alte dispoziții obligatorii în exercitarea profesiei de asistent social.

CODUL DEONTOLOGIC AL ASISTENTULUI SOCIAL DIN REPUBLICA MOLDOVA*

Scopul Codului:

- stipulează standardele de comportament profesional și de practică pentru asistentul social;
- stabilește responsabilitățile deontologice în exercitarea activității de asistență socială;
- protejează și promovează interesele utilizatorilor, precum și interesele profesionale ale prestatorilor de servicii sociale.

CAPITOLUL 1. PRINCIPII ETICE

1.1. Principii etice generale

- Art. 1 Fiecare ființă umană reprezintă o valoare unică, ceea ce implică respect necondiționat.
- Art. 2 Fiecare persoană are datoria să contribuie, după posibilități, la bunăstarea societății și la exercitarea dreptului de a solicita suport deplin din partea acesteia.
- Art. 3 Fiecare persoană are dreptul să se autorealizeze în măsura în care nu afectează autorealizarea celorlalți.

1.2. Principii etice specifice

- Art. 4 Asistentul social are obligația să respecte și să promoveze principiile eticii și echității sociale.

* Acest document a fost aprobat de Asociația de Promovare a Asistenței Sociale din Republica Moldova și prin Hotărârea Colegiului Ministerului Sănătății și Protecției Sociale nr.11 din 29.11.2005. Preluat din: *Standarde profesionale în domeniul asistenței sociale*. Chișinău, 2006, p.7-15.

- Art. 5 Asistentul social, în activitatea sa, trebuie să respecte drepturile persoanelor, în conformitate cu drepturile și valorile stipulate în legislația națională, în Declarația Universală a Drepturilor Omului, precum și în alte convenții internaționale.
- Art. 6 Asistentul social are responsabilitatea sa-și folosească la maximum calitățile umane și cunoștințele profesionale pentru a ajuta indivizii, grupurile, comunitățile și societatea în dezvoltarea lor și în soluționarea conflictelor la nivel personal și social.
- Art. 7 Asistentul social trebuie să acorde asistență optimă persoanelor aflate în dificultate, fără a face nici un fel de discriminări (în funcție de sex, vârstă, rasă, naționalitate, apartenență etnică sau religioasă, disabilitate).
- Art. 8 Asistentul social trebuie să se bazeze pe principiul confidențialității și utilizării responsabile a informațiilor obținute în activitatea profesională.
- Art. 9 Asistentul social, în exercitarea profesiei, în cazul în care constată o încălcare a prevederii legale, are datoria de a o aduce la cunoștința părților implicate.
- Art. 10 Asistentul social are datoria să coopereze cu organele de drept pentru prevenirea posibilelor acte criminale.
- Art. 11 Asistentul social trebuie să implice activ beneficiarul în conștientizarea intereselor lui, asigurându-i autonomia, demnitatea și dezvoltarea umană.
- Art. 12 Asistentul social, în activitatea cu beneficiarul, trebuie să acorde prioritate intereselor acestuia, fără a leza interesele celorlalte părți implicate.
- Art. 13 Asistentul social trebuie să stimuleze beneficiarul să-și asume responsabilitatea adoptării soluției pentru problemele sale și să se implice activ în sprijinirea beneficiarului în acest proces. El trebuie să-l orienteze pe beneficiar în conștientizarea riscurilor și consecințelor posibile.
- Art. 14 Asistentul social poate să recomande anumite soluții care să rezolve problemele beneficiarului ce nu corespund

intereselor celorlalte părți implicate doar după o evaluare sistematică și responsabilă a cerințelor părților aflate în conflict.

- Art. 15 Asistentul social, în activitatea sa, nu va oferi, direct sau indirect, suport persoanelor, grupurilor, forțelor politice ori structurilor de putere în manipularea sau oprirarea celorlalte ființe umane.
- Art. 16 Asistentul social trebuie să ia decizii care au o justificare etică explicită și să militeze ca aceste decizii să fie acceptate și respectate și de către ceilalți.
- Art. 17 Asistentul social are datoria să promoveze principiile prezentului cod, contribuind la cunoașterea și respectarea acestora atât în cadrul comunității sale profesionale, cât și de către alte persoane și instituții.
- Art. 18 Asistentul social trebuie să susțină părțile în soluționarea constructivă a situațiilor conflictuale, evitând recurgerea la calea juridică.

CAPITOLUL 2. STANDARDE PROFESIONALE

2.1. Standarde morale

- Art. 19 Asistentul social trebuie să-și practice profesia cu probitate morală, demnitate, onestitate și competență.
- Art. 20 Asistentul social trebuie să mențină în cadrul colectivității un înalt standard al conduitei sale morale. Este inacceptabilă orice formă de manipulare. Asistentul social trebuie să respecte libertatea de opțiune a fiecărui individ, grup, colectivitate.
- Art. 21 Asistentul social trebuie să protejeze beneficiarul de un eventual abuz condiționat de situațiile dificile în care se află acesta.
- Art. 22 Asistentul social trebuie să aibă un comportament care nu va prejudicia imaginea profesională.

2.2. Standarde profesionale

- Art. 23 Asistentul social trebuie să fie activ în depistarea problemelor, să folosească cunoștințele profesionale pentru a asista persoanele, grupurile și colectivitățile aflate în dificultate să atingă un prag acceptabil de normalitate.
- Art. 24 Asistentul social trebuie să protejeze interesele beneficiarilor, susținându-i în luarea propriilor decizii în deplină cunoștința de cauză.
- Art. 25 Asistentul social trebuie să-si perfecționeze continuu pregătirea profesională, deprinderile și abilitățile practice; să contribuie la dezvoltarea unui climat stimulativ pentru perfecționare în cadrul comunității profesionale.
- Art. 26 Asistentul social trebuie să evite acele situații care pot dăuna imaginii publice favorabile profesiei; să nu permită sau să încurajeze discreditarea profesiei.
- Art. 27 Asistentul social este responsabil pentru calitatea și conținutul serviciilor pe care le oferă.
- Art. 28 Asistentul social trebuie să reziste oricăror presiuni politice sau ideologice, precum și altor influențe care-1 pot influența în exercitarea profesiei.
- Art. 29 Asistentul social nu trebuie să permită ca problemele sale personale să-i influențeze deciziile în activitatea profesională.
- Art. 30 Asistentul social are datoria față de sine și familia sa de a-și dezvolta capacitatea de a diferenția problemele din sfera activității profesionale de viața personală și familială.
- Art. 31 Asistentul social trebuie să-și dezvolte capacitățile de autocunoaștere și de cunoaștere a celuilalt.
- Art. 32 Asistentul social trebuie să supună continuu unei examinări critice constructive teoriile, metodele și practicile activității profesionale.
- Art. 33 Asistentul social trebuie să susțină cu informații și date de care dispune cercetarea științifică din domeniu.

- Art. 34 Asistentul social angajat în cercetarea științifică trebuie să respecte anonimatul și intimitatea persoanelor investigate, în scopul înlăturării oricăror prejudicii morale sau materiale la care acestea ar putea fi supuse.
- Art. 35 Asistentul social, în calitate de cadru didactic, îndrumător de practică sau coleg cu mai multă experiență, are datoria de a sprijini procesul de educație și formare a specialiștilor din domeniu.
- Art. 36 Specialiștii angajați în formarea profesională a asistenților sociali trebuie să insuflă respectul și dragostea față de profesie, să contribuie la difuzarea și însușirea normelor prezentului Cod.

2.3. Standarde în relația asistentului social cu beneficiarii

- Art. 37 Asistentul social trebuie să manifeste respect față de personalitatea beneficiarului și să recunoască dreptul de opțiune al acestuia.
- Art. 38 Asistentul social are obligațiunea de a oferi asistență ținând cont de valorile comunității din care beneficiarul face parte.
- Art. 39 Asistentul social are obligația să acorde asistență persoanelor aflate în dificultate, fără nici o discriminare, în limitele obiectivelor instituției din care face parte.
- Art. 40 Asistentul social trebuie să ofere beneficiarului informații complete și exacte cu privire la oferta serviciilor sociale accesibile în cadrul instituției din care face parte.
- Art. 41 Asistentul social, în cazul în care nu poate oferi asistența solicitată, trebuie să explice beneficiarului motivele refuzului.
- Art. 42 Asistentul social, fiind pus în situația de a-și exprima opțiunile religioase sau politice, trebuie să o facă astfel încât beneficiarul să se simtă absolut liber în expunerea propriilor opțiuni.
- Art. 43 Asistentul social trebuie să coopereze cu beneficiarul în ceea ce privește asistența acordată. În cazul în care beneficiarul nu are capacitatea de a decide care sunt

nevoile sale, asistentul social trebuie să informeze reprezentantul legal al acestuia. În cazul în care interesele altor persoane ori ale comunității sunt în pericol, se permite intervenția asistentului social fără a informa beneficiarul.

- Art. 44 Asistentul social trebuie să câștige încrederea beneficiarului, convingându-l că relația stabilită este utilizată în scopul respectării drepturilor legitime, promovării dorințelor și intereselor acestuia. Asistentul social va culege numai informații necesare intervenției asistențiale.
- Art. 45 Asistentul social, cooperând cu alte persoane, trebuie să comunice numai informațiile necesare, doar cu acordul clientului și în conformitate cu exigențele menționate în art. 8, cu excepția cazurilor stipulate în articolele 10, 43, 46.
- Art. 46 Asistentul social, chemat ca martor, va depune sau nu mărturie respectând prevederile cu privire la secretul profesional conținute în prezentul Cod. Asistentul social poate să depună mărturii împotriva unei persoane asistate în condițiile în care consideră că există pericol de viață pentru altcineva, iar în caz de dubiu, se poate consulta cu organismul comunității profesionale.

2.4. Standardele relațiilor la locul de muncă

- Art. 47 Asistentul social are obligația să lucreze sau să coopereze cu acele agenții ale căror politici și procedee se înscriu în standardele profesionale adecvate și care respectă prezentul Cod.
- Art. 48 Asistentul social trebuie să respecte standardele profesionale și etice ale instituției în care lucrează, dacă acestea nu contravin prevederilor prezentului Cod.
- Art. 49 Asistentul social trebuie să contribuie la realizarea responsabilă și calificată a obiectivelor organizației în care lucrează, la elaborarea și dezvoltarea standardelor profesionale și etice ale activității de asistență socială.
- Art. 50 Asistentul social trebuie să susțină satisfacerea intereselor legitime ale beneficiarului în cadrul instituției din care face parte sau, dacă nu este posibil, să apeleze la alte surse de sprijin.

2.5. Standardele relațiilor cu colegii și alți specialiști

- Art. 51 Asistentul social trebuie să colaboreze cu colegii și cu specialiștii din alte domenii.
- Art. 52 Asistentul social trebuie să promoveze și să respecte standardele profesionale.
- Art. 53 Asistentul social, în scopul perfecționării reciproce, trebuie să disemineze cunoștințele, experiența, ideile colegilor, specialiștilor, precum și voluntarilor.
- Art. 54 Asistentul social trebuie să acorde sprijin tinerilor specialiști în vederea integrării profesionale a acestora.
- Art. 55 Asistentul social trebuie să recunoască și să respecte meritele și competențele colegilor, să accepte diferențele de opinie și practică, exprimându-și eventualele critici prin modalități adecvate.
- Art. 56 Asistentul social, în calitate de manager, trebuie să respecte opiniile profesionale, capacitatea, experiența și meritele colegilor prin crearea unei atmosfere de dezbatere liberă și responsabilă.
- Art. 57 Asistentul social, în procesul de evaluare a activității colegilor, trebuie să dea dovadă de echitate, corectitudine și profesionalism.
- Art. 58 Asistentul social trebuie să contribuie la asigurarea unui climat de colegialitate, respect și susținere reciprocă. În situații conflictuale, el trebuie să contribuie activ la rezolvarea lor într-un spirit colegial și de exigență profesională.
- Art. 59 Asistentul social, în relații cu colegii și alți specialiști, trebuie să se bazeze pe loialitate și susținerea reciprocă a reputației.
- Art. 60 Asistentul social, în activitatea cu beneficiarii, nu trebuie să depășească cadrul de competență profesională; în același timp, asistentul social trebuie să militeze împotriva substituirii sale, ca specialist, cu specialiști din alte domenii.
- Art. 61 Asistentul social, care are dovezi că un coleg prejudiciază prin comportamentul său interesele beneficiarului sau

încalcă standardele profesiei, are obligația să informeze despre acest fapt instituțiile în drept să soluționeze cazul.

2.6. Responsabilitatea asistentului social fata de comunitate

- Art. 62 Asistentul social poartă responsabilitate față de persoanele asistate și față de comunitate.
- Art. 63 Asistentul social are datoria să sprijine persoanele asistate în integrarea socială și culturală, în restabilirea relațiilor cu familia și comunitatea, în reducerea dependenței sociale, să contribuie la înțelegerea drepturilor și datoriilor sale sociale.
- Art. 64 Asistentul social este responsabil să sprijine comunitatea în conștientizarea problemelor cu care se confruntă anumite categorii ale populației, posibile inechități, nedreptăți și să opteze pentru o atitudine solidară, prin găsirea unei soluții constructive.
- Art. 65 Asistentul social, în baza valorilor democratice, are datoria să respecte cultura, experiența istorică, opțiunile fundamentale ale comunității în care lucrează.
- Art. 66 Asistentul social trebuie să contribuie cu experiența sa profesională la dezvoltarea programelor și politicilor sociale.
- Art. 67 Asistentul social trebuie să opteze pentru crearea unei „societăți pentru toți”, fără discriminări, excluziuni sau marginalizări.

CAPITOLUL 3.

RESPONSABILITATEA COMUNITĂȚII ASISTENȚILOR SOCIALI PENTRU PROMOVAREA PROFESIEI DE ASISTENT SOCIAL

- Art. 68 Asistentul social are obligația morală de a adera la o comunitate profesională pentru promovarea și dezvoltarea profesiei, drepturilor și obligațiilor profesionale.
- Art. 69 Comunitatea asistenților sociali trebuie să promoveze reglementările prezentului Cod și să supravegheze respectarea lui.

- Art. 70 Comunitatea asistenților sociali are datoria să acționeze pentru prevenirea exercitării profesiei de asistent social de către persoane fără calificarea profesională corespunzătoare.
- Art. 71 Comunitatea asistenților sociali trebuie să militeze pentru ca în organizațiile prestatoare de servicii de asistență socială să activeze asistenți sociali profesioniști.
- Art. 72 Comunitatea asistenților sociali trebuie să contribuie la dezvoltarea mecanismelor și procedurilor de evaluare și acreditare a organizațiilor prestatoare de servicii de asistență socială.
- Art. 73 Comunitatea asistenților sociali are misiunea de a promova cooperarea cu alți specialiști, contribuind la dezvoltarea profesiei.
- Art. 74 Comunitatea asistenților sociali trebuie să promoveze instruirea profesională continuă și să fie responsabilă pentru calitatea serviciilor oferite.
- Art. 75 Comunitatea asistenților sociali trebuie să participe la elaborarea standardelor minime de calitate pentru serviciile sociale și la evaluarea calității acestor servicii.
- Art. 76 Comunitatea asistenților sociali trebuie să recunoască și să stimuleze nevoia de colaborare a asistenților sociali cu alți specialiști în interesul beneficiarilor.
- Art. 77 Comunitatea asistenților sociali trebuie să pledeze pentru asigurarea condițiilor care permit asistenților sociali să cunoască și să respecte prevederile prezentului Cod.
- Art. 78 Comunitatea asistenților sociali trebuie să promoveze și să sprijine procesul de creare și dezvoltare a serviciilor sociale.
- Art. 79 Comunitatea asistenților sociali trebuie să acționeze pentru recunoașterea socială a profesiei și oficializarea statutului profesional.
- Art. 80 Comunitatea asistenților sociali are datoria să dezvolte următoarele tipuri de activități:
- difuzarea prezentului Cod;

- analizarea situațiilor de posibilă încălcare a prevederilor Codului;
- analizarea cu responsabilitate și colegialitate a cazurilor de încălcare a prevederilor Codului;
- prevederea și executarea sancțiunilor ce se impun.

Art. 81 Comunitatea asistenților sociali aplica sancțiunile:

1. atenționarea personală;
2. sesizarea instituțiilor în care lucrează asistentul social;
3. aducerea la cunoștință întregii comunități profesionale a încălcărilor.

Anexa 6

Aprobată
prin ordinul Ministrului Protecției
Sociale, Familiei și Copilului
Nr. 54 din 10 iunie 2009

Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului

Fișa de Post – Tip

Informație despre Post (doar pentru uzul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului)	
FP No.	Denumirea oficială a funcției Asistent Social Comunitar
Funcționarul Clasificare: _____ Data _____	
Ministrul Protecției Sociale, Familiei și Copilului: _____ Data _____	

1. DATE DESPRE PERSOANĂ ȘI ORGANIZAȚIE

Numele deținătorului postului (funcției)

Secția/Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei

Raionul:

Primăria:

Șeful Secției/Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei

2. STATUTUL ASISTENTULUI SOCIAL COMUNITAR

Asistentul social comunitar este un actor important în comunitate, specialist în domeniul asistenței sociale, care ia legătura cu persoanele în dificultate, evaluează nevoile lor și asigură accesul lor la prestații sociale și servicii sociale existente la nivel de comunitate sau de raion. El oferă sprijin persoanei și familiei în soluționarea problemelor de ordin financiar, social, emoțional în scopul susținerii independenței, asigurării integrității familiei, menținerii copiilor, vârstnicilor și persoanelor cu dizabilități în cadrul familiei și în comunitate. Asistentul social contribuie la crearea condițiilor pentru o viață decentă și activă.

Asistentul social comunitar este specialistul care oferă ajutorul necesar persoanelor și grupurilor în dificultate, și în caz de necesitate referă cazurile complexe spre alți specialiști, servicii și instituții care prestează servicii sociale specializate pentru a depăși perioada dificilă, a rezolva problema sau a obține un sprijin adecvat.

Asistentul social comunitar este prestator de servicii sociale primare la nivel de comunitate, integrând într-o echipă locală lucrătorii sociali, reprezentanții primăriei, specialiștii care activează în comunitate (polițistul de sector, pedagogii, lucrătorul medical, biserica, etc.), și mobilizând resursele din comunitate pentru rezolvarea problemelor sociale ale beneficiarilor și grupurilor de persoane aflate în dificultate.

3. ATRIBUȚIILE DE SERVICIU

(a) Subordonare directă

Deținătorul funcției activează în subordonarea directă a șefului Serviciului de asistență socială comunitară, creat pe lângă Secția/Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei.

Asistentul social comunitar va beneficia cu regularitate de supervizare profesională din partea asistentului social supervizor, desemnat de către șeful Serviciului de asistență socială comunitară.

(b) Atribuțiile asistentului social comunitar (cu indicarea ponderii aproximative a timpului alocat pentru fiecare sarcină)	Ponderea aproxi- mativă
Deținătorul funcției execută următoarele atribuții: • asigură implementarea cadrului normativ privind asistența socială; • identifică și evaluează situația beneficiarului și a familiei lui, deplasându-se în teren în cadrul vizitelor la domiciliu; • formulează problemele cu care se confruntă beneficiarul într-o anumită perioadă de timp, în anumite circumstanțe socio-economice și stabilește modalitățile de suport; • elaborează și implementează planuri individualizate de asistență cu participarea beneficiarului și familiei lui; • identifică și evaluează necesitățile grupurilor de beneficiari din comunitate și propune soluții de depășire a problemelor sociale; • facilitează activitatea grupurilor de suport reciproc; • prestează servicii sociale primare; • propune și pregătește cazul pentru referire spre serviciile sociale specializate; • evaluează necesitățile comunității și contribuie la dezvoltarea serviciilor sociale comunitare existente și/sau inițiază crearea de servicii sociale noi; • mobilizează comunitatea și stabilește parteneriate în scopul soluționării problemelor beneficiarilor;	60%
• completează cu regularitate documentația de care este responsabil: registrul de evidență a persoanelor care solicită audiență, registrul de evidență a grupurilor de beneficiari, dosarele beneficiarilor; • realizează rapoarte de activitate, în conformitate cu cerințele stabilite, și le prezintă șefului Serviciului de asistență socială comunitară; • contribuie la examinarea și soluționarea propunerilor, cererilor, petițiilor și reclamațiilor parvenite din partea membrilor comunității; • stabilește prioritatea sarcinilor, planifică și organizează activitatea sa cu respectarea termenelor limită stabiliți;	15%
• facilitează accesul beneficiarilor la prestații sociale;	20%
• execută alte sarcini specifice desemnate.	5%
	100%

4. LUAREA DE DECIZII

Deținătorul funcției va lua următoarele decizii, recomandări și propuneri:

- decide dacă cazul dat ține de domeniul asistenței sociale sau solicită un alt tip de ajutor;
- decide dacă cazul necesită intervenție la nivelul serviciilor sociale primare;
- recomandă și decide cu privire la acțiunile incluse în planul individualizat de asistență a beneficiarului;
- recomandă și decide cu privire la referirea cazului beneficiarului spre serviciile sociale specializate;
- decide cu privire la închiderea cazului beneficiarului;
- decide cu privire la redeschiderea cazului, atunci când situația beneficiarului se înrăutățește;
- propune îmbunătățirea serviciilor sociale existente în comunitate și crearea de servicii comunitare noi.

Deținătorul funcției este implicat în activități cu caracter extrem de sensibil și confidențial, de aceea oricare erori comise în decursul executării atribuțiilor pot influența negativ situația beneficiarului și genera un volum suplimentar de lucru pentru deținătorul funcției și pentru alți profesioniști.

Deținătorul funcției trebuie să dea dovadă de responsabilitate, inițiativă și creativitate.

Revizuirea sarcinilor și condițiilor de muncă poate fi efectuată la inițiativa reprezentanților autorităților publice locale de nivelul I și II, MPSFC, precum și la inițiativa proprie a asistentului social comunitar, a beneficiarilor și a familiilor acestora.

5. CONTACTELE DE SERVICIU

În interiorul sistemului de asistență socială:

Scop: eficientizarea activității asistentului social comunitar

Funcția deținută și/sau instituția sau organizația	Scopul contactării	Frecvența/metoda
Lucrătorul social din comunitate	Identificarea beneficiarilor din comunitate. Evaluarea situației beneficiarului. Implicare în soluționarea problemelor beneficiarului. Participare la mobilizarea comunității pentru redresarea problemelor beneficiarilor și ale comunității.	Zilnic / Săptămânal / Personal
Asistentul social supervisor	Analiza și consultarea privind cazurile complexe. Prezentarea cazurilor pentru referire spre serviciile sociale specializate. Prezentarea documentației pentru prestații sociale. Informare cu regularitate și prezentarea rapoartelor de activitate. Discutarea și înaintarea propunerilor cu privire la îmbunătățirea legislației în domeniu și dezvoltarea serviciilor sociale noi. Solicitare de instruiți.	Săptămânal / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență
Șeful Serviciului de asistență socială comunitară	Coordonarea recomandărilor privind cazurile complexe. Înaintarea recomandărilor privind îmbunătățirea organizării activității și a procesului de supervizare. Solicitare de instruiți.	Potrivit cerinței / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență

Specialiștii din carul Secției/Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei	Discutarea și consultarea cazurilor complexe privind diferite grupuri de beneficiari. Consultare și informare cu privire la serviciile sociale specializate prestate.	Potrivit cerinței / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență
Șeful Secției/Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei	Coordonare și solicitare de informații adiționale privind noile acte normative, materiale metodologice elaborate.	Potrivit cerinței / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență

În afara sistemului de asistență socială:

Scop: mobilizarea potențialului comunității pentru soluționarea problemelor beneficiarilor

Rețeaua socială de nivelul 1 (comunitate)

Primarul, secretarul primăriei, Consiliul local, Comisia de distribuire a ajutorului umanitar, școala, medicul de familie, polițistul de sector, organizațiile ne-guvernamentale, biserica, agenții economici, etc.	Crearea grupurilor multidisciplinare pentru soluționarea problemelor beneficiarilor. Crearea parteneriatelor locale și colaborare în vederea mobilizării potențialului comunității pentru soluționarea problemelor beneficiarilor și dezvoltarea serviciilor sociale. Identificarea și recomandarea beneficiarilor pentru acordarea serviciilor sociale, ajutorului material și umanitar.	Potrivit cerinței / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență
---	---	---

*Rețeaua socială de nivelul
2 (raion)*

Consiliul raional, Fondul local de susținere socială a populației, Agenția pentru ocuparea forței de muncă, Casa teritorială de asigurări sociale, Direcția învățământ, tineret și sport, Centrul medicilor de familie, instituțiile medicale și educaționale, Oficiul de înregistrare a actelor stării civile, Secția de evidență și documentare a populației, organele de drept (poliția, judecătoria, procuratura) etc.

Apelarea la instituțiile respective în scopul mobilizării eforturilor pentru soluționarea problemelor beneficiarilor.

Potrivit cerinței / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență

6. CADRUL LEGAL ȘI NORMATIV

Asistentul social comunitar în activitatea sa se va conduce de:

- Fișa de post;
- Codul deontologic al asistentului social;
- Prevederile Constituției Republicii Moldova și legislației în vigoare;
- Instrucțiunile și documentele metodologice elaborate de MPSFC;
- Deciziile și dispozițiile emise de autoritățile publice locale de nivelul I și II.

7. DEZVOLTAREA PROFESIONALĂ

Asistentul social comunitar va beneficia de supervizare profesională și programe de formare profesională continuă.

8. CERINȚE DE CALIFICARE

- (a) **Studiile:** Diplomă universitară în asistență socială sau în științe socio-umane / studii medii speciale în domeniul asistenței sociale / studii în baza cursului de instruire inițială în asistență socială.
- (b) **Experiență:** Preferabil 2 ani de experiență în sistemul protecției sociale ori experiență relevantă în domeniul sociouman (educație, drept, sănătate, etc.).
- (c) **Altele:**
- Abilitatea de a lucra după un program solicitat;
 - Calități morale;
 - Abilități de comunicare;
 - Cunoașterea calculatorului și experiență practică în programele Windows;

9. ATRIBUȚII ADIȚIONALE

(a) Este deținătorul funcției abilitat cu responsabilități adiționale?

☐ Da ☐ Nu

Dacă DA, specificați _____

10. CONFIRMARE

Semnătura deținătorului funcției

Data

Semnătura Șefului Secției/Direcției
Asistență Socială și Protecție a Familiei

Data

Semnătura Primarului

Data

Aprobată
prin ordinul Ministrului Protecției
Sociale, Familiei și Copilului
Nr. 54 din 10 iunie 2009

Ministerul Protecției Sociale, Familiei și Copilului

Fișa de Post – Tip

Informație despre Post (doar pentru uzul Ministerului Protecției Sociale, Familiei și Copilului)	
FP No.	Denumirea oficială a funcției Asistent Social Supervizor
Funcționarul Clasificare: _____ Data _____	
Ministrul Protecției Sociale, Familiei și Copilului: _____ Data _____	

1. DATE DESPRE PERSOANĂ ȘI ORGANIZAȚIE

Numele deținătorului postului (funcției)

Secția/Direcția Asistență Socială și Protecție a Familiei

Raionul:

Primăria:

Șeful Secției/Direcției Asistență Socială și Protecție a Familiei

2. STATUTUL ASISTENTULUI SOCIAL COMUNITAR

Asistentul social supervizor combină responsabilități privind asistența socială comunitară și responsabilități de supervizare profesională.

Din punct de vedere a responsabilităților de asistență socială comunitară: asistentul social supervizor este un actor important din comunitate, specialist în domeniul asistenței sociale, care ia legătura cu persoanele, familiile cu copii în dificultate, evaluează nevoile lor și asigură accesul la prestații sociale și servicii sociale existente la nivel de comunitate sau de raion. El oferă sprijin persoanei și familiei în soluționarea problemelor de ordin financiar, social, emoțional în scopul susținerii independenței, asigurării integrității familiei, menținerii copiilor, vârstnicilor și persoanelor cu dizabilități în cadrul familiei și în comunitate. Asistentul social supervizor contribuie la crearea condițiilor pentru o viață decentă și activă pentru persoanele aflate în dificultate din comunitate.

Asistentul social supervizor este specialistul care oferă ajutorul necesar persoanelor și grupurilor în dificultate, și în caz de necesitate, referă cazurile complexe spre alți specialiști, servicii și instituții care prestează servicii sociale specializate pentru a depăși perioada dificilă, a rezolva problema sau a obține un sprijin adecvat.

Asistentul social supervizor este prestator de servicii sociale primare la nivel de comunitate, integrând într-o echipă locală lucrătorii sociali, reprezentanții primăriei, specialiștii care activează în comunitate (polițistul de sector, pedagogii, lucrătorul medical, biserica, etc.), și mobilizând resursele din comunitate pentru rezolvarea problemelor sociale ale beneficiarilor și grupurilor de persoane aflate în dificultate.

Din punct de vedere a responsabilităților de supervizare profesională: asistentul social supervizor contribuie la dezvoltarea competențelor profesionale ale asistenților sociali supervizați. În acest scop el oferă consultanță profesională în realizarea procedurilor managementului de caz, verifică referirea cazurilor spre serviciile sociale specializate și contribuie la dezvoltarea profesională și personală a asistenților sociali comunitari supervizați.

3. ATRIBUȚIILE DE SERVICIU

(a) Subordonare directă

Deținătorul funcției activează în subordonarea directă a Șefului Serviciului de asistență socială comunitară, creat pe lângă Secția/Direcția asistență socială și protecție a familiei.

Asistentul social supervisor va beneficia de supervizare profesională cu regularitate din partea Șefului Serviciului de asistență socială comunitară.

(b) Atribuțiile asistentului social supervisor (cu indicarea ponderii aproximative a timpului alocat pentru fiecare sarcină)	Ponderea aproximativă
Deținătorul funcției execută următoarele atribuții:	
Privind activitatea de asistență socială comunitară:	
- asigură implementarea cadrului normativ privind asistența socială; - identifică și evaluează situația beneficiarului și a familiei lui, deplasându-se în teren în cadrul vizitelor la domiciliu organizate în mod flexibil; - formulează problemele cu care se confruntă beneficiarul într-o anumită perioadă de timp, în anumite circumstanțe socio-economice și stabilește nevoile de suport; - elaborează și implementează planuri individualizate de asistență cu participarea beneficiarului și familiei lui; - identifică și evaluează necesitățile grupurilor de beneficiari din comunitate și propune soluții de depășire a problemelor sociale; - facilitează activitatea grupurilor de suport reciproc; - prestează servicii sociale primare; - propune și pregătește cazul pentru referire spre serviciile sociale specializate; - evaluează necesitățile comunității și contribuie la dezvoltarea serviciilor sociale comunitare existente și/sau inițiază crearea de servicii sociale noi; - mobilizează comunitatea și stabilește parteneriate în scopul soluționării problemelor beneficiarilor;	50%
facilitează accesul beneficiarilor la prestații sociale	20%

- completează cu regularitate documentația de care este responsabil: registrul de evidență a persoanelor care solicită audiență, registrul de evidență a grupurilor de beneficiari, dosarele beneficiarilor; 5%
- realizează rapoarte de activitate, în conformitate cu cerințele stabilite, și le prezintă șefului Serviciului de asistență socială comunitară;
- contribuie la examinarea și soluționarea propunerilor, cererilor, petițiilor și reclamațiilor parvenite din partea membrilor comunității;
- stabilește prioritatea sarcinilor, planifică și organizează activitatea sa cu respectarea termenelor limită stabiliți;

Privind activitatea de supervizarea profesională:

- identifică și evaluează necesitățile asistenților sociali supervizați în consultare și dezvoltare profesională și personală și elaborează împreună cu asistenții sociali supervizați planuri individuale de dezvoltare profesională, contribuind la realizarea lor; 25%
- planifică și realizează ședințe de supervizare (individuale și în grup), în scopul contribuiri la creșterea profesională și personală a asistenților sociali supervizați, precum și la prevenirea situațiilor de epuizare profesională;
- analizează, în comun cu asistenții sociali supervizați, necesitățile comunităților și formulează recomandări pentru dezvoltarea serviciilor sociale;
- verifică cazurile propuse pentru referire și informează Șeful serviciului asistență socială comunitară;
- verifică și consultă cu privire la perfectarea actelor, completarea dosarelor beneficiarilor, întocmirea rapoartelor cu privire la situația beneficiarilor, precum și rapoartelor de activitate, în conformitate cu cerințele stabilite;
- informează asistenții sociali supervizați cu privire la actele normative și metodologice, practicile pozitive în domeniu și aduce la cunoștință altă informație relevantă;
- verifică volumul de activitate al asistenților sociali supervizați și eficiența utilizării timpului de lucru și propune soluții pentru eficientizare;
- contribuie la procesul de monitorizare și evaluare a serviciului asistență socială comunitară prin colectarea datelor, conform cerințelor stabilite;
- informează șeful Serviciului de asistență socială comunitară cu privire la insuficiența sau lipsa de resurse care fac dificilă realizarea obligațiunilor funcționale.

4. LUAREA DE DECIZII

Deținătorul funcției va lua următoarele decizii, recomandări și propuneri:

Privind activitatea de asistență socială comunitară:

- Decide dacă cazul dat ține de domeniul asistenței sociale sau solicită un alt tip de ajutor;
- Decide dacă cazul necesită intervenție la nivelul serviciilor sociale primare;
- Recomandă și decide cu privire la acțiunile din cadrul planului individualizat de asistență a beneficiarului;
- Decide cu privire la închiderea cazului beneficiarului;
- Decide cu privire la redeschiderea cazului, atunci când situația beneficiarului se înrăutățește;
- Propune îmbunătățirea serviciilor sociale existente în comunitate și crearea de servicii comunitare noi;

Privind activitatea de supervizare profesională:

- Recomandă și decide cu privire la referirea cazului beneficiarului spre serviciile sociale specializate;
- Decide cu privire la organizarea ședințelor de supervizare individuală și de grup;
- Propune cu privire la organizarea instruirilor de formare continuă pentru dezvoltarea competențelor profesionale ale asistenților sociali comunitari;
- Propune măsuri de eficientizare a utilizării timpului de lucru și îmbunătățire a condițiilor de lucru pentru asistenții sociali supervizați.

Deținătorul funcției este implicat în activități cu caracter extrem de sensibil și confidențial, de aceea oricare erori comise în decursul executării atribuțiilor pot influența situația beneficiarului și genera un volum suplimentar de lucru pentru deținătorul funcției și pentru alți profesioniști.

Deținătorul funcției trebuie să dea dovadă de responsabilitate, inițiativă și creativitate.

Revizuirea sarcinilor și condițiilor de muncă poate fi efectuată la inițiativa reprezentanților autorităților publice locale de nivelul I și II, MPSFC, precum și la propria inițiativă a asistentului social supervizor, asistenților sociali comunitari, beneficiarilor și a familiilor acestora.

5. CONTACTELE DE SERVICIU

În interiorul sistemului de asistență socială:

Scop: eficientizarea activității asistentului social comunitar

Funcția deținută și/sau instituția sau organizația	Scopul contactării	Frecvența/metoda
--	--------------------	------------------

Privind activitatea de asistență socială comunitară:

Lucrătorul social din comunitate	Identificarea beneficiarilor din comunitate. Evaluarea situației beneficiarului. Implicare în soluționarea problemelor beneficiarului. Participare la mobilizarea comunității pentru redresarea problemelor beneficiarilor și ale comunității.	Zilnic / Săptămânal / Personal
Șeful Serviciului de asistență socială comunitară	Analiza, consultarea și coordonarea cazurilor complexe. Prezentarea cazurilor pentru referire spre serviciile sociale specializate. Prezentarea documentației pentru prestații sociale. Înaintarea recomandărilor privind organizarea activității de muncă și a procesului de supervizare. Informare regulată și prezentarea rapoartelor de activitate. Discutarea și înaintarea propunerilor cu privire la îmbunătățirea legislației în domeniu și dezvoltarea serviciilor sociale noi. Solicitare de instruire.	Săptămânal / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență

Şeful serviciului de îngrijire socială la domiciliu	Coordonarea activităţilor la nivel de comunitate. Consolidarea echipei la nivel de comunitate (asistent social – lucrător social).	Potrivit cerinţei / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondenţă Potrivit cerinţei /
Specialiştii Secţiei/Direcţiei asistenţă socială şi protecţie a familiei	Discutarea şi consultarea cazurilor complexe privind diferite grupuri de beneficiari. Consultare şi informare cu privire la serviciile sociale specializate prestate.	Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondenţă Potrivit cerinţei /
Şeful Secţiei/Direcţiei asistenţă socială şi protecţie a familiei	Coordonare şi solicitare de informaţii adiţionale privind noile acte normative, materiale metodologice elaborate.	Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondenţă

Privind activitatea de supervizare profesională:

Asistenţii sociali comunitari	Oferire de supervizare profesională şi suport în soluţionarea cazurilor complexe. Verificarea cazurilor propuse pentru referire. Susţinere în consolidarea competenţelor profesionale.	Săptămânal / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondenţă
Şeful Serviciului de asistenţă socială comunitară	Informarea şi prezentarea planurilor şi rapoartelor de supervizare profesională. Prezentarea cazurilor propuse pentru referire spre serviciile sociale specializate Informare cu privire la necesitatea de instruire a asistenţilor sociali comunitari. Prezentarea datelor colectate pentru monitorizare şi evaluarea eficienţei serviciului asistenţă socială comunitară. Discutarea şi înaintarea propunerilor cu privire la îmbunătăţirea legislaţiei în domeniu şi dezvoltarea serviciilor sociale noi. Solicitare de instruirii în supervizare profesională.	Lunar / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondenţă

Specialiștii Secției/Direcției asistență socială și protecție a familiei	Facilitarea colaborării asistenților sociali comunitari pentru consultarea cazurilor complexe.	La necesitate / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespondență
--	--	---

În afara sistemului de asistență socială:

Scop: mobilizarea potențialului comunității pentru soluționarea problemelor beneficiarilor

Rețeaua socială de nivelul 1 (comunitate)

Primarul, secretarul primăriei, Consiliul local, Comisia de distribuie a ajutorului umanitar, școala, medicul de familie, polițistul de sector, organizațiile ne- guvernamentale, biserica, etc.	Crearea grupurilor multidisciplinare pentru soluționarea problemelor beneficiarilor.	Potrivit cerinței / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespon- dență.
	Crearea parteneriatelor locale și colaborare în vederea mobilizării potențialului comunității pentru soluționarea problemelor beneficiarilor și dezvoltarea serviciilor sociale.	
	Identificarea și recomandarea beneficiarilor pentru acordarea ajutorului material și umanitar.	

Rețeaua socială de nivelul 2 (raion)

Consiliul raional, Fondul local de susținere socială a populației, Agenția teritorială pentru ocuparea forței de muncă, Casa teritorială de asigurări sociale, Direcția generală învățământ, tineret și sport, Oficiul stării civile, Secția de evidență și documentare a populației, organele de drept (poliția, judecătoria, procuratura) etc.	Crearea grupurilor inter-instituționale și colaborare în scopul mobilizării eforturilor pentru soluționarea problemelor beneficiarilor.	Potrivit cerinței / Personal, la telefon, prin e-mail ori corespon- dență.
--	--	--

6. CADRUL LEGAL ȘI NORMATIV

- Constituția Republicii Moldova și actele legislativ-normative;
- Instrucțiunile și documentele metodologice elaborate de MPSFC;
- Deciziile și dispozițiile emise de autoritățile publice locale de nivelul I și II.
- Codul deontologic al asistentului social;
- Fișa de post.

7. DEZVOLTAREA PROFESIONALĂ

Asistentul social supervisor va beneficia de supervizare și programe de formare profesională continuă, inclusiv în supervizare profesională.

8. CERINȚE DE CALIFICARE

- (a) Studiile:** Diplomă universitară în asistență socială sau în științe socio-umane / studii medii speciale în domeniul asistenței sociale / studii în baza cursurilor de formare în asistență socială.
- (b) Experiență:** Preferabil 2 ani de experiență în sistemul protecției sociale ori experiență relevantă în domeniul socio-uman (educație, drept, sănătate, etc.).
- (c) Altele:**
- Abilități de organizare a lucrului în grup și individual;
 - Abilitatea de a lucra după un program aprobat;
 - Calități morale;
 - Abilități de comunicare;
 - Cunoașterea calculatorului și experiență practică în programele Windows;

9. PERSONALUL SUPERVIZAT

Asistentul social supervisor va oferi supervizare profesională la _____ asistenți sociali comunitari.

10. CONFIRMARE

Semnătura deținătorului funcției

Data

Semnătura Șefului Secției/Direcției
Asistență Socială și Protecție a Familiei

Data

Semnătura Șefului serviciului asistență socială
comunitară

Data

Semnătura Primarului

Data

Maria BULGARU
Oleg BULGARU

Etica în asistența socială
(Manual)

Semnat pentru tipar 19.05.2014
Formatul 60x84¹/₁₆. Ofset.
Coli de tipar 25,3. Coli editoriale 18,6.
Comanda _____. Tirajul 50.

Tiparul: CEP USM
MD-2009 Chișinău, str. A.Mateevici, 60.